

**Міністерство освіти і науки України
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»**

Краківська академія імені Анджея Фрича Моджевського (Польща)
Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані (Угорщина)
Великопольська соціально-економічна академія –
Академія прикладних наук (Польща)
Akademia Regum Civilium – Університет політичних
та соціальних наук (Чехія)
Європейський інститут подальшої освіти (Словаччина)
Університет економіки в Бидгощі (Польща)
Полонійна академія в Ченстохові (Польща)
Університет Бат Спа (Велика Британія)
Університет Томаса Бата (Чехія)

**ІННОВАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ У XXI СТОЛІТТІ:**

Збірник тез доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Частина IV

**19 жовтня 2023 року
м. Рівне, Україна**

УДК 001(05)
I 66
DOI

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
(Протокол № 2 від 28 вересня 2023 року)*

Організаційний комітет конференції:

Голова організаційного комітету:

Дем'ячук Віталій Анатолійович – доктор юридичних наук, професор, академік ААПН, ректор Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»

Заступники голови організаційного комітету:

Дем'ячук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, президент Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»

Мединська Наталя Миколаївна – доктор філологічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»

Члени організаційного комітету:

Гончаров Юрій – доктор економічних наук, професор; **Груба Таміла** – доктор педагогічних наук, професор; **Джунь Йосип** – доктор фізико-математичних наук, професор; **Красовська Ольга** – доктор педагогічних наук, професор; **Демидюк Сергій** – кандидат економічних наук, доцент; **Дем'ячук Тетяна** – кандидат педагогічних наук; **Коваль Валдим** – кандидат педагогічних наук, доцент; **Микулець Віталій** – кандидат юридичних наук, доцент; **Миронець Ніна** – кандидат історичних наук, доцент; **Золяк Вікторія** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент; **Пагуга Тамара** – кандидат педагогічних наук, доцент; **Сойко Інна** – кандидат педагогічних наук, доцент; **Терновик Наталія** – кандидат психологічних наук, доцент; **Хом'як Ольга** – кандидат педагогічних наук, доцент, учений секретар; **Юскович-Жуковська Валентина** – кандидат технічних наук, доцент; **Яницька Олена** – кандидат педагогічних наук, доцент; **Яроменко Оксана** – кандидат географічних наук, доцент; **Ясінький Андрій** – кандидат педагогічних наук, доцент (Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука», Україна)

Стіголови організаційного комітету:

Іренеуш Кубячик – доктор наук, професор, ректор Великопольської суспільно-економічної академії в Сьроді Великопольській – Академії Прикладних Наук (Польща); **Клеменс Будзовський** – доктор наук, професор, ректор Краківської Академії імені Анджея Фрича Моджевського (Польща); **Петер Сабо** – Dr.h.c. PhD, ректор Університету імені Яноша Кодолані (Угорщина); **Ян Гадд** – професор, начальник відділу розвитку європейських проєктів Університету Бат Спа (Велика Британія); **Філіп Сікора** – канцлер Економічного університету в Бидгощі (Польща); **Кшиштоф Сікора** – Почесний консул України в Бидгощі, президент Економічного університету в Бидгощі (Польща); **Олександр Скалій** – професор, директор інституту здоров'я та спорту Економічного університету в Бидгощі (Польща); **Йозеф Затько** – Dr.h.c., mult. Bc. JUDr., PhD, MBA, LL.M, Honor. Prof., президент Європейського інституту подальшої освіти (Словаччина); **Анджей Кринський** – доктор наук, професор, ректор Полонійної академії в Ченстохові (Польща); **Властиміл Віцен** – PhD, LL.M, MBA, ректор Akademia Rerum Civilium, – Університету політичних та соціальних наук (Чехія)

Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, 19 жовтня, 2023 року). Рівне, 2023. Ч. 4. 187 с.

ISBN

УДК 001(05)

© Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука», 2023

ISBN
DOI

ЗМІСТ

НАПРЯМ РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ -----	7
Замрозович-Шадріна С. Р. ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ -----	7
Поташнюк І. В. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА ОСНОВІ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ-----	9
Безмилов М. М., Цуй Веньпен МОДЕЛЮВАННЯ КЛЮЧОВИХ ПАРАМЕТРІВ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАСКЕТБОЛІ 3Х3 -----	11
Боровець О. В., Сірман О. В. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ -----	13
Бугера Д. О., Улан А. М. ФУНКЦІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У СПОРТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ -----	15
Ван Вей, Козлова О. К. ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ СТРИБУНІВ У ДОВЖИНУ -----	17
Гарієвський Ю. В., Сотник О. В. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ І СУДДІВСТВО СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»-----	20
Дем'янчук Т. О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧАХ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН -----	22
Еделев О. С., Єременко О. А., Щербашин Я. С. ЕВОЛЮЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ТРЕНЕРА В ДИТЯЧОМУ СПОРТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ -----	24
Єременко О. А., Чжан Ф. ВПЛИВ ПЛІОМЕТРИЧНИХ ТРЕНУВАНЬ НА ВИБУХОВУ СИЛУ НІГ БІГУНІВ-СПРИНТЕРІВ -----	26
Єрмолова В. М., Радченко Л. О., Кроль І. М. ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ-----	29
Завацька К. В., Романова В. І. ЗАГАЛЬНОФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ТЕНІСІ -----	30
Завацька Л. А., Турзай А. Ю. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ІНКЛЮЗІЇ -----	34
Завацька Л. А., Ільків О. С. БІОМЕХАНІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ -----	36
Загігова М. Г., Радченко Л. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНИХ ТРЕНУВАНЬ СПОРСМЕНОК 8-12 РОКІВ У ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ-----	39
Звіздецький О. Я., Романова В. І. ЛЕГКА АТЛЕТИКА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ-----	42
Калитка С. В. ОЛІМПІЙСЬКИЙ СПОРТ У СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ТА МОЛОДІ -----	44
Коваль В. В., Коваль Л. А., Романов А. Д. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ -----	46

Коваль В. В., Співак О. А. ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ДИТЯЧОГО ФІТНЕСУ -----	49
Ковалюк Х. Ю. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ -----	51
Корнієнко К. В. ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СІМ'Ї-----	54
Кравчук Я. І., Сотник Ж. Г. ТЕМАТИКА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГІМНАСТИКА З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»-----	57
Лимаренко Н. П., Єрмолова В. М. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІМПІЗМУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ -----	60
Ліпський В. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ У РІВНЕНЩИНІ -----	-----
----- Ошибка! Закладка не определена.	
Лобашова К. Г., Maksym Žuk ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ З ЗАГАЛЬНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ -----	65
Лях-Породько О. О. СПОРТИВНИЙ ФРОНТ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ АКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 1977 РОКУ)-----	67
Недоборовська Ж. В., Романова В. І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ СПОРТИВНОЇ АНІМАЦІЇ-----	69
Омелянюк Ю. А. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФУТБОЛІСТІВ -----	71
Острецов В. В., Єрмолова В. М. СФОРМОВАНІСТЬ ОЛІМПІЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНИ-----	74
Петронюк А. В. ТЕНДЕНЦІЇ ДО ЗРОСТАННЯ АТЛЕТИЗМУ ТА ДОМІНУВАННЯ ЧОЛОВІЧИХ ЯКОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ СПОРТІ -----	76
Петрук І. Д. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СПОРТИВНИХ ТРАВМ-----	78
Подольяк П. С. СПОРТИВНИЙ ТРАВМАТИЗМ ТА ЙОГО ПРОФІЛАКТИКА В СУЧАСНОМУ СПОРТІ -----	80
Романова В. І. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ-----	83
Сірман О. В., Боровець О. В. КОРЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ З ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ -----	85
Токар А. П., Сірман О. В. ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ-----	87
Щербашин Я. С. ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ -----	89
НАПРЯМ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ -----	92
Ботонд Гейза Калман, Сілард Малатінський, Ніна Пойда-Носик ЕВОЛЮЦІЯ ВПЛИВУ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УГОРЩИНИ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ --	92
Kravchenko S. A. PROSPECTS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL BUSINESS STRUCTURES IN THE POST-WAR PERIOD -----	94
Внукова Н. М. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 4.0 -----	96

Гончаров Ю. В., Пелех А. О. КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯ ВОЄННИЙ ПЕРІОД -----	98
Джунь Й. В., Авдейчик Н. М. ПЕРІОДОМАНІЯ – ЧИ Є ВОНА ПРОДУКТИВНОЮ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ -----	100
Маркова С. В. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПІДґРУНТЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ -----	103
Мельник В. І., Трачук О. І. ПОТЕНЦІАЛ МАРКЕТИНГУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА -----	105
Олехнічка А., Князевич А. О. ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПОЛЬЩІ -----	107
Погріщук Б. В., Мазур В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ -----	109
Попова О. Л. РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ ПРОСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ -----	111
Андрушкевич Н. В. СУТЬ ТА ФАКТОРИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА -----	114
Артюшок В. С., Шолом С. В. ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ -----	117
Артюшок К. А., Гончаров Ю. В. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ -----	120
Беззубко Ю. І., Беззубко Б. І. УТОЧНЕННЯ РОЛІ АГЕНЦІЙ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ У ВІДНОВЛЕННІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ -----	123
Броговський Б. В. ЗАЛЕЖНІСТЬ МІЖ СЕРЕДНЬОЮ ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ТА СЕРЕДНЬООБЛІКОВОЮ КІЛЬКІСТЮ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА МАКРОРІВНІ	125
Булах І. І. ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ -----	127
Востріков А. В., Романов А. Д. СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ -----	130
Гурська Л. Л. ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ -----	133
Далюк Н. Я. УПРАВЛІННЯ СПРОМОЖНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ -----	135
Демидюк С. М. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ -----	137
Євсєва Д. В. ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПАНІЇ -----	140
Коваль Д. О., Фімяр С. МІСЦЕ КОНТРАКТІВ В ЛАНЦЮГУ ПОСТАЧАВАННЯ -----	143
Коваль Л. А., Ліщук Н. В., Антонюк В. В. СУЧАСНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ -----	145
Корольчук Л. В. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ ДИФУЗІЇ ЕКОІННОВАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛЬЩІ -----	148
Кузенко В. Р., Беззубко Б. І. ПРОБЛЕМИ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВІЙНИ -----	150
Ліщук Н. В. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА БІЗНЕСУ -----	152

Лішук С. В., Артюшок В. С. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ -----	155
Нікітчук Н. О., Гурська Л. Л. АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ -----	158
Проць А. О., Погрішук Б. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» -----	160
Риженко К. І. АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ -----	162
Росохацька М. О., Гвінсадзе А. А. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ -----	165
Ткачук М. П., Іванців Б. З. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА -----	167
Трофімчук М. О., Країнська Л. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА -----	170
Ушакова О. А. ТРАСТОВІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ -----	173
Фімяр С. В., Довгань В. В. ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ -----	175
Харитонович А. В., Назаренко М. О. ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС ТА УПРАВЛІННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ -----	177
Чевченко О. П. БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ---	180
Шимко О. В., Веретін Л. С. ВЕНДИНГОВИЙ БІЗНЕС ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ КАНАЛ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ/ПОСЛУГ -----	183

РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Замрозевич-Шадріна С. Р.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника*

Важливе значення для зміцнення здоров'я дітей, їхнього гармонійного фізичного розвитку, підвищення працездатності та функціональних можливостей має правильно організоване фізичне виховання. На жаль, сучасний стан фізичної культури й спорту в школі, середніх та вищих навчальних закладах не відповідає висунутим вимогам до змісту та методики занять фізичними вправами з дітьми різного шкільного віку і не формує з дитинства стійкий інтерес до занять фізичними вправами [4].

Питання теорії та методики фізичного виховання учнів вивчали такі вчені, як Ю. Васьків, Л. Волков, О. Леонов, Є. Приступа, Ф. Турчак, Б. Шиян та ін. Особливого значення питанням фізичного виховання учнів початкових класів надають вчителі фізичної культури та вчені, бо їхній рівень розвитку не відповідає нормам і є нижчим, ніж середній [2]. Тому важливо знайти шляхи подолання цієї проблеми. Дослідження сучасних вчених підтверджують актуальність проблеми розвитку психомоторики молодших школярів на заняттях фізичною культурою (Л. Роговик, Л. П. Сергієнко, Н. Г. Чекмарьова, А. І. Шинкарук та ін.)

На сьогоднішній день спостерігається низька зацікавленість і байдужість учнів до занять із фізичної культури. Особливу увагу педагоги, батьки та медики повинні звертати на фізичне виховання дітей, нові підходи до його організації в школі та вдома, які б сприяли гуманізації освіти, забезпечували б сприятливі умови для духовного розвитку особистості, реалізацію її психофізичних, психомоторних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я [1].

Велике значення для фізичного розвитку має мотивація молодших школярів до занять фізичною культурою, позитивний мікроклімат серед учнів у класі та вчителем, а також матеріальне забезпечення на уроці необхідним інвентарем. Не тільки вчителі з фізичної культури, але й батьки повинні приділяти увагу фізичному розвитку своїх дітей. Співпраця педагогів і батьків зможе покращити рівень фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, що сприятиме формуванню всебічно та гармонійно розвинених особистостей.

Однією з причин низького рівня мотивації до занять є монотонне та нецікаве для учнів проведення занять із фізичної культури. Проведення уроків із фізичної культури під музику збільшує амплітуду та пластичність рухів, підвищує виразність рухів, увагу та працездатність школярів, дисциплінує їх. Виконуючи

фізичні вправи під музику в дітей виникають позитивні емоції, які посилюють їх фізіологічний ефект на організм.

Аналіз наукових джерел і наші власні дослідження переконливо засвідчують, що необхідно підвищувати ефективність фізичного виховання, вдосконалювати його зміст та технології організації. Співпраця педагогів, батьків і представників Міністерства освіти і науки України допоможе вирішити дані завдання. Тому на сучасному етапі навчання на уроках із фізичної культури потрібно модернізувати, вдосконалити і доопрацювати програму проведення занять із фізичної культури в початкових класах. Підвищувати загальний рівень розвитку школярів слід розвиваючи їхні психомоторні якості.

Низька мотивація до занять – першопричина низького рівня здоров'я й розвитку дітей молодшого шкільного віку. Вчителі фізичної культури вважають необхідним розвиток психомоторних якостей, але не до кінця приділяють увагу їх розвитку, а рівень фізичного розвитку дітей не відповідає нормам. Тому розвиток психомоторних якостей сприятиме підвищенню загального рівня розвитку учнів. При цьому особливе значення має формування потреби фізичного вдосконалення молодших школярів (визначення чітко поставленої мети, мотивів, позитивне ставлення, інтерес і переконання в постійному занятті фізичними вправами), їхня фізична підготовленість, стать, інтереси. Якщо учні розуміють смисл цієї діяльності, то знання, перетворюються в переконання та мають спонукальну силу.

Значний вплив на формування в школярів потреби фізичного вдосконалення відіграє рівень набутих ними знань, стало сформованих звичок, смаків, ціннісних орієнтацій, інтересів [3]. До механізмів виникнення бажання фізично самовдосконаливатися належать: розуміння потреби фізично вдосконалитись для зміцнення здоров'я; турбота щодо відхилень у стані здоров'я; покращення самопочуття, що сприяє появі радості та задоволення, зміцнення стану здоров'я за допомогою занять фізичними вправами. Система сформованості прагнення до фізичного вдосконалення включає: засвоєння знань; сформованість уміння самостійно займатися фізичними вправами; рухову активність у повсякденному житті; фізичну підготовленість; вміння школярів знаходити засоби та методи самостійних занять, враховуючи особливості власної фізичної підготовленості [3]. Серед педагогічних умов формування в учнів початкових класів потреби фізичного вдосконалення можемо виокремити: усвідомленість учнями особистого значення занять фізичними вправами і формування позитивних мотивів, почуттів, емоцій під час них; формування системи відповідних знань, умінь і навичок самостійних занять фізичними вправами; контроль стану здоров'я та показників фізичної підготовленості дітей батьками і педагогами.

Фізичний розвиток і вдосконалення молодших школярів забезпечує також їхня соціалізація, особистісно орієнтоване фізичне виховання (підтримка й розвиток психофізіологічних природних властивостей дитини, особливо зміцнення її здоров'я та підвищення індивідуальних рухових можливостей, надання допомоги в становленні її суб'єктності, соціальності, культурної ідентифікації, самовдосконалення та фізичного стану організму).

На жаль, з кожним роком негативний вплив навколишнього середовища на дітей підвищується. Тому слід постійно підвищувати їхні адаптаційні можливості для покращення стану здоров'я, зниження захворювань, а також мотивацію до занять фізичною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарек А. М. Физическое воспитание школьников. *Адаптаційні можливості дітей та молоді*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13–15 верес. 2012 р.) / ред. А. І. Босенко; МОНУ, Південноукраїнський НПУ ім. К. Д. Ушинського; Ін-т фізичної культури та реабілітації. Одеса, 2012. Ч. 2. С. 237–241.
2. Теорія та методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ: Олімп. л-ра, 2008. Т. 2. 367 с
3. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. Київ: Укр. ін-т. соц. досл., 2000. 207 с. 62.
4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навч. кн. Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА ОСНОВІ СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ

Поташнюк І. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

«Здоров'язбереження» як поліфункціональна соціокультурна система поєднує на гуманістичній основі просвітницькі (розуміння суспільної й індивідуальної значущості здорового способу життя), спонукальні (поведінкова акцентуація мотивації здоров'я) і інструментальні (доцільна послідовність результативних дій) фактори освітнього спонукання суб'єкта до валеологічної творчості в просторі особистісної самореалізації.

Важлива роль у цьому належить висококваліфікованим учителям фізичної культури, які повинні володіти знаннями про здоров'язбережувальні технології, про засоби і форми рухової активності, які здатні не тільки привернути молодь до занять фізичною культурою, але й організувати їх здорове дозвілля. Традиційні засоби фізичної культури дають можливість формувати у старшокласників перш за все інтерес до доступних видів фізичних вправ, організувати педагогічно цілеспрямовану дію не тільки у школі, але і в сім'ї, за місцем проживання, в середовищі однолітків. Заняття фізичними вправами формують велику кількість різних станів організму, а зміна суб'єктивно-емоційного сприйняття цього явища разом із особливостями життєздатності сприяють підтримці рівня здоров'я [1; 2].

У багатьох наукових дослідженнях окреслюється позитивний вплив фізичних навантажень на покращення фізичних якостей організму, але їхній вплив на психологічні та емоційні аспекти практично не розглядаються.

Психічне здоров'я людини, що працює чи навчається охоплює крім цього такі характеристики, як здатність сприймати і аналізувати інформацію; здатність до організації навчальної діяльності та самоорганізації з урахуванням норм навантаження та власного психічного стану. Ознаками психічного здоров'я учня є: адаптованість дитини до умов шкільного навчання; незалежність; прийнятність у групі; низька тривожність; відсутність вираженої акцентуації; емоційна стабільність; здатність сортувати інформацію. З цього виходить, що стан психічного здоров'я людини є тісно взаємопов'язаним з успішністю її адаптації у соціальному середовищі.

Психічна перенапруга при психічній пасивності, хронічні розумові перевантаження викликають розлади психічного здоров'я особистості [4].

На сучасному етапі вивчення проблеми здоров'язбереження здійснюється на міждисциплінарному рівні. Дослідження проблеми здоров'язбереження як в середній освіті, так і у ЗВО передбачає розв'язання низки суперечностей

Як зазначає С. Г. Серіков, при визначенні цілей діяльності зі здоров'язбереження слід виходити з отриманих відомостей про фактичний стан здоров'я учнів, про несприятливі для здоров'я чинники, про виявлені досягнення педагогічної науки і практики у сфері здоров'язбереження. На думку автора, узагальненою метою діяльності зі здоров'язбереження дітей і підлітків може бути наступною: організація у спортивно-оздоровчому або загальноосвітньому навчальному закладі педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних та інших умов здоров'язбереження, що враховують індивідуальні показники стану здоров'я учнів; розвиток змістовної і матеріальної бази оздоровлення дітей і підлітків засобами фізичної культури; створення матеріально-технічного, змістовного і інформаційного забезпечення агітаційної та пропагандистської роботи щодо залучення підростаючого покоління до здорового способу життя; забезпечення системи повноцінного збалансованого харчування дітей з врахуванням особливостей стану їх здоров'я; розробка і впровадження комплексу заходів щодо підтримки здоров'я педагогічних працівників в освітній установі; забезпечення неперервного підвищення кваліфікації учителів фізичної культури з метою розвитку їх готовності до створення організаційно-педагогічних умов здоров'язбереження учнів [5].

Сучасні освітні технології щодо здоров'язбереження поділяються на *здоров'яформуючі та здоров'язбережувальні* освітні технології. Однак слід зазначити, що здоров'язберігаюча педагогіка не може бути представлена як конкретна освітня технологія. Разом з тим, поняття *«здоров'язберігаючі технології»* об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу з формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Н. К. Смирнов визначає поняття *«здоров'яформуючі освітні технології»* як такі психолого-педагогічні технології, програми, методи, які спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особистісних якостей, методи, які сприяють збереженню і зміцненню здоров'я, формуванню уявлення про здоров'я як цінність, мотивацію на здоровий

спосіб життя та поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» як систему, що створює максимально можливі умови для збереження, зміцнення і розвитку духовного, емоційного, інтелектуального, особистісного та фізичного здоров'я всіх суб'єктів освіти. На думку автора, у цю систему входить використання даних моніторингу стану здоров'я учнів, який проводять медичні працівники, і власних спостережень у процесі реалізації освітньої технології, її корекція відповідно до наявних даних; урахування особливостей вікового розвитку школярів і розробка освітньої стратегії, відповідної особливостям пам'яті, мислення, працездатності, активності учнів цієї вікової групи; створення сприятливого емоційно-психологічного клімату у процесі реалізації технології; використання різноманітних видів здоров'язбережувальної діяльності учнів, спрямоване на збереження і підвищення резервів здоров'я [6]. Здоров'язбережувальні освітні технології, на думку Е. П. Петух, можна розглядати і як технологічну основу здоров'язбережувальної педагогіки, яка є однією з найперспективніших освітніх систем ХХІ століття, і як сукупність прийомів, форм і методів організації навчання школярів без шкоди для їх здоров'я, і як якісну характеристику будь-якої педагогічної технології щодо критерію її дії на здоров'я учнів і педагогів [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубогай О. Моніторинг оздоровчо-виховного процесу у молодших школярів. *Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації*: тези допов. IV Міжнар. наук. конф. К., 2000. С. 365.
2. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів: метод. посіб. [для вчителів початкової школи та фізичної культури, студентів та батьків]. К.: Оріяни, 2001. 152 с.
3. Підаєв А. В. Діяльність системи охорони здоров'я України в контексті стратегії економічного та соціального розвитку держави на 2002–2011 р. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2003. №1. С. 5–11.
4. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті. Харків: ОВС, 2001. 256 с.
5. Сисоєнко Н. В. Стан здоров'я та особливості адаптації дітей різного віку до умов навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах нового типу. *Гігієна населених місць*: зб. наук. праць. К., 2002. Вип. 39. С. 270–274.
6. Солодова И. В. Перспективная оценка состояния здоровья школьников (1990–2000 гг.). *Здоров'я школярів на межі тисячоліть*. Харків, 2000. С. 77–78.

МОДЕЛЮВАННЯ КЛЮЧОВИХ ПАРАМЕТРІВ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАСКЕТБОЛІ 3Х3

Безмилов М. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент викладач кафедри історії і теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Цуй Веньпен

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри кіберспорту та інформаційних технологій
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Всебічні знання про структуру змагальної діяльності в конкретному виді спорту, факторах її забезпечення та реалізації, створюють передумови для досягнення заданого спортивного результату. Особливої актуальності проблема дослідження структури змагальної діяльності набуває в тих видах спорту які зовсім нещодавно отримали міжнародне визнання та були включені до програми Олімпійських ігор. Розуміння ключових структурних ланок змагальної діяльності, компонентів їх забезпечення та реалізації, створює суттєву перевагу над суперниками, особливо на перших етапах розвитку нового виду спорту [2, с. 4; 3, с. 2575]. Включення баскетболу 3x3 в програму Олімпійських ігор 2020 року в Токіо призвело до підвищення уваги фахівців щодо вивчення різних аспектів побудови процесу підготовки баскетболістів в цьому різновиді баскетболу. Значна кількість робіт авторів присвячені сьогодні питанням дослідження відмінностей структури змагальної діяльності класичного баскетболу та баскетболу 3x3.

Під час змагальної діяльності баскетболісти виконують велику кількість різноманітних техніко-тактичних дій, кожне з яких може вплинути на перебіг спортивного поєдинку [1, с. 41]. Важливим завданням, на наш погляд, є систематизація та дослідження особливостей реалізації техніко-тактичних дій баскетболістами високого класу в баскетболі 3x3 та визначення тих методичних положень які потрібно враховувати під час моделювання різних структурних компонентів змагальної діяльності гравців та команди.

Чіткі модельні кількісні та якісні показники техніко-тактичної діяльності, на наш погляд, є важливою складовою ефективного управління підготовкою спортсменів в баскетболі 3x3 [4, с. 93]. Вони забезпечують необхідні передумови для оптимізації тренувального процесу та підвищення ефективності змагальної діяльності.

В баскетболі 3x3 процес створення моделей ускладнюється тим, що результат в матчі обумовлений впливом великої кількості факторів (індивідуальні особливості та вік гравця, прояв провідних сторін підготовленості, роль у команді та ін.).

Важливим методичним положенням, яке необхідно враховувати під час створення модельних характеристик, є вивчення динаміки змін показників змагальної діяльності у спортсменів високої кваліфікації на найбільш престижних міжнародних змаганнях протягом тривалого часу. Постійне збільшення рівня реалізації техніко-тактичних дій, наприклад, від одних змагань до інших, значно ускладнює інформативність створених раніше моделей.

Одним із ключових методичних положень під час розробки та подальшого використання модельних характеристик техніко-тактичної діяльності в баскетболі 3x3 має бути врахування рівня спортивної майстерності команди-суперниці з якою велася очна боротьба.

Важливим методичним положенням, яке потрібно враховувати під час створення модельних характеристик техніко-тактичної діяльності баскетболістів, на

думку багатьох фахівців, є врахування реального ігрового часу який було проведено спортсменом на майданчику в конкретному матчі.

Також, під час моделювання та оцінювання техніко-тактичної діяльності баскетболістів, потрібно враховувати вік гравця. В баскетбольній команді високого класу можуть виступати спортсмени різного віку (від 19 до 40 років). Звичайно, в найбільш відповідальних змаганнях до складу команди залучаються найбільш досвідчені та підготовлені баскетболісти середній вік який сьогодні становить від 25 до 32 років.

Моделювання змагальної діяльності спортсменів в баскетболі 3x3 методично складний та багатофакторний процес який потребує врахування багатьох важливих положень та специфіки змагальної діяльності у цьому відносно новому різновиді баскетболу який нещодавнім рішенням МОК був включений в програму Олімпійський ігор сучасності. Всебічне дослідження структури змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів, визначення провідних компонентів в системі забезпечення і реалізації змагальної діяльності, є принципово важливим завданням на даному етапі становлення та розвитку баскетболу 3x3.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мусієнко А. В., Несен О. О., Цимбалюк Ж. О. Аналіз показників техніко-тактичних дій у баскетболі 3x3. *Спортивні ігри*. 2023. № 1(27). С. 40–50.
2. Холопов В, Безмилов М. Особливості реалізації стандартних положень під час розіграшу м'яча з позиції «check-ball» командами високої кваліфікації в баскетболі 3 × 3. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 4. С. 43–52.
3. Andrianova R, Guimaraes, Fedoseev D, Isakov M. Specific features of 3×3 basketball: factor analysis of the key performance indicators and their impact on game performance in the elite leagues. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, Vol. 22 (10). P. 2575 – 2581.
4. Erculj F, Vidic M, Leskošek B. Shooting efficiency and structure of shooting in 3x3 basketball cooperated to 5v5 basketball. *International journal of Sports Science & Coaching*. 2019. Vol. 15 (1). P. 91–98.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ

Боровець О. В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сірман О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

В основних напрямках розвитку охорони здоров'я населення і перебудови загальноосвітньої школи в області фізичного виховання учнів підкреслене значення охорони здоров'я дітей і підлітків, як найважливішої умови оздоровлення всього населення.

Кінцевим результатом впливу фізичної культури на всьому протязі навчання, розвитку і виховання, повинна бути «фізично здорова» людина.

Відмінне здоров'я, міцне і загартоване тіло, сильна воля, формовані в процесі занять фізичною культурою і спортом, є гарною основою для інтелектуального і розумового розвитку людини. Досягти високої фізичної досконалості, позбутися від деяких уроджених і придбаних фізичних недоліків можна лише шляхом правильного і систематичного використання фізичних вправ. [1, с. 90].

На жаль, багато батьків не розуміють оздоровчого значення фізичної культури і спорту, не приділяють належну увагу фізичному вихованню дітей. Тому задача викладачів фізичного виховання і тренерів – роз'яснити позитивний вплив фізичної культури на стан здоров'я і фізичний розвиток дітей.

Як показує практика, діти з підвищеним руховим режимом, тобто ті, які активно займаються фізичною культурою і спортом, краще своїх однолітків встигають у загальноосвітній школі. Крім того, у школярів, що активно займаються фізичними вправами, підвищується стійкість до простудних захворювань.

Спостерігаючи протягом ряду років за формуванням організму, ми звичайно цікавимося станом їхнього здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості, фіксуючи це відповідними показниками. Комплекс цих показників створює повне представлення про організм дітей. [3, с. 34].

Розглядаючи рухову діяльність дітей, ми спостерігаємо її в різних за формою рухах, у яких виявляються тією чи іншою мірою швидкість, сила, спритність, чи витривалість сполучення цих якостей. Ступінь розвитку фізичних якостей і визначає якісну сторону рухової діяльності дітей, рівень їхньої загальної фізичної підготовленості.

Поєднуючи заняття фізичною культурою з загальною фізичною підготовкою, ми тим самим здійснюємо процес всебічної фізичної підготовки, що має велике оздоровче значення. [2, с. 53].

Звичайно, розвиваючи фізичні якості, ми удосконалюємо і функції організму, освоюємо визначені рухові навички. У цілому цей процес єдиний, взаємозалежний, і, як правило, високий розвиток фізичних якостей сприяє успішному освоєнню рухових навичок.

Наприклад, чим краще в підлітка буде розвинута швидкість, тим швидше він буде пробігати короткі дистанції, швидше буде вести м'яч, граючи у футбол, швидше переміщатися в будь-яких інших іграх, тобто високий рівень розвитку швидкості буде позитивно позначатися на виконанні конкретних фізичних вправ. Теж саме можна сказати про розвиток сили і витривалості. Отже, розвивати ці якості потрібно в першу чергу в плані загальної фізичної підготовки, використовуючи для даної мети відповідні найбільш ефективні засоби. [4, с. 18].

Таким чином, розвиток фізичних якостей, власне кажучи, є основним змістом загальної фізичної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сущенко Л. П. Мета та завдання фізичного виховання в світі цивілізованих підходів: навч. посіб. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 81 с.
2. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць № 4 (55), 2021.
3. Томенко О. Взаємозв'язок між рівнем соматичного здоров'я, рухової активності та окремими показниками фізичної культури особистості школярів 8–11 класів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2022. № 2. С. 53–56.
4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 Т.: Навч. кн. Богдан, 2018. 272 с.
5. Rancour J., et al. The effects of intermittent stretching following a 4-week static stretching protocol: A randomized trial *Journal of Strength and Conditioning Research*. 2022. Vol.8. P.17–22.

ФУНКЦІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У СПОРТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ

Бугера Д. О.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Національного університету фізичного виховання та спорту України*

Улан А. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Національного університету фізичного виховання та спорту України*

Існує значна кількість даних, що свідчать про роль видів асиметрій у спортивній діяльності, їх своєрідну динаміку в процесі тренування. Для спортивних педагогів особливий інтерес викликає моторна асиметрія, яка впливає на технічні показники у вибраному виді спорту. Вітчизняні автори наголошують на важливості врахування асиметрії у процесі підготовки спортсменів.

Функціональна асиметрія – це характеристика розподілу психічних процесів між лівою і правою півкулями, що виявляється в перевазі володіння однією з кінцівок, органу зору, слуху і т.д. Виділяють моторну, сенсорну та психічну асиметрію [2, с. 201]. Функціональна асиметрія є природним феноменом у людському тілі, що виникає в результаті взаємодії генетичних та середовищних факторів.

Для спортивних педагогів особливий інтерес викликає моторна асиметрія, яка впливає на технічні показники у вибраному виді спорту. Під моторною асиметрією розуміється сукупність ознак нерівності функцій рук, ніг, половин тулуба та особи у формуванні загальної рухової поведінки та її виразності.

Один з прикладів використання функціональної асиметрії в спорті - це визначення домінуючої руки або ноги спортсмена. Відомо, що домінуюча сторона мозку відповідає за контроль за відповідною стороною тіла. Тому, знання, яка сторона є домінуючою для спортсмена може бути корисним для тренування та розвитку моторних навичок.

Наприклад, в єдиноборствах визначення домінуючої руки та ноги може допомогти у виборі правильної стійки та формуванні техніки спортсмена. А в спортивних іграх, раціональне використання знань про домінуючу сторону спортсмена може сприяти підвищенню результативності його техніки та гри вцілому.

Проте, у видах спорту де потрібне одночасне виконання рухів кінцівками, чи у яких висуваються високі вимоги до симетричного виконання рухів, автори вказують на негативний вплив функціональної асиметрії на змагальний результат спортсмена. Наприклад, у стрибках у воду з висоти, через асиметрію нижніх кінцівок при відштовхуванні від опори відбувається ранній відрив однієї ноги і, як наслідок, асиметричний підйом, що негативно впливає на техніку виконання стрибка. А як приклад у боксі, якщо у спортсмена є висока асиметрія м'язів рук, це може призвести до нерівномірного розподілу сили та точності між обома руками, що може ускладнити виконання різних технік та підвищити ризик травм.

Також вказується і на позитивний вплив функціональної асиметрії на спортивний результат. Наприклад, асиметричність рук плавців позитивно впливає на довжину, силу та якість гребків. Гребок ведучою рукою на вдиху ефективніше, ніж при диханні в субдомінантний бік [1, с. 647–691]. У веслярів збільшення асиметрії вигину поперекового відділу хребта у фронтальній площині сприяє збільшенню гоночної швидкості.

Додатково серед авторів, які досліджували вплив функціональної асиметрії на спортивний результат у вибраному виді спорту, зустрічаються роботи, де в тому самому виді спорту одні автори вказують на позитивний вплив асиметрії, а інші – на негативне. В одному й тому ж виді спорту зустрічаються методики, спрямовані як на згладжування асиметрії, так і на акцентоване вдосконалення сильних сторін [3, с. 45–47]

В результаті аналізу впливу функціональної асиметрії на спортивний результат виявлено, що в різних видах спорту можуть використовуватись різні підходи до використання явища асиметрії: згладжування її чи акцентування. В тому самому виді спорту можна спостерігати, як функціональна асиметрія може надавати і позитивний, і негативний вплив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердичевская Е. М., Гронская А. С. Функциональные асимметрии и спорт *Руководство по функциональной межполушарной асимметрии*. М.: Научный мир, 2009.
2. Брагина Н. Н., Доброхотова Т. А. Функциональные асимметрии человека. 2-е изд. М.: Медицина, 1981.
3. Бугера Д. О., Корень І. С., Улан А. М. Прояв моторної асиметрії серед провідних футболістів (за матеріалами Чемпіонату світу з футболу 2022). *Proceedings of the XVI International Scientific and Practical Conference «Principles of science. Ideals, norms, values in science and style of scientific thinking»*, April 17 – 18, 2023 Tallinn, Estonia by the «InterSci». 2023.
4. Улан А. М. Орієнтація підготовки фехтувальників з урахуванням функціональної асиметрії: автореферат дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01: МОНУ, НУФВСУ. Київ, 2019. 25 с.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ СТИБУНІВ У ДОВЖИНУ

Ван Вей

доктор філософії Сіхуа Університет

Козлова О. К.

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту

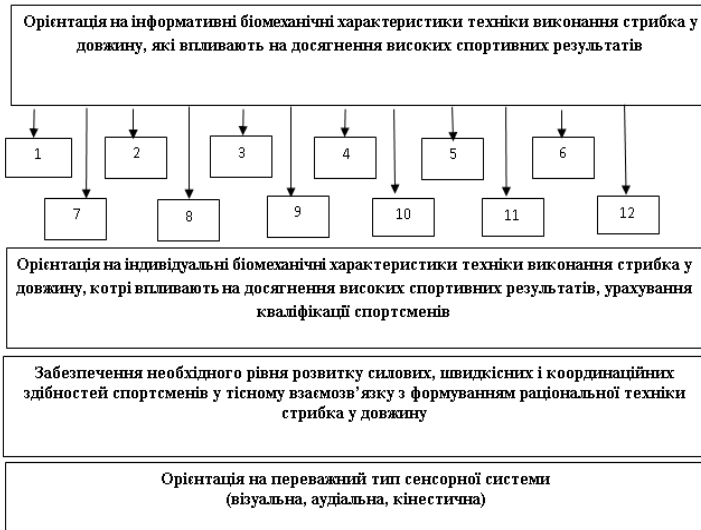
Національного університету фізичного виховання та спорту України

У технічному вдосконаленні кваліфікованих спортсменів, які спеціалізуються у стрибку у довжину, приховані резерви підвищення результативності змагальної діяльності, ефективності побудови тренувального процесу та широкі можливості для науково-дослідницької роботи. Незважаючи на те що проблемі вдосконалення технічної майстерності спортсменів приділялася значна увага, більшість розробок мали вузько прикладний характер, вони не ґрунтувалися на системно-структурному розумінні закономірностей побудови і регуляції рухових дій спортсмена і не були підкріплені об'єктивною інформацією про провідні біомеханічні характеристики рухових дій спортсменів. Усе зазначене потребує обґрунтування змісту процесу формування технічної майстерності кваліфікованих стрибунів у довжину на засадах визначення інформативних біомеханічних характеристик техніки стрибка у довжину, раціонального складу тренувальних засобів і способів сприйняття інформації для управління рухами.

Багаторічні дослідження дозволили розробити програму формування технічної майстерності, що ґрунтується на засадах, наведених на рис. 1.

Формування технічної майстерності кваліфікованих стрибунів у довжину відбувалось з орієнтацією на інформативні біомеханічні характеристики, від яких залежить досягнення високих спортивних результатів. Під час орієнтації на інформативні біомеханічні характеристики техніки, що впливають на досягнення високих спортивних результатів, враховували закономірності організації раціональної біомеханічної структури техніки виконання стрибка у довжину, які з зростанням спортивних результатів пов'язані з підвищенням усіх показників, наведених на рисунку 1, окрім зменшення тривалості фази відштовхування від опори.

Індивідуалізація процесу технічної підготовки кваліфікованих стрибунів у довжину також відбувалась на основі урахування показників, наведених на рис. 1, і закономірностей їх змін. У процесі формування технічної майстерності спортсмени орієнтувалися на ті індивідуальні біомеханічні характеристики техніки стрибків у довжину, які є запорукою їх успіху і забезпечують досягнення високих спортивних результатів [1, с. 6].

Рис. 1. Основні методичні положення формування технічної майстерності кваліфікованих стрибунів у довжину:

1 — швидкість розбігу перед відштовхуванням від опори, $\text{м}\cdot\text{с}^{-1}$; 2 — енергія кінетична в момент постановки ноги на опору у відштовхуванні, Дж; 3 — швидкість вильоту ЗЦМ тіла в момент відриву ноги від опори, $\text{м}\cdot\text{с}^{-1}$; 4 — енергія повна в момент постановки ноги на опору у відштовхуванні, Дж; 5 — тривалість фази відштовхування від опори, с; 6 — енергія кінетична в момент відриву ноги від опори, Дж; 7 — енергія повна в момент відриву ноги від опори, Дж; 8 — максимальна висота ЗЦМ тіла в польоті; 9 — висота ЗЦМ тіла в момент постановки ноги на опору у відштовхуванні, м; 10 — кут вильоту ЗЦМ тіла, град; 11 — довжина третього кроку перед відштовхуванням, м; 12 — потужність відштовхування, Вт

Забезпечення необхідного рівня розвитку силових, швидкісних і координаційних здібностей спортсменів здійснювали у тісному взаємозв'язку з раціональною технікою стрибка у довжину. Для цього застосовували раціональний склад спеціальних засобів, які максимально наближені до змагальної вправи за структурою та проявом кінетичних і енергетичних характеристик, визначених на основі аналізу науково-методичної літератури й експертного оцінювання 30 китайських фахівців з питань підготовки кваліфікованих спортсменів: стрибки у довжину з розбігу від короткого (вісім бігових кроків), середнього (10–14 бігових кроків) до повного і збільшеного на два-чотири бігових кроки (16–24 бігових кроки); стрибок у довжину з шести-восьми бігових кроків розбігу з діставанням у найвищій точці польоту підвищеного предмета рукою, однойменною маховій нозі, з установкою на виконання природних бігових рухів та ін.

Для управління руховими діями у процесі формування технічної майстерності орієнтувались на тип переважної сенсорної системи кваліфікованих стрибунів у довжину [2, с. 409].

Для спортсменів-аудіалів у процесі формування технічної майстерності було запропоновано частіше використовувати словесний метод, здійснювати зворотний зв'язок за допомогою слова, інтонації, озвучувати настанови на виконання спеціальних вправ, окремих елементів та стрибка у довжину в цілому. Рекомендували прослуховувати аудіозаписи із заплющеними очима, повторювати неголосно настанови тренера, використовувати різні звукові орієнтири для опанування темпо-ритмовою структурою розбігу, звуколідера, музичного супроводу.

Візуалам у процесі технічного удосконалення рекомендували орієнтуватися переважно на зорові орієнтири під час виконання вправ. Під час тренувальних занять у процесі технічної підготовки просили спортсменів, спрямувати погляд на певний предмет, розставляли орієнтири на доріжці для вдосконалення темпо-ритмової структури розбігу, точності потрапляння на брусок. Рекомендували переглядати відеофільми, спостерігати за технікою спортсменів високої кваліфікації, здійснювати контроль за технікою на основі запису спроб стрибків у довжину або інших вправ на відео, а після їх виконання переглядати відео, малювати схеми стрибка тощо.

Кінестетикам у процесі формування технічної майстерності рекомендували орієнтуватися на відчуття власного тіла, взаємодії з опорою під час відштовхування, відчуття часу, простору (наприклад, пропонували виконання стрибка у довжину з різних розбігів, на жорсткій, м'якій доріжці, виконання спеціальних вправ зі зміною темпу, виконання вправ із заплющеними очима тощо).

Підтверджено ефективність розробленої програми формування технічної майстерності кваліфікованих стрибунів у довжину у системі річної підготовки.

Значні відмінності між кваліфікованими стрибунами у довжину контрольної і основної груп наприкінці педагогічного експерименту спостерігалися як за спортивними результатами (4,87 %), так і за величинами інформативних біомеханічних показників техніки, що впливають на досягнення високих спортивних результатів у стрибку у довжину і коливались в діапазоні 3,37–14,47 % ($p < 0,05$).

ЛІТЕРАТУРА

1. Wang Wei, Kozlova E., Kozlov K. Technology for Improving the Technical Skills of Skilled Long Jumpers. *Sport Mont*. 2021. № 19. P.3–7.
2. Kozlova E, Wang Wei, Kozlov K. Individual peculiarities of long jump technique of skilled athletes. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2020. № 20. P. 408–412.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ І СУДДІВСТВО СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»

Гарієвський Ю. В.

*старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання та
адаптивної фізичної культури*

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сотник О. В.

*старший викладач кафедри фізичного виховання
Національного університету водного господарства
та природокористування*

Системоутворюючим фактором спорту є змагання, які визначають систему організації, методики і підготовки спортсменів. Спортивні змагання дозволяють оцінити дієвість організаційних і матеріально-технічних основ підготовки та відбору спортсменів, ефективність системи підготовки фахівців, результативність науково-методичного забезпечення [3; 4].

Формування професійних компетентностей фахівців різних галузей потребує суттєвих змін у підготовці кадрів з урахуванням набутого вітчизняного й зарубіжного досвіду, застосування ефективних сучасних інноваційних технологій. Сьогодення вимагає оновлення системи підготовки здобувачів відповідно до світових стандартів змісту і форми організації освітнього процесу, спрямування навчального матеріалу на формування особистості, здатної до постійного оновлення знань, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері та організації праці в умовах воєнного стану, ринкової економіки [1]. Тому постало питання, яким чином підготувати здобувачів вищих закладів освіти для організації й проведення спортивних змагань з різних видів спорту.

Освітньо-професійна програма «Фізична культура і спорт» спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» пропонує здобувачам навчальну дисципліну «Організація і суддівство спортивних змагань», як вибіркову, що спрямована на ознайомлення зі структурою підготовки та проведення змагань з обраного виду спорту, формування вмінь і навичок з суддівства спортивних змагань [4].

Навчальний курс спрямований на розвиток у здобувачів креативного та оперативного мислення, вміння знаходити нові шляхи та форми роботи у сфері спортивного суддівства, удосконалення власних рухових вмінь та навичок, покращення фізичної підготовки, стимулювання до самоосвіти, а також після завершення проходження дисципліни бути помічником судді з обраного виду

спорту. Водночас практична частина курсу зорієнтована на організаційні складові проведення змагань з обраного виду спорту, методика підготовки судді з обраного виду спорту.

Таким чином завданням навчального предмету є розширення загальних та професійних компетентностей майбутніх фахівців: загальні (здатність працювати в команді, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), застосовувати знання у практичних ситуаціях) та фахові (здатність до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення; використовувати спортивні споруди, спеціальне обладнання та інвентар; застосовувати сучасні технології управління суб'єктами сфери фізичної культури і спорту; здатність до безперервного професійного розвитку).

Дисципліна «Організація і суддівство спортивних змагань» розрахована на чотири кредити і включає чотири модулі: загальна характеристика змагальної діяльності у спорті; нормативно-правові акти реалізації спортивного суддівства; роль та місце спортивного арбітра в організації процесу змагальної діяльності; організаційно-методичні функції спортивного арбітра.

Здобувачам пропонуються наступні теми:

Тема 1. Значення та особливості змагальної діяльності.

Тема 2. Організація і планування змагань.

Тема 3. Системи розіграшів.

Тема 4. Нормативно-правова база з суддівства змагань.

Тема 5. Організаційна та контролююча роль спортивних суддів, система підготовки суддівських кадрів.

Тема 6. Основні кваліфікаційні вимоги для присвоєння суддівських категорій.

Тема 7. Методика ведення та складання суддівської документації.

Тема 8. Спортивний арбітр у координації основ управління системою проведення змагань та у регулюванні правил змагань.

Тема 9. Взаємодія спортивного арбітра з організацією, яка проводить змагання та з учасниками змагань.

Тема 10. Склад, права та обов'язки спортивної колегії.

Тема 11. Основні процедури регулювання роботи суддівської колегії.

Тема 12. Психологічні типи спортивних суддів.

Запропонований програмний матеріал проходження навчального курсу «Організація і суддівство змагань» має практичне значення у підготовці здобувачів спеціальностей 017 «Фізична культура і спорт», 014 «Середня освіта (Фізична культура)», для викладачів фізичного виховання ЗВО 1-4 рівнів акредитації, вчителів фізичної культури загальноосвітніх шкіл, тренерів-викладачів дитячо-юнацьких спортивних шкіл, керівників спортивних федерацій, а також суддів з обраного виду спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багорка А. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в ступеневій освіті: дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя. 2021. 350 с.

2. Павленко В. О., Насонкіна Е. Ю., Павленко С. Є. Сучасні технології підготовки в обраному виді спорту. Харків, 2020. 550 с.
3. Подтикан М. П., Помещикова І. П., Ломан С. Л. Напрями підготовки арбітрів у баскетболі. *Проблеми перспективних спортивних ігор та єдиноборств у вищих закладах освіти*. Том II. 2018. С. 66–70.
4. Положення щодо вільного вибору здобувачами вищої освіти навчальних дисциплін. ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне. 2021. 9 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

Дем'янчук Т. О.

*проректор з заочного навчання, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Професійна етика тренера-викладача представляє собою кодекс правил, які визначають його поведінку по відношенню до своїх вихованців, спортсменів, судів, колег; а також норм, які відповідають існуючим законам та відомчим *нормативним документам*, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних *обов'язків* [2]. Академічна етика – це сукупність морально-етичних норм, правил і принципів, у тому числі правил педагогічної етики, академічної доброчесності й ділового етикету, які регулюють міжособистісні відносини учасників освітнього процесу закладів освіти. Формування професійної та академічної етики є важливим компонентом у підготовці фахівця галузі фізичної культури і спорту [1;3;4]. Навчальний курс «Професійна та академічна етика» входить до основних компонентів освітньої професійна програма «Фізична культура і спорт» спеціальності 017 Фізична культура і спорт другого (магістерського) рівня Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Мета дисципліни полягає у виявленні і розкритті основних проблем професійної етики спорту та академічної етики, характеристики основних етичних аспектів професійної та академічної діяльності, етичних аспектів, допінгу, дотримання академічної доброчесності, сприянню формуванню етико-моральної культури майбутнього фахівця в галузі фізичної культури і спорту.

Навчальний предмет спрямований на формування таких компетентностей, як здатність мотивувати людей рухатися до спільної мети, усвідомлювати принципи професійної та академічної етики і необхідність їх дотримання. Результати навчання відповідно до поставленої мети: удосконалювання і розвиток свого

інтелектуального і загально культурного рівня, досягнення морального і фізичного удосконалення своєї особистості; організація ефективної роботи колективу, спрямованого на досягнення визначених цілей з урахуванням економічних, правових та етичних аспектів.

Після опанування основних положень здобувачі повинні знати: сутність та особливості професійної та академічної етики, етики спорту та спортивної деонтології; види, принципи та кодекси професійної і академічної етики; основні етичні проблеми сучасного спорту, умови їх виникнення та шляхи подолання; правила дотримання академічної доброчесності та заходи щодо попередження і виявлення плагіату; традиції академічного спілкування. Вміння здобувачі набувають такі, як: оцінювати дії і події повсякденного життя з позицій добра і зла; використовувати принципи професійної етики в процесі своєї професійної діяльності; діяти у професійних і академічних ситуаціях з позиції академічної доброчесності та професійної етики; етично правильно організувати спілкування з об'єктами спортивної діяльності; ефективно керувати процесом накопичення позитивного морального досвіду поведінки спортсменів; аналізувати результати своєї діяльності з позиції професійної етики та академічної доброчесності; самостійно виконувати навчальні завдання, коректно вміти робити посилання на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей.

Проходження навчального матеріалу з «Професійної та академічної етики» для здобувачів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» другого (магістерського) рівня здійснюється за темами:

Тема 1. Предмет і завдання етики, професійної та академічної етики.

Тема 2. Загальнообов'язкові та особові форми вираження моральної вимоги.

Тема 3. Спорт як соціально-ціннісна система.

Тема 4. Спортивна деонтологія.

Тема 5. Етичні проблеми сучасного спорту.

Тема 6. Академічна етика та академічна доброчесність.

Тема 7. Плагіат у науковому тексті.

Тема 8. Академічне письмо в системі академічної доброчесності.

Тема 9. Накази, інструкції і нормативні документи як джерело деонтологічних нормативів у спорті.

Таким чином навчальний курс «Професійна та академічна етика» має відповідні підстави сформувати у майбутніх тренерів-викладачів сформувати здатність розв'язувати задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері фізичної культури і спорту, зробити їх конкурентоспроможними на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бардіонова А. О. Академічна доброчесність як головний чинник формування професійної етики майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах вишу. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/>
2. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Зdirко Н. Г. Професійна етика. К.: Центр учбової літератури. 2011. 252 с.
3. Пінчук Є. А., Попова О. Б. Робоча програма навчальної дисципліни «Професійна етика». К.: НУФВСУ. 2018. 23 с.

4. Стандарт вищої освіти: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. 2012. 12 с.

ЕВОЛЮЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ТРЕНЕРА В ДИТЯЧОМУ СПОРТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Еделєв О. С.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
Херсонського державного університету*

Єременко О. А.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри історії та методики олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Щербашин Я. С.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри історії та методики олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Реалії останніх 3–5 років суттєво вплинули на форму та зміст діяльності тренера, включаючи пошук нових засобів, форм та методів роботи [2, с. 54; 3, с. 402]. Слід зазначити, що основні професійні компетенції спортивного тренера, який працює з дітьми, залишились без змін: це знання основних принципів розвитку фізичних та психологічних здібностей дітей; розуміння психологічних та фізіологічних особливостей розвитку дітей різного віку та рівня фізичної підготовки, вміння створювати та планувати тренувальні програми з урахуванням особливостей розвитку дітей; уміння адаптувати тренувальні програми під індивідуальні потреби та можливості кожної дитини; знання техніки та правил виконання спортивних вправ, коректний підбір вправ для розвитку фізичних здібностей дітей, вміння мотивувати дітей до досягнення спортивних результатів та до постійного розвитку своїх здібностей; знання та дотримання правил та стандартів безпеки під час проведення тренувань; уміння працювати в команді з іншими тренерами та спортивними фахівцями з метою досягнення спільних цілей; знання та використання сучасних методик та засобів для виявлення та вдосконалення фізичних та психологічних здібностей дітей; вміння планувати та проводити спортивні змагання та інші заходи з метою сприяння розвитку дітей не лише як спортсменів, а й як особистостей [1, с. 63,65; 4, с. 233; 6, с. 215-220].

Спостереження, опитування та дослідження сучасної діяльності дитячого тренера свідчать, що залежно від конкретної спортивної галузі, може бути корисним, а навіть необхідним, щоб дитячий тренер мав навички використання сучасних інформаційних технологій та гаджетів і розумів, як працювати в Інтернеті [5, с. 231; 7, с. 515].

Коректно і доцільно працювати в з інструментами диджиталізації важливо тому, що: використання гаджетів, таких як планшети та смартфони, може допомогти тренеру ефективніше планувати тренування, вести облік прогресу дітей та організувати комунікацію з батьками (організаційна функція); використання електронної пошти, соціальних мереж та інших інтернет-інструментів для зв'язку зі своїми вихованцями та їх батьками – це зручно і оперативно (комунікативна функція); використання Інтернету може допомогти тренеру знайти нові ідеї для тренувань, матеріали для навчання та інші корисні ресурси (пізнавальна функція); використання спеціальних додатків або програм може допомогти тренеру відстежувати та аналізувати дані про фізичну підготовку дітей, зберігати інформацію про їхні досягнення та стежити за прогресом (інформативна функція) [1, с. 62; 7, с. 522].

Вдосконалюючи свої знання та навички роботи в мережі, тренер, може вирішувати наступні задачі:

1. Підвищення ефективності тренувань: тренер може знайти нові вправи, техніки та методики, які допоможуть підвищити ефективність тренувань.

2. Підвищення якості підготовки: тренер може вивчати нові наукові дослідження та знання з області фізичної підготовки, що дозволить підвищити якість підготовки своїх вихованців.

3. Розвиток власної кар'єри: тренер може використовувати мережу для взаємодії з іншими тренерами та фахівцями у своїй галузі, щоб навчитися новим навичкам та знанням.

4. Комунікація з учнями та їх батьками: тренер може використовувати соціальні мережі та електронну пошту для зв'язку зі своїми вихованцями та їх батьками, що дозволить більш ефективно вирішувати різноманітні питання.

5. Продаж послуг: якщо тренер працює власником свого бізнесу, то він може використовувати мережу для продажу своїх послуг та просування свого бренду.

В сучасних умовах дитячому тренеру потрібно розвивати навички дистанційної роботи, оскільки у сучасному світі це стає все більш популярним та необхідним [1, с. 63; 5, с. 234].

Умовах війни та пандемія COVID-19 значно змінили професійну діяльність багатьох тренерів, оскільки багато тренувань перенесено в онлайн-формат і дистанційну роботу. Більше того, віддалена робота забезпечує можливість тренувати дітей з інших міст та країн, що розширює можливості реалізувати себе, як фахівець.

Розвиваючи навички дистанційної роботи, дитячий тренер може забезпечити ефективну організацію онлайн-тренувань, використовуючи спеціалізовані платформи, інтерактивні матеріали, відеоконференції тощо. Він також може використовувати соціальні мережі та електронну пошту для комунікації з вихованцями та їх батьками.

Розвиток навичок дистанційної роботи може допомогти дитячому тренеру підтримувати зв'язок з вихованцями навіть у випадку, якщо тренування не можуть відбуватися особисто через непередбачувані обставини. Крім того, це може збільшити ефективність роботи тренера та забезпечити йому конкурентні переваги.

Таким чином, розширення професійних компетенцій тренера в дитячому спорті щодо використання сучасних інформаційних технологій та інструментів в сучасних умовах, дозволяє забезпечити високу якість роботи та конкурентну перевагу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордовська Н. Розвиток професійних компетенцій тренера у сфері фізичної культури та спорту. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2020. С. 61–64.
2. Гальченко О., Луценко Ю., Ярошенко І. Особливості роботи тренера з дітьми у віці 5-10 років. *Молода спортивна наука України*. № 24(1). 2020. С. 54–59.
3. Краснова Ю. А. Оптимизация профессиональных компетенций тренера в детском спорте в контексте цифровой экономики. *Физическое воспитание студентов*. № 24(6). 2020. С. 401–404.
4. Bolon D., Seiler D., McCarville R. E. Coaching children in physical activities: A systematic review of practitioner knowledge and skills. *Journal of Physical Activity and Health*. № 16(3). 2019. P. 232–243.
5. Graf J., Schilling J. Digital media in sports coaching. Current issues and future perspectives. *Journal of Teaching in Physical Education* № 40(2). 2021. P. 227–235.
6. Kavussanu M., Boardley I. D., Ring C. Coaching children: A systematic review of the research literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*. № 11(1). 2018. P. 215–241.
7. Tsuda E., Zhang J. J. Effects of a coach education program on knowledge, attitudes, and self-efficacy for coaching children. *Physical Education and Sport Pedagogy*. № 24(5). 2019. P. 513–527.

ВПЛИВ ПЛІОМЕТРИЧНИХ ТРЕНУВАНЬ НА ВИБУХОВУ СИЛУ НІГ БІГУНІВ-СПРИНТЕРІВ

Єременко О. А.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри історії та методики олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Чжан Фенмін

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри історії та методики олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Фахівцями відзначається, що комплексний підхід при розвитку швидкісно-силових здібностей кваліфікованих спринтерів може сприяти підвищенню ефективності тренування та результативності змагальної діяльності спринтерів [1; 2; 7].

Комплексний підхід потребує високо кваліфікованого тренерського персоналу та доступності необхідного обладнання та матеріальних ресурсів, що може бути проблемою для більшості тренерів та спортсменів [3; 4].

Використання пліометричних тренувань, як елементу інноваційних технологій, за даними літератури, може підвищити ефективність і якість підготовки спортсменів, які спеціалізуються в легкоатлетичному спринті [6, 7]. Але подальшої деталізації вимагає вплив пліометричних тренувань на силову підготовленість, змагальну швидкість і техніку спринтерів. В цілому, використання сучасних інструментів на основі комплексного підходу до розвитку швидкісно-силових здібностей кваліфікованих спринтерів є актуальним напрямом досліджень, оскільки може сприяти підвищенню ефективності роботи тренерів, а також допомогти спортсменам досягати кращих результатів [3, 5].

Мета дослідження полягає у підвищенні ефективності підготовки спринтерів високої кваліфікації шляхом впровадження в практику їх підготовки інноваційних технологій та методик тренувань на основі застосування пліометричного тренування та комплексного підходу при розвитку швидкісно-силових здібностей кваліфікованих спортсменів.

Як точка відліку в наших дисертаційних дослідженнях, було проведено вивчення особливостей використання в практиці підготовки кваліфікованих спринтерів пліометричного методу, як інноваційного інструменту швидкісно-силової підготовки.

Крім того було проведено педагогічний експеримент зі студентами спортивного коледжу тривалістю 8 тижнів. Контрольна група використовувала традиційні для легкоатлетів-спринтерів тренування, які переважно включали засоби для розвитку вибухової сили. Експериментальна група використовувала пліометричні тренування.

Перед початком та після завершення експерименту, крім результату бігу на дистанції 100 м, оцінювали результати комплексу тестів, а саме вертикальний стрибок на місці, стрибок у довжину з місця, потрійний стрибок з місця, пробігання дистанції 30 м, тестування на 3D-тензо платформі, яка дозволяла реєструвати висоту вистрибування у стрибку на місці, час зльоту, стартову швидкість, пікову силу, потужність та імпульс сили. Також оцінювались основні біомеханічні показники техніки бігу спортсмена по дистанції: кутові показники колінного та гомілковостопного суглобів у момент приземлення та відриву від землі. Досліджувані групи були однорідними за більшістю показників, які ми оцінювали.

В ході проведеного дослідження ми дійшли таких висновків:

1. Проведений експеримент свідчить, що, як пліометричні тренування, так традиційні силові тренування позитивно впливають на дистанційну швидкість та сприяють покращенню результату в бізі на дистанції 100 метрів. Співставлення результатів бігу на 100 метрів спортсменів експериментальної групи та спортсменів контрольної групи після завершення експерименту виявило різницю, яка вказує на те, що пліометричне тренування є більш значущим у покращенні спеціальних показників спринту на 100 м, ніж традиційне силове тренування, адже в середньому результат достовірно вищий ($p < 0,05$).

2. Оцінка основних біомеханічних показників техніки бігу спортсменів досліджуваних груп до і після експерименту свідчить, що кінематичні параметри техніки бігу експериментальної групи на дистанції, кутові показники згинання

колінного суглоба в момент торкання опорною ногою поверхні та в момент відриву від землі достовірно відрізнялися ($p < 0,05$). Також в тих же моментах виявлені значні відмінності в кутах гомілковостопного суглоба. Отримані показники свідчать, що пліометричне тренування має значний вплив на техніку бігу по дистанції і порівняно з традиційним силовим тренуванням; пліометричне тренування має очевидний ефект покращення техніки бігу.

3. Аналіз результатів комплексу рухових тестів виявив значне достовірне переважання спортсменів експериментальної групи над спортсменами контрольної групи в рухових тестах: результати стрибків у висоту, стрибків у довжину з місця, спринту на 30 м, потрійного стрибка з місця ($p > 0,01$). За показниками тестування на 3D-тензо платформі також виявлено значні відмінності в показниках висоти вистрибування у стрибку на місці, часу зльоту, стартової швидкості, пікової сили, потужності та імпульсу сили ($p < 0,05$). Виявлені відмінності в силі, потужності та імпульсі, вказують на те, що ефект посиленого тренування на розвиток вибухової сили нижніх кінцівок спринтерів був більш значущим, ніж ефект традиційного тренування.

Таким чином, використання пліометричних тренувань, як елементу інноваційних технологій, може сприяти підвищенню ефективності та якості підготовки спортсменів, які спеціалізуються в легкоатлетичному спринті, за умови відповідної попередньої фізичної підготовки та дотримання методичних рекомендацій використання пліометричних тренувань у підготовці кваліфікованих спринтерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борзов В. Підготовка легкоатлетів-спринтерів: стратегія, планування, технології. *Наука в олімпійському спорті*. № 1. 2014. С. 60–75.
2. Бу Іфен, Лі Шімін, Ченг Вуган Фактори впливу та застосування суперізометричного тренування. *Журнал Університету Лудонг* (Видання природничих наук). 2008. Вип. 1. С. 85–90.
3. Ван Лінан Пліометричне тренування: Інтерпретація та застосування. *Журнал Пекінського спортивного університету*. 2012. № 35(04). С. 133–136.
4. Платонов В. М. Рухові якості та фізична підготовка спортсменів (рос. мова). К.: Олімпійська література, 2017. 656 с.
5. Платонов В.М. Сучасна система спортивного тренування. К.: Перша друкарня, 2021. 672 с.
6. Редкліфф Дж., Фарентінос Р. Високотужна пліометрія, 2E[M]. *Human Kinetics*. 2015.
7. Цзен Ян, Чжан Шуайцзюнь Аналіз ефекту пліометричних тренувань для покращення вибухової сили. *Сучасна спортивна наука та технології*, 2015. № 33. С. 99–100.

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Єрмолова В. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
професор кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Радченко Л.О.

*доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувачка кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Кріль І. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
старший викладач кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України,*

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ століття вимагає підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [4].

Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності нашої держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей [5].

Сьогодні, як ніколи, національною ідеєю українського суспільства виступає єднання нації, збереження і вдосконалення держави, захист її територіальної цілісності, самовіддана праця зі зміцнення економіки країни, і як наслідок, процвітання нації та благополуччя особистості серед вільних народів світу на засадах загальноєвропейських цінностей, прав і основоположних свобод людини і громадянина.

Ще на початку ХХ століття педагог, громадський діяч, ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор П'єр де Кубертен вказував на необхідність

використання потенціалу олімпізму для виховання молоді. Він писав: «Олімпійський рух... передбачає загальне спортивне виховання, яке є доступним усім, вирізняється мужністю та лицарським духом і в сукупності з естетичними та літературними заняттями є рушієм національного життя та осередком громадянськості. Ось ідеальна програма» [1].

Ціннісний потенціал філософії олімпізму, що лежить в основі олімпійської освіти, об'єднує олімпійські та загальнолюдські цінності: врівноваженість тіла, волі та розуму; повага до людської гідності й основних етичних норм; порозуміння у душі дружби та чесної гри; сприяння утвердженню мирного суспільства; поєднання спорту з культурою та освітою; дотримання способу життя, що ґрунтується на radoшax, здобутих від власних зусиль, може стати ефективним засобом у розв'язанні проблем сучасного українського суспільства в справі громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління [3].

Сьогодні пріоритетного значення набуває формування реальної поведінки, способу й стилю життя дітей і молоді, адекватного й когерентного олімпійським цінностям [2].

Проведені нами дослідження у закладах загальної середньої освіти України свідчать про те, що 92,1 % вчителів вважають інтеграцію олімпійської освіти в навчально-виховний процес школи одним із чинників, що позитивно впливають на виховання патріотичних почуттів у школярів. 94,7 % опитаних учителів вбачають в олімпійській освіті засіб, що сприяє формуванню у школярів національної свідомості та людської гідності.

З огляду на значний виховний потенціал олімпійської освіти, її інтеграція в освітній процес закладів дошкільної та загальної середньої освіти здатна справити позитивний вплив на реалізацію політики держави, спрямованої на громадянсько-патріотичне виховання молодого покоління України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьорі Ж. Олімпійський рух і виховання. *Всесвітній науковий конгрес «Спорт у сучасному суспільстві»*: збірник наукових матеріалів. 1974. С. 122–130.
2. Єгупов М. Змістовні і концептуальні основи олімпізму. *Релігія та Соціум*. 2017. № 3–4 (27–28).
3. Єрмолова В. М. Реалізація національної ідеї становлення громадянина-патріота України через ціннісний потенціал олімпізму. *«Спорт. Олімпізм. Здоров'я»*: матеріали Міжнародного наукового конгресу. Кишинів. 2017.
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. Інтернет. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>.
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. Інтернет. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019>.

ЗАГАЛЬНОФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА У ТЕНІСІ

Завацька К. В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету здоров'я, фізичної культури і спорту

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Романова В. І.

*науковий керівник, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, завідувач кафедри методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Великий теніс, як відомо, є одним з найбільш популярних і привабливих видів спорту, який виховує дух суперництва, почуття лідерства та колективізму водночас. Заняття тенісом забезпечує гармонійний розвиток атлета, формує характер, виховує стриманість і в той же час дозволяє виплеснути емоції. Це захоплююча видовищна гра, що переростає в життя. Теніс, як і будь-який інший вид спорту, формує прекрасну статуру, зміцнює м'язи і окреслює контури постави. Ще в 18-му столітті, теніс вважався грою інтелігенції, тільки еліта могла собі це дозволити. Зараз теніс став більш доступним, але не менш привабливим [1; 2]. У теніс грають на спортивних майданчиках, у дворах шкіл і навіть на пікніках, це спортивна гра і прекрасне проведення часу. Але дійсно великому тенісу не так просто навчитися, це не безглузде махання ракетками, це мистецтво, яке потрібно відчувати серцем і розуміти розумом.

З фізіологічної точки зору теніс являє собою переважно динамічну роботу змінної інтенсивності. Під час гри в плинній послідовності та співвідношенні з різними інтервалами чергуються вправи, різні за характером, потужністю й тривалістю. Безперервна динамічна боротьба в розігріші кожного очка поєднується з найрізноманітнішими рухами (ходьба; біг різної інтенсивності: з різкими зупинками, ривками, прискореннями; стрибки; удари по м'ячу в різних позиціях).

Одна з характерних рис тенісу – нерівномірність навантаження протягом гри, що залежить від складності ситуації, співвідношення сил гравців і рівня їхньої підготовленості. Основну частину навантаження тенісистів становить робота швидкісного й швидкісно-силового характеру досить великої потужності, що вимагає прояву високого рівня загальної і спеціальної витривалості. При цьому виконання фізичних навантажень у тенісі завжди відбувається в ускладнених умовах з наявністю впливу несприятливих факторів (метеорологічні умови, відношення глядачів до гравця, упереджене суддівство й ін.). Тому головною умовою для досягнення успіху в спорті, і тенісі зокрема, є забезпечення високого рівня фізичної, технічної, тактичної і психологічної підготовленості спортсмена [1; 2].

Розвиток сучасного тенісу відбувається шляхом інтенсифікації гри, постійного зростання темпу при розігріші кожного очка. Для ведення такої швидкісної гри й виконання потужних і точних ударів необхідно вільно пересуватися на корді, зберігаючи швидкість пересування й амплітуду рухів протягом усього матчу змагань. Це ще раз доводить, що така гра притаманна тільки спортсменові з високим рівнем різнобічної фізичної підготовки. Із упевненістю можна припустити, що ця тенденція буде відрізняти й теніс майбутнього.

Спостерігається чітка залежність техніко-тактичної підготовки від рівня розвитку фізичних якостей. Засвоєння техніки й спеціальна фізична підготовка, орієнтовані на розвиток фізичних якостей, які можуть забезпечити високу спортивну майстерність. Провідні вітчизняні і зарубіжні фахівці одностайні в тому, що високий рівень загальнофізичної підготовки є невід'ємною умовою успішності тенісистів.[2; 3; 4].

При правильній спрямованості тренувального процесу на перших етапах формується база всебічної фізичної, технічної й морально-вольової підготовки, що забезпечує досягнення результатів на етапах спортивного вдосконалювання й вищої спортивної майстерності. Важливого значення набуває також роль тренера, від якого потрібне вміле управління навчально-тренувальним процесом, пошук оптимального поєднання різноманітних видів підготовки. Відомо, що такі основні для спортсмена, і для тенісиста зокрема, фізичні якості, як сила, швидкість, витривалість, координаційні здатності, гнучкість, спритність неможливо довести до високого рівня, не виходячи за межі тенісного корту. Для формування перерахованих вище якостей використовується різнобічна фізична підготовка, що є складовою частиною тренувального процесу тенісиста з раннього дитячого віку і до закінчення спортивної кар'єри. Зміст загально-фізичної підготовки і її акценти в навчально-тренувальному процесі згодом змінюються з урахуванням індивідуальних особливостей спортсмена, віку, специфіки його опорно-рухового апарату і м'язової топографії. Таким чином, ступінь розвитку фізичних якостей значною мірою визначає рівень досягнення спортсмена.

На початковому етапі навчання процес гри в теніс є складнішим, ніж у багатьох інших видах спорту. Важливу роль відіграє здатність швидко і доцільно здійснювати рухи різними частинами тіла по ходу гри. На цьому етапі важливо вдосконалювати координаційні здібності, точність рухів. Методика розвитку точності рухів складається з комплексу тренувань сили, швидкості, спритності і гнучкості рухів гравця. Потрібно також враховувати індивідуальні особливості конкретної людини, віковий критерій, час відпочинку, ступінь навантажень і досвід. Теніс - це гра складна, повна різних нюансів і аспектів, зрозуміти які необхідно для того щоб відчувати всю силу цього виду спорту. Разом з тим, на нашу думку, грою в теніс може опанувати кожен. Для того, щоб навчитися грати у великий теніс, не треба володіти надприродними можливостями, не обов'язково мати рідкісний талант або дивовижний дар. Теніс пред'являє високі вимоги до фізичних і розумових здібностей. Під час тренування гравець розвиває в себе швидкість реакції і силу удару зі спеціальними компонентами на витривалість, спритність, а також реактивні і координаційні здібності для управління своїми техніко-тактичними діями.

Гра в теніс вимагає прояву винахідливості, швидкості реакції, здатності до концентрації і переключення уваги, просторової, тимчасової, динамічної точності рухів та їх біомеханічної раціональності. Всі ці якості чи здібності в теорії фізичного виховання пов'язують з поняттям спритність – здатністю людини швидко, оперативно, доцільно, тобто найбільш раціонально, освоювати нові рухові дії, успішно вирішувати рухові завдання у змінних умовах. Основу спритності

становлять координаційні здібності – здатність швидко, точно, доцільно, економно і винахідливо, тобто найдосконаліше, вирішувати рухові завдання (особливо складні і виникаючі несподівано).

Суттєво підвищити швидкість пересувань, висоту і дальність стрибка, силу удару можна, покращуючи силові можливості м'язів, які виконують основне навантаження в даних діях. Для розвитку силових якостей тенісистів використовуються загальнопідготовчі та спеціально-підготовчі вправи, а також тренувальні форми змагальних вправ.

Деякі фахівці, наприклад, рекомендують використовувати обтяження не більше 0,5 кг, прикріплюючи його до середньої частини ракетки і виконувати удари в стінку з відстанню не більше 3–4 м, до 10 ударів у серії [1]. До тренувальних форм змагальних вправ слід віднести всі види ударів, що виконуються з великою силою.

При вихованні спритності можна застосовувати загальнопідготовчі вправи. Дуже корисні акробатичні вправи і вправи на батуті, спортивні та рухливі ігри. Вони розвивають здатність орієнтуватися в просторі після виконання всіляких переворотів, стрибків, поворотів, настільки цінну для тенісистів.

Для виховання гнучкості застосовуються загальнопідготовчі та спеціально-підготовчі вправи, які виконуються з максимальним збільшенням амплітуди.

До загальнопідготовчих вправ відносять всілякі нахили, повороти, махи, обертання, присідання і т. п., що виконуються без обтяжень і з обтяженнями. Обтяження використовують для збільшення амплітуди.

Отже, гра в великий теніс є однією з найбільш емоційних ігор, викликає інтерес до її опанування і занять спортом, а також позитивно впливає на розвиток різних систем організму. Удосконалення спортивної майстерності у великому тенісі потребує високої загальнофізичної підготовленості спортсмена шляхом виконання загальнорозвиваючих, спеціально підготовчих вправ, спрямованих на розвиток швидкості, спритності, сили, гнучкості, витривалості, швидкісно-силових якостей, координації, які є основою техніко-тактичної майстерності та вдосконалення функціональних можливостей організму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова О. В. Система организации и управления теннисом как одна из эффективных моделей развития профессионального спорта. *Теоретико-методичні основи управління процесом підготовки спортсменів різної кваліфікації*: колективна монографія. Вінниця: ТОВ "Планер", 2018. С. 101–120.
2. Имас Е. В., Борисова О. В. Профессиональный теннис: проблемы и перспективы развития: монография; НУФВСУ. Киев: Олимпийская литература, 2017. 288 с.
3. Офіційний сайт Міжнародної тенісної академії. URL: <https://tennis-academy.com.ua>
4. Офіційний сайт Міжнародної федерації тенісу. URL: <https://www.itftennis.com/en/>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ІНКЛЮЗІЇ

Завацька Л. А.

*кандидат педагогічних наук професор кафедри теорії і методики фізичного
виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Турзай А. Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету здоров'я
фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Фізичне виховання у новій українській школі (НУШ) неможливе без формування національної свідомості народу, насамперед, у дітей і молоді. Особливе занепокоєння викликає відсутність у значної частини населення України усвідомлення себе як частини народу, співвіднесення своєї діяльності з інтересами нації. Покоління, сформоване на духовних надбаннях предків, може утверджувати нову духовність, творити культуру гідну сьогодення, продовжувати і розвивати культурно-історичні традиції.

Рухливі ігри є ефективним засобом виховання, корекції та розвитку дитини з порушенням інтелектуальної сфери. Рухливі ігри, передусім, спрямовані на фізичне виховання школярів з порушенням інтелекту, на розвиток рухів, загальне оздоровлення, корекцію недоліків фізичного розвитку. Важливо й те, що рухливі ігри сприяють формуванню та розвиткові особистісних якостей дітей: інтересу до навколишнього середовища, позитивному ставленню до товаришів, партнерства, уміння діяти в колективі,

Процес удосконалення освіти й виховання в НУШ створюють умови для дітей в інклюзії для збереження і розвитку зокрема, впровадження і застосування рухливих ігор у системі фізичного виховання молодших школярів. Будучи важливим засобом надбання і передачі соціального досвіду, виховання рухливі ігри повинні увійти сьогодні у всі сфери виховної роботи, емоційно збагачуючи особистість та самосвідомість, викликаючи потребу до творчої діяльності та підвищення фізичної працездатності.

Педагогічне значення рухливих ігор важко переоцінити. Елементи захоплюючої боротьби, швидка зміна обстановки змагань, завдання, що вимагають швидкого вирішення у ході гри, – все це сприяє вихованню і розвитку самовладання, рішучості, наполегливості, кмітливості.

Серед значного розмаїття засобів фізичного виховання рухливі гри належить особливе місце. Її значення виходить за рамки тих понять, з якими зазвичай

підходимо до оцінки всіх інших засобів фізичного виховання. Як засіб фізичного виховання рухлива гра ефективно вирішує три основні його завдання: оздоровче, освітнє і виховне.

Рухливі ігри для дітей з ООП (порушенням опорно – рухового апарату, зору, порушенням слуху, порушенням мовлення, з інтелектуальними порушеннями), супроводжуються віршами.

Значний вплив мають рухливі ігри на виховання морально-вольових якостей. Свої дії учасники гри підпорядковують її правилам. Правила регулюють поведінку, сприяють вихованню свідомої дисципліни, привчають відповідати за конкретні вчинки, розвивають почуття товарищескості. У колективних іграх у дитини формується поняття про норми громадської поведінки, виробляються організаційні навички, виховується прагнення до перемоги, сильна воля, стійкість, витримка. Спільний інтерес викликаний грою, об'єднує дітей в дружний колектив.

Навіть діти з освітніми потребами, ослаблені діти можуть бути самостійними і навіть непереможними, якщо проявлять швидкість, спритність, смиренність, кмітливість, якщо будуть діти не одні, а разом, в іншому колективі. Рухливі ігри в основному колективні. Тому у дітей виробляються елементарні вміння орієнтуватися в просторі. Гра допомагає дитині перебороти сором'язливість, невпевненість в собі. Часто буває важко змусити дитину виконати якийсь рух на очах у всіх. Проте в грі, повторюючи дії товаришів, вона звично і невимушено виконує найрізноманітніші рухи.

Основними педагогічними умовами використання рухливих ігор в системі фізичного виховання є: загальноосвітня і виховна спрямованість; розробка класифікації ігор за характером рухової діяльності у відповідності з віковими особливостями молодших школярів; систематизація рухливих ігор згідно морфо-функціональних і психологічних особливостей дітей початкової школи; систематичне застосування рухливих ігор на уроках фізичної культури. доцільність проведення народних рухливих ігор, де має місце ризик травмування

За характером рухової діяльності у відповідності до змісту шкільної програми загальноосвітніх шкіл рухливі ігри класифікуються так: ігри з елементами стройових вправ (шикування, перешкування), з елементами загально розвиваючих вправ (на місці, в русі), з ходьбою (з предметами, без предметів), з бігом (за виграш часу, за предмет, до визначеної мети), із стрибками (з місця, з розбігу), з метанням (на місці, в русі), з елементами прикладних вправ (лазіння, перелазіння, переповзання), з елементами рівноваги (на місці, в русі), з елементами акробатики (на місці, в русі), з елементами боротьби (в партері, в стійці), з елементами танцю (відчуття ритму, розвиток слуху), на воді (на мілині, на глибині), на лижах (на рівнині, на пагорбах).

Теоретичний аналіз класифікації показує, що в цих іграх має місце комплексний вплив на розвиток фізичних якостей дітей з певними освітніми потребами але це відбувається не в однаковій мірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2009. Ч. 3. С. 15–22.
2. Грабовська С. Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи. *Вісн. Львів. ун-ту*. 2007. № 15. С. 171–176.
3. Дудник С. В., Кошеля І. І. Тенденції стану здоров'я населення в Україні. *Здоров'я населення: тенденції та прогнози*. 2016. № 4 (40). С. 67–77.
4. Житник Б. О. *Форми і методи навчання: методичний посібник*. Х.: 2005. 168 с.

БІОМЕХАНІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Завацька Л. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Ільків О. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики та кінезіології
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського*

Удосконалення системи фізичного виховання в нашій країні є актуальною проблемою, на розв'язання якої спрямовані ряд державних програм, стратегій і планів, прийнятих протягом останніх років. В цьому зв'язку важливого значення набуває професійна компетентність фахівців, що передбачає відповідний науковий і професійно-педагогічний рівень тренерів, викладачів, вчителів фізичної культури, фітнес фахівців. Саме вони можуть забезпечити організацію і здійснення тренувальної, навчально педагогічної, фізкультурно-оздоровчої діяльності на основі адекватного і оптимального відбору змісту, методів і обсягів фізичного навантаження у відповідності до фізичного стану, вікових, індивідуальних особливостей, а також інтересів і потреб своїх вихованців.

Ефективність фізичного виховання дітей і молоді визначається рівнем їх фізичної підготовленості та ступенем сформованості основних фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості, координації, швидкісно-силових якостей у відповідності з віковими нормативними показниками.

Володіння фахівцями фізичного виховання і спорту біомеханічними компетентностями передбачає наявність у них теоретичних і практичних знань, умінь діагностики і розвитку рухових якостей, здібностей і можливостей,

здатністю використовувати біомеханічні методи аналізу, оцінки і контролю рухових дій і рухової діяльності вихованців. А також впровадження практичних методів і методик оптимізації рухової діяльності у відповідності до її мети, завдань та індивідуальних особливостей, вміння здійснювати контроль за руховою діяльністю на основі біомеханічного аналізу з дотриманням етапів біомеханічного контролю.

Як показують наукові дослідження, однією із закономірностей виховання будь-якої фізичної якості є нерівномірний її характер, з чітко вираженими так званими «сенситивними» періодами – періодами формування та найефективнішого удосконалення відповідних систем організму. Визначення і врахування цих періодів дає можливість розв'язувати і визначити обсяг навантаження для різних вікових груп дітей та підлітків.

Важливого значення у розвитку основних фізичних якостей, набуває врахування специфічних особливостей їх формування.

Фізичні якості, як відомо – це розвинуті у процесі виховання і цілеспрямованої підготовки рухові задатки людини, які визначають її можливості успішно виконувати певну рухову діяльність.

Основним засобом розвитку фізичних якостей є фізичні вправи. В сучасній теорії та методиці фізичного виховання науково обґрунтована класифікація фізичних вправ і розроблені практичні рекомендації їх використання для розвитку фізичних якостей (Круцевич Т. Ю., Шиян Б. М., Линець М. М., Цьось А. В., Куц О. С., Романова В. І. та ін.).

Оптимальний розвиток фізичних якостей передбачає врахування вроджених морфофункціональних особливостей завдяки яким проявляється фізична активність і доцільна рухова діяльність.

Наприклад, швидкісні якості – це комплекс функціональних властивостей, які забезпечують виконання рухових дій за мінімальний час.

Фахівцю необхідно враховувати, що швидкість у всіх елементарних формах її прояву визначається в основному двома факторами:

- оперативністю діяльності нейромоторного механізму;
- здатністю до швидкої мобілізації всіх складових рухової дії.

Перший фактор багато в чому обумовлений генетично і удосконалюється несуттєво. Так, час простої реакції осіб, які не займаються спортом, звичайно коливається в межах 0,2-0,3 сек., а у кваліфікованих спортсменів – 0,1-0,2сек. Таким чином у процесі тренування час реакції, як правило, не може зрости більш ніж на 1 сек.

Другий фактор піддається тренуванню і являє собою основний резерв у розвитку елементарних форм швидкості. Тому розвиток швидкості конкретної рухової дії забезпечується в основному за рахунок пристосування моторного апарату до поставлених умов вирішених рухового завдання і оволодіння раціональною м'язовою координацією, які сприяють повноцінному використанню індивідуальних можливостей нервово-м'язової системи, властивих конкретній людині.

Фізичні вправи, що вимагають прояву швидкості – короточасне виконання відносно-простих за координацією вправ з субмаксимальною або максимальною швидкістю. Наприклад, ходьба, біг, плавання.

Для розвитку сили – здатності долати зовнішній опір або протидіяти йому за допомогою м'язових напружень, ефективними є фізичні вправи з обтяженнями: з гириями, з гантелями, з спортивними тренажерами, з штангою, вправи з подоланням ваги власного тіла (підтягування, віджимання), вправи з використанням зовнішнього середовища (біг і стрибки по піску, вгору, проти вітру), вправи з використанням опору пружних предметів, тощо.

Для формування силових якостей позитивними є виконання рухових дій з подоланням підвищеного (відносно до звичних умов) опору. Наприклад, підтягування у висі чи присідання з обвантаженням.

Швидкісно-силові якості успішно формуються при виконанні рухових дій, які вимагають прояву великих зусиль за якомога короткий час. Наприклад, стрибки, метання.

Розвиток витривалості – тривале виконання рухових дій без перерви для відпочинку, або їх повторне виконання до втоми. Наприклад, циклічні (біг, плавання, ходьба), ациклічні (присідання, віджимання).

Фізичні вправи, що вимагають прояву спритності – виконання різних складнокоординаційних вправ, із незвичних вихідних положень, виконання відносно простих за координацією рухів у відповідності до зміни умов навколишнього середовища і ліміту часу. Наприклад, переكات, перекид, човниковий біг.

Для раціонального управління процесом формування і розвитку фізичних якостей потрібно визначити не тільки засоби і методи, але й практикувати систематичне тестування рівня їх сформованості. В процесі біомеханічного тестування діагностується рівень фізичного розвитку, рухової підготовленості, фенотипічний прояв рухових здібностей, фізичний стан. За допомогою тестових завдань можна оцінити рівень розвитку певної фізичної якості людини. Комплексне використання тестових вимірювань основних фізичних якостей дає змогу вирішувати конкретні завдання фізичного виховання та спортивного тренування, визначати і оцінювати рівень фізичної підготовленості в цілому.

При порівнянні результатів тестування з віковими нормами можна оцінити низький, середній або високий рівень моторного розвитку. Аналіз результатів тестових вимірювань дають можливість здійснювати адекватний відбір перспективних дітей для занять певним видом спорту, залучати до занять у секціях, комплектувати збірні команди, тобто провести спортивну селекцію. Тестовий контроль процесу тренування інформує про ефективність використання засобів і методів. Він допомагає коректувати, а отже, – керувати системою підготовки спортсменів.

Впровадження методів біомеханічного аналізу та біомеханічного контролю дає можливість оцінити техніку і тактику виконання рухів, рухових дій та рухової діяльності та внести необхідні корективи в сам процес фізичного виховання та спортивного тренування, забезпечити підвищення їх ефективності.

Аналіз діяльності фахівців фізичного виховання показує, що біомеханічний контроль за динамікою розвитку фізичних якостей дозволяє підвищити ефективність процесу фізичного виховання і забезпечити особистісно орієнтований підхід до вихованців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болтенкова О. М. Визначення рівня фізичної підготовленості студентів як умова створення науково обґрунтованої системи їх оцінювання на заняттях з фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2010. № 4. С. 44–47.
2. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді: навч. посіб. К.: Олімп. л-ра, 2011. 224 с.
3. Христова Т. Є. Тестування рухових здібностей школярів: курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Фізична культура». Мелітополь: ФОП Силаєва О. В., 2017. 48 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНИХ ТРЕНУВАНЬ СПОРСМЕНОК 8-12 РОКІВ У ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ

Загітова М. Г.

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
викладач кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Радченко Л. О.

*доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор
завідувач кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Епідеміологічна ситуація, соціально-політичні та економічні трансформації, що відбуваються у сучасному суспільстві, не оминули і галузь спорту. Сьогодні актуальною потребою є пошук шляхів організації тренувального процесу з використанням можливостей дистанційного навчання. При цьому, аналіз фахової літератури із зазначеного питання дозволяє виділити роботи, пов'язані з обґрунтуванням доцільності проведення подібних занять, рекомендаціями щодо організації тренувального процесу в дистанційних умовах [1, с. 25–34; 2, с. 137–142; 3, с. 199–202], в той час як проблеми дистанційного проведення тренувальних занять залишаються поза увагою науковців.

Мета роботи виявити та проаналізувати проблеми що мають місце в організації онлайн-тренувань гімнасток, 8–12 років.

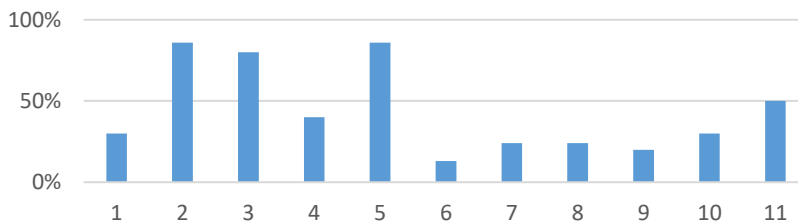
Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури, анкетне опитування тренерів з художньої гімнастики (n=60), методи математичної статистики.

Результати дослідження. Першим кроком дослідження було визначення думки експертів щодо доцільності організації та проведення тренувань юних гімнасток у дистанційному форматі. Результати анкетного опитування дозволяють відзначити,

що 96% респондентів вважають, що онлайн-тренування не можуть замінити реальні заняття; так само, як і змішаний формат (онлайн + очна форми) організації тренувального процесу є менш ефективним, ніж очні заняття (вважають 62% опитаних).

В рамках проведеного дослідження експертами були виділені проблеми, які виникають в процесі проведення онлайн-тренувань зі спортсменками 8–12 років, які спеціалізуються у художній гімнастиці, що дозволило виявити найбільш важливі із них. Респондентам пропонувалось відмітити одночасно декілька найбільш гострих (актуальних, на їх думку) проблем, що мають місце при проведенні онлайн тренувань (рис. 1).

Результати досліджень свідчать, що найгострішими проблемами є проблеми організаційного характеру, зокрема обмежені можливості тренера здійснювати контроль виконання спортсменками тренувальних вправ (відзначили 86 % від загальної кількості респондентів), обмеження тренувального простору (відзначили 86 %) та можливості виконувати вправи з предметами (відзначили 80 %). Далі, за значущістю, респонденти відзначили такі проблеми, як: збільшення факторів, що можуть призвести до травми (відзначили 50 %), комунікаційні проблеми (ускладнений зворотній зв'язок) (відзначили 40 %). Такі проблеми як психологічний стан дитини, наявність стабільного підключення до Інтернету виявилась актуальними для 24 % від загальної кількості респондентів, а проблема використання робочої програми ДЮСШ з художньої гімнастики, яка не містить матеріалу, присвяченого реаліям проведення онлайн-занять виявилась важливою для 20 % респондентів. Найменш гострою для тренерів при проведенні дистанційних занять є можливість доступу, необхідність оволодіння та якість електронних пристроїв (телефон, комп'ютер, інший гаджет, навушники, мікрофон).

Рис 1. Проблеми, що мають місце в організації дистанційних тренувань гімнасток 8–12 років, де:

1. Наявність вдома спортивного обладнання
2. Наявність достатнього простору та умов для проведення занять
3. Обмеженість можливостей виконувати вправи з предметом
4. Комунікаційні проблеми (зворотній зв'язок)
5. Знижені можливості контролю виконання вправ

6. Можливість доступу та якість електронних пристроїв (телефон, комп'ютер, інший гаджет, навушники, мікрофон)

7. Наявність підключення до Інтернету

8. Психологічний стан дитини

9. Використання робочої програми ДЮСШ з художньої гімнастики без урахування онлайн-занять

10. Відсутність методичних рекомендацій щодо проведення онлайн-тренувань в художній гімнастиці

11. Збільшення факторів травматизму

Узагальнення отриманих результатів дозволяє говорити про те, що при організації онлайн-тренувань зі спортсменками 8–12 років тренеру, в першу чергу, необхідно враховувати знижені можливості контролю виконання вправ юними спортсменками; підбирати оптимальні тренувальні вправи, та планувати тренувальний процес відповідно до розміру (площі) приміщення, в якому тренується дитина.

Отже:

1. Сучасні соціально-політичні та епідеміологічні проблеми, що мають місце у нашій країні обумовлюють необхідність пошуку нових шляхів та трансформації класичних підходів до тренувального процесу спортсменів загалом, та у художній гімнастиці, зокрема. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати саме онлайн тренувань.

2. В художній гімнастиці дистанційні тренування не можуть ефективно замінити очні заняття.

3. Найгострішими проблемами, що мають місце в організації онлайн тренувань гімнасток 8–12 років є наступні: знижені можливості контролю тренером виконання спортсменкою вправ; обмеження у виконанні вправ з предметом; організація простору та умов для проведення занять; збільшення факторів травматизму; комунікаційні проблеми; відсутність методичних рекомендацій щодо проведення онлайн-тренувань в художній гімнастиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огарь Г. О., Косинцев О. В. Динаміка фізичної підготовленості борців 8-10 років під впливом дистанційних тренувальних занять в умовах карантину. *Єдиноборства*. 2020. Вип. 4(18). С. 25–34.

2. Семашко С, Кривенцова О. Особливості секційної роботи зі спортивної аеробіки та черліденгу в період пандемії COVID-19. *Фізична культура і спорт. Виклики сучасності*: зб. ст. наук.-практ. конф., Харків, 25–26 листоп. 2021 р. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; [редкол.: І. В. Кривенцова (голов. ред.) та ін.]. Харків: ХНПУ. 2021. С. 137–142.

3. Філіна В. А. Освітні та медичні аспекти занять із дзюдо зі школярами закладів загальної середньої освіти в умовах пандемії Covid-19. *Теоретико-практичні засади партнерської взаємодії соціономічної та освітньої сфер*. 2022. С. 199–202.

ЛЕГКА АТЛЕТИКА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ

Звіздецький О. Я.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету здоров'я
фізичної культури і спорту*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Романова В. І.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У системі фізичного виховання легка атлетика посідає провідне місце завдяки різноманітності, доступності, дозуванню, а також завдяки її прикладному значенню. Різні види бігу, стрибків і метань входять як складові частини до кожного уроку фізичної культури освітніх установ усіх ступенів і до тренувального процесу багатьох інших видів спорту.

Легка атлетика – найбільш масовий вид спорту, що сприяє всебічному фізичному розвитку людини, оскільки поєднує поширені і життєво важливі рухи (ходьба, біг, стрибки, метання). Як повноцінний вид спорту, відрізняється своєю багатогранністю і можливістю розвинути не одну частину тіла, а всі разом. І ноги, і руки, спина, плечі, прес, – саме завдяки легкій атлетиці ми маємо можливість розвивати всі ділянки тіла і робити їх ідеальними. Систематичні заняття легкоатлетичними вправами розвивають силу, швидкість, витривалість та інші якості, необхідні людині у повсякденному житті.

Велике зацікавлення до цієї проблеми пояснюється тим, що зростання спортивних результатів є бурхливим й настільки високим, що наблизитися до них і перевищити цей рівень може далеко не кожен. Звідси виникають проблеми пошуку фізично обдарованих дітей, які б показували високі результати заумов жорсткої конкурентної боротьби, що є характерною рисою сучасного спорту.

У фізичному вихованні школярів легка атлетика має важливе оздоровче значення, адже заняття, в основному, проводяться на свіжому повітрі, а у виконанні вправ бере участь більшість м'язів тіла. Легкоатлетичні вправи поліпшують діяльність опорно-рухового апарату, внутрішніх органів і систем організму в цілому. Завдяки заняттям легкою атлетикою можна набути спеціальних знань, поліпшити вміння керувати власними рухами, зробити їх швидкими і економними, удосконалити навички в долатті перешкод і т. д. Крім навчального, легка атлетика має також виховне значення, бо правильна організація і методика проведення занять сприяє формуванню особистості людини, розвитку її моральних якостей,

розумових здібностей та естетичного смаку. Студенти умовами навчальної діяльності обмежені в природній потребі рухатися стільки, скільки потрібно для нормального, гармонійного фізичного розвитку і здоров'я

Отож, корисність використання легкої атлетики обґрунтована тим, що фізичне виховання студентів скеровано на досягнення оптимального життєво необхідного рівня розвитку функціонального стану організму. Існують свідчення, що позитивні пристосувальні перебудови його функцій спостерігаються на 4–5 тижні систематичних занять легкою атлетикою. Зокрема у серцево-судинній системі відбувається зниження артеріального тиску, уповільнення частоти пульсу, покращання скоротливих властивостей серцевого м'яза під час спокою і навантаження. За відомостями оздоровчий біг сприяє покращанню постави, профілактиці плоскостопості, нормалізації маси тіла, підвищенню життєвої ємності легенів.

Так як заняття бігом проводяться на свіжому повітрі у будь-який період року за будь-якої погоди, що сприяє загартуванню організму та профілактиці простудних захворювань. Стрибки і метання застосовують під час вирішення завдань різнобічної фізичної підготовки з лікувальною метою (загартування, боротьба з контрактурами, плоскостопістю тощо), а також у системі рухливих ігор.

Практичні спортивно-орієнтовані заняття з фізичного виховання студентів із використанням засобів легкої атлетики містять: засвоєння загальнорозвиваючих та спеціальних вправ із розділу легкої атлетики, які студенти надалі можуть використовувати самостійно у позаакадемічних формах занять; оволодіння технікою та задачі належних нормативів з певних видів легкої атлетики: оздоровчий біг, спортивна ходьба, крос, біг на середні та довгі дистанції, біг на короткі дистанції, естафетний біг, стрибки у довжину з розбігу, штовхання кулі з місця, з повороту.

Завдяки заняттям легкою атлетикою можна набути спеціальних знань, поліпшити вміння керувати власними рухами, зробити їх швидкими і економними, удосконалити навички в долатті перешкод і т. д. Крім навчального легка атлетика має також виховне значення, бо правильна організація і методика проведення занять сприяє формуванню особистості людини, розвитку її моральних якостей, розумових здібностей та естетичного смаку

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. 340с.
2. Бойко Д. В. Сучасний стан та перспективні напрямки вдосконалення фізичного виховання студентів ВНЗ України III-IV рівнів акредитації. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. №1. С. 22–25.
3. Фізичне виховання студентів: навч. пос./ під заг. ред. В.М. Корягіна. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 494 с.

ОЛІМПІЙСЬКИЙ СПОРТ У СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ТА МОЛОДІ

Калитка С. В.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У сучасному світі олімпійський спорт набув особливого значення не лише як спортивне явище, але і як явище, соціальне, політичне, виховне. Олімпійські ігри стали непересічною подією у житті сучасного світу, викликають неабияку увагу суспільства та міжнародних засобів масової інформації [3, с. 4; 6, с. 2; 7, с. 4; 8, с. 45].

Набирають важливості такі поняття як олімпійська освіта, олімпізм, аксіологізм, основи олімпійських знань, щодо яких посилився науковий інтерес як до питань, пов'язаних із олімпійським рухом не лише як зі спортивним явищем, а й системою морально-духовних цінностей. Аксіологічний підходу у вихованні школярів має спільність цінностей олімпійських і аксіологічних, в основі яких: мораль, духовність, культура, гуманізм. Це особливо важливо усвідомити зараз, в нинішніх умовах, коли триває військова агресія Російської Федерації супроти незалежної України, в ході якої, у самому серці Європи, українці відстоюють важливість загальнолюдських цінностей, а російські солдати на окупованих українських територіях вчиняють злочини, котрі перевершують злочини нацистів у роки Другої світової війни [1, с. 10 – 12; 4, с. 25 – 50; 5, с. 24].

Олімпійська освіта займає одне із провідних місць в системі навчання підростаючого покоління, яка поширює знання про олімпізм, принципи та ідеали сучасного спорту, історію Олімпійських ігор Стародавньої Греції та сучасності, місце олімпійського спорту у системі виховання та освіти, залучення учнівської та студентської молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом [1]. У рамках олімпійської освіти, завданнями педагогічної діяльності є формування та розвиток олімпійської культури людини [2, с. 243; 5, с. 45; 6, с. 3].

З набуттям незалежності в Україні з 1991 року починає формуватися система олімпійської освіти та фізичного виховання, метою якої є залучення учнівської та студентської молоді до загальнолюдських цінностей, ідеалів благородства та духовної краси, морального та фізичного вдосконалення [3, с. 6; 5, с. 23; 7, с. 10]. Олімпійська освіта – це процес виховання та навчання і результат засвоєння спеціальних знань сучасного олімпійського спорту, принципів і цінностей олімпізму. Основи олімпізму формують впевненість, переконаність і внутрішню потребу дітей та молоді керуватися ними у своїй повсякденній діяльності [2, с. 251; 4, с. 388 – 393; 6, с. 5].

Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що існує безліч визначень мети та завдань олімпійської освіти або олімпійського виховання. За концепцією П'єра де

Кубертена, олімпійське виховання полягає, передусім, у подоланні розриву між фізичним і духовним розвитком людини і потребує поєднання фізичного виховання з інтелектуальним і моральним [2, с. 267; 5, с. 45; 6, с. 4]. У привітанні учасників 39 сесії Міжнародної олімпійської академії Хуан Антоніо Самаранч відмічав: «Усі люди володіють культурною спадщиною, цінності якої близькі до таких понять як рівність, солідарність, братерство. Олімпійська освіта закладає основу цих цінностей і визначає місце спорту у гармонійному розвитку людини через зміцнення миру та збереження людської гідності [8, с. 25–56].

М. Булатова вважає метою олімпійського виховання створення умов для формування у дітей і підлітків комплексу якостей, поглядів, переконань, що забезпечують всебічний гармонійний розвиток особистості у рамках виховної системи «Олімпійська педагогіка» [2, с. 34].

Одним із основних напрямів олімпійської освіти, що перебуває у полі зору Національного олімпійського комітету України та Олімпійської академії України, є поширення знань серед дітей та учнівської молоді про олімпійський спорт, його цінності, багату історію, кращих представників світової та української спортивної еліти. Саме тому Національний олімпійський комітет України 2005 р. ініціював проведення олімпійських уроків у навчальних закладах різних типів і форм підпорядкування [2, с. 267; 5, с. 45; 6, с. 4]. Основна мета Всеукраїнського олімпійського уроку – навчання та виховання учнів на гуманістичних цінностях олімпійського руху, формування у них навичок і культури здорового способу життя, залучення їх до активних занять фізичною культурою та спортом. Поряд із пропагуванням ідей олімпізму та впровадженням олімпійської освіти, важливо впроваджувати аксіологічний підхід у виховання школярів. Адже, аксіологічну основу олімпійського руху становлять базові норми і цінності олімпізму, які майже повно висвітлені в Олімпійській хартії [1, с. 47; 6, с. 5] та Кодексі честі олімпійця України [7, с. 12]. Їх розуміння і сприйняття є обов'язковим атрибутом людини зі стилем життя, що відповідає ідеалам олімпізму.

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що для підвищення виховного потенціалу дитячих і молодіжних освітніх установ за рахунок створення в них гуманістичних виховних систем. В перспективах подальших досліджень вбачаємо аналіз результатів навчання в умовах впровадження олімпійської освіти та аксіологічного підходу у вихованні школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості. *Цінності освіти і виховання* / за ред. О. В. Сухомлинської. К., 1997. С. 8–12.
2. Н. Белікова, Л. Вашук, Т. Гнітецька, Н. Деделюк, О. Дем'янчук, О. Дикий, С. Индика, С. Калитка, Л. Кочубей, Н. Ковальчук, О. Томащук, В. Ялович. Інноваційні методики навчання фізичної культури школярів: навч.-метод. посібник / за заг. ред. проф. Н. Белікової, доц. В. Яловики. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. 400 с.
3. Булатова М. М., Єрмолова В. М. Олімпійська освіта у системі навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів України. К.: Олімп. л.-ра. 2007. 44 с.
4. Енциклопедія олімпійського спорту України. / за ред. В. М. Платонова. К.: Олімп література, 2005. С. 388–393.
5. Єрмолова В. М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навч. посіб. К. 2011. 335 с.
6. Калитка С. В., Приймак В. О., Ковальчук Н. М., Тарасюк В. Й. Пропагування ідей олімпізму, впровадження олімпійської освіти та аксіологічний підхід у вихованні школярів.

7. Кодекс честі олімпійця України: Додаток до постанови № 30 НОК України від 20 квітня 2006 року.

8. Олімпійська хартія: Міжнародний олімпійський комітет. Перше офіційне видання / переклад В. Кулика, В. Геращенко, В. Снегирева. К.: Олімпійська література, 1999. 96 с.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Коваль В. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Коваль Л. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Романов А. Д.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Стандартом вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти та освітньо-професійними програмами «Фізична культура і спорт» та «Фізкультурно-спортивна реабілітація» наголошується на необхідності формування в майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту такої важливої загальної компетенції як розробка та реалізація інноваційних проєктів у сфері фізичної культури і спорту. Також, сформульовані програмні результати навчання як «розробка та реалізація наукових і прикладних проєктів, спрямованих на розв'язання проблем інноваційного характеру у сфері фізичної культури і спорту, а також дотичних до неї міждисциплінарних проєктів» [1].

Тому, для успішної реалізації означених завдань професійної освіти сучасних магістрів спеціальності 017 «Фізична культура та спорт» необхідно приділяти увагу формуванню у студентів соціально-психологічних аспектів професійної компетентності, що відповідають заявленим цілям програм – Soft skills, які визначають навички комунікації, лідерство, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, вміння полагоджувати

конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, розуміння важливості дедлайнів, здатність логічно і системно мислити, креативність, у т.ч. і здатність до підприємництва та інше.

Це потребує розкриття сутності та головних факторів розвитку підприємницької діяльності в галузі фізичної культури і спорту, дослідження особливостей та закономірностей управлінського процесу на підприємствах та в установах, які відносяться до галузі спорту та фізичної культури, на основі визначення характерних рис зазначеної сфери.

З метою доступності інформації про підприємницьку діяльність у сфері спорту, позиціонування підприємництва як ефективного перспективного способу самореалізації фахівців з фізичної культури і спорту та широкі можливості у підготовці магістрів передбачено дисципліну «Проектна діяльність у фізичній культурі та спорті», метою якої є опанування методології управління проектами як нового прогресивного інструментарію сфери управління для накопичення ресурсів та організації бізнесу в умовах ринкової економіки, на регіональному та на національному рівні [2].

Також підприємницька діяльність уможливує успішну самореалізацію фахівців з фізичної культури і спорту, пов'язану з використанням професійних якостей, досвіду і знань, гарантуючи особам із високим рівнем професійної і підприємницької компетентностей досягнення запланованих успіхів.

Багато факторів, які визначають особливості підприємницької діяльності в галузі спорту залишається недостатньо дослідженими. Наукові розробки і аналітика підприємництва у сфері спорту носять фрагментарний характер, вивчаються загальні питання розвитку професійного спорту та фітнес-технологій; існують протиріччя у трактуванні підприємницької діяльності в галузі фізичної культури і спорту, залишаються недостатньо дослідженими особливості, основні функції та проблеми підприємництва у сфері фізичної культури і спорту в сучасних умовах воєнного стану [3].

Таким чином, під підприємництвом в галузі фізичної культури і спорту слід розуміти діяльність, що відбувається на комерційній основі із застосуванням різних організаційно-правових форм та пов'язаної з реалізацією нових можливостей для розробки конкурентоздатних фізкультурно-спортивних товарів та послуг, спрямованих на задоволення громадянами своїх культурних потреб через сприйняття й (або) участь у демонстрації гармонійного розвитку, фізичних можливостей людини [4].

Спортивне підприємництво – особливий вид бізнесу, що потребує певних знань та умінь від підприємця (в першу чергу, стосовно спорту та комерції). Спортивне підприємництво вимагає не тільки організаторських здібностей, але й глибокого знання складових спортивної науки – анатомії, біохімії, фізіології, раціонального харчування, спортивної медицини, психології й педагогіки спорту, спортивного менеджменту та маркетингу [5].

Сучасні умови ведення бізнесу спонукають до необхідності підвищення ефективності управління ринком спортивно-оздоровчих послуг, що зумовлюється особливостями галузі, зокрема тим, що у фізичній культурі виникає потреба

одночасного вирішення питань управлінського, спортивного, фінансово-економічного, інноваційного, інвестиційного та психологічного характеру з організації спортивного підприємства. Невирішеним питанням залишається відсутність методики з ефективного здійснення управлінських, спортивних, фінансово-економічних, інноваційних, інвестиційних і психологічних дій щодо організації спортивного процесу.

Сформувати належний рівень підприємницької культури у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту є складним і системним завданням, адже в умовах постійних змін чинного законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, а особливо податкового, необхідно озброїти потенційних підприємців такими знаннями і практичними навичками, які б стали підґрунтям, основою, фундаментом їх професійного зростання та надали додаткових економічних можливостей самореалізації.

Ми повинні розглядати підприємницьку діяльність не тільки як реалізацію своїх амбіцій, організаторських здібностей, комерційних інтересів, підприємницького хисту, а й як можливість самозайнятості та бізнесмена який створює робочі місця.

Існують різні думки щодо складності навчання підприємницьким навичкам студентів неекономічних спеціальностей. Існуючі методики навчання основам підприємництва, бізнес-плануванню, проектній діяльності сприяють розширенню можливостей бажаючих започаткувати власну справу.

Однак, сучасні виклики ринку праці спонукають до самореалізації і самозайнятості. Державні центри зайнятості пропонують мікрогранти на придбання обладнання для новостворених суб'єктів підприємницької діяльності, стимулюють створення робочих місць. Процедура державної реєстрації спрощена, а створення деяких організаційно-правових форм суб'єктів господарювання не потребує великих коштів статутного капіталу для її здійснення.

Висновки. Рівень професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до фахової діяльності забезпечується сукупною наявністю загальноосвітніх і спеціальних знань, умінь, здібностей і навичок, серед яких особливе місце посідає здатність до підприємництва.

При здобутті в професійній освіті системи знань, прийомів і методів здійснення ефективної самостійної економічної діяльності у сфері спортивного підприємства відбувається процес формування підприємницької культури фахівців з фізичного виховання та спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua>
2. Молдован А. Особливості і проблеми підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту. *Young Scientist*. № 3.3 (55.3). March, 2018. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.3/19.pdf>
3. Молдован А. До питання про підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до підприємницької діяльності в реаліях постіндустріального суспільства. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Фізична культура. № 33. 2019. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/fcult/article/view/1776/2211>

4. Верітов О. І. Особливості формування підприємницької культури в закладах вищої освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 1. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_1/33.pdf
5. Лукашук В. І. Особливості підприємницької діяльності у сфері спорту. *Український соціум*. 2012. № 3. С. 43–52. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2012/07/43-52_no-3_vol-42_2012_UKR.pdf

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ДИТЯЧОГО ФІТНЕСУ

Коваль В. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Співак О. А.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету здоров'я фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним є збереження та зміцнення здоров'я людини. Адже саме гармонійно розвинена, психічно і фізично здорова особистість здатна реалізувати особистісний потенціал і забезпечити інтелектуальний та економічний поступ людства. Основи для формування фізичного здоров'я особистості закладаються в дитячому віці. Попри значний інтерес науковців до проблем фізичного розвитку дітей, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо методичного супроводу оздоровчо-рекреаційних занять з використанням елементів дитячого фітнесу

У системі фізичного розвитку дітей важливе місце належить оздоровчо-рекреаційним заняттям, які мають на меті зміцнення здоров'я дошкільників, стимулювання їх рухової діяльності, забезпечення системного підходу до розвитку їх фізичних якостей. Саме в дошкільному дитинстві найбільше проявляється і задовольняється біологічна потреба дітей у руховій активності.

У наукових дослідженнях доведено, що фізичний розвиток особистості взаємопов'язаний з інтелектуальним, психічним, соціальним, естетичним тощо. Отже «гармонійно розвинена особистість дитини дошкільного віку – це результат інтеграції її рухових, когнітивних і соціально-моральних компонентів, які відповідають віковим нормам розвитку дитини на певному етапі онтогенезу. Досягнення гармонії особистості дитини можливе у процесі фізичного виховання,

що забезпечується реалізацією принципу цілісного розвитку, який полягає у єдності тілесного, інтелектуального та соціально-психологічного компонентів у формуванні особистісної фізичної культури в системі фізичного розвитку дітей важливе значення має організація оздоровчо-рекреаційної діяльності в закладах дошкільної освіти. Основні форми організації такої діяльності зокрема: фізкультурні заняття різних типів із включенням засобів і методів розумового й морального виховання; фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня; форми активного відпочинку; туристсько-краєзнавча діяльність. Заняття розглядається як цілеспрямована та унормована форма організованої навчально-пізнавальної діяльності з фізичної культури і формування основ здорового способу життя.

Фітнес вважають інновацією в сучасній оздоровчій фізкультурі, оскільки у змісті занять з фітнесу передбачено види рухової активності, які раніше не використовувалися, з'являються нові види спорту (спортивна аеробіка, бодібілдинг тощо), застосовується спеціальний інвентар і обладнання, методи і форми організації роботи тощо. Фітнес охоплює різноманітні форми рухової активності і тим самим задовольняє потреби різних груп населення, оскільки заняття з використанням елементів фітнесу є доступними, емоційно насиченими і багатоманітними. Таким чином розвивається не тільки рухова активність, а й збагачується світогляд, розвивається загальна культура особистості.

Серед чинників і причин, які спонукають до занять фітнесом, слід назвати зміну способу життя людини, появу, так званого гедоністичного уявлення про життя, згідно з яким робота розглядається як джерело засобів для використання дозвілля, тобто вільний час покликаний служити не лише для підготовки до нового робочого дня, але і для задоволення особистих потреб людини. Згідно з цією концепцією люди, які займаються фітнесом не ставлять перед собою мети – досягнення конкретних спортивних результатів, а отримують у процесі занять можливість спілкування, поліпшення самопочуття, покращення здоров'я

Дитячий фітнес, як один із засобів оздоровчо-рекреаційної діяльності, використовується у практиці закладів дошкільної освіти відносно недавно. Передували такому процесу поширення і популяризація фітнесу серед дорослого населення. А також його доступність та ефективність, оскільки при цьому розвиваються не тільки рухові здібності, а й різні системи організму (опорно-руховий апарат, серцево-судинна, дихальна, нервова системи). Провідна мета використання засобів фітнесу в роботі з дітьми – збереження і зміцнення здоров'я дітей, а завдання умовно поділили на оздоровчі, виховні й освітні. Найбільш поширеними у практиці фізичного виховання дітей вважають фітбол-гімнастику, стретчинг, класичну аеробіку (з м'ячем, скакалкою), дитячу аеробіку, степ-аеробіку, фітнес з елементами бойових мистецтв (тай-бо, карате) та інші. Однак під час їх використання в освітньому процесі важливо дотримуватися відповідних принципів, а саме: індивідуалізації, комплексності, безпечності, циклічності, доступності, активної участі, наочності й особистого прикладу, програмно-цільовий принцип.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабюк С. М. Педагогічні умови фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї: автореф. канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2011. 20 с.
2. Півень О. Б., Дорофєєва Т. І. Залежність спортивного результату від фізичного розвитку, морфофункціональної та спеціальної силової підготовленості важкоатлетів на етапі попередньоїбазової підготовки. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. №4 (60) С. 86–90.
3. Касіч Н. П. Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності: дис... канд.пед.наук:13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2019. 252 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Ковалюк Х. Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Рівень розвитку рухових якостей учнів початкових класів на сьогоднішній день знаходиться на невисокому рівні та не відповідає сучасним вимогам, які ставляться до фізичного виховання в початковій школі. Тому проблема розвитку фізичних якостей є актуальною та потребує вдосконалення в майбутньому. Вчителям необхідно правильно вирішувати завдання розвитку рухових якостей молодших школярів на уроках, використовуючи різні методичні прийоми і засоби [4; 5; 6].

Розвиток фізичних якостей є одним із важливих завдань фізичного виховання початкової школи, яке необхідно комплексно вирішувати, розчинаючи з раннього віку. Виконуючи рухові дії в молодших школярів завжди проявляється не одна, а комплекс фізичних якостей. Тому дуже важко визначити, яка якість є провідною при виконанні конкретної рухової дії.

Всебічна фізична підготовка учнів початкових класів повинна включати оптимальний рівень і гармонійний розвиток сили, швидкості, витривалості, спритності. Педагоги повинні пам'ятати, що нереалізовані в дитячому віці рухові здібності організму учнів надалі дуже важко змінити. У молодшому шкільному віці слід приділяти значну увагу розвитку рухових якостей у дітей.

Фізичні якості можна розвивати за допомогою загально розвиваючих, підготовчих, і спеціальних вправ. На уроках фізичної культури учні початкових класів опановують різні види фізичних вправ, які сприяють розвитку фізичних якостей. У початковій школі одним з основних шляхів всебічного виховання фізичних якостей є застосування спеціальних вправ і рухливих ігор, які здійснюють вплив на виховання всіх фізичних якостей та допомагають школярам оволодівати різними руховими навичками.

Аналіз наукових джерел і наші власні дослідження переконливо засвідчують, що збільшуючи час занять, педагоги мають можливість в умовах школи значно підвищити приріст всіх фізичних якостей в учнів. Розвиток рухових якостей у молодших школярів проходить успішно, якщо у них буде інтерес до виконання різних вправ, тому слід часто урізноманітнювати засоби, методи і форми такої роботи. Основою загальної фізичної підготовки є рівень розвитку всіх фізичних якостей в комплексі.

Ефективність навчання рухових дій учнів початкових класів залежить від методики проведення уроків, від того, як під час навчання задіяна їхня пізнавальна діяльність, як включається в цей процес мова та мислення, чи свідомо вони засвоюють рухові дії. Важливе значення має правильне оволодіння технікою виконання вправ. Для позитивного впливу вправ на організм необхідно правильно їх виконувати, а раціональна техніка виконання вправ допоможе сформувати правильні навички життєво важливих рухів, розвине в школярів уміння правильно розподіляти зусилля, ефективно здійснювати різні рухи та сформує готовність швидко засвоювати нові рухові дії [3, с. 104]. Педагоги, розвиваючи в учнів життєво важливі вміння та навички, повинні приділяти значну увагу формуванню у них вміння швидко та точно виконувати дрібні рухи пальцями рук, точно взаємодіяти обома руками, вчасно перебудовувати рухи відповідно до умов. Тому важливим завданням початкового навчання є розвиток у дітей молодшого шкільного віку рухів руки. На їх розвиток здійснюють вплив різні види діяльності (заняття фізичною культурою, письмо, малювання, ручна праця, самообслуговування). Заняття фізкультурою мають особливе значення для розвитку рухів руки (їх довільна регуляція). Саме на заняттях розвиваються в школярів точні та узгоджені між собою рухи рук з допомогою вправ з предметами (з великими і малими м'ячами, зі скакалкою, прапорцями тощо), розвиваються диференційовані рухи пальців рук із допомогою спеціальних вправ.

На заняттях фізкультурою важливо розвивати в учнів рухові (фізичні) якості – гнучкість, швидкість, силу, спритність і витривалість. Це пов'язано з формуванням рухових навичок і зумовлене обсягом та характером рухової активності дитини. Тому від рівня розвитку рухових якостей дітей залежать результати виконання природних рухів – біг, стрибки, метання, плавання тощо.

Педагоги повинні правильно окреслити зміст і методи фізичного виховання, які розвивали б школярів рухові якості відповідно до їх вікових особливостей та сприяли формуванню інтересу і звички до занять фізкультурою [1]. Батьки також повинні прищеплювати своїм дітям інтерес до занять фізкультурою, залучати до занять фізкультурою, створюючи для цього відповідні умови [3].

У програмах із фізичної культури для учнів молодших класів приділяється значна увага розвитку рухових якостей школярів. У кожній змістовій лінії, присвяченій формуванню та вдосконаленню рухових умінь і навичок, передбачений матеріал для розвитку рухових якостей. Вчителі фізичної культури повинні орієнтуватися на даний матеріал і враховувати умови школи, на кожному уроці виділяти необхідну кількість часу (6–12 хв.) на розвиток рухових якостей учнів [2, с. 109].

Педагогу, розвиваючи рухові якості учнів слід враховувати особливості їхнього індивідуального та вікового розвитку. Якщо вчитель здійснює цілеспрямований розвиток рухових якостей в період прискороного вікового розвитку, то педагогічний вплив значно підвищується, ніж у період сповільненого зростання. У ті періоди, коли відбувається найінтенсивніше зростання дітей, необхідно цілеспрямовано розвивати рухові якості.

Розвиваються фізичні якості в процесі навчання молодших школярів рухових дій, поєднуючи формування рухових навичок. Важливо планувати спеціальні завдання з розвитку фізичних якостей учнів для окремого уроку та для серії уроків. Педагог, систематично вивчаючи їхню фізичну підготовленість, визначає над розвитком яких фізичних якостей школярів слід попрацювати, ставить певні завдання та підбирає фізичні вправи, які вони виконуватимуть під час уроку.

Завдання, які спрямовані на розвиток фізичних якостей змінюються менш динамічно, як навчальні завдання. Одне й те ж саме завдання може бути розраховане на цілу серію (систему) уроків. Зокрема, їх можна так зазначати у плані уроку: «Сприяти розвитку швидкості, спритності, гнучкості під час виконання певних фізичних вправ і проведення рухливих ігор» [2, с. 112].

У плані-конспекті уроку вправи для розвитку рухових якостей можна подати у вигляді як окремих вправ, так і комплексів. Щоб постійно підтримувати інтерес учнів до виконання комплексу необхідно періодично змінювати одні вправи комплексу іншими, а в плані-конспекті уроку слід зазначати дозування вправ та записувати до них всі організаційно-методичні вказівки.

Описувати комплекс або окремі вправ для розвитку рухових якостей, можна і в плані-конспекті уроку, і на окремих картках, які додають до плану-конспекту. Важливо зазначити, що особливості розвитку фізичних якостей учнів початкових класів зумовлені їхніми анатомо-фізіологічними та психологічними особливостями.

Отже, взаємозв'язок показників рухової активності, фізичної підготовленості та фізичного здоров'я молодших школярів дає можливість педагогам цілеспрямовано впливати фізичними вправами на розвиток окремих фізичних якостей для отримання оздоровчого ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бала Т. М. Дослідження рівня рухових здібностей дітей 5 – 6-ти років Науковий часопис, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 11. С. 13–17.
2. Козленко Н. П., Мацулевич В.С.П. Фізичне виховання учнів перших класів. Київ. 1988. 310 с.
3. Присяжнюк С. І. Вплив занять фізичними вправами на функціональну діяльність організму учнів молодших класів. *Світоч.* № 1. Київ, 1993. С. 20–27.
4. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. Київ: Олімпійська література, 2001. 438 с.
5. Степаненкова О. Я. Теорія і методика фізичного виховання та розвитку дитини: навч. посібник для вузів. Москва: «Академія», 2006. 2-е: вид. 368 с.
6. Чаленко І. А. Сучасні уроки фізкультури в початковій школі. Ростов н / Д., 2003. 255 с.

ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СІМ'Ї

Корнієнко К. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Фізичне виховання має велике значення у розвитку всебічно розвиненої особистості учнів початкових класів. Сучасні умови вимагають від них фізичної досконалості, знань із особистої та суспільної гігієни, самостійного та систематичного ведення здорового способу життя та виконання фізичних вправ.

Актуальною проблемою сьогодні є піклування держави про здоров'я нації. Зокрема, у статті 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначається, що «Фізична культура – це складова загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток моральних, вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості» [4].

Фізичне виховання учнів початкових класів має свої особливості (анатомо-фізіологічні та психологічні), вони пристосовуються до нових шкільних умов. У молодшому шкільному віці формуються та розвиваються інтереси, звички та характер. Під час шкільного навчання значно збільшується розумова діяльність та зменшується рухова активність і час перебування дітей на свіжому повітрі. Тому педагоги та батьки повинні вміти правильно організувати фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку, щоб забезпечити їм гармонійний всебічний розвиток і розумову працездатність. Саме раціонально сплановані заходи з фізичного виховання у режимі дня підвищують функціональні можливості дитячого організму, продуктивність розумової праці та знижують втому.

Зусилля педагогів початкової школи повинні бути спрямовані на зміцнення здоров'я та гармонійний фізичний розвиток школярів. На це необхідно спрямувати весь навчально-виховний процес школи, громадськість і сім'ю. Педагогам варто допомагати батькам і учням використовувати засоби фізичного виховання, організувати щоденні заняття школярів фізичною культурою не тільки на уроках, а й на гуртках фізичної культури, спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки [1].

Включаючи різні форми з фізичного виховання учнів початкових класів у навчально-виховну роботу вирішуються такі важливі завдання:

- збереження і зміцнення здоров'я, загартування, підвищення працездатності школярів;
- виховання в учнів загальнолюдських цінностей, розуміння потреби дотримання здорового способу життя та систематичне виконання фізичних вправ, бажання фізично вдосконалитись, бути готовим до суспільно-корисної праці та захисту Батьківщини;
- розвиток рухових навичок і вмінь;

- розвиток фізичних якостей.

Великого значення фізичному вихованню в сім'ї надавали В. О. Сухомлинський, М. П. Козленко, Б. В. Сермеев, А. К. Атаєва, А. В. Мерлян. Вчені зазначали, що фізичне виховання учнів може бути ефективним тоді, коли є співпраця школи та сім'ї. Батьки відіграють велику роль у фізичному розвитку та вихованні дітей, бо вони багато часу перебувають під їхньою опікою. Тому такою важливою є участь батьків у співпраці з педагогами для залучення дітей до систематичних занять фізичними вправами вдома.

Фізичне виховання в сім'ї сприяє вирішенню таких завдань:

- збереження та зміцнення здоров'я;
- підвищення фізичної та розумової працездатності;
- загартування дитячого організму, підвищення його адаптаційних можливостей, опірності;
- всебічний фізичний розвиток, який вказує на якість та ефективність системи фізичного виховання дітей загалом;
- розвиток у дітей рухових якостей внаслідок систематичного виконання фізичних вправ;
- засвоєння школярами теоретичних знань із валеології, гігієни, фізичної культури й спорту;
- виховання в учнів стійкого інтересу та потреби до систематичних занять фізичними вправами;
- за можливості усунення недоліків і вад фізичного розвитку (порушення постави, плоскостопості тощо) [3].

Більшість батьків не надають належного значення фізичному розвитку та фізичному вихованню, а це негативно позначається на здоров'ї та загальному розвитку дітей. Обов'язком батьків є виховання здорових дітей. Тому важливою є турбота батьків не тільки про розумовий і духовний розвиток дітей, й про фізичний їхній розвиток у сім'ї.

Аналіз наукових джерел і наші власні дослідження переконливо засвідчують, що рівень організації фізичної культури не в усіх сім'ях відповідає вимогам часу. Значна частина батьків не приділяє уваги фізичному вихованню дітей, натомість навантажують їх розумовою діяльністю. Внаслідок цього знижується рухова активність та імунітет, розвиваються різні захворювання. Тому такою важливою є співпраця педагогів, учнів і батьків.

З перших днів навчання в школі першокласників потрібно залучати до систематичного виконання фізичних вправ не тільки в школі, але й вдома. Для багатьох учнів найулюбленішим предметом у школі є фізична культура. Батьки залишаються у вихованні наодинці зі своїми дітьми, що дає змогу індивідуально підходити до їхнього фізичного виховання. Саме індивідуальний підхід є перевагою фізичного виховання в сім'ї порівняно з фізичним вихованням у школі.

Виконуючи різні фізичні вправи, беручи участь у рухливих і спортивних іграх у дітей розвивається сприймання, пам'ять, прищеплюється працовитість, розвивається активність, моральні та вольові якості, покращується фізичний розвиток, зміцнюється здоров'я і підвищується працездатність дітей. Наші дослідження показують, що в

учнів початкових класів, які систематично займаються фізичною культурою і спортом вдома успішність значно вища порівняно з тими, які не займаються.

Недостатні знання батьків у галузі фізичної культури, їхня постійна заклопотаність своїми проблемами погіршують стан фізичного виховання в сім'ї [2]. Тому педагог повинен провести роботу з батьками, які є для школярів зразком для наслідування. Доцільним, на наш погляд, є теоретичне ознайомлення батьків із курсом фізичної культури на початку навчального року, а впродовж навчального року щомісяця обговорювати з ними важливі питання фізичного виховання. Для оцінки фізичного розвитку учнів педагоги можуть запропонувати школярам виконати домашнє завдання разом з батьками: «Я вмію...». При виконанні цього завдання більшість батьків задумасться над недостатнім рівнем фізичного виховання в сім'ї та зможуть виправити недоліки і розпочати співпрацю.

Для зміцнення здоров'я, нормального розумового і фізичного розвитку дитини велике значення має правильно організований режим дня. Дотримання правильного режиму дня передбачає регулярне харчування, повноцінний сон, достатній для поновлення сил відпочинок, посильна праця, виконання правил особистості та суспільної гігієни, заняття фізичною культурою і спортом. Організація правильного режиму дня молодших школярів неможлива без постійного зв'язку школи з сім'єю. Режим дня є запорукою фізичного розвитку, розумової працездатності та успішності учнів.

Таким чином, успішну реалізацію завдань з фізичного виховання молодших школярів доцільно здійснювати через творчу співпрацю школи та сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балан М. М. Творча співпраця вчителів та батьків із упровадження фізичної культури в активну діяльність учнів. *Наукові записки*. Вип. 54. Педагогічні науки. Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. С. 23–26.
2. Безверхня Г. В. Формування мотивації до самовдосконалення учнів загальноосвітніх шкіл засобами фізичної культури і спорту: методичні рекомендації (для вчителів фізичної культури). Умань. 2003. 47 с.
3. Вацеба О. Ставлення батьків та вчителів до проблем фізичного виховання першокласників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наук. пр. Волинського національного університету. Луцьк. 2008. Т. 2. С. 34.
4. Закон України про фізичну культуру і спорт. Київ.: ВППДКНТ, 1994. 23 с.

**ТЕМАТИКА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГІМНАСТИКА З
МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
017 «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»**

Кравчук Я. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сотник Ж. Г.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Спортивно-педагогічна дисципліна «Гімнастика з методикою викладання» є нормативною за освітньо-професійною програмою підготовкою здобувачів Фізична культура і спорт спеціальності «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет» імені академіка Степана Дем'янчука.

Питання викладання гімнастики для здобувачів галузі фізичної культури і спорту піднімалось у багатьох авторів, які звертають увагу на значущість цієї дисципліни у формуванні професійних знань, вмінь та навичок майбутніх фахівців [1; 2; 4].

Мета навчальної дисципліни «Гімнастика з методикою викладання полягає у формуванні в здобувачів відповідних знань, вмінь і навичок, необхідних для використання форм, методів і засобів гімнастики. Завдання дисципліни: ознайомити з історією розвитку гімнастики, з методикою викладання і розкрити значення предмету для всебічного розвитку людини; забезпечити ґрунтовне оволодіння змістом, формами, методами і засобами навчання; сформувати достатні знання, вміння і навички з основних гімнастичних вправ, необхідних для ефективного використання у своїй майбутній професійній діяльності; сформувати належні знання з методики навчання гімнастичним вправам, організації та проведення занять з гімнастики.

У результаті вивчення дисципліни здобувач спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» повинен знати: значення та місце гімнастики в системі фізичного виховання і спорту; методичні особливості викладання гімнастики; завдання і зміст гімнастики; гімнастична термінологію; характеристика основних засобів гімнастики; основні запобіжні заходи проти травматизму на заняттях з гімнастики; масові оздоровчі та нетрадиційні форми гімнастики; планування навчально-

тренувального процесу; організація і проведення різних форм змагань та їх оснащення. За період проходження навчального матеріалу з предмету вміти: правильно виконувати гімнастичні вправи; володіти методиками навчання гімнастичним вправам з врахуванням контингенту; застосовувати основні засоби профілактики травматизму під час занять; проводити заняття з гімнастики; використовувати отримані вміння і навички з гімнастики в обраному виді спорту.

Враховуючи специфіку вивчення навчального курсу та досвід викладання в інших закладах нами розроблений тематичний план навчальної дисципліни «Гімнастика з методикою викладання» [3; 5].

Основи гімнастичної термінології. Гімнастична термінологія як компонент системи спортивної термінології, її значення і короткий історичний огляд її розвитку. Вимоги, що ставляться перед термінологією. Способи утворення термінів і правила їх застосування. Правила уточнення назви і запису вправ. Правила скорочення опису вправ. Форми запису вправ: узагальнений, конкретний, скорочений, графічний. Термінологія і правила запису ЗРВ, вільних вправ і вправ на гімнастичних приладах. Особливості застосування термінології під час занять гімнастикою з різними групами населення.

Попередження травматизму на заняттях з гімнастики. Причини виникнення травм: порушення основних принципів навчання, спортивного тренування та правил організації занять, недостатній медичний контроль за фізичним станом тих, що займаються, незадовільний стан місць занять, невідповідність форми одягу, відсутність належної дисципліни і недоліки у виховній роботі з учнями (з тими, хто займається). Страхування і допомога, як засіб попередження травм і метод навчання. Види страхування і допомоги. Основні вимоги до того, хто надає страхівку. Особливості страхування і допомоги при виконанні вправ в окремих видах багатоборства чоловічої та жіночої гімнастики.

Основи техніки гімнастичних вправ. Техніка гімнастичних вправ. Специфічні особливості роботи рухового апарату, аналізаторних систем, систем енергозабезпечення, психічних і особистих якостей гімнаста при виконанні гімнастичних вправ. Статичні вправи. Стійка, нестійка і байдужа рівновага. Плече і момент сили тяжіння. Динамічні вправи. Інерція і момент інерції. Кількість руху і момент кількості руху. Реактивний рух, реактивна сила. Хльостові рухи. Оберткові рухи в умовах опорного і без опорного положення тіла. Відштовхування. Приземлення. Силкові і махові вправи. Динамічна рівновага. Послідовність аналізу техніки гімнастичних вправ.

Гімнастичні зали, майданчики та їх обладнання. Вимоги до залів. Гімнастичні прилади та інвентар. Прилади: гімнастична стінка, сходинка гімнастична, гімнастична лавка, кінь (для махів, для стрибків), козел, кільця, бруси, колода гімнастична, бум, канат, перекладина, ковбик для вільних вправ, мостик, трамплін, плінт, стійки для стрибків, гімнастичні мати. Інвентар: гімнастичні палки, набивні м'ячі, скакалки, гантелі. Розміщення приладів в залі. Правила експлуатації залів та обладнання. Гімнастичний майданчик.

Стройові та прикладні вправи. Характеристика стройових вправ. Методика проведення стройових вправ. Стройові вправи. Шикуння і перешикування. Пересування. Розмикання і змикання.

Загальнорозвиваючі та вільні вправи. Загальнорозвиваючі вправи: на силу, гнучкість, Вправи на розслаблення. Методика застосування загально розвиваючих вправ. Вправи для рук і плечового поясу. Вправи для шії та тулуба. Вправи для ніг. Вільні вправи та їх класифікація: елементарні рухи, поєднання, стійки, упори, повороти, стрибки, акробатичні вправи, вправи з художньої гімнастики. Методика навчання вільним вправам.

Прикладні вправи. Ходьба і біг (методика навчання). Вправи на рівновагу та методика їх навчання. Вправи на метання і ловлю предметів (методика навчання). Лазіння: перелази, лазіння у висі, переповзання. Вправи у підніманні і перенесення вантажу. Проведення вправ ігровим методом.

Вправи на гімнастичних приладах. Вправи у висях і упорах. Вправи у змішаних висях. Вправи в змішаних упорах. Вправи у простих висах і упорах. Вправи на коні: маятникоподібні, різнойменні перемахи і схрещування, колові рухи. Вправи на кільцях. Вправи на брусах. Вправи на перекладині. Вправи на брусах різної висоти. Вправи на колоді.

Стрибки. Стрибки: неупорні та упорні; прямі стрибки, бокові стрибки; стрибки через комбіновані прилади. Методика навчання.

Акробатичні вправи. Основні вправи: стійки на лопатках, голові, руках, на плечах з упором на руки лежачого партнера. Перекати. Перекид. Перевороти. Методика навчання.

Проведення занять з гімнастики для осіб, які мають інвалідність. Методика навчання руховим діям з гімнастики осіб з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, з порушенням інтелекту. Методика проведення навчально-тренувальних занять з різними верстами населення з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, з порушенням інтелекту.

Аналіз діяльності фахівців фізичного виховання показує, що біомеханічний контроль за динамікою розвитку фізичних якостей дозволяє підвищити ефективність процесу фізичного виховання і забезпечити особистісно орієнтований підхід до вихованців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Н. М., Санюк В. І., Деделюк Н. А. Гімнастика як засіб професійної підготовки студентів факультету фізичної культури, спорту та здоров'я. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16094/1/2019_2.pdf.
2. Стасенко С. О. Формування знань ф практичних вмій з гімнастики майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3 К (110). 2019. С. 541–545.
3. Фізичне виховання: Спортивна гімнастика: Техніка виконання фізичних вправ на гімнастичних снарядах: елєктор. навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. В. Зєніна, В. Е. Добровольський, В. І. Шишацька. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 64 с.
4. Худолій О. М., Івашенко О. В., Карпунець Т. В. Дисципліна «Теорія і методика викладання гімнастики» у процесі підготовки вчителя фізичної культури. *ТМФВ*. №3. 2008. С. 19–36. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/304295606.pdf>
5. Черняков В. В., Желізний М. М. Гімнастика та методика її викладання» (курс лекцій з навчальної дисципліни). Чернівці: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. 2017. 264 с

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОЛІМПІЗМУ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Лимаренко Н. П.

*викладач кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Єрмолова В. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
професор кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Динаміка сучасного розвитку цивілізації, прогнозування його перспектив наводять на висновки, що освітня система, навчальний заклад, учасники навчально-виховного процесу не повинні відставати від суспільних процесів, тенденцій та сприяти формуванню особистості, яка має бути спрямована на передові інтелектуальні, духовні та соціальні позиції.

Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту, прийнята у 2015 р. (п. 4.2), вказує на те, що «позитивний досвід ігрової діяльності, спортивних ігор і фізичної активності у ранньому віці має стати для всіх пріоритетним напрямом роботи, що дає змогу закласти основу для набуття знань, навичок, поведінкових установок та мотивації, необхідних для продовження занять фізичною культурою і спортом протягом усього життя, і має першорядне значення для повного розкриття закладеного в них потенціалу з метою формування таких цінностей, як справедливість, рівність, чесність, прагнення досконалості, відданість справі, принциповість, здатність працювати в команді, дотримання правил і законів, повага до себе й інших, почуття колективізму та солідарності, а також радість і задоволення» [2].

Зазначені завдання також стоять і перед олімпійською освітою. Останні роки відзначилися активізацією діяльності фахівців багатьох країн з формування національних систем олімпійської освіти та забезпечення їх дидактичними матеріалами [1].

У різних країнах до реалізації олімпійської освіти серед дітей дошкільного віку існує свій підхід.

Так, Національний олімпійський комітет Республіки Косово проводить спортивні фестивалі з різних видів спорту для дітей дошкільного віку, присвячених Олімпійським іграм з дотриманням олімпійських церемоній [7].

З огляду на важливість дошкільної освіти, Міністерство національної освіти, професійної підготовки, вищої освіти та наукових досліджень Марокко запустило національну програму поширення та розвитку дошкільної освіти. Одною з її

складових є «Олімпійські ігри для дошкільнят у Марокко», спрямовані на поширення практики спортивної діяльності серед дітей віком від 3 до 5 років з метою поширення цінностей спорту, миру, дружби, поваги та досконалості. Реалізація цієї ініціативи здійснюється за напрямками: організація фізкультурно-спортивних заходів для дітей: дитячий баскетбол, дитячий волейбол, дитячий теніс, дитячий фітнес, дитяча легка атлетика, дитячий велоспорт; «Sa7ti Friyadti» – інклюзивно-освітні майстер-класи для дітей (фокус-групи, конкурси за участю сімей); просування цінностей спорту та олімпізму в освітньому просторі [5].

У дитячому садку навчального комплексу ім. Лінкольна, що у Чикаго (США) для дітей дошкільного віку проводяться Олімпійські ігри з дотриманням всіх олімпійських церемоній: парад учасників, естафета та запалення олімпійського вогню, нагородження. Щоб підготувати дітей до цього свята, педагоги проводять підготовчу роботу – заняття, на яких діти 5-річного віку виготовляють прапори різних країн, вивчають олімпійську лексику, знайомляться з географією проведення олімпійських свят [4].

Литовські дитячі ігри були ініційовані Литовським національним олімпійським комітетом та Національною асоціацією вчителів дошкільного фізичного виховання у 2014 р. Проект перебуває під патронатом першої леді країни Діани Науседієне. Його метою є не тільки залучення дітей дошкільного віку до привабливих для них фізичних вправ, а сприяння отриманню дітьми задоволення від занять спортом, спілкування, переживання позитивних емоцій і зміцнення здоров'я з раннього віку, просуванню ідеї чесної гри, знайомленню дітей з олімпійськими цінностями, налагодженню спілкування та співпрацю між педагогами [8].

У деяких дитячих садках Австралії проводять Малі Олімпійські ігри, які включають низку веселих фізичних вправ та ігор. Педагоги прагнуть передати дітям унікальний дух Олімпійських ігор, який, виходить далеко за рамки просто спортивних змагань. До свята долучаються члени родин дітей [3].

Олімпійська академія Голландії для роботи з дітьми дошкільного віку на своєму сайті розмістила освітню платформу, яка містить навчальні матеріали для дітей та рекомендації для педагогічних працівників. Крім цього, в країні для олімпійської освіти використовується віртуальний музей спорту [6].

В Україні в рамках Олімпійського уроку, Олімпійського тижня, Олімпійського дня за ініціативи НОК України та Олімпійської академії України у закладах дошкільної освіти проводяться олімпійські змагання з дотриманням олімпійських церемоній, майстер-класи з олімпійських видів спорту, зустрічі з відомими спортсменами та тренерами. За ініціативи інструкторів фізичного виховання проводяться Малі Олімпійські ігри. Олімпійська академія України для дітей дошкільного віку підготувала та випустила олімпійську літературу: «Олімпійські ігри. Подорож у давнину», «Олімпійські ігри. Відродження», серію олімпійських розмальовок та інший дидактичний матеріал.

Аналіз науково-методичної літератури та мережі Інтернет дає підстави стверджувати, що у різних країнах науковцями проводяться поодинокі дослідження впливу олімпійської освіти на виховання дошкільників, на сьогодні не існує спеціальних програм з олімпійської освіти для закладів дошкільної освіти;

відсутній систематичний підхід до здійснення цієї педагогічної діяльності. Заходи з олімпійської освіти у всіх країнах ініціюються національними олімпійськими комітатами і проводяться у рамках Олімпійського дня або з нагоди проведення чергових Олімпійських ігор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмолова В. М. Теоретико-методичні засади інтеграції олімпійської освіти в навчально-виховний процес школярів: дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: 24.00.01. К., 2010. 187 с.
2. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту. *ЮНЕСКО. Генеральна конференція. 38th, 2015 [945].* URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233885>.
3. Goodstart kindy children take part in mini Olympics. URL: <https://www.goodstart.org.au/news/goodstart-kindy-children-take-part-in-mini-olympics>.
4. Lincoln Infant Center & Preschool | Action Day Schools. URL: <https://www.actiondayprimaryplus.com/locations/lincoln/>.
5. Morocco Preschool Olympics. URL: <https://sportencommun.org/en/projects/morocco-preschool-olympics/>.
6. National Olympic Academy of the Netherlands. URL: <https://www.eoalympic.org/members/national-olympic-academy-of-the-netherlands/>.
7. Rowbottom M. Two thousand pre-school children get Olympic experience in Pristina thanks to Kosovo NOC. URL: <https://www.insidethegames.biz/articles/1078291/two-thousand-pre-school-children-get-olympic-experience-in-pristina-thanks-to-kosovo-noc>.
8. The Opening of the Lithuanian Children Games Boasts a Record Number of Participants. Інтернет. Режим доступу: <https://www.ltok.lt/en/the-opening-of-the-lithuanian-children-games-boasts-a-record-number-of-participants/>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ РІВНЕНЩИНИ

Ліпський В. В.

начальник управління у справах молоді та спорту

Рівненської облдержадміністрації,

викладач кафедри фізичної культури і спорту

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

Сьогодні фізична культура і спорт відіграють важливу роль у суспільстві. Завдяки цьому людина живе, почуває себе здоровою і сильною, у неї відбувається все більший приплив позитивної енергії. Звідси і випливає, що відповідно до ст.1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – це складова загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Основним завданням фізичної культури та спорту виступає підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, а також утвердження

міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві. Фізичною культурою і спортом мають право займатися всі громадяни, незалежно від походження, соціального і майнового стану, раси, статті, освіти, віросповідання, місця проживання та інше.

Розвиток фізичної культури та спорту стикається з цілим рядом проблемних питань, які можна розподілити на законодавчі, нормативно-правові, організаційні, кадрові, медико-біологічні, професійні та інші групи.

Проте, з 24 лютого 2022 року, після початку воєнних дій та введення воєнного стану на території України спортивне життя в державі, і, зокрема, в Рівненській області докорінно змінилося.

Введення воєнного стану в Україні спричинило низку проблем в галузі фізичної культури та спорту Рівненської області, в діяльності фізкультурно-спортивних закладів Рівненщини.

Перша проблема – збереження та розвиток матеріально-технічної бази закладів фізичної культури та спорту.

За інформацією Міністерства молоді та спорту України з початку воєнних дій ворог знищив або пошкодив понад 350 спортивних об'єктів. Хоча Рівненську область такі руйнування оминули, але виникли проблеми з продовженням будівництва спортивних об'єктів.

Відповідно до постанови КМУ «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 01.04.2022 р. № 401 Кабінет Міністрів України зробив секвестр бюджету і відмовився від усіх капітальних видатків, які передбачались на 2022 рік. Це призвело до зупинки будівництва спортивних об'єктів і консервації недобудованих споруд. І відповідно відтермінувало на невизначений час добудову та введення в експлуатацію необхідних спортивних об'єктів, будівництво яких здійснювалося впродовж останніх років.

За останні три роки в Рівненській області введено в експлуатацію нові спортивні комплекси в містах Сарни, Дубровиця, Здолбунів, стадіони у містах Вараш та Костопіль, басейн в місті Дубно. В стадії будівництва перебували стадіон «Авангард» та мультиспортивний комплекс Обласної спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву у Рівному, басейн Костопільської дитячо-юнацької спортивної школи, спорткомплекс «Меблевик» у селищі Смига Дубенського району. На даний час терміни добудови цих необхідних для області об'єктів невідомі.

Друга проблема – зменшення кількості кваліфікованих спеціалістів у закладах фізичної культури та спорту.

На Рівненщині з початком військової агресії проти України до підрозділів територіальної оборони вступив 31 тренер, до лав ЗСУ призвали 21 тренера. Упродовж року ця цифра суттєво зросла.

Також понад два десятка тренерів у перші місяці виїхали з командами у країни Європи, організували там їх тренування. В результаті, значна кількість цих тренерів оформилась там на роботу і залишилась за кордоном. А в спортивних школах області відділення з видів спорту, які вели ці тренери, залишились без спеціалістів.

Третя проблема – це зменшення кількості вихованців спортивних закладів. Так, на початок 2022 року в дитячо-юнацьких спортивних школах Рівненської області займалися 12,5 тисяч дітей. Після початку воєнних дій значна кількість сімей виїхала за межі держави разом зі своїми дітьми. Відповідно близько півтори тисячі дітей, які займалися у спортивних школах, виїхали за кордон. У місцях тимчасового проживання вони продовжили займатися в спортивних клубах, показали високі спортивні результати і, як наслідок, їм запропонували продовжувати спортивну кар'єру і навчання у закордонних клубах та навчальних закладах. І переважна більшість приймають рішення залишитися за кордоном. Проте, останнім часом спостерігається тенденція збільшення кількості дітей в дитячо-юнацьких спортивних школах за рахунок їх повернення з-за кордону та сімей, які мають статус внутрішньо переміщених.

За інформацією управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації станом на 01 червня 2023 року у цих школах налічується 12 588 вихованців.

Уряд зупинив абсолютно все, що стосується капітальних видатків. Усі установи та організації не роблять ніяких капітальних закупок. Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» встановлено черговість фінансування видатків в особливому режимі. А це призвело до ще однієї проблеми – неможливість придбання необхідного спортивного обладнання та інвентарю для закладів фізичної культури та спорту, які виховують спортсменів резервного спорту і спорту вищих досягнень. Заклади змушені використовувати старий інвентар, проводити тренувальний процес з використанням обладнання, яке відпрацювало свій ресурс. Складається ситуація, що кошти на придбання спортивного обладнання та інвентарю передбачені, але використати їх у цій ситуації неможливо.

Як підсумок – вищезазначені актуальні проблеми у закладах фізичної культури та спорту можуть призвести до зниження якості спортивно-тренувального процесу, до погіршення результатів вихованців цих закладів. Ці фактори не сприятимуть покращенню умов та зміцненню матеріально-технічної бази спортивних шкіл, відкладаючи їх покращення на невизначений термін.

З іншого боку, відкриваються можливості для молодих перспективних амбіційних тренерів показати свої можливості та зайняти вакантні місця, спрямовуючі свою енергію та вміння на виховання нових талановитих спортсменів, які будуть спроможні досягати високих результатів у змаганнях і сприятимуть розвитку спорту як в Україні, так і на Рівненщині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про фізичну культуру та спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.
2. Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2022 № 401 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ З ЗАГАЛЬНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ

Лобашова К. Г.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри фармакології та фармакогнозії
Одеського національного медичного університету*

Maksym Żuk

doctor, Uniwersytet Opolski Opole

В сучасному світі сфера освіти вимагає кардинально нових принципів соціальної і технологічної організації, що дозволяє підвищувати ефективність та якість навчання і готувати спеціалістів високого рівня.

Останні роки дистанційне навчання вже набуло широкого поширення у багатьох країнах світу і з кожним роком його актуальність стрімко зростає. Так, у найбільш розвинених країнах світу створено та є популярними дистанційні курси на базі навчальних закладів, які реалізують дистанційні освітні програми. В умовах воєнного стану інтерактивне навчання стало невід'ємною частиною навчального процесу і в Україні, що дозволяє усім здобувачам мати доступ до належної освіти і здобувати потрібну спеціальність.

Впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес можливе за рахунок створення функціонально-орієнтованих програмно-методичних заходів та інтенсифікації індивідуальної діяльності студентів. Поява великої кількості доступних електронних навчальних ресурсів та інтерактивних мультимедійних лекцій сприяє підвищенню рівня наочності і тим самим збільшує якість засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Все це створює умови для більш вільного розпорядження студентом своїм простором та часом, надає можливість навчатися в індивідуальному режимі [1; 2].

Варто підкреслити, що дистанційний курс, порівняно з традиційним навчанням, вимагає більшої гнучкості, детальнішого опрацювання змісту, ретельнішого планування, налагодження зворотного зв'язку з слухачами. При створенні матеріалів для дистанційного навчання викладач повинен чітко визначити мету і завдання вивчення курсу; структурувати інформацію змістовними блоками та послідовно; створити запитання для закріплення змісту курсу; підтримувати мотивацію та зацікавленість слухачів у роботі з даним курсом. Також, викладач завжди повинен мати запасний план занять на випадок технічних неполадок: це можуть бути задачі та завдання для самостійної роботи.

В той же час, як би досконало не був опрацьован навчальний курс для інтреактивного навчання, низка переваг класичного «живого» навчання залишиться завжди. Так, вже доведено, що робота з друкованими навчальними матеріалами набагато зручніше і ефективніше, ніж на комп'ютері. Навіть тактильний контакт з аркушами, можливість робити нотатки та підкреслювати

ключові слова яскравим кольором сприяє кращому запам'ятовуванню та засвоєнню інформації [3].

Власні спостереження показали, що при належному рівні залучення студентів можна досягти достатнього успіху і при онлайн навчанні. При використанні дискусій слід уникати таких питань, відповіді на які можна отримати відразу. На занятті під час опрацювання теми необхідно залучати максимальну кількість студентів до її обговорення. Для оцінювання результативності, визначення недоліків та оцінки перспектив використання технологій дистанційного навчання при реалізації навчальної програми з дисципліни «Фармакологія» були створені анкети для здобувачів вищої освіти, яким викладали дисципліну у період з вересня 2022 по травень 2023 року. В анкетуванні прийняли участь 98 респондентів (вітчизняні та іноземні здобувачі вищої освіти медичного, фармацевтичного та стоматологічного факультетів ОНМедУ). Для реалізації освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання на інформаційно-освітньому порталі ОНМедУ використовують систему Moodle, платформу Microsoft Teams. Основними форматами організації та проведення освітнього процесу здобувачів вищої медичної освіти є практичні та лекційні заняття, тестування для проведення семестрового контролю, атестації, які здійснювалися шляхом поєднання синхронного та асинхронного режимів. Серед позитивних моментів можна відмітити, що на заняттях має можливість бути присутнім практично кожний студент, незалежно від місця знаходження, можливість виконувати індивідуальні завдання та завдання для самостійної роботи у зручному темпі та більш комфортних для себе умовах, що сприяло кращому засвоєнню матеріала. Серед недоліків треба відмітити необхідність якісного інтернет з'єднання та обладнання для проведення заняття на належному рівні, неможливість контролю списування та підглядання під час опитування та проведення тестування. Також, здобувачі відмітили зниження можливості повноцінного дискусійного обговорення ситуаційних задач та клінічних випадків завдяки технічним особливостям платформ, що використовувались, зниження можливості оволодіння практичними навичками. Це призводить до думки, що комбінування різних форм навчання: візуально-наочних методів, проблемно-орієнтованого навчання, рольових ігор, з акцентом на безпосередню комунікацію з викладачем та проміж собою буде сприяти збереженню отриманих знань та підвищенню якості освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.)
2. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. та ін. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*: кол. монографія. Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. К.: Атіка, 2015. С. 77–140.
3. Taylor D. Transformation to learning from a distance. *Med Ed Publish*. 2020. 9(1). P. 76.
4. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? URL: <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jakvona-prazjuje>

СПОРТИВНИЙ ФРОНТ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ АКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 1977 РОКУ)

Лях-Породько О. О.

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Національного університету фізичного виховання та спорту України*

Живий напис «С-В-О-Б-О-Д-А У-К-Р-А-Ї-Н-І» – ця історія має свій початок з 1976 року, коли у Монреалі відбувались чергові Олімпійські ігри [2].

Продовження історії з «живим написом» відбулося у 1977 році у Торонто. Виявляється цього року, 3 та 4 березня, у місті було організовано чергові легкоатлетичні змагання збірних США та сср, а також Канади.

Звісно українська громада Канади в цілому, й Торонто зокрема не могли залишитись осторонь такої гучної спортивно-політичної події. Різні українські інституції якнайліпше активізувались й zorganizували протестні та пропагандивні акції.

Наприклад з ініціативи Комітету оборони Валентина Мороза, в четвер 3 березня ввечері, ще до початку змагань, близько 30 осіб (члени українського студентського клубу університету Торонто, Пласту, СУМу й інших) провели акцію перед входами до стадіону «Мейпл Ліф Гарденс» з транспарантами, на яких написано заклики протесту проти радянських нехтувань Гельсінських умов: «Звільніть Руденка, Тихого, Орлова і Гінсбурга» тощо.

Разом з тим демонстранти роздавали тисячі листівок, в яких актуалізувалось на тому, що радянський режим використовує спортсменів для пропаганди своєї ідеології та приховування злочинів щодо прав людини.

Наголошувалось на арештах та запроторенню критиків режиму в тюрмах, концтаборах й психлікарнях.

Демонстранти таким чином ще й закликали глядачів, відвідувачів, туристів долучитися до акцій протесту.

Окрім демонстрацій на вулиці, українці вигадали креативну акцію вже у самій арені. Це було так. 14 студентів (пластунів та сумівців) сіли разом так щоб їх було добре видно, одягнувши сорочки, на яких надруковано С-В-О-Б-О-Д-А У-К-Р-А-Ї-Н-І. Це було неймовірно, дивовижно, такий собі патріотичний та унікальний флешмоб від українців.

Місія цієї акції – привернути увагу в першу чергу на спортсменів сср, в якій близько 1/3 були українці – Юрій Седих, Микола Авілов, Сергій Сенюк, Анатолій Ярош та інші.

Реакція комуністів була блискавичною та шантажуючою. Керівники радянської команди одразу запротестували перед організаторами й навіть погрожували припинити подальшу участь у змаганнях, якщо не приберуть «живий напис». Бач як їх це зачепило!

Нажаль поліції та менеджменту стадіону вдалося силоміць розсадити демонстрантів. Шантаж гнобителів мав вплив на організаторів змагань.

Однак українців не зломити. Наступного дня, 4 березня, молодь повторно зорганізувала демонстрацію перед стадіоном, а потім вони утворили «живий напис» на трибунах арени. І знову комуністи запротестували. І знову адміністрація стадіону та поліція вимагали, щоб група зняла сорочки або покинула стадіон. Українська молодь звісно відмовилась від такої «пропозиції» і спокійно сиділа далі, обгрунтовуючи їх право носити такі сорочки і на спокійний спосіб поведінки на трибунах.

Після цього події розгортались більш масштабно й чисельно. До «протистояння» українці-організатори-комуністи долучилися глядачі. І тепер вже українці та глядачі протистояли організаторам та комуністам. Враховуючи, що глядачів прихильних до української молоді було чимало, то й акція стала успішною.

Ось як про це писав часопис «Наша мета» (Канада): «Демонстрантів обступили десятки поліції і впорядників стадіону, створився загальний шум довкола групи, що звернуло увагу всіх глядачів. Змагання були перервані: кожного разу, коли поліція намагалася фізично видворити демонстрантів з місць, публіка, яка з летючок дізналася про суть маніфестації, голосними окликами заступалася за молодих демонстрантів. Збентежена поліція, яка такої реакції не сподівалась, не знала, що робити, бо вміжчасі всі репортери газет і телевізій фотографували оточену поліціями групу. Зчасом організатори змагань через публичну звукову систему прилюдно прохали групу, щоб вона уможливила продовження змагань, що публіка свідомо про зміст протесту і розуміє справу» [1, с. 4].

Після цього демонстранти піднялися на ноги, щоб ще видніше було напис С-В-О-Б-О-Д-А У-К-Р-А-Ї-Н-І. Під гучні оплески глядачів молодь покинула стадіон. Але на цьому не кінець історії.

По-перше, адміністрація стадіону повернула гроші за придбані квитки.

По-друге, у коридорах стадіону багато осіб висловлювали повагу до акції української молоді.

По-третє, цього ж вечора про цю подію розповідали радіостанції.

По-четверте, наступного дня торонтонські газети та пресове агентство «Кенедіен Прес» сповістило про ці акції.

Таким чином, мета була досягнута! «Живий напис» С-В-О-Б-О-Д-А У-К-Р-А-Ї-Н-І облетів весь світ!

ЛІТЕРАТУРА

1. Український протест на спортових змаганнях. *Наша мета*. 1977, 16 квітня. С. 4.
2. Ukrainians Tell World Of Soviet Captivity. *Ukrainian Weekly*. 1976, №165. С. 8.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ СПОРТИВНОЇ АНІМАЦІЇ

Недоборовська Ж. В.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету здоров'я фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Романова В. І.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

У період, коли на тлі світової економічної та суспільно-соціальної нестабільності, інтенсивно відбуваються процеси глобалізації, урбанізації, комп'ютеризації, технізації, нестримно зростають інформаційні, нервово-психічні навантаження й перевантаження організму кожної людини. Така ситуація зумовлює появу нових «хвороб цивілізації», серед яких особливе місце за своїм поширенням посідає хронічна втома. Це явище постійно омолоджується та його симптоми починають виявлятися у дітей шкільного віку. Порушення нормального фізіологічного функціонування організму в школярів відбувається на тлі інтенсифікації навчального процесу в загальноосвітній школі, непомірних навчальних навантажень і має негативну тенденцію до постійного збільшення.

Особливо важливим є підвищення рівня рухової активності дітей середнього шкільного віку, що обумовлено зниженням показників їх здоров'я, фізичної підготовленості. Дослідники наголошують на доцільності та необхідності використання засобів спортивної анімації у підвищенні рівня мотивації школярів до занять руховою активністю. Програми спортивної анімації є дієвим засобом підвищення ефективності відпочинку й ведення здорового способу життя різних груп населення. Засоби спортивної анімації суттєво підвищують рекреаційний ефект занять. В той же час можливості використання засобів спортивної анімації у оздоровчо-рекреаційних програмах для дітей середнього шкільного віку є недостатньо вивченими, що обумовлює актуальність дослідження.

Анімаційна діяльність спрямована на активне сприяння гармонійному розвитку особистості людини, на формування мотивації до різних способів самодіяльності, включаючи пошук нових форм вільного творчого проведення часу. Науковець визначає анімаційну діяльність як багатомірну й багатопланову діяльність, яка

передбачає сукупність різних видів і форм взаємодії педагога та вихованців у дозвільній сфері.

Анімаційна діяльність, може бути засобом формування здатності особистості до перетворення навколишньої дійсності в процесі планомірного створення умов для її відносно цілеспрямованого саморозвитку як суб'єкта соціальних відносин.

Так як анімаційна діяльність виступає засобом організації вільного часу школярів, вона вимагає професійно підготовлених спеціалістів даного напрямку, які мають домогтися масового охоплення особистостей до занять фізичною культурою, використовувати найрізноманітніші форми їх організації з урахуванням віку, стану здоров'я та фізичної підготовленості.

На наш погляд, поняття «анімаційні ресурси» за своєю змістовною суттю аналогічно поняттю «туристичні ресурси». Природні ресурси – компоненти природного середовища (клімат, рельєф, поверхневі і підземні води, лікувальні грязі та ін.), що використовуються для організації відпочинку та оздоровлення людей. Ці ресурси істотно впливають на туристський рух, надаючи йому певний напрям і формуючи його структуру. Більшість природних ресурсів використовується з метою анімації. Класифікація туристських ресурсів може проводитися по ряду критеріїв.

Пасивне ставлення населення до програм спортивної анімації спричиняється недостатньою поінформованістю та низьким рівнем мотивації населення до активної рухової діяльності. Стимулюючими чинниками впливу на залучення населення до анімаційної діяльності: наявність та доступність інформації про відповідні заходи у засобах масової інформації; усвідомлення відвідувачами паркових зон потреб щодо формування здоров'я, зниження психічного напруження, підвищення рухової активності та досягнення й утримання належного рівня фізичного стану; високий рівень задоволеності від анімаційної діяльності; можливість спілкування; приклад відомих спортсменів.

Для підготовки та впровадження програм спортивної анімації необхідно звернути увагу на умови та способи її організації: агітаційну роботу через засоби масової інформації; фінансове та матеріально-технічне забезпечення; підготовку та використання інструкторів, аніматорів і волонтерів; врахування вікових особливостей та інтересів; залучення різних організаційних структур та використання заохочень (вручення спортивної атрибутики, подарунків та призів тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева О. В. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення: автореф. дис... доктора наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 НУФВСУ. Київ, 2014. 44 с.
2. Дутчак М. В. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44–52.
3. Т. Круцевич, А. Нападій, С. Трачук Періодизація фізичної підготовки школярів в умовах навчального процесу. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2014. №1. С. 60–68.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФУТБОЛІСТІВ

Омелянюк Ю. А.

старший викладач кафедри фізичної культури та спорту

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

Використання інноваційних технологій у спортивній практиці має великий вплив на оптимізацію тренувального процесу, підвищення спортивного результату і на психофізичну підготовку спортсмена [1]. Нині тренер – не тільки фахівець для підготовки спортсмена високого класу, а й сам безупинний учень. Отже, у світлі теперішніх подій тренери повинні не лише контролювати рівень підготовки спортсменів за допомогою нових комп'ютерних програм та технологій, але і використовувати сучасні технології відновлення їхньої спортивної працездатності.

У процесі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду було визначено основні напрямки впровадження сучасних інформаційних технологій у практику спорту. Підвищення ефективності професійної діяльності тренера у футболі науковці вбачають в автоматизації визначення показників ефективності змагальної діяльності спортсменів, удосконалення аналітичної діяльності тренерів після проведення змагальних поєдинків. Напрями використання інформаційних технологій найширше представлено через удосконалення системи оцінки дотримання правил змагань у футболі в якості інструмента допомоги арбітру футбольного матчу. Запропоновані системи реєстрації взяття воріт, взаємодії суддівської бригади, системи відеоповторів ігрових епізодів. Широкого розповсюдження набули спеціальні додатки для налагодження взаємодії між уболівальниками та спортивними клубами, що робить футбол більш доступним та розширює можливості доступу до оперативної інформації про життя клубу й спортивні події під егідою улюбленої спортивної команди. Перспективними напрямками використання інформаційних технологій у практиці тренувальної та змагальної діяльності спортсменів убачаємо в розробці інформаційних систем реєстрації положення поза грою, прогнозування спортивної діяльності спортсменів, створення баз даних показників тренувальної й змагальної діяльності спортсменів.

Світ довго пручався від запровадження нових технологій у футболі і керівництво міжнародної федерації цього виду спорту зокрема [2]. Коли в Міжнародній федерації футболу змінилася влада, про введення відео повторів заговорили по-справжньому [3]. Ця система була протестована на Кубку конфедерацій в 2017 році, і ось тепер любителі футболу, футболісти, тренери та журналісти сперечаються на скільки вона виправдала сподівання, об'єктивна та інформативна [1].

Як і будь-яке нововведення, дана система, яка повинна була усунути безліч розбіжностей, викликала величезну кількість суперечок ще задовго до початку

головного турніру чотириріччя, коли проводилися тестові матчі з використанням системи (Чемпіонат Канади та США, Кубок Конфедерацій 2017 року). Система відео допомога арбітрам (VAR) – це інноваційна технологія в футболі, що дозволяє головному арбітру матчу приймати рішення в спірних ігрових ситуаціях за допомогою відео повторів [2]. Кожен матч з використанням даної системи обслуговує бригада з восьми суддів: відео асистента арбітра, його помічників і операторів відео повтору. У більшості випадків перед відео асистентом розташовуються два монітори, на одному з яких йде трансляція з головної камери (таку ж трансляцію бачать і вболівальники по телебаченню), а другий монітор, поділений на 4 частини, використовується для того, щоб розглянути окремих ігровий епізод з різних телекамер [1].

Система відео повторів, як і будь-яка система, має ряд переваг та недоліків, які ми б хотіли відразу розглянути з цієї позиції, що дана система незабаром буде введена в топ-5 чемпіонатів у футболі. До позитивних аспектів варто віднести те, що в переважній більшості випадків VAR роз'яснює ті спірні ситуації, для яких вона була введена.

Другою перевагою є те, що система VAR дає головному судді матчу другий шанс поглянути на ту чи іншу ситуацію, перш ніж прийняти рішення у важливій грі. Це дозволяє уникнути непродуманої червоної картки, пенальті та поступитися місцем холоднокровним стриманим рішенням арбітра. Також до плюсів даної системи, безумовно, стоїть відмінність того, що за допомогою відеозапису можна швидко визначити чи була симуляція від гравця, який впав у спірному епізоді, тому що у сучасному футболі велике місце займає «дайвінг» футболістів, що дуже псує цей вид спорту. Ще до переваг системи VAR можна віднести те, що відео повтори в якійсь мірі захищають рефері від вболівальників та гравців, адже часто під час матчу в спірних епізодах можна побачити таку ситуацію, при якій незгодні з рішенням арбітра

Сучасні загальнотеоретичні знання та вагомий практичний досвід управління навчально-тренувальним процесом у галузі спорту уможливають критичне оцінювання підготовки спортсменів у футболі, відстеження позитивних сторін, визначення резервних можливостей і способів подальшого вдосконалення навчально-тренувального процесу [2; 8]. Сьогодні з розвитком технологій спортивної підготовки застосування інформаційних технологій у тренувальному процесі стало актуальною проблемою науково-педагогічної діяльності. Постійне зростання можливостей інформаційних систем обумовлює необхідність пошуку нових напрямів застосування сучасних інформаційних технологій у спортивній науці та практиці, потребує ще більш пильної уваги до можливостей оптимізації інформаційних процесів у педагогічній діяльності [2; 3].

Для спортсменів відновлювальні заходи проводили в навчально-тренувальному процесі для забезпечення швидкого відновлення загальної та спеціальної працездатності, яка, цілком очевидно, пов'язана із втомою [2, 4]. Для забезпечення високого рівня функціональної підготовки основних м'язових груп футболістів та попередження спортивного травматизму під час навчально-тренувальних зборів проводили спортивний масаж, який виконували за допомогою інноваційних

фітнес-інструментів: вібраційного ударного масажера масажного пістолета, а також масажних валиків, голчастих аплікаторів. За даними В.М. Осіпова, спортивний масаж є найбільш доступним і високоєфективним медико-біологічним засобом відновлення працездатності спортсменів у процесі тренувальних вправ. Для регулювання м'язового тону та релаксації м'язів футболістів із порушеннями зору використовували один із методів фізичної терапії – кріотерапію. Сухий холодний мікроклімат кожного приміщення створює спеціальне обладнання. Усі три камери є єдиною системою з прохідними дверима. Процедури в кріосауні для футболістів із вадами зору тривали дві-три хвилини та полягали у використанні трьох камер. Холодове навантаження та час проведення в камерах були різними, щоб поступово адаптувати організм спортсменів. і змагальних навантажень [4].

Сьогодні вже доведено, що демонстрація спортсменами більш високих результатів на різноманітних змаганнях є результатом впровадження інноваційних та інформаційних технологій. Поява та розвиток нових технічних засобів та методик, які допомагають значно покращувати та вдосконалювати технічну та змагальну підготовку, є кроком вперед, який сприятиме розкриттю нових граней тренувального процесу в підготовці професійних спортсменів до тих чи інших змагань. Проте, прогрес не стоїть на місці. Тому потрібно продовжувати проводити дослідження ефективності застосувань тих чи інших інноваційних технологій в тренувальній практиці спортсменів, які в майбутньому зможуть встановлювати нові рекорди і здобувати перемогу на чемпіонатах і змаганнях найвищого рангу

ЛІТЕРАТУРА

1. Чухланцева Н. В. Технології підвищення спортивної майстерності: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. 226 с.
2. Аралова Н. І. Інформаційні засоби для оптимізації процесу відновлення організму спортсменів. *Спортивна медицина і фізична реабілітація*. 2017. № 1. С. 88–96.
3. Скрипка І. М, Чхайло М. Б., Кравченко І. М та ін. Фізичне виховання та спорт, як засіб інтеграції людей з особливими потребами в повноцінне суспільне життя та аналіз їх спортивних досягнень. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020. Vol. 7. Issue. 223(37). P. 59–63.
4. Осіпов В. М. Фізіологічна ефективність лімфодренажного масажу в системі медикобіологічних засобів відновлення спортсменів. *Актуальні питання сучасного масажу*: зб. ст. міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2017. С. 53–57.
5. Панченко О. А., Оніщенко В. О., Сердюк І. А. Біологічні ефекти кріотерапії: обґрунтування доцільності застосування методу в практиці підготовки спортсменів. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Т. 5. № 2 (24). С 147–152.

СФОРМОВАНІСТЬ ОЛІМПІЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНИ

Острецов В. В.

*викладач Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Єрмолова В. М.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
професор кафедри історії та теорії олімпійського руху
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Виховний ефект олімпізму і його активна реалізація в системах освіти багатьох країн світу надає все зростаючий вплив на процес формування ціннісного потенціалу особистості. Процес інтеграції олімпійської освіти є складовою цілісного навчально-виховного процесу школи. Важливою особливістю його є комплексний підхід до формування гармонійно розвиненої особистості учня відповідно до загальнолюдських моральних цінностей та ідеалів олімпізму [1].

Розглядаючи освітній процес школяра як простір для інтеграції олімпійської освіти, ми ставили за мету розробку й обґрунтування технологій формування олімпійських цінностей школярів закладів загальної середньої освіти України прифронтової зони у процесі патріотичного виховання.

З метою вивчення стану сформованості олімпійських цінностей та патріотичних почуттів школярів України, нами було проведено дослідження через опитування), в якому взяли участь 1185 школярів 7-х – 10-х класів з 11 регіонів країни, а саме: Дніпропетровської, Донецької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Хмельницької, Харківської області, міст Дніпра, Києва, Львова та Харкова. Частина запитань в анкетах стосувалася сформованості патріотичних почуттів, друга частина – сформованості олімпійських цінностей.

Розглянемо відповіді респондентів, що стосуються патріотичних почуттів школярів та їх інформованість з питань олімпійського руху.

Аналіз анкетування показав, що 88,92 % школярів розуміють «патріотизм» як відданість і любов до Батьківщини, свого народу; 5,97 % школярів – як безкорисливу, активну позицію стосовно Батьківщини; 3,14 % школярів – як готовність до самопожертвування; 1,56 % школярів було важко відповісти на запитання.

Варто зазначити, що 56,37 % школярів вважають себе патріотами, 17,81 % – не вважають себе такими, а 25,82 % – мали складнощі з наданням відповідей.

На запитання «Якби у тебе з'явилась можливість змінити своє громадянство, ти б такою можливістю скористався?» ми отримали такі результати: при першій можливості готові змінити громадянство 13,92 % школярів; у будь-якому випадку готові залишитися в Україні 40,17 % школярів; на жаль, значна частина школярів – 45,91 % – не визначилися з відповіддю.

Бажання певними елементами одягу завжди підкреслювати свою національну приналежність виявили 16,79 % школярів, за певних ситуацій – 63,04 %, ніколи – 20,17 %.

Стосовно спілкування українською мовою, ми отримали такі результати: завжди спілкуються українською мовою 31,39 % школярів. У певних ситуаціях спілкуються українською мовою 62,87 % школярів, ніколи не спілкуються українською мовою – 5,74 % респондентів.

Нас цікавило питання про почуття, які виникають у школярів, коли вони бачать українського спортсмена на вищій сходинці п'єдесталу пошани. Гордість за свою Батьківщину виникає у 77,22 % школярів. Байдужими залишаються 6,84 % школярів; а для 15,95 % респондентів відповідь стала важкою. Разом із тим 79,92 % школярів вважають, що успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та інших міжнародних змаганнях сприяють підвищенню іміджу нашої країни у світі.

Треба відзначити, що понад половині респондентів – 54,04 % – цікаво дізнаватися про життя і спортивний шлях видатних спортсменів України. Вони зазначають, що спілкування з видатними спортсменами викликають бажання стати кращим (28,61 %), досягти своєї мети у будь-якому виді діяльності (58,31 %) і тільки у 13,08 % респондентів жодних бажань не виникає.

Аналіз анкетування дав можливість визначити, що з олімпійськими цінностями знайомі лише 54,09 % школярів, 24,81 % – зовсім не знайомі, 21,10 % – не змогли дати ні позитивної, ні негативної відповіді.

Важливого значення у спорті та у повсякденному житті набуває дотримання правил Fair Play. Варто відмітити, що для 32,41 % респондентів Fair Play – норма поведінки тільки у спорті; 63,46 % школярів вважають Fair Play досвідом ведення чесної гри у житті; і тільки для 14 % школярів Fair Play – це можливість порушення правил, якщо це допомагає перемозі.

Варто відзначити, що більшість школярів вірить у магічну силу спорту. Так, 79,92 % респондентів упевнені в тому, що спорт може зробити світ кращим; 5,49 % школярів – не погоджуються з цим твердженням, а 14,60 % – не змогли дати відповідь на це запитання.

Результати анкетування дозволили виявити ставлення школярів один до одного у процесі спортивної діяльності, що дає можливість частково орієнтуватися у рівні сформованості у них олімпійських цінностей. Аналізуючи результати відповідей школярів, треба відмітити те, що значна їх частина не має своєї чіткої позиції у взаєминах на спортивних майданчиках.

Викликає стурбованість те, що тільки 19,92 % школярів засуджують «підстави» під час спортивних змагань, 45,32 % опитаних – радіють посиленню команди, не зважаючи на порушення тим самим правил Fair Play. 56,20 % школярів готові надати допомогу супернику, травмованому на майданчику; 24,98 % опитаних – не припинять змагальні дії, щоб прийти на допомогу травмованому супернику, а 18,82 % – не змогли дати відповідь, що свідчить про неготовність надавати допомогу не тільки на спортивному майданчику, а у повсякденному житті.

Варто відмітити, що у разі поразки у змаганнях, 76,46 % школярів шукають причини в собі; 8,10 % – покладають провину на товаришів по команді; 7,00 % – звинувачують тренера або суддю.

Аналіз анкетування свідчить про те, що у педагогічних колективів закладів загальної середньої освіти є ще багато роботи з формування у школярів національно-патріотичних почуттів й олімпійських цінностей, адже «виховання, яке не вводить дітей і молодь у світ цінностей, є, як правило, напівосвітою і малоефективним, а часто безглуздим і суспільно шкідливим» [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмолова В.М. 10 уроків із П'єром де Кубертеном: метод. посіб. К., 2015. 236 с.
2. Łobocki W. Teoria wychowania w zarysie. Kraków: Impuls. 2006. 344 с.

ТЕНДЕНЦІЇ ДО ЗРОСТАННЯ АТЛЕТИЗМУ ТА ДОМІНУВАННЯ ЧОЛОВІЧИХ ЯКОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ СПОРТІ

Петронюк А. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національного університету фізичного виховання і спорту України, тренер клубу
«Більман»*

Починаючи з античних Олімпійських ігор, де участь жінок була суворо заборонена і до тепер, коли жіночий спорт – це явище загальноприйняте та буденне, жіночий спорт зазнав колосальних трансформацій. Сьогодні на змаганнях всіх рівнів жінки демонструють феноменальні результати. У фігурному катанні на ковзанах обертання, виконані жінками, у своїй координаційній та технічній складності часто перевищують ті, що виконують чоловіки. Це є показником не лише кількісних характеристик спорту, а й фізіологічних та психічних змін, що відбуваються у спортсменок.

Мета та завдання дослідження. Визначити та охарактеризувати основні тенденції до зростання атлетизму та домінування чоловічих якостей у сучасному спорті.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичний аналіз та узагальнення наукової та спеціальної літератури, мережі Інтернет, педагогічне спостереження.

Результати дослідження та їх обговорення. Одним з найдоступніших способів для аналізу сучасних тенденцій розвитку спорту, зокрема фігурного катання, є огляд протоколів змагань, так як це дозволяє простежити динаміку виконуваних технічних елементів. Суттєвою різницею між виконаними технічними елементами чоловіків та жінок у фігурному катанні на ковзанах є стрибки. Проаналізувавши протоколи олімпійських ігор 2022, можна відзначити, що, майже, кожна програма чоловіків включає стрибки в 4 оберти. Проте, навіть стрибки у 4 оберти, які нещодавно були притаманні лише чоловічому одиночному катанню, відрепер є елементом, без якого жінки ледь залишаються конкурентоспроможними. Спираючись на фізіологічні можливості, за технічною оцінкою чоловіки значно випереджують жінок.

В Україні є тенденція до більшої кількості дівчат у фігурному катанні, не зважаючи на те, що цей вид спорту має рівну кількість жіночих та чоловічих дисциплін [2]. У таких видах спорту як художня гімнастика жіночих дисциплін більше, аніж чоловічих.

У витоків зародження фігурного катання змагання серед жінок не проводились, і відповідно до перших правил ISU 1897 році, жінки могли змагатись виключно у парі з чоловіком або жінкою [7]. Еволюція жіночого спорту призводить як до фізіологічних, так і до психологічних змін, що протікають у жінок. Перш за все це виражається у прояві атлетизму та домінуванні чоловічих якостей. Поняття атлетизму може бути розглянутим з кількох аспектів. Атлетизм, або атлетична здатність з огляду на фізичні здібності – це комбінація якостей, таких як швидкість, сила, спритність, що характеризують спортсмена [4]. У психологічному контексті атлетизм – це психологічна характеристика, що дозволяє людині досягати успіху у спортивній діяльності. Атлетизм має безпосередній вплив на психологію, який виражається у рівні впевненості у собі, мотивації, працездатності та психічної стійкості [3].

Незважаючи на те, що атлетизм передбачає вдосконалення таких якостей як сила, швидкість, витривалість, це поняття дедалі частіше використовується в контексті жіночого спорту [5], а атлетизм став незамінною умовою успіху.

Гендерна класифікація видів спорту поділяє на маскулінні, фемінні та андрогінні (загальні для обох статей види спорту) [6]. З огляду на психологію, важкими для жінок вважаються види спорту, які найбільшою мірою вимагають маскулінних рис і поведінки: бокс, важка атлетика, боротьба, стрибки на лижах з трампліну тощо. Сприятливими для занять жінок є ті види спорту, які вимагають тендітності, грації, емоційності, артистизму. Наприклад, фігурне катання, художня гімнастика, синхронне плавання.

Домінуючими якостями у спорті є чоловічі, оскільки їх сукупність неодноразо утверджувалась як успішний стиль спортивної поведінки. Тому найпростіший спосіб для жінок – це використовувати чоловічий стиль у спорті, особливо у андрогінних видах спорту, оскільки він є загальноприйнятим стилем лідерства.

Спорт оцінює чоловіче тіло вище від жіночого, доказом цього є показники сили та швидкості. Як правило, спорт характеризується як агресивна діяльність, до якої жінки не допускаються, ґрунтуючись на суспільних нормах вони повинні бути делікатними. Однак, задля уникнення дискримінації, суспільство має бути готовим до того, що жінки демонструватимуть якості, притаманні до цього лише чоловікам. «Якості, пов'язані зі спортом і маскулінністю, - це сила домінування: фізична перевага, насильство, агресія, контроль і перемога.»[6]. Перераховані якості асоціюються з чоловіками і вважаються прийнятними для них, однак створюють погану репутацію для жінок-спортсменок, суперечивши тому, якими їх хоче бачити суспільство [7].

Зважаючи на вимоги, які висуває сучасний спорт до фізичних та психічних показників, можна зробити висновок про зростання атлетизму та домінування чоловічих якостей у жінок. З огляду на особливості становлення жінки-спортсменки необхідно враховувати ряд фактів: вид спорту за його фемінними чи

маскулінними ознаками може бути прогностичним за подальшим психічним та поведінковим становленням жінки, чоловіча модель поведінки вважається за успішну та лідерську в спорті, за рядом показників психічних якостей жінки-спортсменки можуть перевищувати чоловіків, що не займаються спортом, спортивна діяльність має позитивний вплив на формування психічних якостей жінок, тим самим допомагаючи їм бути більш емоційно стабільними, зібраними, дисциплінованими та вмотивованими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Древаль Ю. А., Фролов Р. С. *Гендерні стереотипи та їх прояви у спорті*. Цифровий репозиторій ХНАМГ (KNAME Digital Repository). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78067763.pdf>
2. Українська Федерація фігурного катання на ковзанах. URL: <https://ufsf.com.ua/>
3. Athletism [Lecture]. *Glossary of Psychology*. URL: <https://www.psychology-lexicon.com/cms/glossary/34-glossary-a/22218-athleticism.html>
4. Athletism. Merriam Webster. Retrieved July 12, 2023. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/athleticism>
5. Breese, J. Unleashing Athleticism: The 10 Components You Must Know. Strength Matter. Retrieved. 202. URL: <https://strengthmatters.com/what-is-athleticism/>
6. Cahn, Susan K. From the 'Muscle Moll' to the 'Butch' Ballplayer: Mannishness, Lesbianism, and Homophobia in U.S. Women's Sport. *Feminist Studies*, V. 19, №. 2, 1993. PP. 343–68. URL: <https://doi.org/10.2307/3178373>. (Accessed 7 Aug. 2023).
7. Michael Boo. *The Story of Figure Skating*. New York: Beech Tree, 1998.
8. Stereotypes and Psychology in Women's Sports. *Academic Festival Event 4*. <https://digitalcommons.sacredheart.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1607&context=acadfest>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СПОРТИВНИХ ТРАВМ

Петрук І. Д.

*старший викладач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»,
лікар спортивної медицини*

На сучасному етапі одним із виявів розвитку спортивної галузі є підвищення інтенсивності та обсягів навантажень, зростання кількості спортивних травм і їх наслідків після повернення до активної професійної діяльності. В руслі зростання вимог до підтримання працездатності спортсменів на необхідному рівні окреслюється актуальність наукового обґрунтування особливостей застосування засобів реабілітації. Унаслідок проведення аналізу науково-методичної літератури й опитувань тренерів і спортсменів виявлено певну неопрацьованість питання їх використання. Крім того, на ґрунті практичного досвіду оперування засобами реабілітації в різних видах спорту увиразнюється важливість принципу комплексного підходу до використання реабілітаційних програм, а також

необхідність систематичного дотримання принципів реалізації засобів реабілітації на всіх етапах реабілітаційного процесу.

Професійні спортсмени змушені якомога раніше повернутися до змагань, що часто є вимогою як керівництва команди так і необхідністю для атлетів. Спортсмени також мають шанси втратити своє місце в команді через сильну конкуренцію і, природно, відчувають більший тиск, щоб повернутися. Атлети унаслідок травм, особливо середнього та важкого ступеня тяжкості, неспроможні взяти участь у повноцінній діяльності професійного клубу, тому стурбовані станом своєї фізичної працездатності. Таким чином, порівняно з традиційною реабілітацією після травм, реабілітація після спортивних травм вимагає спеціального підходу.

Підходи до вирішення питання ефективності повернення до спортивної діяльності повинні бути комплексними з активною участю всіх учасників цього процесу. Як свідчить досвід практичної професійної діяльності автора в спорті, позитивні результати досягаються при залученні фахівців спортивної медицини, фізичних терапевтів до мультидисциплінарної команди та їх постійний контакт з штатними лікарями спортивної медицини, фізичними терапевтами спортивного клубу, тренерами команди [1, с. 128].

Ключовими факторами ефективності реабілітації та повернення спортсмена до активної діяльності є застосування сучасних протоколів реабілітації. Сучасні протоколи реабілітації підкреслюють командну роботу та належне планування реабілітації. Команду з реабілітації має очолювати підготовлений спортивний фізіотерапевт, який має розуміння протоколів і втручань, необхідних на різних етапах. Спеціальні протоколи реабілітації після травм необхідно вводити відповідно до виду спорту, а також наявних засобів реабілітації. Першочерговими цілями мають бути безпечне повернення до спорту та мінімізація виникнення повторних травм. Виконання цих цілей передбачає поетапну реабілітацію, чітке розмежування гострої та хронічної фази травми. У зв'язку з майбутніми підвищеними вимогами до навантажень у професійному спорті ступеневе прогресування навантаження відіграє важливу роль в успішній програмі реабілітації після спортивних травм. Моніторинг адаптації до виконання вправ, кардіореспіраторні навантаження у поєднанні з нервово-м'язовим тренуванням для підтримки м'язової сили, гнучкості та пропріоцепції повинні бути чітко визначені у протоколах реабілітації.

Тісна координація з тренерами є обов'язковою і всі повинні розуміти, що фаза відновлення має вирішальне значення. Необхідно враховувати особливості реабілітації спортсменів і використовувати модель активної реабілітації з метою уникнення тривалої іммобілізації, яка потенційно негативно впливає на м'язовий тонус, силу м'язів. Перехід від одного етапу реабілітації до іншого має ґрунтуватися на функціональних критеріях, а не на основі часу. Результати спеціальних функціональних тестів визначають перехід до наступної фази, однак ключовим фактором є загоєння тканин [2, с. 535].

Врахування психологічних факторів у процесі реабілітації спортивних травм сприяє покращенню ефективності реабілітаційної програми. Позитивні психологічні реакції, включаючи мотивацію, впевненість і низький рівень страху, пов'язані з більшою ймовірністю повернення до попереднього рівня функціонального стану

та швидшого повернення до спорту. Як приклад, можна навести врахування психологічної готовності спортсменів відповідно до шкали «ACL return to sport after injury Scale» після пошкодження передньої хрестоподібної зв'язки колінного суглоба [3, с. 699].

Таким чином, сучасні напрямки реабілітації після спортивних травм мають враховувати такі аспекти як комплексний підхід в роботі мультидисциплінарної команди, відновлення функцій і працездатності до рівня перед отриманням травми, безпечне повернення до спорту, мінімізація ризиків повторного ушкодження, врахування фази загоєння та психологічного компонента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрук І. Д., Сніжко Ю. А. Психофізичні аспекти повернення до активної спортивної діяльності. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2023. № 8 (168). С. 127–131.
2. Himmat Dhillon. Current Concepts in Sports Injury Rehabilitation. *Indian Journal Orthopedic*. 2017. № 51 (5). P. 529–536.
3. Barber-Westin SD, Noyes FR. Factors used to determine return to unrestricted sports activities after anterior cruciate ligament reconstruction. *Arthroscopy: The Journal of Arthroscopic & Related Surgery*. 2011. № 27 (12). P. 697–705.

СПОРТИВНИЙ ТРАВМАТИЗМ ТА ЙОГО ПРОФІЛАКТИКА В СУЧАСНОМУ СПОРТІ

Подолька П. С.

*кандидат медичних наук, доцент,
завідувач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У сучасному професійному спорті спостерігається тенденція до збільшення кількості травм через надмірні фізичні навантаження, прагнення за високими результатами, підвищення своєї інвестиційної привабливості для провідних спортивних клубів, команд тощо [9, с. 180–184; 10, с. 311–319]. У загальній структурі травматизму спортивні травми становлять від 10 % до 17 % усіх травм [7, с. 98–101; 10, с. 311–319]. Спортсмени високого рівня змушені пропускати від 7 % до 45 % тренувань і від 5 % до 35 % стартів ігор через професійні захворювання та травми [1, с. 127–132; 2, с. 207–210]. Таким чином, кількість постраждалих, які потребують госпіталізації через травми, становить приблизно 10 %, а від 5 % до 10 % спортсменів потребують хірургічного втручання [4, с. 71–74]. У більшості випадків травмовані спортсмени потребують комплексних методів лікування та застосування методів фізичної терапії.

На думку ряду вчених, спортивні змагання вважаються найбільш травматичними з точки зору ураження опорно-рухового апарату. Невипадково спортивні змагання лідирують за загальною кількістю травм, головним чином тому, що для них характерна швидка зміна дій відповідно до ходу гри, прийняття

швидких та ефективних рішень під час гри. Часу дуже бракує. Крім фізичної підготовленості спортсмени в спортивних змаганнях несуть також величезне нервово-психічне навантаження, яке супроводжується сильним емоційним хвилюванням [2, с. 207–210]. По-перше, це пов'язано з фізичним контактом та частими стрибками, спринтами та різкими поворотами, які найчастіше беруть участь у механізмах спортивних травм.

Фактори ризику спортивних травм можуть бути пов'язані як із зовнішніми, так і з внутрішніми причинами:

Організація та проведення гри: правила гри недосконалі; якість арбітрів низька, допускаючи грубі та небезпечні дії; груба поведінка зазвичай обумовлена зовнішніми факторами, тоді як виснажливі та накопичувальні травми зазвичай викликані внутрішніми та зовнішні факторами. спричинені сукупністю факторів ризику.

Харчування, відновлення, стимулювання працездатності та пристосувальних реакцій: нераціональне харчування, що не відповідає особливостям фізичного навантаження та характеру навантаження; нестача вітамінів і мікроелементів; необґрунтований питний режим; відсутність оздоровчих засобів та нераціональне застосування коштів відновлення.

Підготовка та функціональні здібності спортсменів: недостатні знання в області профілактики захворювань та травматизму; недостатня техніко-тактична підготовка спортсменів; використання рухів та рухів, які не повністю освоєні; недостатня еластичність м'язів, зв'язок та сухожиль; Низька координаційна здатність Є приховані хвороби та невідомі хвороби Лікована травма.

Система спортивної підготовки: тренувальні завдання не відповідають рівню фізичної підготовленості спортсменів; розумна спортивна техніка; недостатня та неефективна розминка; виконання складних тренувальних завдань в умовах явної втоми; надмірне фізичне та психологічне навантаження; режим праці та відпочинку, підготовки. методи та нерозумні засоби.

Матеріально-технічне забезпечення навчально-тренувальної та змагальної діяльності: Умови спортивної бази та навчально-тренувальних занять незадовільні, якість спортивної форми та обладнання низька.

Погодно-кліматичні умови в місцях тренувань та змагань: несприятливі погодні умови, високі та низькі температури, висока вологість.

Високоінтенсивні тренувальні та змагальні навантаження в сучасних видах спорту лише посилюють проблеми травм. Наприклад, повторне виконання фізичних вправ з прогресуючою втомою призводить до різкого збільшення ймовірності травми опорно-рухового апарату. Втома неминуче призводить до зміни структури рухів, в результаті чого виникають аномальні навантаження на кістки, м'язи та сполучні тканини, що призводить до їх пошкодження. Повторна систематична дія цього фактора може призвести до розвитку дегенеративних процесів. Інший приклад стосується загальноприйнятої практики ігнорування негативних наслідків незначних ушкоджень м'яких тканин та бажання якнайшвидшого відновлення після тренувань та змагань. У цьому випадку часто порушується обмінний процес в суглобі, тому велика ймовірність серйозної травми.

Тому застосування методів фізичної терапії відразу після лікування повинно бути тривалим та цілеспрямованим, щоб повернути спортивні здібності спортсмена на рівень до травми. Скорочення цього часу, тренування з високою інтенсивністю та конкуруючими навантаженнями до завершення значно збільшує ймовірність повторних травм, які часто є набагато серйозніша.

Профілактика спортивного травматизму не є суто лікарською проблемою. Ця проблема стосується усіх, хто готує спортсменів та забезпечує нормальні умови проведення тренувальних занять та змагань: тренерів, лікарів, фізичних терапевтів, суддів, технічного персоналу, проєктувальників та будівельників спортивних споруджень, представників спортивної науки, преси. Профілактика спортивного травматизму це постійне удосконалення організаційно-методичних принципів багаторічної підготовки спортсменів. Тому необхідно детально вивчати причини травм та обставини, що їх викликали. Навіть незначна травма повинна аналізуватися лікарем, фізичним терапевтом команди, тренером та самим потерпілим для того, щоб вчасно усунути її конкретну причину та виключити можливість повторення.

Профілактика травматизму повинна передбачати діяльність в декількох напрямках: організаційному, матеріально-технічному, медико-біологічному, психологічному, спортивно-педагогічному. У кожному з них приховані як фактори ризику, так й великі можливості профілактики спортивного травматизму, швидкого та ефективного лікування спортивних травм, застосування методів фізичної терапії після них, підвищення ефективності спортивної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Е. Ю. Проблема травматизму в ігрових видах спорту та перспективи використання засобів фізичної реабілітації. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. no. 18. С.127–132.
2. Мовчан В. П. Проблема травматизму в спорті та його профілактика. *Молодий вчений*. № 4.2. 2018. С. 207–210.
3. Мужичок В. О. Профілактика та попередження травматизму в фізкультурі та спортивній діяльності студентів ВНЗ. *Молодий вчений*. № 3.1. 2017. С. 257–261.
4. Козубенко Ю. Л. Зниження рівня травматизму у спортсменів шляхом впровадження лікувальної фізичної культури та масажу. *Молодий вчений*. №9.1. 2017. С. 71–74.
5. Хіменес Х. Р. Травматизм у спорті. Львівський державний університет фізичної культури. Кафедра олімпійського, професійного та адаптивного спорту. 2015 *веб-сайт*. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3741/pdf> (дата звернення 29.09.23).
6. Сокрута В. М. Спортивна медицина: підручник для студентів і лікарів. Донецьк: Каштан, 2013. 472 с. іл.
7. Курко Я. В., Кульчицький З. Й. Особливості рівня фізичного стану спортсменів за різних погодних умов. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* № 4. 2011. С. 98–101.
8. Биба Л. М., Бабанін О. О. Спортивний травматизм під час занять фізичною підготовкою і його профілактика: методичний посібник. Ужгород, 2010. 52 с.
9. В. R. Cahill, E. H. Griffith Effect of preseason conditioning on the incidence and severity of high school football knee injuries. *Amer. J. Sports Med.* 2012. № 6 (4). P. 180–184.

10. Hootman J. M., Dick R., Agel J. Epidemiology of Collegiate Injuries for 15 Sports: Summary and Recommendations for Injury Prevention Initiatives. *Athl Train.* 2007, vol.42, №2. PP. 311–319.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Романова В. І.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Одним із важливих пріоритетів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які постають перед сучасною вищою педагогічною освітою, є пошук та використання шляхів підвищення ефективності навчальних технологій, спрямованих на формування педагогічних, психологічних, методичних, соціальних якостей майбутнього педагога. Особливим критерієм, який характеризує рівень професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, виступає його компетентність.

Орієнтуючись на сучасний ринок праці, основними пріоритетами освіти стосовно компетентності з'являються вміння пристосовуватися до швидких змін і нових потреб ринку праці, бути освіченими щодо інформації, уміти її аналізувати, активно діяти, швидко приймати рішення й навчатися упродовж всього життя.

Професійна діяльність учителя фізичної культури відрізняється від діяльності інших учителів-предметників. Уроки фізичної культури проходять у специфічних умовах емоційного та фізичного навантаження і спрямовані на формування в учнів рухових умінь і навичок, мотивації щодо збереження свого здоров'я, гармонійного фізичного і психічного розвитку. Учителю фізичної культури необхідно бути компетентним фахівцем, який професійно виконує свою справу, щоб досягти певних результатів у своїй роботі. Специфіка професії вчителя фізичної культури в сучасних умовах потребує від нього професійних знань, умінь, творчого та критичного мислення, ефективної діяльності, що виражається в розвитку професійної компетентності.

В інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України зазначено: “Фізична культура – предмет, що створює умови для формування в учнів ціннісних орієнтацій щодо культури здоров'я і здорового способу життя, виховання потреби та звички займатися фізичною культурою та спортом, прагнення досягти оптимального рівня особистого здоров'я, фізичного розвитку, рухових якостей, морально-вольових рис характеру та психологічної підготовки до ведення активного життя та професійної діяльності”

Розглядаючи сутність професійної компетентності учителя й враховуючи, що дана проблема досліджується й розробляється дослідниками досить не тривалий час. Отже професійна компетентність педагога виражає єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм, при цьому основу структури компетентності учителя складають чисельні педагогічні вміння, що характеризують його готовність до професійної діяльності.

Педагогічне стимулювання процесу формування професійної компетентності забезпечувалось через розкриття цілей та шляхів реалізації навчально виховної діяльності майбутніх фахівців з фізичного виховання, яке відбувалось у процесі викладання навчального матеріалу на лекціях, семінарських, практичних заняттях та в ході педагогічної практики.

Лекції з навчальних дисциплін забезпечували базисне уявлення студентів про зміст, структуру, класифікацію, дидактичний потенціал, психологопедагогічні основи розв'язання педагогічних ситуацій, закладали основу міцних і глибоких професійних знань, створювали умови для формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. Основною вимогою експериментального навчання було посилення професійно-педагогічної та навчально-пізнавальної спрямованості кожної лекції. Семінарські заняття спрямовувались на поглиблене вивчення дидактичних можливостей педагогічних ситуацій у формуванні готовності студентів до професійної діяльності. Основою їх проведення було систематичне оволодіння прийомами аналізу та пошуку оптимальних шляхів розв'язання педагогічних ситуацій.

На практичних заняттях у студентів формувались стійкі навички ефективного розв'язання, створення оптимальних умов для їх вирішення та моделювання. При вивченні, наприклад, техніки виконання фізичних вправ особлива увага зверталась на методичні основи її розучування, способи виправлення помилок, розвиток організаторських здібностей студентів, активізацію професійної позиції.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації аврального виховного процесу відповідно демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Сучасні тенденції розвитку роблять системоутворюючий вплив на реформування системи вищої освіти України й передбачають: – перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дають змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього й кваліфікаційного рівня відповідно до її здібностей, забезпечити її мобільність на ринку праці; підвищення освітнього й культурного рівнів суспільства: створення умов для навчання протягом всього життя; – наближення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаджанян В., Семаль Н., Беседа Н., Фаріонов В., Курій О. Сучасний стан фізичного виховання студентів у закладах вищої освіти під час війни в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 2(16). С. 167–176
2. Панчук А., Панчук І., Бутенко Т., Кашуба А. Удосконалення системи фізичного виховання студентів ЗВО як педагогічна проблема. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2020. № 2(25). С. 118–125.
3. Пішак О. В., Романів Л. В., Поліщук Н. М. Сучасні тенденції фізичного виховання, спорту та здоров'я людини в національній системі освіти. *Науковий часопис НПУ ім.М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79. Т. 2. С. 53–59.
4. Щербиніна М. Б., Глоба Т. А. Підходи щодо організації фізичного виховання у закладах вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. № 1(332). С. 202–212.

КОРЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ З ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сірман О. В.

*кандидат педагогічних наук
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Боровець О. В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Корекційна освіта, крім загальних завдань інтелектуального і фізичного навчання й виховання, має розв'язувати питання корекції і компенсації порушених функцій організму дітей з порушенням розумового розвитку з тим, щоб підготувати їх до самостійного життя, соціалізації в умовах сучасного суспільства. Проте, здійснення на практиці завдань навчально-корекційної та виховної роботи утруднюється обмеженими можливостями пізнавальної та фізичної сфери учнів з обмеженими фізичними та психічними можливостями.

Особливого значення у корекції порушень та розвитку всієї особистості дитини з порушенням інтелекту набуває правильна постановка фізичного виховання у школі. На початковому етапі навчання закладається фундамент для подальшого розвитку дітей, вироблення у них навичок основних рухів та формування постави. Молодший шкільний вік є досить сприятливим для корекції недоліків розвитку, і чим скоріше почнеться виправлення дефекту, тим скоріше та успішніше його буде усунуто. Від фізичного виховання у молодших класах спеціальної школи багато у

чому залежить розвиток усієї особистості дитини, водночас і її розумовий розвиток.

Вчитель фізичного виховання впродовж навчального року повинен здійснювати комплексну допомогу вихованцям закладу, впливаючи на моторну сферу та фізичний розвиток дітей, у яких порушена функція опорно-рухового апарату. Повинен сприяти максимально можливому розвитку (фізичному, моторному, тощо) дитини з особливими освітніми потребами, підтримує та відновлює втрачені або послаблені рухові функції.

Під час індивідуальних занять з дітьми працює над формуванням основних рухових функцій дітей відповідно до онтогенетичного розвитку, сприяє створенню відповідних умов для розвитку дитини в домашньому середовищі. Спрямовує зусилля на пригнічення впливу патологічних процесів та нормалізацію м'язового тонуусу дітей з особливими потребами.

Завдання фізичної реабілітації забезпечення психічного та фізичного благополуччя; формування необхідних навичок і умінь дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей; створення умов, за яких реалізуються потреби дітей; розвиток фізичних якостей; зміцнення та охорона здоров'я дітей

Розробляти індивідуальну корекційну оздоровчу програму слід самостійно, користуючись допомогою вчителя, лікаря, психолога та фізіотерапевта. Вони можуть надати кваліфіковану консультацію щодо застосування тих чи інших оздоровчих технологій, спрямованих на зміцнення та збереження здоров'я дітей. Підбирати індивідуальні оздоровчі методики потрібно таким чином, щоб вони впливали на здоров'я дитини в усіх його аспектах.

Кожне окреме заняття з ЛФК будується за всіма принципами побудови заняття з фізичного виховання, тобто поділяється на три частини: вступну, основну і закршальну. У вступній частині ставлять за мету підготувати організм дитини з вадами зору до основних фізичних навантажень в основній частині. Тут повинні вирішуватись організаційно-виховні аспекти створення позитивного та свідомого налаштування на заняття, активізації функціональних систем організму дитини. В основній частині вирішуються поставлені завдання з корекційно-реабілітаційної роботи зі слабозорими дітьми, тобто застосовуються адекватно дібрані фізичні навантаження, спрямовані на корекцію постави, підвищення рівня фізичного розвитку та функціональних систем організму дітей з вадами зору. Головна увага повинна приділятися чергуванню фізичних вправ із гімнастикою для очей, а також чергуванню фізичного навантаження з періодами адекватного відпочинку. Мета завершальної частини заняття з ЛФК із дітьми молодшого шкільного віку, які мають вади зору, — нормалізація функціональних систем організму, нормалізація психоемоційного стану, концентрація уваги.

На здоров'я у фізичному аспекті значно впливають, загартування, дихальна гімнастика, оптимальний руховий режим. фізичні вправи, масаж, раціональне харчування оптимальний руховий режим. Застосування таких методик сприяє формуванню здорового способу життя.

Індивідуальні оздоровчі технології слід підбирати відповідно до конституції тіла та індивідуальних особливостей, фізіологічних процесів організму, з

урахуванням психологічних особливостей тощо. Враховувати матеріальні, побутові умови життя дітей. Проте підібрати ефективний комплекс фізичних вправ, корекційно оздоровчих методик можна за будь-яких умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва О. С. Фізична реабілітація слабкочуючих дітей середнього шкільного віку з порушеннями постави: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.03; НУФВСУ. Київ, 2014. 20 с.
2. Джевага В. В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання: автореф. дис.... канд. наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / В. В. Джевага. Київ, 2017. 20 с
3. Івахненко А. А. Корекція та розвиток психомоторної функції глухих дітей молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор: монографія. Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. 214 с.
4. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту): автореф. дис. ... д-р з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02. Київ, 2016. 44 с.

ФІЗИЧНА РЕКРЕАЦІЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Токар А. П.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету здоров'я фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сірман О. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сьогоднішня Україна в період війни у просторі і часі супроводжується підвищенням емоційно-психологічної напруженості серед верств населення України, зростанням екологічних проблем, інвалідністю та травматизмом. Повинна, зростати державна підтримка рекреаційно-оздоровчої сфери, призначенням якої є: відновлення працездатності населення; збільшення обсягу рухової активності різних соціальних категорій; якісне наповнення вільного часу дітей, підлітків, молоді, дорослих цікавими та ефективними формами рекреаційної діяльності.

Фізична культура і спорт за кордоном у період між двома світовими війнами розвивалися в умовах загальної світової кризи. Після Першої світової війни спортивно-гімнастичний рух у розвинених країнах підпорядковувався завданням військово-фізичної підготовки молоді та ідеологічному вихованню. Водночас у

капіталістичних країнах значно розширюються масштаби спортивно рекреаційного руху – збільшилася кількість спортивних і гімнастичних організацій, клубів, спілок. Все це було наслідком виняткового інтересу до фізичного виховання і спорту урядів країн, представників панівних кіл, які за допомогою фізичної культури і спорту намагалися допомогти населенню. Рекреаційна діяльність трактується як процес або спосіб раціонально-організованої психофізичної активності людини, спрямованої на реалізацію певної мети у вільний від основних професійних, громадських і родинних обов'язків час.

Рекреація поєднує низку духовних і матеріальних досягнень у суспільстві для задоволення рекреаційних потреб сучасної людини. Будь-який етап становлення рекреації характеризується своєрідним ціннісним значенням і є предметом використання для кожного, хто виявляє рекреаційну активність. Тобто це своєрідна форма використання рекреаційних послуг. Прикладом є доступні в сучасному суспільстві оздоровчі гімнастичні системи та системи здорового способу життя, які базуються на чинниках релаксації, психотренінгу, загартування організму, комплексні дієтичних рекомендацій.

Відпочинок – будьяка діяльність або бездіяльність, спрямована на відновлення сил людини, що може здійснюватися як на території постійного проживання людини, так і за її межами. Відпочинок і Дозвілля ми розглядаємо як синоніми: посуті, це дещо різні позначення одного явища. Види відпочинку можуть бути самими різноманітними. Це, насамперед, сон як основна і сама необхідна форма відпочинку. Відпочинок включає набір видів діяльності, пов'язаних із розвагами і спортом, прогулянками та ін.

Розрізняють три форми використання часу, відведеного на рекреацію – туризм, лікування/оздоровлення та відпочинок. Для означення цього часу і видів діяльності, які відбуваються в його межах, задіяний рекреаційний-туризм, який включає всю (чи майже всю) сукупність явищ і процесів, пов'язаних з відновленням сил людини та задоволенням її фізіологічних і соціальних потреб.

Саме туризм у сучасному світі сприймається як головна форма рекреаційної діяльності, перетворившись на потужну самостійну галузь нематеріального виробництва, яка задовольняє рекреаційні потреби.

Дозвілля – спеціально-організований, вільний від праці час. Серед всіх складових фізичної рекреації найбільша увага приділяється рекреаційному результату (ефекту). Рекреаційний результат слугує головною системоутворюючою ознакою фізичної рекреації.

Як вже від-мічалось, фізична рекреація являє собою організовану рухову діяльність, яка спрямована на відновлення епізодично або хронічно зниженої фізичної і психічної працездатності людини за допомогою фізичних вправ, інноваційних технологій фізичної культури на основі закономірностей механізмів адаптації, а також – використання природних і гігієнічних факторів. У теперішній час еволюція рекреаційної діяльності обумовлює наявність наступних тенденцій: зростання значення оздоровчо-рекреативних, спортивно-рекреативних та пізнавально-рекреативних занять; відносне зниження значення лікувально-рекреативних

заходів; виникнення нових засобів і видів рекреаційної діяльності (боулінг, пейнтбол, бейстджампінг, паркур, кайтинг та ін.).

На основі аналізу сучасного стану рекреаційно-оздоровчих закладів виявлено їхню невідповідність сучасним потребам та вимогам соціальних і вікових груп населення, що виражається у недостатній їхній кількості, а також відсутності спеціалізованих закладів та незадовільному використанні природних ресурсів. Для того щоб зміцнити здоров'я, покращити психологічний стан, оздоровити дітей, залучити до рекреаційної діяльності людей з обмеженими можливостями, зміцнити дух Українського народу нам потрібні нові шляхи та зміни в рекреації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева О. В. Фізична рекреація різних груп населення. К.: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 280 с.
2. Т. Ю. Круцевич, Н. Є. Пангелова, С. Б. Пангелов Історія розвитку фізичної рекреації. К.: Академвидав, 2013. 159 с
3. Несен О. О., Соколова Т. Є. Рекреаційна спрямованість тенісу настільного як засіб популяризації гри. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Вип. 1 (42). С. 344–349.
4. Охромій Г. В., Аніскевич С. В. Оптимізовані методології та інноваційні підходи до виконання національної програми «Фізична активність, здоровий спосіб життя – здоров'я нації». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 3 (111). С. 109–113.

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Щербашин Я. С.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України

Питання олімпійської освіти та виховання молоді все частіше розглядаються в спеціальній літературі [1–9]. Це пов'язано з постійним пошуком «універсальних ідеалів і цінностей», що володіють гуманістичним, культурним і духовно-моральним потенціалом, на яких може формуватися гармонійно розвинена особистість. До таких відносять олімпійські цінності, які реалізуються в олімпійському русі. Реалізація цих цінностей здійснюється через впровадження олімпійської освіти в навчально-виховний процес підростаючого покоління, де загальноосвітні навчальні установи займають одне з ключових місць.

Результати дослідження та їх обговорення. В сучасних умовах, незважаючи на стратегічні завдання освіти й виховання в Україні, достатню теоретичну розробленість проблеми гуманістичного виховання підростаючого покоління в загальноосвітніх навчальних закладах виникло ряд суперечностей між: соціально-

економічними перетвореннями в країні й зростаючими негативними явищами в українському соціумі; необхідністю посилення уваги з боку державних структур до проблем виховання й ослаблення виховного впливу школи; духовно-моральними цінностями всесвітньої й вітчизняної культури й сучасними пріоритетними ціннісними орієнтаціями учнів старшого шкільного віку; становленням нової вітчизняної системи ціннісних орієнтацій та інертністю інноваційних процесів, що відбуваються в загальноосвітніх навчальних закладах; захопленням школи інноваційними педагогічними технологіями навчання й недостатньою увагою до використання технологій, пов'язаних із формуванням у школярів гуманістичних загальнолюдських ціннісних орієнтацій.

З урахуванням цих суперечностей та відповідно до національної стратегії розвитку освіти в Україні [4] – створення ефективної системи національного виховання на основі загальнолюдських, полікультурних, суспільних цінностей, забезпечення фізичного, духовно-морального, культурного розвитку дитини, формуванню соціально зрілої творчої особистості, громадянина України й світу, підготовки молоді до усвідомленого вибору сфери життєдіяльності – істотну допомогу може надати використання олімпійської освіти.

На сучасному етапі вже впроваджуються моделі формування ціннісних орієнтацій школярів в процесі олімпійської освіти, визначені організаційно-педагогічні умови для формування ціннісних орієнтацій в процесі впровадження олімпійської освіти в практику загальноосвітніх навчальних [6].

Як свідчить аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду – впровадження олімпійської освіти в систему роботи загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється в двох основних напрямках: безпосередньо на уроках фізичної культури і в процесі викладання загальноосвітніх предметів й організації позакласної роботи [3].

Формування гуманістично орієнтованих ціннісних орієнтацій учнів в умовах реалізації олімпійської освіти в процесі навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу може мати різні форми, але в строгому дотриманні основних напрямків роботи – пізнавального (формування знань), мотиваційного (формування мотивацій) і практичного (формування вмінь і навичок для практичного освоєння принципів і цінностей олімпізму).

Проводячи роботу з олімпійської освіти й виховання школярів, важливо використовувати засоби по формуванню поведінки школярів у дусі принципів «Fair Play».

Особливої уваги заслуговують не тільки різноманітні форми інформаційного, і роз'яснювального характеру, але в першу чергу створення реальних ситуацій, що спонукають школярів прилучитися до олімпійського руху, одержувати нові знання в області олімпійського спорту, орієнтуватися на принципи й ідеали олімпізму, визнавати їх і направляти свої зусилля на їх втілення в спорті й у житті.

Для досягнення позитивних результатів у формуванні в школярів гуманістичних цінностей, використовуючи можливості олімпійської освіти, доцільно розробляти такі моделі проведення змагань, які б мали гуманістичну спрямованість. Ефективними можуть стати заходи, що забезпечують інтеграцію спорту з мистецтвом; створення олімпійських клубів й об'єднань школярів; створення й діяльність олімпійських

кабінетів і музеїв; пошукова й дослідницька діяльність старшокласників. Однієї з форм підвищення мотивації школярів може стати заохочення тих, хто демонструє різнобічний розвиток, високоморальну поведінку, успіхи не тільки в навчанні, але й у спорті, і в інших видах творчої діяльності.

Олімпійська освіта – одна з сучасних педагогічних інноваційних технологій, яка відповідає пріоритетним напрямкам розвитку сучасної системи освіти й виховання України, може бути ефективним засобом формування гуманістичних цінностей у підростаючого покоління за умови впровадження її в загальну систему виховання.

Впровадження олімпійської освіти у порівнянні з величезним арсеналом інноваційних педагогічних технологій, реалізованих на сучасному етапі в загальноосвітніх навчальних закладах, передбачає комплексний вплив на формування особистості як у духовному, так і фізичному плані. Ця інноваційна технологія повністю відповідає національній стратегії розвитку освіти в Україні – створенню ефективної системи національного виховання на основі загальнолюдських, полікультурних, суспільних цінностей, забезпечення фізичного, духовно-морального, культурного розвитку дитину, формуванню соціально зрілої творчої особистості, громадянина України й світу, підготовці молоді до усвідомленого вибору сфери життєдіяльності.

Перспектива подальших досліджень в цьому напрямку полягає у розробці методичних рекомендацій з впровадження олімпійської освіти в розділі освітньо-виховної роботи літніх дитячих таборів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бубка С. История развития, современное состояние и место олимпийского спорта в обществе. К.: Олімпійська література, 2013. 238 с.
2. Булатова М. Система олимпийского образования в Украине. *Вестник РМОУ*. 2013. №2
3. С. 52–57.
3. Єрмолова В. М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навч. посіб. К., 2011. 335 с.
4. О национальной стратегии развития образования в Украине на период до 2021 года. (указ Президента Украины № 344/2013 от 25 июня 2013 года.). URL: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>
5. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді: дис.... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. К., 2012. 440 с.
6. Щербашин Я. С. Олімпійська освіта в системі формування гуманістичних цінностей школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих.: спец. 24.00.01 К.: НУФВСУ, 2014. 22 с.
7. Binder D. Olympic values education: evolution of a pedagogy. *Educational Review*. 2012. P. 275–302.
8. Georgiadis K. The educational value of olympism. *A Paper Presented to the 54th International Session for Young Participants. International Olympic Academy*, 15-29 June 2014. P. 5.
9. Naul R. Olympic Education. Oxford: Meyer & Meyer (UK) Ltd, 2008. 188 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

ЕВОЛЮЦІЯ ВПЛИВУ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УГОРЩИНИ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Ботонд Гейза Калман

*доктор філософії з менеджменту,
викладач кафедри економіки та менеджменту,
Університету Яноша Кодоланьї*

Сілард Малатінський

*доктор габілітований економічних наук,
завідувач кафедри економіки та управління,
Університету Яноша Кодоланьї*

Ніна Пойда-Носик

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і аудиту,
Закарпатсько угорського інституту
імені Ференца Ракоці ІІ*

Сталий розвиток – це концепція, яка все частіше використовується в сучасній економічній літературі, а також у повсякденних новинах. Поняття увійшло в суспільну свідомість зі звітом Brundtland, згідно з яким стійкість означає задоволення потреб сьогодення без загрози майбутньому.

Масове виробництво, яке поступово з'явилося після промислової революції, і збільшення використання викопних енергоносіїв мали три наслідки, які є актуальними для цього дослідження [1]:

- темпи виснаження викопних носіїв енергії, що утворювалися протягом мільйонів років, прискорювалися;
- рівень забруднення повітря зростає;
- темпи зростання населення землі ставали дедалі вищими.

Проблеми, спричинені взаємодією цих трьох процесів, характеризуються тим, що зараз вони досягли того, що наука називає переломним моментом. Це означає, що після певної точки система переходить з одного стабільного стану в інший стабільний стан; тобто процес деградації навколишнього середовища стає незворотнім. У зміні клімату є кілька переломних точок, і деякі з них уже пройдено [2]. Слід також зазначити, що матеріали для цього доступні лише в обмеженій кількості. Таким чином, ми вже можемо бути впевнені, що сталість економічного зростання не може бути вирішена в довгостроковій перспективі. Іншими словами, ми маємо організувати набагато економічніше та ефективніше використання

ресурсів. Завдяки цьому ми можемо принаймні збільшити час, доступний для пошуку рішення.

Про важливість питання сталого розвитку свідчить той факт, що ООН розробила рамки цілей сталого розвитку (ЦСР) [3]. Ще до ЦСР 17 ООН, починаючи з 2007 року, Центральне статистичне управління Угорщини (CSO) кожні два роки публікує свій звіт про показники сталого розвитку в Угорщині. Згідно з його визначенням, істотним елементом стійкості є відповідальне управління наявними ресурсами [4]. На цьому тлумаченні базується дане дослідження. Індекси відбирали також за методикою вибору індексу KSH [5].

У процесі дослідження розроблено модель сталого зростання з еволюцією валового внутрішнього продукту (ВВП), серед демографічних показників досліджено рівень зайнятості. Розглянуто індекс інвестиційних ресурсів, окремо проведено аналіз сфери досліджень і розробок (НДДКР). Взаємозв'язок між навколишнім середовищем і економікою був проілюстрований внутрішнім споживанням матеріалів (*Domestic material consumption – DMC*) і продуктивністю ресурсів. Для європейського порівняння дані були відібрані з баз даних Євростату з використанням єдиної методології. З одного боку, порівняння проводилося щодо середнього показника по ЄС, а показники Угорщини також порівнювалися з двома найбільшими економіками ЄС – Німеччиною та Францією.

На основі результатів було встановлено, що середні тенденції економічного зростання досліджуваних країн та ЄС-27 схожі, лише значення ВВП на душу населення відрізняється між окремими країнами. Подібна тенденція зростання пояснюється належністю до єдиного економічного простору. Розвиток даних щодо зайнятості вже суттєво відрізняється: зростання в Угорщині, засноване на економіці праці, виявилось найвищим. Співвідношення інвестицій до ВВП також було найвищим в Угорщині, перевищуючи значення ЄС, Німеччини та Франції. Однак, показники продуктивності ресурсів Угорщини коливаються, на відміну від тенденції ЄС та досліджуваних країн. Причиною цього є передусім варіативна доступність коштів, які можна використати для інвестицій.

У сучасній економіці та повсякденному житті все частіше виникають наслідки, які можна пов'язати з негативними наслідками створення добробуту на основі економічного зростання: забруднення атмосфери, екстремальні погодні явища, повені чи навіть посухи. Виснаження запасів сировини на нашій Землі також видно. Усі ці проблеми неможливо вирішити за допомогою знань і технологій, які є в наявності. Ось чому важливо знайти рішення економічного та відповідального ставлення до активів, дбаючи також про майбутні покоління. Роль знань і ефективності, а також стабільної фінансової системи є важливими для виконання цього завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brundtland G. H., *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. Oslo: UN World Commission on Environment and Development, 1987. Accessed: May 04, 2023. Available: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

2. T. M. Lenton *et al.*, ‘Climate tipping points — too risky to bet against’, *Nature*, vol. 575, no. 7784, pp. 592–595, Nov. 2019. DOI: 10.1038/d41586-019-03595-0
3. UN Department of Economic and Social Affairs, ‘THE 17 GOALS | Sustainable Development’, 2015. <https://sdgs.un.org/goals> (accessed May 05, 2023).
4. Bartus G., Ed., *Nemzeti fenntartható fejlődési keretstratégia*. Budapest: Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, 2013. Available: <https://eionet.kormany.hu/akadalymentes/download/1/26/71000/NFFT-HUN-web.pdf>
5. G. Bartus, ‘A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására’, *Statistikai Szemle*, vol. 91, no. 8–9, pp. 842–869, 2013, Accessed: May 06, 2023. Available: https://matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=1966110&mutat=http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_08-09/2013_08-09_842.pdf

PROSPECTS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL BUSINESS STRUCTURES IN THE POST-WAR PERIOD

Kravchenko S. A.

*Sc.D., professor, Leading Researcher of the Department
of Entrepreneurship, Cooperation and Agro-Industrial Integration
NSC “Institute of Agrarian Economics” NAAS*

Today, it is very important to ensure a balance of interests of the state, business entities and rural areas. Scientists of the National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics" proposed conceptual provisions for the development of business entities, cooperation, integration in rural areas, which are disclosed in the Provisions of the strategic directions of modern development of rural territories for the period up to 2023. The Priorities of the Global and National Order and, in particular, the Goals of Modern Development 2030 have been developed. The National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics" conducts fundamental and applied research within the boundaries of the implementation of the research plan for 2021-2025.

It is necessary to focus on the following developments of the National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics": Cluster model of organization of large-scale agro-industrial production and development of the economy of rural settlements and territories; Strategic directions for reforming the management of the integrated development of agro-industrial production and rural areas; Development of agrarian holding formations and measures to strengthen the social orientation of their activities; Increasing the competitiveness and social orientation of agro-industrial production through the development of cluster systems; Strategic directions for the development of entrepreneurship and cooperation in agriculture; Promising forms of organization of economic activity in rural areas (scientific report); Strategic directions of modern development of rural territories for the period up to 2030; Guidelines for assessing food price chains; Guidelines for the formation of a system of cooperative relations; Concept for the development of family farms for the period up to 2030 (draft); Guidelines for assessing the level of inclusive development of rural society and rural areas; Joint activity of small

and medium-sized producers of agricultural products as a simple form of cooperation (in the form of a simple partnership agreement): methodological recommendations.

One of the promising directions for the development of entrepreneurship in agriculture is the formation of an environment that is able to provide employment and increase the income of the able-bodied rural population, the development of rural areas on the basis of entrepreneurial initiative and the integration of personal peasant and farm enterprises [1, p. 11-20]. To do this, it is necessary to expand the subject and object composition of cooperation and establish directions for concessional lending, increasing the efficiency and competitiveness of agricultural products in the areas of production, processing, procurement, preservation, marketing, provision of means of production and material and technical resources. The strategic goal of the development of agricultural cooperatives is the further formation of the cooperative sector in the agricultural sector of the economy for the effective service of agricultural producers. There is also a need to introduce training programs for the development of agricultural cooperation, various forms of joint activities of small economic forms. For the successful functioning and further development of agricultural cooperation, it is necessary to develop and approve regional and central programs for the development of agricultural cooperation (for 10-15 years), to intensify the work of local authorities in order to develop such programs.

The practice of agricultural cooperatives for the purpose of making a profit in the last period shows positive results. Social infrastructure is developing, jobs are being preserved, and social responsibility is increasing. In the future, production cooperatives will ensure the development of production. The activities of production cooperatives make it possible to achieve final results through improving production efficiency and solving social issues. Solving social problems, cooperatives lag somewhat behind other forms of management in terms of the results of effective functioning. Taking into account the demographic situation, the trend towards a decrease in the number of agricultural cooperative associations continues. In the period up to 2023, new forms of entrepreneurial activity will appear (partnerships for joint cultivation of land and marketing of products with the creation of a legal entity, or with limited functions) and the classical forms of agricultural cooperatives remain the same [2, p. 29-37].

The priority measures for organizational and economic support for the formation of integrated structures based on the modern development of rural areas include the following: improving the management of modern agricultural development; formation of an optimal rural network of settlements and improvement of conditions for the reproduction of rural citizens; social protection of the rural population; improvement of living conditions and development of transport infrastructure; access to general education and medical care; ensuring employment and improving the standard of living of the population; diversification of the rural economy and intensification of entrepreneurship and cooperation in rural areas; rational use of natural resource potential and environmental safety; financial and logistical support; informatization and innovation and investment support. Competitive, innovative and socially responsible entrepreneurship is the key to stable and successful development of society. The modern development of small and medium-sized businesses helps to diversify the economy and improve the welfare of citizens.

REFERENCES

1. Малік М., Шпикуляк О., Кравченко С., Шеленко Д., Ксенофонтова К. Побудова організаційно-економічного механізму інтеграції і кооперації в аграрній сфері: системний підхід. *Економіка АПК*. 2022. Т. 29. № 3. С. 10–22. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202203010> (doi: 10.32317/2221-1055.202203010).
2. Malik M., Kravchenko S., Shpykuliak O., Malik L., Yuzhykova V. Adaptation of business entities in the agrarian sector of the economy to activities in wartime conditions. *Ekonomika APK*. 2022. Vol. 29, №. 6. P. 28–40. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Ekonomika%20APK_2022_Vol.%2029,%20No.%206_28-40.pdf.

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 4.0

Внукова Н. М.

*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ*

Інноваційними аспектами забезпечення розвитку Індустрії 4.0 у ЄС на європейській кластерній платформі є підтримка зеленого переходу з енергоефективності та ресурсоефективності, а також скорочення викидів у європейському бізнесі [2]. Європейська комісія почала приділяти особливу увагу змінам щодо розвитку Індустрії 4.0 з 2015 року, коли було відзначено, що Європа перебуває на початку цифрової промислової революції, яка обіцяє більшу гнучкість виробництва та інші переваги, але вже далі були поставлені завдання подвійного переходу, отже, не тільки цифровізація, а і екологія.

Виклад основної частини. У Звіті Європейського Парламенту 2016 року щодо розвитку Індустрії 4.0, її економічної та наукової політики відзначено потенціал ініціативи і зміни парадигми бізнесу та наслідки цієї трансформації. Грунтовність дослідження полягала у визначенні заходів, які можуть бути вжиті, щоб збільшити переваги та обмежити загрози від Індустрії 4.0 [1].

Прискорення розробки та впровадження нових інноваційних рішень у різних секторах через мобілізацію ресурсів, а також через досягнення цілей Європейської зеленої угоди як перехід до циркулярної Індустрії забезпечується новою програмою досліджень та інновацій ЄС (2021–2027) Horizon Europe [6], яка бореться зі зміною клімату, допомагає досягти Цілей сталого розвитку ООН і підвищує конкурентоспроможність і зростання ЄС. Програма сприяє співпраці та посилює вплив досліджень та інновацій у розробці, підтримці та впровадженні політики ЄС, одночасно вирішуючи глобальні виклики, вона підтримує створення та краще розповсюдження відмінних знань і технологій, спрямована на створення робочих місць, залучає кадровий резерв ЄС, стимулює економічне зростання, сприяє промисловій конкурентоспроможності. В ній беруть участь юридичні особи з ЄС та асоційовані країни, серед яких і Україна.

Парадигма «Індустрії 4.0» породила нові можливості та виклики для європейських компаній, що має бути враховано Україною в умовах євроінтеграції. Щоб підвищити свою конкурентоспроможність і ефективність, компанії мають посилити цифрову трансформацією виробничих і логістичних ланцюжків (розумне виробництво) і продуктів (розумні взаємопов'язані об'єкти), а також врахувати зелений перехід. Інноваційність впливу Індустрії 4.0 полягає і у розширенні кола зацікавлених сторін, зокрема, щодо освітньої складової. Виникає необхідність перенавчання великої кількості працівників інноваційним моделям і технологіям. Проєкт I4EU [5] розроблено з метою обміну передовим досвідом і інноваційними бізнес-моделями, підвищенням обізнаності про нові технології, що підтримують цифрові та зелені перетворення на європейському рівні, а також кваліфікації фахівців, здатних працювати в європейських компаніях, підвищуючи їхні компетентності. Партнерство I4EU включає 8 партнерів із 6 різних країн (Франція, Австрія, Німеччина, Італія, Португалія та Іспанія). Ці країни є лідерами у інноваційних перетвореннях, які стосуються Індустрії 4.0, і перспективним результатом є формування онлайн-інструменту для вимірювання рівня цифрових компетентностей 4.0.

Для активної взаємодії в ЄС створено спеціальну платформу [2], на якій Європейська Комісія запропонувала створення 10 нових європейських партнерств між ЄС, державами-членами та/або промисловістю. Мета полягала у пришвидшенні переходу до зеленої, кліматично нейтральної та цифрової Європи. ЄС планує проінвестувати майже 10 мільярдів євро, при цьому партнери мають відповісти як мінімум еквівалентною сумою інвестицій. Очікується, що цей спільний внесок мобілізує додаткові інвестиції для підтримки переходу до циркулярної Індустрії 4.0 та створить довгостроковий позитивний вплив на зайнятість і навколишнє середовище [4]. Проведення Міжнародної виставки, присвяченої Індустрії 4.0 International Business Meetings 2023 було націлено на всю промислову екосистему (від стартапу до великих клієнтів, включаючи субпідрядників, виробників обладнання, кластери конкурентоспроможності, дослідницькі центри та інкубатори [3], а також усі ринки користувачів, що свідчить про дієвість рішень ЄС щодо прискорення перетворень у Індустрії 4.0.

На спроможність приєднатися до прискорених процесів ЄС мають бути оцінені всі галузі економіки України щодо запровадження нового етапу Індустрії 4.0 разом з зеленою складовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Directorate general for internal policies policy department a: economic and scientific policy industry 4.0 study. February 2016 PE 570.007. EN Industry 4.0 – European Parliament URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU\(2016\)570007_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/570007/IPOL_STU(2016)570007_EN.pdf)
2. Industry 4.0. *European Cluster Collaboration Platform*. URL: <https://clustercollaboration.eu/tags/industry-40>
3. Industry 4.0. International Business Meetings 2023. *Business meetings*. URL: <https://industry-40-international-days-2023.b2match.io/>

4. Внукова Н. М. Євроінтеграційне правове регулювання забезпечення впровадження технологій Індустрії 4.0. *Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 115–117. URI: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/23690>

5. I4EU URI: <https://www.i4eu-pro.eu/>

6. Research and innovation: European Commission URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯ ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Гончаров Ю. В.

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри менеджменту

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'ячука»

Пелех А. О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'ячука»

Креативна економіка є одним із факторів сталого розвитку, що підкреслює важливість і силу культури і креативних секторів економіки як двигунів такого розвитку. В Європі креативна економіка забезпечує робочими місцями близько 8,5 млн. людей і складає 4,5 % ВВП ЄС. Це значна частина державної економіки, але в Україні цей сектор ще потребує розвитку [1, с. 5].

Головною особливістю формування та розвитку креативної економіки є ефективне та збалансоване поєднання процесів генерування креативних ідей та отримання прибутку від їх реалізації. У вузькому розумінні – це поєднання «творчості», «економіки та менеджменту». Ні творчість, ні економіка не є чимось новим, нове полягає в суті і зміні відносин між ними, а також у способі їх поєднання, що призводить до створення виняткової економічної цінності та добробуту. Звідси пряма залежність процесів розвитку від освіти, науки та культури.

Тому ураховуючи після воєнний стан промисловості України більшість підприємств якої постраждали і знаходяться у неробочому стані. Крім того, конкурентоспроможність їх ще до війни потребувало технічного переоснащення. Все це говорить, що Україні крім відродження промисловості потрібен серйозний резерв – розвиток креативної індустрії, з урахуванням тенденцій світової

економіки, зокрема, створення сприятливих умов для формування креативної економіки є одним з пріоритетів діяльності Міністерства культури України.

З метою більш глибокого розуміння питання креативна економіка розберемося у понятті «create», яке в англійській мові означає не тільки «творити» і «створювати», а й «зводити в звання», «викликати» (почуття), «виробляти» (враження). Від цього і походить слово «креатив», що в перекладі з англійського «creative» означає буквально «творчий». Однак, при запозиченні слів з англійської в українську мову, це поняття набуло більш вузького значення. Його із задоволенням використовують рекламисти, адвайзери, дизайнери, маючи на увазі під креативом комерційну творчість [2].

Креативність у людини проявляється через здатність до творчості, що трансформується у способи мислення, почуття, окремі види діяльності та результати праці.

Основними ознаками творчості людини можна вважати такі [3]:

- незалежність – особистісні стандарти важливіші за стандарти групи, неконформність оцінок і суджень;
- відкритість розуму – готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйняття нового і незвичного;
- високу толерантність до невизначених і нерозв'язаних ситуацій, конструктивну активність в цих ситуаціях;
- розвинуте естетичне відчуття, прагнення до краси.

Науковці Дж. Поттс і С. Каннінгем намагалися визначити вплив креативних галузей на економіку та зазначили чотири моделі, що описують відносини між креативними галузями та рештою економіки: спонукальну модель, конкурентну модель, модель зростання, інноваційну модель. Цей погляд на креативний сектор вказує на його активну участь у створенні та координації змін, що внесені в базу знань про економічні процеси [4].

Напрями, що можуть сприяти та покращити умови для розвитку підгалузей та видів діяльності в рамках культурних та креативних індустрій України, які є здатними до розширення та/або генерування доходів, підвищенню рівню зайнятості, сталого розвитку та безпосередньо сприяють економічному зростанню: по-перше – нормотворча діяльність, по-друге – підтримка розвитку необхідної інфраструктури та креативних хабів; по-третє – сприяння креативності та підприємницьким навичкам у системі освіти на всіх її рівнях; четверте – забезпечення ресурсами для міжнародного співробітництва і торгівлі та просування українських талантів та творчості у всьому світі.

Зазначимо, що у майбутньому вирішальний вплив на економіку Європи і у після воєнний період України буде визначати креативність та інновації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Свінцицька О. М., Ткачук В. О. Креативна економіка та креативні індустрії: навч. посібн. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 218 с.
2. 14 лучших креативных методик URL: <http://marjari.net/zachem-biznesu-kreativ>. (дата звернення: 31.08.2023).

3. Продіус О. І. Креативний менеджмент як запорука сучасного ефективного управління. *Економіка: реалії часу*. 2012. №3–4 (4–5). С. 67–72.
4. Potts J., Cunningham S. Four model of the creative industries. *International journal of cultural policy*, 2008 URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286630802281780>

ПЕРІОДОМАНІЯ – ЧИ Є ВОНА ПРОДУКТИВНОЮ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Джунь Й. В.

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Авдейчик Н. М.

*лаборант кафедри математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

В економістів, які займаються аналізом основних показників ринкової економіки (ВВП та інших), часто витає думка про циклічність їх розвитку [1]. Мета вивчення циклічності: моделювання динаміки розвитку тих чи інших показників. При цьому йде мова про великі цикли з періодами в межах 40-60 років [2], цикли Кузнеца з періодами 20–24 роки [3], які включають середньострокові цикли Жугляра з періодами 6-8 років.

Є ще навіть малі цикли Кузнеца з періодом 3–4 роки [4]. Економіст Й. Шумпетер продовжує розповідь про цикли далі. Він (без доказу) приймає такий «механізм» циклів: кожен цикл Кондратьєва (48–50 років) складається з цілого числа циклів Жугляра з періодами 6–8 років, які в собі мають знову таки ціле число циклів Кітчина з періодом 3–4 роки [5–6]. Відчуваючи надуманість і приблизність такого «букета» циклів, автор роботи [1] з розгубленістю повідомляє: «Існує багато причин циклічності економіки... та всі вони приводять до невідповідності між споживанням, виробництвом та перевиробництвом із-за відсутності належного збуту».

Які ж причини такої невідповідності? Вони зрозумілі для професіонала-математика, оскільки приблизна, цілком описова уява про якісь розтягнуті періоди ідентифікується з математичним моделюванням явища чи об'єкта. Математичне моделювання має зовсім іншу природу і ґрунтується на цілком точних математичних положеннях, тобто, – на ансамблях цілковито точних постулатів, а не на туманних уявленнях про цикли, періоди яких можуть невідомо як «плавати» в проміжках 40-60 років.

Зауважимо, що уся математика – це дія точних положень, інакше кажучи – аксіом, розпочата ще Евклідом 2250 років тому в його «Началах», які І. Ньютон

вважав однією із найбільш важливих книг в історії людства. Сучасне розуміння принципової ролі точних математичних припущень чи абстракцій не лише в математиці, але і при дослідженнях реальних явищ (в тому числі і економічних), точно сформульоване в наступному зауваженні А. Н. Уайтхеда [7]: «Парадокс остаточно встановлений нині, полягає в тому, що саме граничні абстракції і є тією істинною зброею, яка править нашим осмисленням конкретного факту».

Успішне моделювання ринкової економіки на основі розглянутих вище вкрай приблизних даних про цикли з плаваючими періодами неможливе, їх використання є цілком непродуктивним:

- по-перше тому, що математична модель динаміки процесу являє собою суперпозицію різних гармонічних складових з точно встановленими значеннями, амплітуди, періоду і фази кожної хвилі на фоні неминучих шумів, а у вищезгаданих уявленнях економістів навіть натяку нема на щось подібне, що свідчить про неналежне розуміння складності і суті математичного моделювання.

- по-друге, просте збільшення інтервалу спостережень, наприклад, при спектральному аналізі процесу, приводить до дещо іншої моделі явища і до можливого роздвоєння чи дроблення отриманих раніше гармонійних складових. Таким чином, ми маємо в наявності, наприклад, виявлений спектральним аналізом набір хвиль з точними параметрами, якими представляють той чи інший економічний процес на точно визначеному інтервалі часу. Зменшення чи збільшення цього інтервалу дає іншу картину хвиль. Економіка, як всі соціальні процеси, є живим пульсуючим процесом, тим більше ринкова. Намагання втиснути її в «модель» з набором блукаючих періодів не лише пуста і антиматематична затія, але і даремна трата часу в сутінках безглузвих ідей.

Слід завжди пам'ятати, що є дві, ніколи не співпадаючі речі – це приголомшлива, разюча економічна реальність з однієї сторони, а з іншої наша уява про неї – своєрідний, повний надій міф, який створюють економісти, а також і математики. Але принципова відмінність математичного міфу в тому, що він ґрунтується на цілком точних припущеннях, використовуючи які, можна наблизитись і прийти до тих граничних абстракцій, про які саме і говорить Уайтхед в [7]. Використання ж економічних припущень, наприклад, циклів у вигляді іменованих міфів з періодом «від і до», і є головна причина того, що економічна наука безсила – вона не передбачила жодної економічної кризи.

Ще дуже важливо розуміти, що суспільство, навіть увесь Всесвіт – це жорстко і дуже точно регулюємі системи. До такого висновку проходять не лише фізики, наприклад, відомий в усьому світі фізик-ядерщик І. М. Острєцов. Головний висновок кібернетики полягає в тому, що без управління будь-яка система незворотно деградує і гине. А Всесвіт існує більше 13 мільярдів літ. Це означає, що управління Всесвітом, а значить і справами, що реалізуються на Землі, відбувається в рамках ідеї, яка оптимальна, бездоганна і точна. Та чи є багато економістів, які можуть здогадуватись чи допускати втручання в життя соціумів, а отже і в економіку сил більш високого порядку в моральному, силовому і інформаційному відношенні. Адже головні події світової історії розвиваються всякий раз по несподіваному і зовсім по не передбаченому сценарію [8]. Тому варто в

концепції вивчення динаміки розвитку економіки вводили якийсь фактор непередбачуваності, як результат диктату чи втручання в наше життя тих могутніх сил, які знають щось набагато більше ніж ми. В Древній Греції, яка була засновницею європейської культури, знали про цей феномен. Дельфійський оракул існував в Греції з VIII століття до нашої ери і до IV століття нашої ери і успішно діяв 1200 років до того часу, поки ясновидиці говорили правду і зник за кілька останніх років із-за корупції, зла № 1, яке нищить все: мораль, культуру економіку, освіту, науку, державу і далі всі позитиви по порядку.

Крім того, є речі, про які чомусь не прийнято говорити, наприклад, про продажність і корупцію в економіці і прийнятті рішень, або конвеєр замовник вбивств, що обслуговує економічні інтереси високого рівня і навіть політику. Згадаємо, наприклад, вбивство президента США Кеннеді. Ми не знайдемо сміливця, чи лауреата з економіки, який би ризикнув розкривати ці з душком справи, а бажаємо мати якусь стерильну економіку задля тих же грошей, почестей і бажаної слави.

Розглянувши стан проблеми розвитку ринкової економіки можна зробити наступні висновки:

1. Уявлення деяких економістів про досить приблизні цикли розвитку ринкової економіки, математично непродуктивні і не можуть бути основою для надійного і коректного моделювання економічних процесів, оскільки відображають поверхове і неглибоке розуміння усієї складності явища.

2. Головною бідою ринкової економіки є чередування глибоких її кризисів, які з часом замінюються бурним зростанням випуску товарів, їх перевиробництвом. Виходу з цього замкнутого кола поки що немає.

3. Поява неочікуваних подій в економіці, так званих «чорних лебедів», можна розглядати, як результат дії сил більш високого порядку в моральному, силовому і в інформаційному відношенні, на що прямо вказує наведений вище головний висновок такої науки як кібернетика. Врахування таких надважливих обставин і особливостей економіки – це саме те, що нас позбавляє наївності і спрощених підходів до її моделювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дунаев Б. Б. Динамика экономических циклов. *Кибернетика и системный анализ*. Киев: 2017. Том 53. № 2. С. 146–162.
2. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды. М.: Экономика, 2002. 767 с.
3. Kuznets S. Secular movements in production end prices. Their nature and their bearing upon cyclical fluctuations. Boston: Houghton Miffling. 1930. 56 p.
4. Kuznets S. Equilibrium economics and business-cycle theory. *Economic change; Selected essays in business cycles, national income, and economic growth*. New York: W. W. Company, 1953, 31 p.
5. Schumpeter J. A. Business cycles. A theoretical historical and statistical analysis of the capitalist process, New York; Toronto; London: McGraw – Hill Book Company, 1939, 461 p.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982, 278 p.

7. Whitehead A. N. Science and Modern World. London: Cambridge University Press, 2011, 278 p.
8. Taleb N. N. The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable. New York. Random House. 2007, 400 p.
- 9.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПІДГРУНТЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Маркова С. В.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності*

Тимофієнко С. М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Запорізького національного університету*

На сьогоднішній день економісти є єдинодумні у своїх поглядах: для подолання кризового стану української економіки після закінчення війни необхідно активно розвивати нові ідеї, які мають бути технологічно та технічно конкурентоспроможними. Один із ключових шляхів до виходу з кризи – це впровадження науково-технічних рішень у виробництво, що означає, що підприємства усіх секторів економіки мають базуватися на інноваційних засадах. Застосування інноваційних підходів дозволить досягти збалансованої економіки використання різних видів ресурсів, необхідних для країни.

Інвестиції в цей контекст є невід’ємним та важливим елементом, який стимулює інноваційну діяльність. Однак важливо пам’ятати, що існують інвестиції, спрямовані на діяльність, що не має інноваційного характеру. Такі інвестиції можуть призвести до деформації та руйнування структури національної економіки, уповільнюючи її розвиток та утримуючи на застарілому технологічному рівні. Спрямованість інвестицій на інноваційні напрямки є важливою умовою для забезпечення якісного та кількісного росту економіки країни. Сьогодні інноваційна діяльність є однією з ключових передумов для створення конкурентоспроможних товарів та послуг, що є основним фактором економічного зростання

В інвестиційно-інноваційній діяльності найбільш часто використовуються матеріальні ресурси, які безпосередньо впливають на виробничий процес. Це означає, що інвестиції в обладнання, споруди, інструменти, майно та інші матеріальні активи є ключовим елементом для забезпечення «перетворення» та інновацій в сфері виробництва.

Не менш важливим є роль інвестицій у створенні нових інноваційних продуктів. Розробка та дослідження нових ідей, впровадження інновацій, організація маркетингових програм для просування нововведень на ринок – все це потребує значних інвестиційних вкладень. Інакше кажучи, процес створення та

впровадження нових інноваційних продуктів неможливий без фінансової підтримки.

Відзначається, що інноваційна та інвестиційна діяльність так тісно переплетені між собою, що використання цих термінів окремо може звужувати розуміння інноваційного процесу. Існування поняття «інноваційно-інвестиційна діяльність» розкриває, як саме інноваційний підхід забезпечує необхідні ресурси для впровадження нововведень.

Зауважується також, що інноваційна та інвестиційна діяльність можуть застосовуватися в різних напрямках, як у організаційній, фінансовій, соціальній, так і науковій сферах. Проте інноваційний підхід надає інвестиціям необхідного напрямку та сприяє досягненню максимального ефекту від їх використання. Це підкреслює тісний зв'язок та взаємодію між інноваційною та інвестиційною діяльністю, де інновації роблять інвестиції більш продуктивними та спрямованими на досягнення максимальної ефективності.

Україна в Глобальному інноваційному індексі 2022 року посідає 57 місце, утримуючи 4-ту позицію серед 36 країн. Інновації є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою сучасного економічного та соціального розвитку. Вони впливають на всі аспекти суспільства, забезпечуючи значний прогрес у різних сферах. Важливість інновацій полягає в наступних аспектах (рис. 1):

Рис. 1. Характерні риси інновацій

У сучасному світі інновації є ключовим фактором, який визначає успіх і стійкість економічного розвитку країни. Вони стимулюють зміни, сприяють вирішенню складних проблем, розширюють можливості та відкривають нові горизонти для подальшого просування підприємств та суспільства вперед.

ПОТЕНЦІАЛ МАРКЕТИНГУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Мельник В. І.

*доктор економічних наук, професор кафедри економіки,
обліку та оподаткування*

*Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету*

Трачук О. І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнського національного університету*

Конкурентоспроможність підприємства залежить від багатьох чинників, а саме: регуляторних, матеріальних, соціальних, технологічних, інформаційних, інноваційних та ін. Конкурентоспроможність змушує ринок розвиватись і стимулює підприємництво. Але, водночас, вимагає від підприємств розробки стратегій, щоб вижити та виділитись в конкурентній боротьбі та ефективно і економічно задовольняти потреби та очікування клієнтів [1, с.50].

Рівень виробництва та асортимент товарів, що виробляються є залежним від споживчого попиту на ринку. Підвищення рівня ефективності роботи підприємства забезпечує умови та можливості для розширеного відтворення, акумулювання власних ресурсів та реінвестування, впровадження новітніх розробок й технологічних рішень, що впливає на його конкуренто-спроможність.

У процесі формування потенціалу підприємства важливе значення відіграє побудова комунікаційних зв'язків, інформаційне та маркетингове забезпечення. Визначені складові приймають участь у реалізації управлінських рішень для створення загальної структури потенціалу підприємства та є формотворчим елементом підвищення конкурентоспроможності. Маркетинговий потенціал є складовим елементом потенціалу підприємства, який спрямовується на забезпечення ринкової конкурентоспроможності підприємства, що впливає на ефективність використання ресурсного, виробничого, інформаційного, техніко-технологічного та інших потенціалів.

Маркетинговий потенціал являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх можливостей максимально задовольняти потреби споживачів у продукції (послугах), безпосередньо і опосередковано сприяє розкриттю і розвитку загального потенціалу підприємства, при цьому збільшуючи темпи зростання обсягів продажу, прибутку і підвищення рентабельності виробництва за умов більш повільного збільшення собівартості виробництва продукції, ніж зростання ціни у зв'язку з підвищенням її якості або зниження собівартості одиниці продукції при незмінній якості. Тому однією з важливих передумов підвищення прибутковості підприємства є зростання його маркетингового потенціалу, що потребує ретельного вивчення і максимального використання усіх існуючих для цього можливостей [2].

Дослідження питання щодо зростання маркетингового потенціалу є особливо актуальним для здавна функціонуючих підприємств традиційних секторів економіки, що забезпечені виробничими потужностями, відповідними кадрами. Проте недостатньо приділяють увагу вивченню ринку, умовам конкуренції, що досить часто супроводжується неповним використанням власного потенціалу та має наслідком зменшення обсягів реалізації, масштабів підприємницької діяльності та ін. Таким чином виникає загроза втрати ринкової позиції та зменшення власних джерел фінансування підприємницької діяльності.

Основна проблема у формуванні маркетингового потенціалу підприємства полягає у тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності. Тобто маркетинговий потенціал є складною і динамічною системою, оскільки саме взаємозв'язки між окремими складниками потенціалу здійснюють безпосередній вплив на його елементи, модифікуючи вихідні властивості й закономірності їх

функціонування, сприяючи тим самим переходу потенціалу в новий якісний стан як єдиного цілого, тобто системи вищого порядку [3, с.139].

Для розробки системи маркетингового забезпечення щодо здійснення аналізу та оцінки рівня конкурентного середовища на рівні підприємства важливо визначати його складові елементи та чинники, що впливають на конкурентоспроможність. Передусім слід мати чітке уявлення про перебіг проходження етапів маркетингового дослідження щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства та привабливості ринку [4].

Потенціал маркетингу розкривається через спроможність внутрішніх та зовнішніх можливостей підприємства відповідати запитам та задовольняти попит споживачів досягати, забезпечуючи зростання конкурентоспроможності та високий рівень результативності власної діяльності.

З метою покращення власних позицій у ринковому середовищі та виробництва більш конкурентоспроможної продукції підприємству необхідно оцінювати власні можливості та обирати необхідні методи для забезпечення результату діяльності. Передусім, щодо маркетингових інструментів створення конкурентних переваг. Тобто, існує потреба у вдосконаленні інструментів ведення бізнесу, використання інноваційних підходів у маркетинговій діяльності підприємств [5, с. 44].

Зростання маркетингового потенціалу підприємства сприяє підвищенню ефективності його функціонування на ринку, через досягнення відповідності запитам споживачів щодо якісних та кількісних властивостей товарів, асортименту, термінів та вигідності умов придбання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багорка М. О., Юрченко Н. І. Маркетинговий потенціал як адаптаційний складник сучасного економічного розвитку підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 2 (76). С.137–145.
2. Сапотницька Н. Я., Козак В. Є. Стратегії підвищення конкуренто-спроможності підприємства та їх синергія в умовах війни. *Трансформаційна економіка*, 2023. № 2. С. 49–52. DOI:10.32782/2786-8141/2023-2-9
3. З.Телишевська Л. І., Комишан О. І., Сергеев С. С. Маркетинговий потенціал у підвищенні прибутковості підприємства. URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_8/company.pdf (дата звернення 12.08.23).
4. Кравченко М. О., Петровська О. М. Конкурентоспроможність підприємства на основі взаємодії маркетингових стратегій. *Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. м. Київ, 20 квітня, 2023 р. URL: <http://confmanagement.kpi.ua> (дата звернення 21.08.23).
5. Мельник В. І., Погрішук О. Б., Ковальчук А. П. Управління збутовою діяльністю підприємства на засадах концепції інноваційного маркетингу. *Наук.-практ. журнал «Економіка та держава»*. 2022. №7. С.40–45. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.7.40.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ПОЛЬЩІ

Олехніцка А.

*доктор габілітовани, професор,
директор Центру європейських регіональних
та локальних досліджень Варшавського університету*

Князевич А.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри географії і туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Динамічно розвинений ринок бізнес-послуг Польщі, екосистема інновацій, університети, науково-дослідні інститути та глобальні корпорації створюють сприятливі умови для розвитку стартапів та технологій. Релокація українських підприємств до Польщі є одним з найпоширеніших явищ перенесення бізнесу за кордон. Основними особливостями такої релокації є повне підпорядкування законодавству іншої країни, необхідність реєстрації нового суб'єкту господарювання в правовому полі Польщі, зміна податкової резиденції, вихід на нові ринки та відмінність бізнес-культури.

Субіндекс українських компаній WIG-Ukraine [2] присутній на Варшавській фондовій біржі з 2011 року. За останні два роки він набрав майже 64 відсотки. У 2021 році субіндекс українських компаній WIG-Ukraine став рекордним за реєстрацією компаній з іноземним капіталом у Польщі. Загалом їх зареєстровано майже 10,5 тис. Україна та Білорусь посідають перші дві позиції в цьому рейтингу. За даними Центрального центру економічної інформації в Польщі, понад 4,6 тис. компаній, а лише у січні 2022 року було 108 компаній.

Форми та реєстрація підприємницької діяльності в Польщі мають ряд особливостей. У процесі релокації суб'єкти господарювання можуть обрати з багатьох форм ведення діяльності в Польщі: індивідуальне підприємництво (самозайнятість), товариство, господарське товариство, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, повне товариство, партнерське товариство, командитне товариство, командитно-акційне товариство, спільна підприємницька діяльність, європейська компанія, філія компанії, представництво.

За податкову систему в Польщі відповідають два типи органів влади [1]:

1. Уряд: СІТ – 19 %; РІГ – 12%/32%; VAT – 23 % / 8 % / 5 % / 0 %; єдиний податок – 19 %; акциз; податок з цивільно-правових угод.

2. Місцеве самоврядування: податок на нерухомість; податок на транспортні засоби.

Щодо особливостей працевлаштування працівників, польський ринок праці пропонує гнучкі форми зайнятості, такі як трудовий договір, договір-доручення, договір підряду та договір В2В. Мінімальна заробітна плата в Польщі у 2022 році становила 3010 злотих брутто (659 євро), загальна вартість найму працівника за договором з мінімальною заробітною платою складала 3626,46 злотих (793,9 євро). Відсоткова частка витрат, не пов'язаних із заробітною платою (страхування), у загальній вартості найму працівника 18,3 % в Польщі та 25,1% в загальному по Євросоюзу [1].

Щодо питання працевлаштування біженців з України, працювати в Польщі можуть громадяни України, які легально перебувають на території Польщі та мають дійсний

дозвіл на перебування або легально прибули на територію Польщі в період з 24 лютого 2022 року з території України та заявляють про намір залишитися в Польщі. Громадяни України можуть бути прийняті на роботу на підставі трудового договору або договору доручення.

Механізми залучення інвесторів, до яких також можна віднести релоковані українські підприємства, досить розвинені у Польщі. Так, в кожному воєвудстві працює потужна мережа інноваційної інфраструктури як система підтримки прийняття рішень щодо провадження підприємницької діяльності, її релокації та масштабування.

Релокованим фірмам пропонується широкий спектр інвестиційних стимулів для підприємців:

1. Польська інвестиційна зона (звільнення від податку на прибуток).
2. Державні гранти у сфері інтелектуальної власності (зайнятість, інвестиції).
3. Податковий кредит на НДДКР.
4. IP Box пільгова ставка PIT / CIT.
5. Звільнення від податку на нерухомість.
6. Допомога в рамках Європейських фондів.

Польща довгий час працює в напрямку залучення інвесторів до провадження діяльності на її території та активно реалізує цей механізм шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та формування відповідної екосистеми інновацій. Високі темпи економічного розвитку, численні інститути підтримки бізнесу та розвинена транспортна інфраструктура виконують стимулюючі функції для притягнення бізнесу різної величини та напрямів діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Doing business in Małopolska: przewodnik dla inwestorów. *Krakowski Park Technologiczny*. 2022. URL: <https://www.kpt.krakow.pl/>
2. WIG-UKRAINE. Bankier.pl. *Serwis finansowo-biznesowy*. URL: <https://www.bankier.pl/inwestowanie/profile/quote.html?symbol=WIG-UKRAIN>
3. Князевич А. О. Організаційно-правові основи регулювання процесів релокації українських підприємств в умовах війни. *Економіка та держава*. 2022. № 8. С. 9–14. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/economy>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

Погрішук Б. В.

*доктор економічних наук, професор
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету*

Мазур В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Західноукраїнського національного університету*

Еколого-орієнтованого управління реалізується через встановлення мети, постановку завдань, організацію діяльності з урахуванням екологічної компоненти, планування та контроль. Діяльність щодо планування та контролю має здійснюватися за визначеними показниками діяльності підприємства та аналізуватись з метою виявлення змін та вжиття необхідних заходів. Основне завдання при регулюванні еколого-орієнтованого управління це підтримка основних екологічних показників роботи підприємства та досягнення їх запланованого рівня. В зв'язку з цим необхідно застосовувати різні прийоми регулювання еколого-орієнтованого управління, тобто зменшення негативного впливу навколишнього середовища та з середини самого підприємства, досягнення запланованих параметрів, навіть при їх негативній зміні або зменшення динаміки зміни, забезпечення їх виходу на необхідний рівень. Це дасть можливість уникнути негативних непередбачуваних ситуацій та зменшити екологічні ризики [1].

Впровадження екологічного менеджменту переорієнтовує систему управління підприємства, незалежно від галузі, розмірів і стратегічних пріоритетів на реалізацію соціально відповідальної й екологічно орієнтованої виробничо-господарської діяльності. Тому організація управління на засадах екологізації підприємництва повинна розглядатися з позицій отримання економічних переваг як у коротко-, так і у довгостроковому періодах [2].

Забезпечення ефективного еколого-орієнтованого управління, потребує урахування ситуації, в якій перебуває об'єкт й визначення рівня впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на його функціонування. Так, напрямком розвитку господарської діяльності, що базується на впровадженні екологічних методів є забезпечення розширене відтворення ресурсного потенціалу шляхом створення стійких еколого-економічних систем, раціонального залучення й використання усіх видів ресурсів, у тому числі: природних, трудових, матеріальних та ін.

Система ефективного еколого-орієнтованого управління при використанні природних ресурсів виробничими підприємствами має базуватись на таких складових:

- необхідно скласти еколого-орієнтований план та завдання розвитку підприємства, з урахуванням усіх можливих ризиків та загроз;

- при оцінці економічних результатів виробничої діяльності слід також враховувати вартісні значення показників використання ресурсів з навколишнього природного середовища. Необхідно своєчасно здійснювати економіко-екологічну оцінку, аналіз та експертизу впливу на екологію технологічних рішень, господарських проектів та проводити екологічний аудит ведення будь-якої господарської діяльності;

- доцільно розробити дієву систему відшкодування заподіяних збитків, яка, у разі недотримання встановлених екологічних вимог призводить до реалізації правовий механізм забезпечення відповідальності за спричинення шкоди навколишньому природному середовищу;

- важливим елементом забезпечення еколого-орієнтованої системи управління є контроль за виконанням еколого-орієнтованих рішень та визначення можливих

наслідків щодо внесення змін в організацію еколого-орієнтованої діяльності підприємства.

Важливо розширити впровадження сучасних екологічно безпечних технологій, забезпечити здійснення структурних перетворень при суворому виконанні екологічних обмежень. У середньостроковій головною метою стає створення ефективної екологічно орієнтовано системи, що забезпечує екологічну чистоту і конкурентоспроможність продукції, зростання виробничого потенціалу в межах господарської ємності екосистеми. У довгостроковій перспективі основною метою сталого розвитку буде гармонізація взаємовідносин суспільства і природи на основі виховання високих духовно-моральних цінностей [3, с. 21]

Саме еколого-орієнтована діяльність надає можливість суб'єктам господарювання забезпечувати інтереси працівників, посилювати рівень соціальної відповідальності за умови збереження та раціонального використання природних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чуприна Н. М. Особливості проявів еколого-орієнтованого управління. *Ефективна економіка*. 2019. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7466>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.1.62 (дата звернення: 21.08.2023).
2. 2.Пітель Н. Я., Новак І. М. Організація управління екологічно орієнтованим виробництвом. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/99/99.2/28.pdf>. DOI 10.31395/2415-8240-2021-99-2-291-302 (дата звернення: 21.08.2023).
3. 3.Хвесик М. А., Ільїна М. В., Шпильова Ю. Б. Соціоекологічні імперативи розвитку сільських територіальних громад: монографія. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2019. 302 с.

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ ПРОСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Попова О. Л.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник*

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Полікризи (мультикризи) у світі (термін, що позначає перетин і взаємозалежність різних ризиків [1]), у т. ч. масштабна агресивна війна проти України, спричиняють переосмислення та збалансування дій для досягнення резильєнтності та безпеки. Основою для цього є Цілі сталого розвитку ООН (2015), Європейський зелений курс (2019), Паризька угода (2015), а також зміна парадигми від короткострокових до довгострокових цінностей для забезпечення екологічних, соціальних та управлінських (Environmental, Social, and Corporate Governance, ESG) ефектів для кращої сталості та стійкості [2]. Через зазначені обставини нині на перший план виходить резильєнтність (стійкість), як стверджують фахівці. Щодо концепції сталого розвитку, яку світова спільнота визнала домінантною на ХХІ століття (на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку 1992 р., м.

Ріо-де-Жанейро), то автор цитованої статті М. Prazian влучно розставив акценти – резильєнтність для кращої сталості. Нові виклики для глобального сільського господарства, що пов'язані з наростанням політичних конфліктів, зміною клімату, масштабною деградацією природних ресурсів, дефіцитом агровиробничих ресурсів, у т. ч. води, актуалізують пошук шляхів забезпечення резильєнтності продовольчої системи до невизначеності, форс-мажорних обставин («чорних лебедів»), потрясінь. Важливо розробляти відповідні стратегії та інструменти управління, які допоможуть сільгоспвиробникам адаптуватися та керувати майбутніми ризиками.

Сталий розвиток визначається як такий, який задовольняє потреби нинішнього покоління, не загрожуючи здатності майбутніх поколінь задовольняти свої потреби (Світова комісія ООН за головування Г. Брундтланд). Йдеться про інтеграцію трьох компонентів сталості – економічного розвитку, соціального прогресу і охорони навколишнього середовища з метою забезпечення збалансованого, життєздатного, довготривалого, справедливого щодо прийдешніх поколінь суспільного прогресу. Стійкий розвиток визначають як здатність системи розвиватися, зберігаючи свою структуру і функціональні особливості за різних впливів зовнішнього середовища; здатність утримувати рівновагу (за Л. Мельником); як адаптивну здатність функціонувати у складному і мінливому середовищі. «Резилієнтний» визначається як відносно стійкий, потенційно здатний вчасно відновлюватися після втрат, завданих небезпечною подією; (resilience укр. – пружність, еластичність; resilient від лат. дієслова resilire – відскочити, мати зворотну дію) [3]. Організація економічного співробітництва і розвитку включила новий розділ «Сталий розвиток та резильєнтність» до Принципів корпоративного управління при їх перегляді у 2022 р. Таким чином, очевидно є комплементарність (взаємодоповнюваність, взаємопідкріплення) резильєнтності (стійкості) та сталості розвитку: стресостійкість є умовою просування по шляху сталого розвитку, а сталість гарантує резильєнтність у довготривалому періоді. На думку автора, резильєнтність є частиною сталого розвитку, вона сприяє просуванню у бік більш сталої економіки.

Щодо сільського господарства резильєнтність означає, що воно є міцним і здатним адаптуватися до екологічних, економічних, соціальних та інституційних викликів сучасного мінливого світу. Резильєнтність пов'язують зі здатністю галузі готуватися до зміни клімату та екстремальних погодних умов, адаптуватися до них та відновлюватися після них [4]. З цією метою впроваджують кліматично резильєнтні сільськогосподарські системи (climate-resilient agriculture, CRA). Вважаємо за необхідне підкреслити, що адаптуватися і відновлюватися потрібно сталим (економічно-соціально-екологічно зрівноваженим) способом.

Світовий банк просуває CRA як «потрійний вииграш» для вирішення та досягнення таких трьох результатів: 1) підвищення продуктивності (якості та кількості), що призведе до поліпшення харчування та підвищення доходів фермерів; 2) підвищення резильєнтності – зменшення вразливості до нестачі води, поширення шкідників та інших несприятливих явищ, пов'язаних з кліматом, та поліпшення здатності адаптуватися; 3) уловлювання вуглецю – скорочення викидів

у процесі виробництва продовольства, уникнення вирубування лісів, просування способів уловлювання та видалення вуглекислого газу з атмосфери [5]. Просуваються такі практики кліматично резильєнтного сільського господарства:

- ґрунтова резильєнтність (soil resilience) – поліпшення здоров'я ґрунту (депонування вуглецю у ґрунті, зменшення ерозії та збільшення водоутримуючої здатності ґрунту, тестування ґрунту на предмет збалансованого внесення поживних речовин), оскільки це є ключовою властивістю для підвищення резильєнтності сільгоспкультур до зміни клімату;

- адаптація сортів сільгоспкультур – упровадження сортів, стійких до посухи, спеки та повеней;

- управління водними ресурсами – поповнення водних резервуарів і ґрунтових вод за рахунок збору дощової води, повторне використання води та скорочення забруднених ґрунтових вод, застосування технологій, що допомагають зберегти воду, таких як мінімальний обробіток ґрунту;

- консерваційний обробіток ґрунту – використання методів протиерозійного обробітку ґрунту, що призводить до збільшення вмісту органічної речовини у ґрунті, а також до скорочення викидів парникових газів;

- адаптація систем тваринництва – вирощування жаростійких порід, адаптованих до теплового стресу, почергове використання пасовищ і недопущення надмірного їх випасу, профілактична вакцинація сільгосптварин.

Для прикладу, CRA широко застосовуються в Індії, національне сільське господарство вносить 20 % у ВВП країни, а уряд нещодавно встановив ціль подвоїти доходи фермерів, незважаючи на примхливість клімату.

Роль резильєнтних сільськогосподарських практик, які є важливим компонентом продовольчої безпеки, зосереджується на таких пріоритетних сферах: боротьба зі шкідниками і хворобами рослин, контроль транскордонних захворювань тварин, управління ризиками стихійних лих, працевлаштування в сільських районах, управління природними ресурсами, безпека харчових продуктів [6].

Резильєнтність для сільського господарства України має наразі особливе значення – потрібно вистояти у важких умовах агресивної війни і активно відновитися після війни, забезпечивши зміни та вихід у позитивний функціональний стан, зміцнення і розвиток у відповідь на ризики. Вітчизняні сільгоспвиробники працюють у нинішніх важких умовах завдяки генетично притаманній схильності до господарювання, підтримці держави і зовнішніх партнерів. Зокрема, з 2022 р. реалізується USAID «Ініціатива стійкості сільського господарства в Україні» (Agriculture Resilience Initiative, AGRI), яка, маючи за мету зміцнення механізмів експорту української аграрної продукції, сприяє забезпеченню ширших потреб сільгоспвиробників – доступу до критично важливих матеріалів (насіння, добрив, пестицидів, техніки, фінансування), збільшенню потенціалу необхідної інфраструктури. У рамках AGRI-Україна розширюється партнерство з компаніями приватного сектору з метою залучення додаткових коштів для підтримки резильєнтності українських сільгоспвиробників. Доцільне залучення до цієї ініціативи також урядів країн, регіональних організацій,

донорів як це має місце щодо ініціативи Глобального альянсу за підвищення резильєнтності (Global Alliance for Resilience Initiative).

Очевидно, що українські аграрії прагнуть резильєнтності та, незважаючи на важкі умови, віднаходять можливості продукування агропродовольства, необхідного для внутрішніх потреб і забезпечення експорту. Тим самим, заслуговують всебічної підтримки державою і країнами-партнерами в умовах війни і для повоєнного відновлення на сталих засадах за принципом «краще, ніж було». Таке відновлення сільського господарства України визначатиме значною мірою резильєнтність продовольчих систем тих країн, які залежать від експорту української сільгосппродукції, а також й глобальної продовольчої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Risks Report 2023. *World Economic Forum*. URL: weforum.org
2. Prazian M. Resilience for Better Sustainability. March 17, 2023. URL: [https://doi.org/10.32918/nrs.2023.1\(97\).08](https://doi.org/10.32918/nrs.2023.1(97).08)
3. Єфименко Т. І. Гармонізація інформаційного середовища стресостійкості корпоративного сектору економіки. *Економіка України*. 2023. № 6. С. 9–10. URL: <https://doi.org/10.15407/econo myukr.2023.06.003>
4. Climate resilient practices Typology and guiding material for climate risk screening. *FAO*, 2021. URL: <https://www.fao.org/3/cb3991en/cb3991en.pdf>
5. Climate Resilient Agriculture Practices. 3 Sep. 2021. URL: <https://www.smsfoundation.org/climate-resilient-agriculture-practices/>
6. Sawicka B. Resilient Agricultural Practices. April 2019. URL: DOI:10.1007/978-3-319-69626-3_42-1

СУТЬ ТА ФАКТОРИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Андрушкевич Н. В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін

Приватного вищого навчального закладу

«Європейський університет» Черкаська філія

В сучасному світі можна виділити системи, з якими підприємство активно взаємодіє. Облік і аналіз цих взаємодій дозволяє встановити найбільш важливі стратегічні й тактичні цілі діяльності підприємства і визначити, як ці цілі сприймаються зовнішнім середовищем. Пізнання характеру впливу різних факторів на стійкий розвиток підприємства є запорукою успішного господарювання на основі прийняття рішень стосовно різних проблем економіки підприємства.

Будь-який розвиток – це чергування і взаємодія стійкості та нестійкості. Чим складніша мета стоїть перед системою, тим імовірніше виникнення залежності від факторів навколишнього середовища. В цьому випадку система постійно переживає розриви поступовості, вона відривається від вихідної точки рівноваги, прагнучи знайти нову точку рівноваги.

Для визначення стійкого розвитку підприємства на ринку необхідне з'ясування факторів, що впливають на можливості виграшу або програшу в конкурентній боротьбі. Аналіз факторів допомагає виявити сильні й слабкі сторони в своїй діяльності і в роботі конкурентів, розробити заходи і засоби, за рахунок яких підприємство могло б підвищити стійкість розвитку і забезпечити свій успіх.

Саме підприємство здатне контролювати, перш за все, ресурсний фактор шляхом підвищення продуктивності праці, капіталовіддачі, загальної ефективності виробництва, що, в свою чергу, залежить від політики підприємства з організації НДДКР, накопичення основного капіталу, маркетингу, професійної підготовки і перепідготовки кадрів.

Організація управління, технологічний і фінансовий потенціал підприємства можуть забезпечити зростання ресурсної компоненти стійкості підприємства. Важче для підприємства контролювати ринкові ціни як на сировину або напівфабрикати, так і на власну готову продукцію. Рівень цін у країні багато в чому залежить від економічної політики держави, що формує зовнішнє середовище.

У фактор «середовища» входять такі складові, як: надійність банківської системи, рівень інфляції, ставка рефінансування, валютний курс та ін., що безпосередньо впливають на стійкий розвиток підприємства, галузей і секторів усієї економіки в цілому.

Для досягнення стійкого розвитку на ринку необхідно виявити ключові фактори успіху в конкурентній боротьбі. Ключові фактори успіху (КФУ) – це ті дії з реалізації стратегії, конкурентні можливості, результати діяльності, які кожне підприємство повинне забезпечувати (або прагнути до цього), щоб бути конкурентоспроможним і добиватися фінансового успіху. КФУ – це ті фактори, яким підприємство повинне приділяти особливу увагу, тому що вони визначають успіх (або провал) підприємства на ринку, його конкурентні можливості, що безпосередньо впливають на його прибутковість і стійкість [1, с. 78].

Стійкий розвиток підприємства прямо пропорційно залежить від його конкурентоспроможності. При цьому фактори конкурентоспроможності розуміються як одна з чотирьох детермінант конкурентної переваги, разом із стратегією підприємства, його структурою і конкурентами, умовами попиту і наявністю споріднених і змішаних галузей та підприємств, конкурентоспроможних на світовому ринку [2].

Основними причинами відсутності стійкого розвитку підприємства є такі:

- погіршення факторних параметрів, тобто зниження кваліфікації кадрів, погіршення науково-технічної бази, зростання витрат виробництва і т.д.;

- технологічні зміни, що ведуть до виникнення непереборних недоліків у спеціалізованих виробничих факторах, або необхідність нових, поки що відсутніх підтримуючих галузей;

- втрата підприємствами здатності до швидкої адаптації (застарівання системи управління, моральний і фізичний знос устаткування, застарівання знань і умінь персоналу тощо);

- ослаблення внутрішньої конкуренції унаслідок прагнення до олігополії, посилення монополізму або урядових субсидій окремим підприємствам;

- відсутність можливостей і стимулів для технічного розвитку підприємств;
- неефективний менеджмент.

Управління стійким розвитком підприємства має на увазі уміння виявляти різного роду фактори, що роблять вплив на рівень стійкості, і при цьому використовувати їх вплив у потрібних для підприємства напрямках. Мета підприємства – конвертувати фактори, що сприятливо впливають на стійкість розвитку підприємства, в свої конкурентні переваги.

Для розробки механізму стійкого розвитку підприємства необхідно встановити залежність показників, які характеризують діяльність підприємства, від зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на його стійкий розвиток, і з'ясувати, яким чином вони впливають на рівень показників. Сукупність факторів стійкого розвитку підприємства розглядається нами як причина, рушійна сила формування механізму стійкого розвитку.

В основі досягнення стійкого розвитку системи лежить принцип активного реагування на зміну сукупності внутрішніх факторів основних видів господарської та фінансової діяльності підприємства [3, с. 211]. Серед них можна виділити:

- економічні фактори внутрішнього середовища, які сприяють стабільному розвитку підприємства;
- виробничі фактори або умови, необхідні для забезпечення виробничої стійкості підприємства;
- технологічні фактори;
- фінансові фактори, що впливають на фінансову стійкість діяльності підприємства;
  - управлінські фактори, що включають систему менеджменту підприємства, рівень освіти і кваліфікацію управлінських кадрів;
  - екологічні фактори, що впливають на екологічну безпеку виробництва і продукції;
  - маркетингові фактори, що сприяють вибору цільових ринків, постачальників, методів розповсюдження товару та стимулюванню продажів;
  - соціально-економічні фактори, що відображають творчу ініціативу і активність працівників;
  - інформаційно-комунікаційні фактори.

Стабільність зовнішніх факторів економічного середовища, в рамках якого здійснюється його діяльність, утворює стійкість процесів. Вона досягається відповідною системою управління ринковою економікою в масштабах усієї країни і забезпечується за рахунок економічних, політичних, соціальних, демографічних і технологічних факторів.

До основних економічних факторів зовнішнього середовища відносять розподіл споживчих доходів у суспільстві та характеристики фаз економічного циклу (такі як рівень цін і виробництва, інвестиційна діяльність).

Отже, на стійкий розвиток підприємства впливає безліч факторів. Проте для ефективного функціонування важливим є не тільки характер факторів, але й ефективне поєднання механізмів, що забезпечують стійкий розвиток підприємства. Можливість розробки механізму стійкого розвитку підприємства дозволяє

ефективно і адекватно ринковій ситуації використовувати свій потенціал і досягти сприятливого результату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Томпсон Л. Д. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратеги. М., 2008. 151 с.
2. Porter, M. Competitive Advantage. *Free Press*. New York, 1985.
3. Василенко В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монографія. Киев: Центр учебной литературы, 2005. 648 с.

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Артюшок В. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Шолом С. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У сучасному світі діджиталізація суттєво змінила підхід до управління персоналом підприємства, призвела до глибоких змін у сфері людських ресурсів. Сучасні фахівці з управління переглядають свою роль, вони вже не обмежуються роллю адміністраторів, а виступають як стратегічні посередники у ключових організаційних рішеннях. У цьому контексті виникає необхідність у формуванні цифрової системи для ефективного управління людськими ресурсами, яка має здатність поліпшувати навички співробітників.

Прослідковується суттєвий зв'язок між технологічним прогресом та управлінням персоналом в організаціях та компаніях. Інновації можуть сприяти більш ефективному адмініструванню та покращити загальну продуктивність працівників. Управління персоналом зазнало змін через розвиток цифрової ери. Сучасні інноваційні рішення дозволяють спростити процеси управління, надаючи командам HR більше можливостей формувати культуру організації та підвищувати продуктивність.

Діджиталізація є одним із сучасних трендів, який має пряий вплив на характер трудових відносин та стан зайнятості в різних країнах та регіонах. Ринок робочої сили та управління людськими ресурсами є актуальними питаннями для соціальної сфери в будь-якій державі [1].

Протягом останніх років українські підприємства досягли значного прогресу у створенні інформаційних систем та ресурсів. Значна частина документообігу переведена у електронну форму, автоматизована статистична та податкова звітність, введено електронну систему фіскальних процедур, а також створено умови для електронної взаємодії між державою та бізнесом.

Останнім часом спостерігається зростання ІТ компаній в Україні, що свідчить про розробку власних та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах економіки, включаючи управління персоналом.

Стратегія цифрової трансформації в системі управління людськими ресурсами повинна включати не лише основні принципи та напрями, способи та засоби досягнення стратегічних цілей цифровізації управління персоналом, але й враховувати фактори та умови, необхідні для впровадження цього процесу. Метою такої стратегії є покращення продуктивності організації через зростання продуктивності та розвиток інноваційного потенціалу співробітників.

Політика управління персоналом формується як на рівні відділу, так і на рівні організації. Наукова література показує вирішальну роль технологій у стратегічному управлінні людськими ресурсами; цифрові системи розглядаються як один із необхідних інструментів, які допомагають зробити управління персоналом стратегічною функцією в організації. Серед іншого, інформаційно-комунікаційні технології повинні були зробити адміністративний аспект управління персоналом більш ефективним. У той же час досвід багатьох організацій показав, що автоматизоване управління людськими ресурсами не є цілком універсальним рішенням, оскільки воно також приносить багато викликів [2].

Розробка інформаційних технологій, які забезпечують діджиталізацію наступних напрямів управління персоналом мали великий і прямий вплив на всі сектори бізнесу:

- електронний підбір персоналу – вплив цифровізації на процес підбору персоналу зменшив значення старих методів реклами вакансій у місцевих газетах і призвів до використання онлайн-платформ, прямий зв'язок між кандидатом і підприємством-роботодавцем без посередників призвів до підвищення ефективності спілкування;

- навчання – це може бути стратегією швидкого впровадження нового програмного забезпечення в кожен організацію, що включає навчання співробітників, деякі працівники володіють унікальними навичками обробки програмного забезпечення, необхідними для їхньої діяльності, тоді як інших слід навчити;

- електронне управління – є одним з найважливіших способів спілкування між керівниками та співробітниками для оцінки результатів їхньої роботи, покращення та впровадження організаційної структури компанії;

- бази даних та системи зберігання інформації – сучасні технології ефективно сприяють зменшенню паперової роботи та часу, витраченого на збір та зберігання даних, що дозволяє організаціям підвищити свою ефективність. Розвиток інформаційних технологій удосконалив способи ведення бізнесу, спонукаючи

зміну парадигми керівництва, призвів до нових та креативних підходів у співпраці з клієнтами, постачальниками та зацікавленими сторонами [3].

Багато дослідників у галузі управління персоналом зазначають, що різноманітність технологічних характеристик між одним інформаційним продуктом та іншим може призвести до прямої або опосередкованої різниці в особливостях методологічних підходів в управлінні персоналом [4].

Це обумовлено наступними причинами:

-тісний зв'язок між певним рівнем інформаційного програмного забезпечення та конкретними знаннями, навичками та компетенціями, які повинні бути наявні у персоналу;

-технологічний прогрес і розвиток вимагають висококваліфікованого персоналу і високих заробітних плат, що вимагає, щоб організація або компанія отримувала максимальну можливу вигоду від цих людських ресурсів для компенсації великих витрат, пов'язаних з високими зарплатами та винагородами, які отримує цей персонал;

-економічний прогрес потребує високого рівня продуктивності, на який мають бути здатні людські ресурси, що наявні в організації або компанії;

-прогрес дозволяє людським ресурсам компанії відповідати найвищому стандарту у відповідності до технічного інноваційного рівня, що, в свою чергу, вимагає від компанії підготувати свій персонал, надавши теоретичний навчальний матеріал введенням програмного продукту у використання. Спеціалізовані програми навчання мають застосовуватися для підвищення продуктивності людських ресурсів, що передбачає постійний розвиток, щоб уникнути будь-яких затримок чи помилок, які можуть бути спричинені відсутністю контролю над застосуванням сучасної технології;

-технологічний прогрес часто призводить до надлишку доступних людських ресурсів для компанії, що накладає відповідальність на відділи управління персоналом з метою оптимізації робочої сили компанії.

Підсумовуючи, варто відзначити, що головною метою управління персоналом в контексті цифрової трансформації є забезпечення ефективної діяльності співробітників для переходу організації на новий шлях розвитку. Діджиталізація процесів управління людськими ресурсами дозволить організаціям застосувати фундаментально новий підхід до персоналу, який забезпечить їхню ефективність та сприятиме розвитку творчого потенціалу співробітників. В цьому контексті головною задачею є активне впровадження та застосування цифрових технологій в національній економіці загалом та в управлінні людським капіталом зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rebolledo O., Vega, D. C. The evolution of the Human Capital concept and the challenges for the Strategic Human Resource Management. *Revista gestion de las Personasy Tecnologia*. 2021. 14(40). PP. 38–59.
2. Shuler R., Jackson S. Strategic human resource management. 2nd ed. UK: Blackwell Publishing Ltd., 2007. 129 p.

3. Bajer, J. Digital transformation needs the human touch. *Strategic HR Review*. 2017. Vol. 16, № 2, PP. 91–92. URL: <https://doi.org/10.1108/SHR-02-2017-0011>
4. Ada N., Ilic D., Sagnak M. A Framework for New Workforce Skills in the Era of Industry 4.0. *International Journal of Mathematical, Engineering and Management Sciences*. 2021. 6(3). PP. 771–786. URL: <https://doi.org/10.33889/IJMEMS.2021.6.3.046>.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

Гончаров Ю. В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Артюшок К. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

В умовах завершення ринкових трансформацій економіки та в контексті європейської інтеграції України і процесів децентралізації державної влади виникає потреба у збалансуванні загальнодержавних еколого-економічних інтересів з інтересами регіонів щодо використання і охорони природних ресурсів, ґрунтуючись на дотриманні цілісності території, природно-ресурсних можливостях і, що важливо, соціальних факторах.

Дослідженню процесу формування відносин власності на природні ресурси, зокрема у вітчизняній літературі, приділено багато уваги. Цим проблемам присвячено наукові праці, А. Даниленка, Т. Сокольської, О. Шуст [1], П. Т. Саблука, [2], Р. І. Михайсюка, М. М. Павлишенка, М. А. Хвесика [3], С. О. Лизуна [4] та ін. Крім того ці питання обговорюють вже досить давно в своїх роботах такі науковці, як: А. Голуб, Е. Струкова, Р. Капелюшников, С. Чернявський, Є. Моргунов та ін.

Ефективність використання природних ресурсів визначається насамперед формою власності на природні об'єкти. Специфічність відносин власності на природні ресурси полягає в тому, що, будучи надбанням усього людства, що живе на планеті в певний період часу, багатства природи повинні бути таким же надбанням і для людей наступних поколінь.

Важливою умовою ефективної діяльності національного господарства є чітка приналежність або специфікація прав власності. Дослідники-науковці з прав власності (Р. Коуз [5] і А. Алчіан [6]) зазначають, що «специфікація підштовхує

економічних агентів до ухвалення найбільш ефективних рішень: чим ясніше визначено і надійніше захищено права власників, тим тісніше виявляється зв'язок між діями, що робляться ними та їх добробутом».

Найважливішу роль у розвитку еколого-економічних відносин відіграє протиріччя між приватною формою власності та збереженням навколишнього середовища від наслідків інтенсивного і нераціонального (з точки зору забруднення атмосфери, води, ґрунтів та виснаження природних ресурсів) ведення економічної діяльності. Природа приватної власності стосовно використання та управління об'єктом власності, як відомо, вимагає, максимально використовуючи властивості даного об'єкта за умов мінімізації витрат, отримувати якнайбільший прибуток в процесі його експлуатації. У зв'язку з цим, з одного боку, суспільство зацікавлене в реалізації приватної власності на землю та інші природні ресурси, оскільки ця форма власності дозволяє збільшити надходження платежів до бюджету держави і тим самим підвищити добробут кожного члена суспільства.

З іншого боку, економічна сутність приватної власності створює передумови для гарантій економічної незалежності і самостійності суб'єкту власності, що поряд з позитивними наслідками містить у собі «загрозу» інтересам суспільства в цілому. У сферу приватновласницьких інтересів не входить збереження навколишнього природного середовища, раціональне використання і відновлення природних ресурсів. Як зазначає О.І. Ковалів «олігархічні клани – в антиконституційний корупційний спосіб, експлуатують всі природні об'єкти (всіх категорій землі) як, начебто власні, в тому числі й ґрунти, що є – основною складовою головного непозиченого капіталу нації...» [7]. У цьому полягає основне протиріччя між приватновласницькими інтересами виробників і суспільними інтересами у збереженні і підтримці у прийнятному стані навколишнього природного середовища. Воно поширюється також і на колективну форму власності, і з цього приводу необхідно особливо підкреслити, що монополія державної власності на природні ресурси часто також не дозволяє успішно вирішувати проблеми ефективного природокористування. Тут важливо розмежувати економічні функції держави, з одного боку, як власника природно-ресурсного потенціалу, а з іншого боку, як суб'єкта управління процесами еколого-економічної взаємодії.

Узагальнюючи зарубіжний досвід щодо наявної міжнародної нормативно-правової бази, ратифікованої українським законодавством зазначимо, що урегулювання відносин власності на природні ресурси в умовах децентралізації потребують удосконалення. Нами узагальнено відображено такі основні напрями законодавчих змін щодо регламентування діяльності суб'єктів господарювання з позицій використання природних ресурсів:

1. Впровадження сертифікації землі. Органічний статус повинні отримати поля та пасовища, які використовують для ведення діяльності. Після отримання органічного сертифіката на землю, суб'єкт підприємницької діяльності має право отримати сертифікат на органічне тваринництво.

2. Розробка екологічних стандартів. Розробка власних національних стандартів на екологічну продукцію.

3. Розробка стратегії та реалізація допоміжних проектів і цільових програм розвитку екологічного виробництва

4. Регулювання землеустрою. Встановлення законодавчо визначеного порядку проведення землеустрою; розроблення землевпорядної документації з обліку сучасного еколого-економічного стану землекористування та інноваційного забезпечення; створення технологічної геоінформаційної платформи цифрового землекористування.

5. Специфікація прав власності на природні ресурси. Державна, приватна, муніципальна власність на природні ресурси.

6. Визначення економіко-стимулюючих важелів. Законодавче закріплення пільгового оподаткування, екологічних субсидій, позик на устаткування природоохоронного призначення, інвестиційних премій тощо.

7. Ведення реєстрів об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на довкілля і т. д.

Розробка методики розрахунку антропогенних впливів, критерії відбору проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій і т. д.

Еколого-економічні засади розвитку відповідних секторів природокористування, механізми використання й охорони природних ресурсів, процеси капіталізації різних їх видів повинні обов'язково враховувати системні аспекти розвитку кожної складової природно-ресурсної сфери. В умовах децентралізації владних повноважень загальним базисом формування інституційної системи власності у природокористуванні повинні стати корпоративізація, розвиток рентних відносин, інвестиційно-проектні підходи, удосконалення фіскальних механізмів природокористування через упровадження муніципальних податків у ресурсокористуванні, усебічна ринково-економічна оцінка та капіталізація всіх без винятку природних ресурсів на місцевому, регіональному й загальнонаціональному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко А. Формування ринку землі в Україні – реалії і перспективи розвитку. *Схід*. 2017. № 6. С. 10–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_6_3
2. Саблук П. Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи. *Економіка АПК*. 2015. № 2. С. 10–17. URL: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/15_02_10-17.pdf
3. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: нац. доп. / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика; НАН України, Від-ня економіки, Держ. установа «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 775 с. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/nas_dop_2015.pdf
4. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. 64 с. URL: https://ecos.kiev.ua/share/upload/reports/Sychasni_napryamky_pryrodokorystuvannya_new.pdf
5. Лагутін В. Д. «Природа фірми» – 80 років з дня публікації праці лауреата Нобелівської премії з економіки Р. Коуза. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2017. Вип. 50. С. 307–315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ingedu_2017_50_19

6. Armen Albert Alchian. RAND corporation. URL: https://www.rand.org/pubs/authors/a/alchian_armen_albert.html

7. Ковалів О. І. Основні засади емерджентності системи проявлення прав власності українського народу на землю та її природні ресурси. *Агроекологічний журнал*. 2022. № 1. С. 46–57. URL: <http://journalagroeco.org.ua/article/view/257437>

УТОЧНЕННЯ РОЛІ АГЕНЦІЙ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ У ВІДНОВЛЕННІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Беззубко Ю. І.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна*

Беззубко Б. І.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Донбаської національної академії будівництва і архітектури*

Донецька область з 2014 р. знаходиться в епіцентрі бойових дій. Порушена комунальна і промислова інфраструктура, десятки міст і сіл спалені, тисячі людей залишилися без житла. У післявоєнний час необхідні нові інструменти, які б сприяли відновленню області. Агенції місцевого розвитку (АМР) є відносно новим інструментом, який можливо ефективно використовувати для відновлення територій Донецькій області. Ці агенції повинні створюватися у ключових населених пунктах області, основним їх завданням є сприяння процесам відновлення і розвитку.

Через нерозробленість термінологічного апарата і невизначеність нормативно-правової бази їх функціонування виникає ряд труднощів у визначенні ролі і функцій АМР. Слід зазначити, що подібні організації існують в різних державах та регіонах, мають неоднакові назви, організаційну форму, виконують різні завдання і функції. В Україні можна виділити приклади успішних АМР у формі громадських організацій, громадських спілок, благодійних фондів, комунальних установ, комунальних підприємств та комунальних закладів тощо, які мають статус неприбуткових установ. Кожна з цих форм має свої переваги та недоліки. Однак, для всіх аналогічних організацій характерні наступні ознаки:

- 1) спрямованість на розвиток;
- 2) територіальність (розміщення і охоптя своєю діяльністю певної обмеженої території).

Деякі фахівці (Сторонянська І., Патицька Х. [1]) вважають, що діяльність АМР може бути спрямована на втілення стратегічних програм та проєктів розвитку територіальної громади / кількох громад, району, які вона охоплює своїми послугами.

3) урахування і максимальне залучення всіх видів потенціалу територій для оптимального використання місцевих ресурсів для вирішення поставленої мети і завдань розвитку;

4) міжсекторність (взаємодія інституції із усіма суб'єктами місцевої економіки, макроекономічними та зовнішньоекономічними суб'єктами).

Найбільш уживане загальне визначення АМР надає Європейська Асоціація Агенцій Розвитку (EURADA): «АМР – структура, створена на основі партнерства між приватним, державним та громадським секторами з метою визначення та комплексного вирішення проблем розвитку конкретної території» [2].

У результаті проведеного дослідження уточнені основні ролі, які буде виконувати АМР у Донецькій області:

1. Економічна роль, яку АМР виконує в якості посередника в процесах інвестування, управління активами та інфраструктурою, полягає в здійсненні планування розвитку і та популяризації серед інвесторів і стейкхолдерів переваг, можливостей певної території.

2. Роль лідера у прискоренні процесів довгострокового планування розвитку територій, узгодженні інтересів численних місцевих груп інтересів і формування спільного бачення майбутнього розвитку територій, навколо якого об'єднуються наявні ресурси.

3. Координаційна роль.

АМР допомагають покращити координацію дій розрізнених учасників процесу місцевого економічного розвитку, а також інших суб'єктів (наприклад, зовнішніх інвесторів) у впровадженні стратегій розвитку відповідних територій, сприяють ширшому залученню приватного та громадського секторів до реалізації політики відновлення.

4. Виконавча роль

АМР здійснюють комплексний менеджмент проєктів, надають послуги для бізнесу, розробляють та впроваджують нові інструменти впливу.

5. Інформаційна роль.

АМР здійснюють збір та зберігання інформації про територію, її ресурси, можливості та обмеження, об'єкти нерухомості, стан розвитку окремих галузей економіки, демографічні показники, існуюче експертне середовище, потреби ринку.

6. PR-агенція території / агенція із залучення інвестицій.

Дана діяльність включає проведення маркетингових досліджень, розробку і просування бренду території, налагодження комунікації та розвиток партнерства з учасниками процесу розвитку території та зовнішнім оточенням, поширення інформації про можливості та переваги інвестування в територію, що обслуговується, виготовлення та розповсюдження промо-продукції території.

Таким чином, створення агенцій місцевого розвитку, розробка фінансового, організаційного, нормативно-правового механізмів, їх функціонування забезпечить можливість ефективного виконання виділених ролей, що в свою чергу, буде сприяти відновленню і подальшому розвитку Донецької області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сторонянська І., Патицька Х. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. Львів, 2022. 75 с.
2. Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult? 4th Version. URL: <http://www.eurada.org/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf>.

ЗАЛЕЖНІСТЬ МІЖ СЕРЕДНЬОЮ ЗАРОБІТНОЮ ПЛАТОЮ ТА СЕРЕДНЬООБЛІКОВОЮ КІЛЬКІСТЮ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА МАКРОРІВНІ

Броговський Б. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Розгляд ситуації на ринку праці дуже важливий в теперішніх умовах, оскільки гірша ситуація на ринку праці передбачає зменшення кількості вакансій, що призведе до звільнення працівників. Іншим проявом погіршення ситуації на ринку є зменшення заробітної плати. В якості змінних для побудови моделі використовувались дані по середній заробітній платі та середньооблікової кількості штатних працівників.

Для дослідження залежностей між економічними показниками на макрорівні застосовують методи авторегресійного моделювання [1], логістичної регресії [2], просторового моделювання [3], моделі на лонгітюдних даних [4], дистрибутивно-лагові моделі [5] тощо.

В ході дослідження використовувались щоквартальні дані щодо зазначених показників за 2017-2021 роки (з 1 кварталу 2017 року по 4 квартал 2021 року) з офіційної сторінки Державної служби статистики України.

Спершу побудували парну лінійну кореляційно-регресійну модель, в якій результуючою змінною виступала середня заробітна плата в Україні, а факторною – середньооблікова кількість штатних працівників.

Коефіцієнт детермінації побудованої парної лінійної кореляційно-регресійної моделі становить 0,9109, тобто 91,09% коливань середньої заробітної плати по Україні пояснюються змінами середньооблікової кількості штатних працівників. Згідно з моделлю, для того, щоб середня заробітна плата зросла на 1 гривню необхідно звільнити 10540 тисяч штатних працівників.

Згідно з критеріями Фішера та Стьюдента, рівняння та параметри моделі є статистично значущими. Оскільки кількість спостережень сягає 20, можна здійснювати прогноз на 3 періоди наперед, тобто на перші три квартали 2022р.

На жаль, у зв'язку із значними коливаннями перед новим роком – що призвело до використання щоквартальної, а не щомісячної звітності – статистична значущість прогнозу з точки зору кількісних характеристик буде сумнівною. Проте модель надає можливість з достатньою точністю зробити висновки про напрямки змін в наступних періодах.

Також важливою частиною дослідження є побудова дистрибутивно-лагової моделі. Це є значущим, оскільки попри відсутність сумнівів у впливі ситуації на ринку праці в попередніх періодах на теперішню ситуацію, даних про кількісне вираження цього зв'язку не було до моменту проведення даного дослідження.

Спочатку був введений один лаг. Тобто було використано вибірку без даних за 1 квартал 2017 року.

Згідно з множинною кореляційно-регресійною моделлю, в якій середня заробітна плата в Україні залежить від середньооблікової кількості штатних працівників у поточному та попередньому періоді, модель з двома лагами.

Коефіцієнт детермінації моделі з одним лагом становить 0,9430. Тобто 94,3 % змін середньої заробітної плати пояснюються змінами середньооблікової кількості штатних працівників у поточному та минулому періодах.

Водночас відбулись наступні зміни кількісних зв'язків між змінними: для того, щоб збільшити середню заробітну плату на 1 гривню необхідно звільнити 6082 штатних працівників у поточному періоді або ж 4619 працівників у минулому періоді. Це свідчить про більшу значущість впливу попередніх змін на ринку праці на його теперішнє становище, порівняно з теперішніми змінами ринкових умов. Варто звернути увагу, що це свідчить лише про те, що ринок праці довго реагує на зміни. Тобто не відбувається підняття заробітних плат під час вивільнення працівників.

Ці результати можна трактувати двома способами: збільшення заробітної плати супроводжується інфляційними процесами, скорочення ж кількості штатних працівників має прямий зв'язок із рівнем безробіття; роботодавці не реагують швидко на зміни ринкових умов, тобто не починають активно наймати робітників лише через зменшення середньої заробітної плати або ж активно звільняти їх при її зростанні. Все залежить від фінансового становища компанії. Вигідно й можливо утримувати працівника – роботодавець це робитиме. Якщо ж фінансово краще звільнити – таке рішення буде однозначно прийнятим.

За допомогою парної лінійної кореляційно-регресійної моделі ми довели значущість зв'язку між середньою заробітною платою та середньообліковою кількістю штатних працівників на основі щоквартальної звітності.

За допомогою ж дистрибутивно-лагової моделі довели значущість впливу на поточне значення середньої заробітної плати не лише поточних значень, а й значень попереднього періоду середньооблікової кількості штатних працівників. Окрім того дані засвідчили про відчутніший вплив на результуючу змінну саме попередніх значень факторної змінної, а не теперішніх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zomchak L., Lapinkova A. Key Interest Rate as a Central Banks Tool of the Monetary Policy Influence on Inflation: The Case of Ukraine. *The International Symposium on Computer Science, Digital Economy and Intelligent Systems*. 2022. Cham: Springer Nature Switzerland. P. 369–379.
2. Зомчак Л. М., Вдовин М. Л. Прогнозування успішності банківського маркетингу методами логістичної регресії. *Інтелект XXI*. 2020. №5. С. 100–104.

3. Зомчак Л., Коваль Л. Сталий розвиток регіонів України: просторово-панельний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2022. С. 211–215.

4. Зомчак Л. М., Умриш Г. Т. Моделювання залежності валового регіонального продукту від сільського господарства України на основі лонгітюдних даних. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 972–977.

5. Зомчак Л. М., Лапінкова А. О. Інфляційні процеси України: авторегресійна дистрибутивно-лагова модель. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. №1. С. 50–55.

6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

ЕФЕКТИВНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Булах І. І.

*викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист відокремлений структурний підрозділ
Уманського фахового коледжу технологій та бізнесу УНУС*

Повномасштабна війна в Україні вимагає перегляду підходів до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових ефективних методів державного управління.

Ключовими викликами для нинішньої економіки України є падіння виробництва, ріст числа безробітних, послаблення стійкості державних фінансів, загрози валютній стабільності.

Україна завершила 2022 рік 30 % падінням реального ВВП. Падіння ВВП України на третину не може бути пояснене виключно воєнними факторами.

Прогнози подальшого зростання української економіки теж варіюються у дуже скромних масштабах: від +0,3 % у 2023 р. до +6,4 % у 2025 р. (дані прогнозу НБУ). Це дуже мало як для умов воєнного часу, так і для умов ймовірного повоєнного відновлення.

Проблема падіння виробництва та росту безробіття є ключовим ризиком функціонування української економіки.

Через падіння виробництва посилюються ризики для державних фінансів та валютної сфери. Зміни умов функціонування економіки, зокрема посилення падіння ВВП, потребують корекції в параметрах макроекономічної політики, як фіскальної так і монетарної.

Розбалансування сфери державних фінансів відбувається внаслідок звуження податкової економічної бази та зростання потреб у видатках. Воєнний стан економіки призвів до прогресивного нарощування витрат на потреби оборони, соціальної підтримки громадян та відновлення зруйнованої війною інфраструктури.

Це збільшує дефіцит бюджету, однак цей дефіцит не створює адекватного мультиплікативного ефекту для економіки, на відміну від умов мирного часу.

Валютна стабільність української економіки нині тримається на трьох елементах: масштабна зовнішня допомога, фіксований обмінний курс та валютні обмеження на виведення капіталу [1].

Однак, скорочення виробництва та падіння його конкурентоспроможності підриває фундаментальні основи стійкості національної валюти.

Тому країні потрібна потужна державна політика підтримки зайнятості, яка має включати проєкти створення робочих місць в державному секторі, стимулювання приватного бізнесу, розвитку та відновлення інфраструктури. Пріоритет має віддаватися бізнесам, що працюють на обороноздатність країни.

Країна повинна навчитися ефективно використовувати фінансові ресурси.

Повноцінний обіг грошової маси генерує нову додану вартість та податки, що зменшує потреби прямої емісії, сприяє покращенню ринку праці, зменшує ризики структурної інфляції.

Ключову процентну ставку в Україні було підвищено з 10 до 25 % річних в липні минулого року. Посилення жорсткості монетарної політики було обумовлене двома основними причинами:

- усунення загроз розкручування інфляційної спіралі внаслідок емісійного фінансування дефіциту бюджету;

- зниження валютних ризиків та збереження валютних резервів.

Однак, з листопада 2022 року та станом на початок 2023 р. не спостерігається ознак розкручування інфляційної спіралі, а валютні ризики були ефективно нівельовані завдяки вжитим заходам регулювання валютного ринку та надходженню масштабної зовнішньої допомоги.

Інфляційні ризики від емісії не отримали спірального ефекту, оскільки обсяг падіння економіки суттєво (втричі) перевищив розмір бюджетних стимулів.

Поряд з цим виробники не мали стимулів підвищувати зарплати через низький попит на їх продукцію.

Як наслідок, за підсумками 2022 року середня реальна заробітна плата скоротилася на 17 %, безробіття зросло втричі (до 28 % від робочої сили), а реальні споживчі витрати населення впали на 20 %.

За прогнозом НБУ, інфляція за підсумками 2023 р. складе 18,7 %. При збереженні облікової ставки у 25 % це означає, що реальна ключова ставка на кінець поточного року становитиме +6,3 % тобто економіка отримає додатковий рестрикційний шок від монетарних умов.

У сучасній світовій практиці переважно фіксуються «від'ємні» реальні ключові процентні ставки, що пояснюється намаганням монетарних регуляторів забезпечити свої постпандемічні економіки від додаткових структурних зламів – росту банкрутств та безробіття.

Дефіцит державного бюджету в 2022 році становив 1,4 трлн грн (без грантового фінансування) або близько 30 % ВВП. Масштабний розмір дефіциту заплановано і на поточний рік – 1,3 трлн грн (20 % ВВП).

Фінансування дефіциту здійснювалося майже порівну з трьох джерел: міжнародні гранти, зовнішні позики та емісія НБУ[2].

Воєнна економіка та виробництво товарів подвійного призначення має стати пріоритетом державної економічної політики. Це я неодноразово підкреслював у своїх статтях.

Підтримка економічного зростання та фінансова стабільність мають стати пріоритетами монетарної політики. Через встановлення фіксованого валютного курсу інфляційне таргетування на найближчу перспективу втрачає сенс.

Цінову стабільність варто забезпечувати більш адекватними засобами, які відповідають умовам воєнного періоду.

Потрібно посилити частку видатків на підтримку створення робочих місць з метою формування мультиплікативного ефекту в економіці і зниження ризиків критичного звуження податкової економічної бази в середньостроковій перспективі.

Цьому має сприяти залучення коштів міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів для цільових державних інвестицій у створення нових цілісних виробничих комплексів у пріоритетних видах діяльності, а також широкий інструментарій державної підтримки підприємств, важливих для економіки і безпеки в умовах війни (кредити, гранти, акціонерне фінансування, венчурне фінансування, державні гарантії, страхова підтримка, державне замовлення, субсидії).

Забезпечити рівень монетарних умов, які були б консистентними з показниками поточної динаміки ВВП (15-20 % річних).

Доцільно змінити дизайн процентної політики, що стимулював би банки вкладати кошти у державні облігації чи інші гривневі фінансові активи, а не пасивно їх зберігати в депозитних сертифікатах НБУ.

Вважаю можливою актуалізацію параметрів монетарного регулювання у зв'язку із зміною макроекономічних умов, а також опрацювання питання запровадження цільових заходів монетарної політики для розвитку кредитного каналу, зокрема в частині запуску інструментів цільового рефінансування банківських кредитів інвестиційного спрямування.

Доцільно повернутись до практики гарантій і порук Національного банку, відпрацювати для цього відповідний рівень законодавчого забезпечення та механізми.

Має бути посилена роль державних банків для реалізації державних програм підтримки економіки, створено розгалужену систему державного банкінгу, яка включає глибоко спеціалізовані державні комерційні банки, державні банки широкого профілю, державні банки розвитку, партнерські фінансові установи, регіональні фонди, страхові організації.

Держава має активно зайнятися питаннями інтегрованого розвитку територій, де розміщуються релоковані підприємства з метою усунення логістичних проблем та формування регіональних промислово-виробничих комплексів.

Розширити цільову державну підтримку підприємств, які виробляють продукцію імпортозаміщення та/або реалізують проекти локалізації виробництва в межах економічної території України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://cid.center/thestate-and-needs-of-business-in-wartime-survey-results/> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Розвиток бізнесу під час воєнного стану. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271781> (дата звернення: 20.01.2023).

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

Востріков А. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'ячука»*

Романов А. Д.

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'ячука»*

Питання сутності організаційно-економічного забезпечення наразі розглядається в економічній науці в різних площинах: на макро- та мезоекономічному рівнях як організаційно-економічний механізм розвитку відповідних галузей народного господарства, як організаційно-економічне забезпечення ефективного функціонування виробництва окремих видів продукції; на мікрорівні розглядається забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства, використання ресурсів на підприємствах відповідних галузей, діяльності окремих підприємств тощо. Можна стверджувати, що організаційно-економічне забезпечення розробляється відносно широкого кола об'єктів дослідження, а уточнення його сутності відповідно ефективності менеджменту персоналу залишається відкритим питанням.

Загальною метою організаційного забезпечення є створення умов для стабільного нормального функціонування підприємства шляхом реалізації управлінських рішень. Проміжним завданням на шляху досягнення зазначеної цілі є створення організаційної структури.

Підтримуючи доцільність інтегрального підходу в рамках системного бачення до розуміння сутності «організаційне забезпечення», запропонуємо власну дефініцію: організаційне забезпечення – це управлінська підсистема, яка включає організаційну структуру, взаємозв'язки між окремими підрозділами та посадами, сукупність регламентів у формі документів (інструкцій, положень, наказів та кваліфікаційних вимог), які описують її функціонування, для реалізації прийнятих управлінських

рішень шляхом забезпечення необхідними ресурсами. Взаємодія із зовнішнім середовищем обмежена виключно реалізацією функції щодо залучення необхідних ресурсів.

На відміну від організаційного забезпечення, економічне забезпечення представлена лише в окремих роботах. Так, з політико-економічної точки зору економічне забезпечення розглядається як система економічних відносин, що виникають у процесі виробництва і реалізації благ між окремими суб'єктами ринку та державою, між структурою, під якою розуміється підприємство, і її трудовим колективом, між власниками капіталу і найманими працівниками щодо порівняння витрат із доходами, виявлення, розподілу та використання прибутку [1, с. 25].

Організаційно-економічне забезпечення на відміну від попереднього більш широко представлено в дослідженнях. Близьке до організаційного забезпечення розуміння організаційно-економічного забезпечення випереджувального управління представлено Г. О. Пономарьової [2], яке ґрунтується на тенденціях розвитку підприємства, враховує досягнутий науково-технічний рівень його розвитку, соціальні, правові та психологічні відносини в колективі підприємства в процесі управління.

Відносно функціонування підприємства досліджуване поняття розглядають як систему формування цілей і стимулів, що дозволяють перетворити в процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів. Таке визначення в більшій мірі відображає політико-економічний зміст досліджуваної категорії. Подібне визначення пропонує В. О. Грицишин [3]: як сукупність підсистем та елементів ринкового середовища, до яких відносять фінансову, організаційну, кадрову, інформаційну та правову підсистеми. Враховуючи, що його дослідження направлене на підприємства соціально-економічної інфраструктури міста, таке бачення є обґрунтованим, адже воно передбачає зовнішнє по відношенню до підприємства організаційно-економічне забезпечення, яке повинно сприяти його функціонуванню та розвитку.

Відносно формування організаційно-економічного забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості автори виокремлюють в рамках організаційної складової правову та управлінську, а в рамках економічної: регульовальну та тарифну. Безпосередньо організаційно-економічне забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості автори розуміють як системну адекватну реакцію на зовнішні та внутрішні впливи, а також механізми, важелі, інструменти та заходи з планування, фінансування та управління, що дозволяють не лише узгоджувати та реалізовувати інтереси підприємства, але і сприяти синергетичного ефекту від розширення функціональних можливостей зазначених підприємств.

З мікроекономічної точки зору під організаційно-економічним забезпеченням функціонування та розвитку підприємства розуміють сукупність процедури, форм, методів та інструментів управління, що дозволяє формувати та здійснювати послідовність заходів. А його удосконалення пропонується розглядати в розрізі організаційної структури, бізнес-процесів, інноваційних процесів та якості продукції.

В розрізі зовнішньоекономічної діяльності організаційно-економічне забезпечення розуміється як цілісний процес взаємодії організаційного та економічного впливу на відповідну сферу діяльності підприємства, яка реалізується в межах сформованої структури на основі ефективного розподілу ресурсів під впливом сукупності факторів зовнішнього та внутрішнього середовища для досягнення цілей та реалізації стратегії.

Відносно прибутковості організаційно-економічне забезпечення направлене на функціонування та розвиток підприємства, яке включає результат, учасників, відповідальних за його досягнення, набір застосовуваних технологічних і технічних засобів, необхідні ресурси та взаємодія між учасниками для забезпечення одержання цього результату, що об'єднує функціональні та забезпечуючі підсистеми [4].

Розглядаючи менеджмент персоналу як систему, яка включає ряд підсистем, що розглянуто в попередньому підрозділі, загальні функції управління (планування, організація, аналіз, контроль та мотивація) та специфічні функції (регулювання, облік та оцінювання) виступають управлінським впливом на ці підсистеми, що виступають об'єктом, для доведення їх у необхідний стан.

Ефективність менеджменту персоналу, яка поряд із ефективністю функціонування цих підсистем розуміється як ефективність цього управлінського впливу, досягається реалізацією організаційно-економічних заходів, які і складають сутність забезпечення. Варто зауважити, що з організаційної точки зору ці заходи набувають форми дій, які узгоджуються за часом, вартістю, ризиками та параметрами якості в рамках проектного підходу, а економічне забезпечення полягає у використанні відповідного інструментарію для обґрунтування доцільності здійснення цих заходів та вибору найкращої альтернативи.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення, з нашої точки зору, має бути представлено такими основними складовими: безпосередньо заходами в процесах менеджменту персоналу для підвищення ефективності їх діяльності, економічним забезпеченням, яке об'єднує методичне та ресурсне, та організаційним, яке включає внутрішньо-нормативне та інформаційно-комунікаційне. Особливу роль в забезпеченні ефективності менеджменту персоналу відіграє синтезований капітал який особи є інтелектуальний, соціальний та людський.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малярец Л. М., Пономаренко Н. М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства: монографія. Харків: ХНЕУ, 2011. 131 с.
2. Данюк В. М., Колот А. М., Суков Г. С. Управління персоналом: підручник. Київ: КНЕУ; Краматорськ: НкМЗ, 2013. 666 с.
3. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
4. Шевченко В. С. Управління персоналом : конспект лекцій. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 121 с.

ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Гурська Л. Л.

*викладач економічних дисциплін,
відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»*

Сьогодні Україна переживає найтривожніший момент у своїй історії. Щоб вистояти у війні та перемогти нашій країні потрібна не лише сила зброї, а також міцне економічне підґрунтя. Півторарічне протистояння російській агресії перевело економіку України в режим воєнного функціонування із значною кількістю обмежень, що наразі уже відчуються у всіх галузях народного господарства та зумовлюють вагомий негативний вплив на подальший розвиток держави.

Унаслідок розгортання Російською Федерацією повномасштабної війни проти України припинила роботу більш як третина промислових підприємств. За оцінками Київської школи економіки, до середини 2023 р. загальна сума прямих збитків підприємств, включно з державними, та приватних осіб-підприємців оцінюється в \$13 млрд. З них \$9 млрд – частка збитків великих та середніх підприємств. Загальні непрямі втрати сягають \$33,1 млрд., а необхідна сума для відновлення підприємств – \$24,9 млрд. [3].

Колосальні збитки, які нанесені економіці України військовою агресією, мають кількісний вимір, а ВВП України на даний час залежить від лінії фронту.

У той же час, унікальність ситуації полягає в тому, що, з одного боку, наявними є важкі деструктивні процеси внаслідок воєнних дій. А з іншого, відкриваються можливості, що до початку воєнних дій розглядалися лише як потенційні горизонти розвитку:

- фактична енергетична євроінтеграція України з підключенням до європейського енергетичного простору ;
- набуття Україною статусу кандидату у повноцінні члени ЄС.

В умовах воєнного конфлікту, наукова спільнота також демонструє значне поживання інтересу до проблем повоєнної відбудови. Очевидно, що відновлення економіки післявоєнної України буде поетапним. Вважаємо, що секторальний розвиток має будуватися на основі синергетичного ефекту в умовах вкрай обмежених ресурсів та масштабних збитків в залежності від масштабів руйнування та наявності коштів із залученням іноземних інвестицій. Парадокс України в тому, що попри воєнні дії, іноземний інвестор більше вірить в можливості країни, ніж потенційний внутрішній інвестор і навіть сьогодні для іноземних інвесторів Україна залишається привабливим ринком.

Аналітики визначають 10 основних галузей національної економіки, які мають суттєвий інвестиційний потенціал:

- оборонно-промисловий комплекс (\$43 млрд доларів інвестиційного потенціалу), що направлений на задоволення потреб сил безпеки та оборони задля захисту держави в майбутньому;

- металургія та металообробка (\$26 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- енергетика (\$177 млрд доларів інвестиційного потенціалу);
- природні ресурси (\$5,6 млрд інвестиційного потенціалу);
- агропромисловий комплекс (\$34 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- логістика та інфраструктура (\$123 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- промислове виробництво (\$16 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- деревообробка та меблеве виробництво (\$5 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- фармацевтика (\$19 млрд. доларів інвестиційного потенціалу);
- інноваційні технології (\$11 млрд. інвестиційного потенціалу) [2].

Отже, резюмуючи викладене, вважаємо:

1. Україна повинна приймати безпосередню участь у підготовці та впровадженні міжнародних заходів з відновлення економіки та пропонувати закордонним партнерам власне бачення подальшого повоєнного розвитку.

2. Кожна з моделей закордонного досвіду допомоги повоєнному розвитку, що випробувані в різних країнах, мають бути проаналізовані та застосовані комплексно і з урахуванням дії факторів, що наявні в Україні.

3. Війна в Україні може стати пролонгованою за терміном, тому розробка власного повоєнного економічного плану повинна урахувувати не тільки мирні потреби, а й завдання наявної воєнної протидії агресору та початкових заходів для підготовки повноцінної повоєнної розбудови.

4. Україна вийде з війни в оточенні розвинених країн. Тому, інтеграційним базисом має стати зона вільної торгівлі з ЄС, а політичним – перспектива членства у Євросоюзі.

5. Основна увага програм та планів розбудови повоєнної економіки України – перетворення її з сировинної моделі на виробничу, інноваційну, енергонезалежну. Фокусування на інноваційній складовій, механізмах сприятливого оподаткування, розвитку промисловості та секторів з високою доданою вартістю, людського капіталу є гарантією глобальної перспективи для бурхливого розвитку повоєнної економіки України.

Отже, для повоєнного відновлення України пріоритетним напрямком має стати залучення іноземних інвестицій, які принесуть капітал та нові технології для модернізації економіки країни. Іноземні інвестиції – це один з ключів повоєнного відновлення нашої держави, до інтеграції ринково орієнтованої й демократичної України в Європу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інвестування в Україну під час війни. URL : <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240>

2. Підтримка інвестицій у промисловість України в умовах війни та повоєнного відновлення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-investytsiy-u-promyslovist-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ta>

3. «Росія заплатить» – проєкт зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати України від війни з Росією. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>

УПРАВЛІННЯ СПРОМОЖНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД РІВНЕНЩИНИ

Далюк Н. Я.

*старший викладач кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Відповідно до Методики формування спроможних територіальних громад [1] громада повинна забезпечити виконання політичної, економічної, соціально-культурної та екологічної функцій. Тому концептуально поняття спроможності територіальної громади розглядається з різних точок зору.

О. В. Ольшанський розглядає внутрішню та зовнішню спроможність, вказуючи, що «фундаментальним посилом (спроможності територіальної громади) має бути адекватність завдань і можливості виконання їх, що спирається на потенціал громади як сукупність ресурсів» [2]. А. П. Павлюк акцентує увагу на тому, що «поняття спроможності територіальної громади зведено до здатності надання на належному рівні послуг населенню», з урахуванням механізмів економічного розвитку територіальної громади [3]. О. В. Сизоненко стверджує, що варто розрізняти такі три види спроможності як потенціальну чи розрахункову; спроможність, яка юридично визнається КМУ; та реальну спроможність [4].

Станом на початок 2023 року усі 64 територіальні громади Рівненської області визнані фінансово спроможними та перебувають на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом. Громади, які взяли на себе ініціативу і були в числі першопрохідців, завдяки, насамперед, інфраструктурній субвенції, опинилися на початку в дещо кращому становищі. У них були і конкретні справи (вуличне освітлення, ремонт закладів тощо) і, що теж важливо, вони напрацювали капітал суспільної довіри, бо мешканці цих громад переконалися, що децентралізація – це добре. У числі перших на Рівненщині були такі громади: Бугринська, Бабинська, Миляцька, Підлозцівська та Клесівська. Інші рівнялися та переймали досвід саме цих громад.

На нашу думку, серед важливих факторів, які впливають на спроможність громад Рівненщини: географічне розташування; наявність чи відсутність крупних підприємств, інвесторів, військових частин (виправних закладів), автозаправних станцій тощо; демографічний фактор; лідерські якості та менеджерський хист голови громади, наявність команди, яка прагне змін й порозуміння у самій громаді.

Географічно на Рівненщині у вигіднішому положенні опинилися громади півдня, де краще розвинута промисловість і до війни стояли військові частини та громади, що утворилися навколо крупних міст, наприклад Рівного та Дубна. Ідея утворення мегаструктури «Велике Рівне» не спрацювала і обласний центр опинився сам, а на кінцевому етапі взяв під своє крило тільки селище Квасилів, яке за перспективним планом й саме мало бути центром громади.

Навколорівненські – Біла Криниця, Шпанів, Городок, Велика Омеляна та Корнин – завдяки акцизу, ПДФО тощо почуваються навіть дуже непогано. Традиційно реверсною є й найбільша Рівненська громада, але обмежена територією розвитку тепер мусить вести непростий діалог з сусідами. Ідея Рівненської англомерації поки не розглядається.

Щоправда, наближеність до Дубна аж ніяк не допомагає Семидубській громаді, яка зараз в області розглядається як одна з найслабших і першим кандидатом на поглинання цим містом. Зрештою, керівники Семидубської громади і самі публічно ще у 2021 році заявляли, що не проти такого розвитку подій. Та у цьому випадку, на нашу думку, визначним є фактор недостатньої компетенції місцевих управлінців.

До числа найменш спроможних в області можна віднести ще й Повчанську та Антонівську громади, які хоч і є з різних районів області, але мають спільні проблеми: відсутність крупних платників податків, бідність території та, якщо брати насамперед Антонівку, певну керівну некомпетентність.

Завдяки насамперед іноземним донорам у більшості громад області створені ЦНАПи, там, де ще їх немає, ведеться активна робота по створенню. Тож, доступність послуг можна вважати задовільною. А завдяки активній роботі громадських об'єднань та ДСНС вирішуються й безпекові питання. В основному шляхом створення добровільних пожежних дружин. Інколи, як, наприклад, у Володимирецькій громаді, у найвіддаленіших селах (від центру громади – 35 км), питання вирішуються шляхом домовленості з аграріями, які забезпечують робочий стан пожежного автомобіля.

Спільними для практично усіх Рівненських громад є проблеми якісних доріг, неправдивості статистичних даних щодо кількості населення, «дороге» утримування шкільних закладів, брак кваліфікованих кадрів (особливо медичних) у селах. Із негативу, що додався останнім часом (окрім війни) – реформа лісової галузі, внаслідок чого наші громади недоотримують значні кошти. До речі, війна, на щастя, не принесла в область значних руйнувань, але завдяки ПДФО від військових окремі громади значно покращили свій фінансовий стан і навіть на короткий період стали реверсними, що, зрештою, принесло їм потім тільки клопіт. Значну частину «військового» ПДФО згодом повертається у військові частини шляхом субвенцій чи закупівлю тих чи інших речей.

В окремих громадах Рівненщини є пряма залежність від розташованих на їхній території крупних платників податків, що практично «гробить» громаду при проблемах цього платника. Приклад Полицької громади, де 60 % податкових надходжень від розміщеної там виправної установи. Внаслідок конфлікту між головою громади та керівником установи, останній вирішує перереєструвати

установу в іншу громаду (Вараську) і Полиці на півроку опинилися в глибокому мінусі. Завдяки втручання місцевої Асоціації громад та особисто голови ОВА ситуацію виправили, але сам факт є красномовним.

Важливим фактором спроможності громад є рівень кваліфікації очільника громади, наявність у нього ефективної менеджерської команди та взаємопорозуміння між головою та депутатським корпусом. Як приклад, маленька Привільненська громада сьогодні є взірцем того, як можна ефективно використовувати наявні ресурси, залучати інвесторів, реалізовувати різноманітні проекти тощо. Як антиприклад, Рівненська громада, де недосвідчений голова, постійні міжпартійні конфлікти і загальна невдоволеність мешканців розвитком громади.

Зважаючи на результати проведених досліджень факторів спроможності громад Рівненщини, можемо зробити висновок, що не лише Рівненщина, а й уся Україна потребує нової генерації лідерів громад: поважних і водночас шанованих, обізнаних і при цьому готових навчатися. Ми вважаємо, що навчання очільників громад не лише ефективному управлінню, а й етичному лідерству є одним з ключових важелів підтримки реформ та досягнення високих результатів діяльності, покращення якості життя громад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.2015 р. №214. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>
2. Ольшанський О. В. Спроможність громад в аспекті теоретико-прикладної ідентифікації. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. 2016. Вип. 4(55). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/3/02.pdf>
3. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети*: наук. аналіт. зб. 2016. №1(38). С. 162–168. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/15-1474017754.pdf>
4. Сизоненко О. В. Проблеми формування спроможних територіальних громад в умовах процесу децентралізації. *Експериментальні та теоретичні дослідження в сучасних науках*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Суми, 5 серп. 2018 р. Т. 2. С. 92–95.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Демидюк С. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Лісовий сектор є важливою складовою національної економіки, що безпосередньо генерує нарощення лісоресурсного потенціалу та сприяє залученню

лісових ресурсів до господарського обороту. Він зазнав значних структурних та інституціональних перетворень у зв'язку з переходом до системи ринкових відносин. Актуальною є проблема активізації підприємницької діяльності у лісовому секторі, яка забезпечить невиснажливе та збалансоване лісокористування, сприятиме формуванню конкурентного середовища на ринках лісопродукції, а також зменшить частку тіньового сектора в системі розширеного відтворення виробничих потужностей лісового господарства. Динамічний розвиток підприємництва має забезпечити більш прозору систему управління лісогосподарською діяльністю, яка на сьогодні носить суперечливий та дуалістичний характер, не вписується в новий формат системи регулювання природокористування та в нову конструкцію природно-ресурсного сектора.

На порядок денний постала проблема диверсифікації організаційно-правових форм підприємницької діяльності, які забезпечують господарське освоєння лісоресурсного потенціалу та поглиблюють спеціалізацію, спрощують взаємовідносини з посередниками на ринку лісоматеріалів, прискорюють впровадження інноваційних технологій, які дадуть можливість поступово екологізувати лісогосподарську діяльність, посилювати комплексність переробки деревини.

Відправним пунктом щодо розробки регуляторних важелів активізації підприємництва у лісовому секторі є те, що сировинною базою виступає ліс, обсяги та масштаби залучення якого у відтворювальний процес визначаються та обмежуються рядом об'єктивних чинників. В першу чергу, це значний часовий лаг, між посадкою та заготівлею лісу, відсутність диференціації щодо фіскального регулювання лісокористування та відсутність підприємницького сектора у сфері лісовирощування та лісорозведення.

У рамках реформування лісового сектора важливе місце відводиться відродженню різних форм власності на ліси та багатоукладній ефективній системі господарювання. На даному етапі всі ліси України є власністю держави, і ця форма власності у цілому вписується в ринкове середовище. Однак виключно державну форму власності на ліси не можна вважати бездоганною. Їй властиві певні негативні якості як з економічної, так і з соціально-екологічної точки зору. Це, передусім, відчуження широких мас населення від лісу як засобу виробництва, а також відрив лісового господарства від інтересів суспільства та екології [1].

Засоби забезпечення трансформації економічних відносин в лісовому секторі включають створення рамкових умов цього процесу – прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, а також приєднання до міжнародних угод лісоресурсної спрямованості, організацію системи контролю і відповідного реагування в рамках нормативно-правового лісового і цивільного законодавства.

Забезпечення переходу лісового сектора на нову модель розвитку в правовому аспекті передбачає необхідність здійснення реформування законодавчої бази лісового сектору економіки та приведення її у відповідність до ринкових умов господарювання, а також прийняття нового Лісового кодексу та інших законодавчих актів, які стануть основою для соціально-економічного реформування підприємств лісового сектора, збалансованого вирішення проблем лісогосподарського і лісопромислового комплексів, реалізації заходів щодо екологізації виробництва.

Підсумовуючи викладене вище та враховуючи існуючі інституціональні обмеження, можна стверджувати, що розвиток підприємництва у лісовому секторі має базуватися на основі передумов, які враховують природно-ресурсні фактори лісокористування та магістральні напрями реформування системи управління соціально-економічними процесами.

Формування сучасного підприємницького середовища у лісовому секторі має відбуватися поетапно. Перший з них (перехідний) – спрямовується на подолання кризового становища в галузях комплексу, забезпечення стабілізації та створення умов для економічного зростання на основі розробки нормативно-правової бази, методологічних і методичних підходів реформування комплексу, формування передумов для збалансування виробництва та лісопоживання, поліпшення екологічної ситуації, встановлення пріоритетів відновлення раціональних економічних зв'язків і використання виробничого потенціалу для задоволення власних потреб і забезпечення експорту, насамперед продукції деревообробної промисловості [2].

На стадії поживлення першим в ієрархії пріоритетів стає технічне переозброєння матеріального виробництва, удосконалення форм управління лісами і лісогосподарським виробництвом. На базі використання новітніх технологій слід вирішуватися питання структурної переорієнтації галузей лісового комплексу, враховуючи екологічні проблеми. На стадії зростання підприємств галузі після завершення інституціональних перетворень розпочинається збалансування основних складових лісового сектора, зокрема лісового господарства, лісоексплуатації, деревообробки [3].

Другий етап передбачає ефективне вирішення завдань структурної перебудови галузі, реформування власнісного статусу на землі лісового фонду, лісові ресурси та економічного потенціалу галузі, перехід на застосування переважно економічних механізмів стимулювання та регулювання структурних перетворень.

Третій етап передбачає забезпечення сталого розвитку на основі нових структурних підрозділів, створення екологічно безпечних виробництв, задоволення потреб економіки в ресурсах і продуктах лісу з урахуванням екологічних вимог і екологічної безпеки як фундаменту соціально-економічного розвитку [1].

Розвиток підприємницької діяльності у лісовому секторі має вирішити ряд проблем, які деструктивно впливають на процеси лісовідновлення та лісовідтворення. Це налагодження виробництва конкурентоспроможної лісопродукції з деревних відходів, максимально ефективного використання у лісогосподарському виробництві неліквідної деревини, впровадження сучасних форм інтеграції сільського та лісового господарства. Становлення сучасних форм підприємницької діяльності має відбуватися синхронно з впорядкуванням відносин власності на лісові блага, щоб не порушувати цілісність лісоландшафтів та не послаблювати асиміляційний потенціал територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лицур І. М. Перспективи розвитку форм власності на лісові ресурси в Україні. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право):* наук. журнал. Вип. 1–2 / Голов. ред. О. П. Степанов. К.: НАУ, 2004. С. 364–370.
2. Мішенін С. В. Власність на лісі: еколого-економічні проблеми та механізми регулювання. *Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку:* матеріали наук.-практ. конф. м. Київ, 20 квітня 2007. / Під ред. Б. М. Данилишина / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. К.: РВПС України НАН України, 2007. С. 20–27.
3. Снякевич І., Соловій А., Дейнека А. Лісове господарство України в XXI ст.: сценарії розвитку. *Економіка України.* 2007. № 9. С. 72–81.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПАНІЇ

Свєссєва Д. В.

*викладач кафедри підприємницької та туристичної діяльності
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Існує багато різних маркетингових інструментів, які використовуються компаніями для досягнення своїх бізнес-цілей. Серед них можна виділити такі, як реклама, директ-маркетинг, брендінг, PR-діяльність, паблісіті та ін.

Реклама є одним з найпоширеніших маркетингових інструментів, який використовується для залучення уваги споживачів до продукту або послуги. Це може бути здійснено через різні форми платних медіа, такі як телебачення, радіо, друковані видання, рекламні щити та продакт-плейсмент. Реклама може бути використана як комерційними, так і некомерційними організаціями для залучення уваги до своїх продуктів або послуг, або для підвищення рівня обізнаності населення [1, с. 77].

Брендінг є процесом створення, розвитку та просування ідеї, образу товару або послуги на ринку. Цей процес включає в себе створення логотипу, слогану, дизайну компанії, які стають асоціаціями у свідомості споживачів. Метою брендінгу є не тільки підвищення впізнаваності бренду та просування його на ринку, але і побудова хорошої репутації та набору стандартів, які компанія повинна прагнути зберегти або перевершити [2].

Брендінг передбачає створення величезної мережі каналів комунікації зі споживачем, завдяки якій бренд буде дізнаватися та купуватися все більше і більше, незважаючи на аналогічні товари або послуги конкурентів. Імідж компанії в першу чергу буде зв'язуватися з асоціаціями у споживачів.

PR-діяльність (піар, зв'язки з громадськістю) є практикою управління поширенням інформації між фізичною особою або організацією з одного боку і громадськістю з іншого боку. Цей процес передбачає побудову взаємин між ними та технологію створення і впровадження способу самої фірми, її товару або послуги в ряд цінностей соціальної групи. Це дозволяє закріпити образ як правильний, ідеальний та необхідний в житті [3].

PR-діяльність є важливим елементом брендингу, оскільки допомагає створити позитивний імідж компанії та забезпечити взаємодію зі споживачем. Це в свою чергу дозволяє підвищити продажі та збільшити впізнаваність бренду на ринку.

Основні види піару [4]:

- білий піар – це відкрита та сумлінна реклама, яка проводиться від імені компанії. Цей вид піару використовується для підвищення свідомості про бренд та його позитивних рис. Білий піар може включати в себе рекламу в ЗМІ, організацію заходів, спонсорство тощо;

- сірий піар – це реклама, в якій не вказується джерело інформації. Цей вид піару іноді використовується як різновид чорного піару, коли є натяк на певну людину, організацію, місце, але конкретне ім'я або назва не вказується;

- чорний піар – це використання чорних технологій для поширення інформації, яка може завдати шкоди конкуренту. Чорний піар іноді використовується у власних цілях для залучення до себе більшої уваги та інтересу;

- рожевий піар – це створення міфів та легенд, приховування за ними деякої інформації. Цей вид піару використовується для підвищення інтересу до бренду та створення позитивного іміджу;

- жовтий піар – це використання заборонених або неприйнятних даними суспільством елементів. Цей вид піару може завдати шкоди бренду або компанії;

- зелений піар – це соціально-відповідальний піар. Цей вид піару використовується для підвищення свідомості про екологічні проблеми та позитивних рис товарів або послуг, які сприяють збереженню навколишнього середовища.

Паблісіті – це метод просування товарів та послуг, який полягає у впливі на споживача за допомогою різних методів, таких як реклама в ЗМІ, рекламні акції, публікація статей тощо. Основна мета паблісіті – створення образу через коментар чи думку незалежного джерела. Цей метод використовується для підвищення популярності товару або бренду [5 с. 139].

Загалом, вибір методу піару залежить від конкретної ситуації та мети, яку потрібно досягти. Важливо пам'ятати, що піар повинен бути етичним та законним, адже негативний піар може завдати шкоди бренду та його репутації.

Комунікація зі споживачами є надзвичайно важливою для успішної реалізації товару або послуги на ринку. Інструментами маркетингових комунікацій можуть бути різні методи, такі як [6]:

- упаковка – правильно оформлена упаковка може звернути увагу покупців та збільшити продажі товару;

- сувеніри з фірмовою символікою в якості подарунків – це може бути ефективним способом просування бренду та збільшення лояльності клієнтів;

- надання ліцензії на використання торгової марки або безпосередньо самого товару іншими особами – це може допомогти розширити аудиторію та збільшити продажі;

- ділові перемовини – правильно побудовані ділові відносини можуть позитивно вплинути на рівень продажів та сприяти розвитку бізнесу;

- після продажне (сервісне) обслуговування – якісне обслуговування після покупки може збільшити лояльність клієнтів та позитивно вплинути на репутацію бренду;

- використання реклами в місцях продажу товару – це може бути ефективним способом привернення уваги покупців та збільшення продажів;

- особистий продаж – це може бути ефективним способом налагодження безпосереднього контакту з потенційними клієнтами та збільшення продажів;

- незаплановані звернення – правильно організовані акції та розіграші можуть залучити увагу покупців та збільшити продажі;

- засоби стимулювання торгівлі або рекламно-оформлювальні засоби для місць продажу (POS-матеріали) – це може бути ефективним способом привернення уваги покупців та збільшення продажів.

Важливо пам'ятати, що використання комплексного підходу до маркетингових комунікацій дозволить досягти максимального ефекту та забезпечити успіх на ринку. Тому, перед розробкою маркетингової стратегії, слід ретельно розглянути всі можливі інструменти та їх взаємодію.

Компанії, які бажають вступити у діалог зі своєю аудиторією, повинні провести детальне дослідження представників своєї цільової аудиторії. Важливо зрозуміти, які продукти чи послуги вони очікують, що для них важливо та які канали комунікації вони використовують. Ці інсайти та статистичні дані стануть основою для розробки ефективних комунікативних повідомлень.

Для того, щоб дізнатися, де саме можна знайти свою аудиторію, бренд повинен вивчити її звички та поведінку в Інтернеті. Важливо знати, які ресурси вони відвідують, на яких лідерів думок підписані, які соцмережі вони використовують та в яких закладах вони переважно бувають. Оперуючи цією інформацією, бренд може обрати найбільш ефективні канали комунікації, які дозволять доставити повідомлення до цільової аудиторії з мінімальними витратами.

При плануванні маркетингових комунікацій, компанія повинна прописати очікувані показники ефективності та відстежувати їх під час проведення кампанії. Після закінчення кампанії важливо провести аналіз різних метрик та показників, таких як перегляди, охоплення, конверсії та зворотний зв'язок. Також важливо враховувати, що маркетингова комунікація може мати від термінований ефект, тому компанія повинна регулярно оновлювати свої стратегії комунікації з метою збільшення ефективності та підвищення продажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Турчин Л., Островерхов В. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. № 24. С. 75–85

2. Що таке бренд і брендинг? URL: <https://ideadigital.agency/blog/shho-take-brend-ta-brening/> (дата звернення: 16.08.2023)

3. Зв'язки з громадськістю (Public Relations) URL: <https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/pr/pablik-rileyshnz/> (дата звернення: 16.08.2023)

4. Піар (PR, Public Relations) – що це таке, як працює та кому потрібний. URL: <https://termin.in.ua/piar-pr-public-relations/> (дата звернення: 17.08.2023)

5. Музика Д. І., Козин Л. В. PR як ефективний засіб маркетингових комунікацій. *Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту THEU*. 2017, № 6, С. 138–140.
6. Засоби маркетингових комунікацій на основі інтернет-маркетингу. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/49-dev-yatnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/439-zasobi-marketingovikh-komunikatsij-na-osnovi-internet-marketingu> (дата звернення: 17.08.2023).

МІСЦЕ КОНТРАКТІВ В ЛАНЦЮГУ ПОСТАЧАННЯ

Фімяр С. В.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»*

Коваль Д. О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»*

Під підвищенням результативності ланцюга поставок найчастіше розуміють збільшення прибутку ланцюга та його учасників. Тому переважно головним чином розглядається контракт, як інструмент досягнення підвищення результативності заінтересованих сторін.

Поняття контракту в ланцюзі поставок [1] введено як «правила взаємодії» для визначення того, як зацікавлені сторони ділитимуться вигодами та ризиками від невизначеного попиту чи пропозиції. У рамках ланцюга поставок контракт як механізм координації дозволяє досягти максимуму прибутку заінтересованих сторін і всього ланцюга в цілому, а також скорочення складських витрат та розподілу ризиків між учасниками ланцюга поставок.

Контракти забезпечують координацію за допомогою співвідношення між відповідними параметрами для того, щоб підвищити ефективність ланцюгів поставок, що функціонують на основі децентралізованого способу прийняття рішень. Відповідно поняття охоплює такі параметри, як якість, ціна, кількість продукції, у межах якого покупець розміщує замовлення та постачальник виконує їх [2].

У ланцюгах поставок зазвичай взаємодіють кілька осіб, які приймають рішення, які здійснюють контроль та оптимізацію на локальному рівні, тобто. приймають рішення, спрямовані на максимізацію їхнього власного прибутку. Однак локально оптимальна поведінка може бути неефективною з погляду всієї системи [3].

Таким чином, важливою метою контрактів у ланцюзі поставок є максимізація прибутку ланцюга і водночас прибутку його учасників. Структуруючи договірні угоди між учасниками ланцюга поставок, можна координувати рішення партнерів і в ідеалі досягти такого ж результату, як і для централізованого ланцюга поставок, зберігаючи при цьому децентралізовану структуру [6].

Звичай, окремі дослідження фокусуються на сприянні довгостроковому партнерству. Вступаючи в постійні партнерські відносини, сторони можуть знизити транзакційні витрати, оскільки скорочуються дорогі пошуки партнерів у ланцюзі, таких як, наприклад, постачальники сировини для виробництва продукції та повторні переговори. Крім того, шляхом явної вказівки штрафів у контракті за некооперативну поведінку конфлікти між сторонами можуть бути пом'якшені.

Відповідно, контракти ланцюга поставок дозволяють досягти двох основних цілей координації: 1) максимізувати загальний прибуток ланцюга та прибуток зацікавлених сторін та 2) розділити ризики учасників ланцюга між заінтересованими сторонами.

Для оцінки сильних і слабких сторін контракту особливе значення мають такі критерії: координація ланцюга поставок, можливість розподілу прибутку ланцюга та управлінські витрати [6]. У дослідженнях, присвячених координації ланцюгів з використанням контрактів та заснованих на newsvendor model, об'єкт координації – це обсяг замовлення ритейлера. Ця модель є математичною і використовується для визначення оптимального рівня запасу. Вона також відома як newsvendor problem або newsboy problem за аналогією з ситуацією, з якою стикається продавець газет, який має вирішити, скільки екземплярів газет він повинен замовляти щодня в умовах невизначеного попиту, знаючи, що непродані копії наприкінці дня не можуть бути повернуто або продано за нижчою ціною.

На сьогоднішній день найбільшого поширення серед дослідників набули моделі, що базуються на координації з використанням контракту з розподілом доходу та контракту з можливістю зворотного викупу. Це з тим, що ці типи контракту забезпечують сильну координацію в ланцюзі. Якщо розглядається завдання максимізації прибутку ланцюга та його учасників, то під сильною координацією розуміється таке співвідношення параметрів контракту, при якому досягається оптимальне рішення щодо максимізації прибутку для учасників ланцюга та для всього ланцюга поставок загалом, і водночас є можливість поділу прибутку ланцюга (у будь-який спосіб) між зацікавленими сторонами [7].

Ґрунтуючись на існуючих дослідженнях у галузі координуючих контрактів, автор виділяє сім основних типів контрактів: контракт із фіксованою оптовою ціною, контракт із двокомпонентним тарифом, контракт із гнучким обсягом закупівлі, контракт із гнучкою ціною політикою, із ретробонусом постачальника, а також контракти з розподілом доходу та можливістю зворотного викупу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jensen M. C., Meckling W. H. Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*. 1976. №3(4). P. 305–360. DOI: 10.1016/0304-405X(76)90026-X
2. Tsay A. A. Quantity-flexibility contract and supplier-customer incentives. *Management Science*. 1999. №45(10). P. 1339–1358. DOI: 10.1287/mnsc.45.10.1339
3. Whang S. Coordination in operations: A taxonomy. *Journal of Operations Management*. 1195. №12(3–4). P. 413–422. DOI: 10.1016/0272-6963(95)00010-P

4. Cachon G. Competitive and cooperative inventory management in a two-echelon supply chain with lost sales. University of Pennsylvania. Operations, Information and Decisions Papers. 1999; (11). URL: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=oid_papers
6. Lariviere M. A. Supply chain contracting and coordination with stochastic demand. In: Tayur S., Ganeshan R., Magazine M., eds. Quantitative models for supply chain management. Norwell, MA: Kluwer Academic Publ.; 1999:234-268.
7. Cachon G. P. Supply chain coordination with contracts. In: De Kok A. G., Graves S. C., eds. Supply chain management: *Design, coordination and operation*. Amsterdam: Elsevier Science Publ.; 2003:229-339. (Handbooks in Operations Research and Management Science. Vol. 11).
8. Cachon G., Lariviere M. Supply chain coordination with revenue-sharing contracts: *Strengths and limitations*. *Management Science*. 2005. 51(1). P. 30–44. DOI: 10.1287/mnsc.1040.0215

СУЧАСНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ

Коваль Л. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Ліщук Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Антонюк В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Якісна підготовка здобувачів вищої освіти в економічній сфері на теперішній час для України є важливим завданням. Така потреба викликана необхідністю управління фінансово-економічною, соціальною діяльністю одиниць інституційних секторів економіки України різних форм власності та організаційно-правових форм. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука має вагомий педагогічний досвід, потужний кадровий потенціал та матеріально-технічну базу для підготовки магістрів, фахівців з економіки.

Рецензована з 2013 року освітньо-професійна програма «Державне регулювання соціально-економічного розвитку» за спеціальністю «051 «Економіка» в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки розроблена професорсько-викладацьким

складом економічного факультету МЕГУ після консультацій із науковцями, потенційними роботодавцями, стейкхолдерами, які підтвердили потребу у підготовці фахівців цієї спеціальності.

Успішна акредитація ОП у 2018 році підтвердила високий рівень підготовки фахівців та відповідність акредитаційним вимогам на основі перевірки діяльності кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітньо-професійної програми «Державне регулювання соціально-економічного розвитку».

Сьогодення і виклики сучасності в умовах військового стану вимагають постійного оновлення та удосконалення навчального процесу підготовки конкурентоспроможних на ринку праці фахівців. Роботодавець очікує від працівника універсальної підготовки, ініціативності, постійного оновлення та підвищення свого рівня знань, здатності швидкої адаптації до змін та опанування новими навичками. Тільки якісна підготовка фахівців сприятиме їх успішному працевлаштуванню та кар'єрному зростанню.

З кожним роком все більше загострюється залежність вищої освіти від рівня соціально-економічного розвитку регіону, країни, суспільства. Це безперечно змушує освітні заклади швидко орієнтуватися на ринковий попит. Тому крім професійної підготовки в кваліфікаційній характеристиці фахівця повинні бути також і інваріантні характеристики, які є показниками його професійної компетентності. До таких характеристик відносяться самостійність дій, творчий підхід до будь-якої справи, готовність постійно навчатися і оновлювати свої знання, гнучкість розуму, здатність пристосовуватися до змін, впроваджувати досягнення науки і практики в професійну діяльність. Тобто, майбутній фахівець економічного профілю повинен мати хороші адаптивні здібності, які в сучасних умовах мають навіть більше значення, ніж професійна компетентність [2, с. 222–224].

Отже, для озброєння фахівців універсальними знаннями та навичками у 2023 році впроваджено оновлену ОП за спеціальністю «051 Економіка» в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, адаптовану до змін соціально-економічного розвитку регіону.

Сформований на основі Стандарту вищої освіти України. [1] профіль навчання за спеціальністю «051 «Економіка» у Приватному вищому навчальному закладі «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» унікальний, оскільки формування системи економічних знань супроводжується поглибленою дослідницькою, науковою та практичною підготовкою. Це забезпечує високу конкурент-госпроможність випускників, значно розширює можливості їх працевлаштування та формує компетентності для створення та розвитку власного бізнесу та створення робочих місць.

Особливістю програми є формування системного мислення щодо економіки, як складної системи з відповідними суб'єктами, взаємозв'язками, факторами впливу. Практична підготовка дозволяє вирішувати важливі прикладні економічні задачі з прогнозування майбутніх тенденцій та показників розвитку галузей національної економіки та окремих підприємств регіону.

Професійний аспект програми сфокусовано на якісній спеціальній підготовці економістів з залученням викладачів-професіоналів, практиків, підприємців для формування розуміння закономірностей функціонування сучасного бізнес-середовища, швидкої адаптації до вимог динамічного соціально-економічного розвитку регіону, творчого та ефективного розв'язування складних завдань та проблем у професійній діяльності.

Програма спрямована на підготовку фахівців для *працевлаштування* на підприємствах будь-якої організаційно-правової форми усіх галузей і форм власності. Випускники є фахівцями в галузі економіки, бізнесу, менеджменту, управління підприємствами, можуть займати посади фахівців з економіки, бізнес-консультант, цифровий економіст, економіст з фінансової роботи, економіст – статистик, аналітик з питань фінансово-економічної безпеки, із зовнішньоекономічних питань, економічний радник, керівник бізнес-проектів тощо.

Базою для професійного та кар'єрного зростання випускників є:

- корпорації та великі підприємства реального сектора економіки будь-якої сфери діяльності та форми власності;
- підприємства середнього та малого бізнесу;
- підприємства та організації за участю іноземного капіталу;
- сільськогосподарські підприємства;
- фермерські господарства;
- фінансові та банківські установи;
- організації та відомства державного та муніципального рівнів правління (фіскальні органи, фонди соціального і пенсійного страхування);
- страхові компанії;
- інвестиційні компанії;
- вищі навчальні заклади та наукові установи;
- аналітичні центри;
- громадські організації, фонди, волонтерські та благодійні центри;
- соціальні заклади та установи;
- підприємницька діяльність.

Звичайно, вдосконалення навчального процесу потребує ретельного моніторингу вимог роботодавців до професійних компетенцій фахівців, аналізу вакансій на ринку праці. В цьому важливе значення має тісна співпраця між закладом вищої освіти та центрами зайнятості, які надають достовірну оперативну інформацію щодо потреби у фахівцях економічного профілю.

Ще одним перспективним напрямом удосконалення ОП «Економіка» в університеті є підготовка майбутніх фахівців економічного профілю з вільним володінням іноземною мовою.

Викладений матеріал дозволяє зробити висновки, що сучасний ринок праці, який характеризується мобільністю, гнучкістю, динамікою та інноваційними змінами, висуває нові критерії до підготовки майбутніх фахівців – економістів. Тому, щоб відповідати вимогам роботодавців за рівнем професійної підготовки,

випускник повинен мати хороші адаптивні та творчі здібності до фаху, креативне мислення та постійно удосконалюватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стандарт вищої освіти України. Магістр. Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Спеціальність 051 Економіка. Київ, 2020.
2. Рудніцька К. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 2 (41). С. 222–224.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ ДИФУЗІЇ ЕКОІННОВАЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛЬЩІ

Корольчук Л. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Луцького національного технічного університету*

Постійні зміни в умовах функціонування сучасної економіки та посилення уваги до питань захисту навколишнього середовища змушують компанії впроваджувати системи екологічного менеджменту та різні види екоінновацій. Екоінновації є одним з основоположних чинників ідеї сталого розвитку. Вони сприяють розвитку циркулярної економіки та поширенню так званих чистих технологій. Для України, яка обрала шлях до сталого розвитку та знаходиться на порозі післявоєнного відновлення, а отже великої якісної трансформації у бік ресурсозберігаючої економіки, важливо переймати прогресивний досвід європейських країн щодо озеленення економіки. В даному контексті вивчення рівня дифузії екоінновацій на підприємствах Польщі може мати високу наукову цінність з точки зору посилення міждержавної та міжрегіональної трансграничної співпраці між двома країнами з метою бенчмаркінгу найуспішніших практик для їх подальшої інтеграції в діяльність українських компаній.

Польський ринок зелених технологій знаходиться на ранній стадії розвитку. На думку авторів звіту, підготовленого для Обсерваторії еко інновацій [2], найбільш значущі перешкоди для озеленення економіки у Польщі мають насамперед економічний характер, а саме: висока вартість впровадження екоінновацій, складний доступ до капіталу, невизначена рентабельність інвестицій та слабка система економічних та фіскальних стимулів для дифузії екоінновацій. Іншою проблемою є брак достовірних даних про потенційні економічні вигоди від впровадження екоінновацій, а також адміністративні бар'єри.

Серед зовнішніх факторів, що впливають на процес дифузії екоінновацій, у літературі виділяють конкуренцію, проекологічні очікування споживачів, екологічні норми та інструменти, що впливають з них, рівень розвитку науки і техніки, економічний і соціальний прогрес, зміни в рівні екологічної свідомості. З іншого боку, внутрішні фактори, які набагато набагато рідше беруться до уваги, включають:

екологічну свідомість і прагнення менеджерів, добровільні зобов'язання, екологічну політику компанії, конкурентну стратегію, тобто всі фактори, що впливають на функціонування системи менеджменту на підприємстві [3].

Драйвери та бар'єри для екоінновацій у Польщі були ретельно вивчені М. Урбаніцем [5], який дійшов до висновку, що позитивний вплив на дифузію екоінновацій на польських підприємствах має велика кількість розроблених стратегічних документів різних рівнів, направлених на екорозвиток, створення численних місцевих ініціатив, які можуть залучатися до просування екоінновацій, впевнена консолідація науково-технічної бази, жорстке законодавство про охорону навколишнього середовища. Натомість серед бар'єрів автор визначає наступні: високий рівень ризику інвестицій в екоінновації (невизначеність ринку), обмеженість знань про економічні вигоди від екоінновацій, недостатня співпраця між дослідницькими підрозділами та компаніями, відсутність політичного та соціального клімату для розвитку екоінновацій, надмірна фінансова підтримка ЄС традиційних секторів та транспортної інфраструктури на потягу підтримці НДДКР та впровадження інновацій.

У своєму дослідженні М. Козуч об'єднує фактори впливу на дифузію екоінновацій на польських підприємствах у чотири групи [4]: правові умови – інструменти прямого впливу на проекологічну поведінку підприємців; технічні умови – сучасні, економічно ефективні технологічні та технічні рішення; мікроекономічний розрахунок рентабельності інвестицій – порівняння витрат на витрат на викиди з витратами на скорочення викидів; створення «екологічного» іміджу підприємств.

Дослідження показують, що проблема дифузії екоінновацій на підприємствах Польщі є широкою і складною. Екоінновації тісно пов'язані з інноваціями в усіх сферах і навіть залежать від них. Отже, поінформованість і знання керівників компаній щодо ролі та значення екоінновацій для компанії є надзвичайно важливими. Будь-яка діяльність, а особливо еколого-інноваційного характеру, потребує специфічних фінансових ресурсів та можливості їх отримання [1]. Не слід забувати і про роль держави. Уряд в рамках своєї економічної політики повинен створювати стимули, програми та інструменти, що сприяють екоінноваціям і стимулюють в керівництві польських компаній сміливість брати на себе ризик у нових сферах діяльності, особливо в екологічних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burzyńska D., Hajdys D. Ecoinnovations in the Enterprises. *Determinants and Sources of Funding. Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica*, 2021. № 1(352). С. 63–86. URL: <https://doi.org/10.18778/0208-6018.352.04>
2. Eco Innovation Observatory: Methodological Report. 2012. URL: <https://www.eco-innovation.eu/index.php/reports/methodological-report> (дата звернення: 7.08.2023).
3. Graczyk M., Kaźmierczak-Piwko L. Uwarunkowanie dla tworzenia wiedzy i innowacji ekologicznych w przedsiębiorstwie. *Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą*, 2011. № 45, S. 110–120.

4. Kożuch M.. Inwestycje ekologiczne a konkurencyjność przedsiębiorstw. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 25, s. 2012. S. 331–342.

5. Urbaniec, M. Towards Sustainable Development through Ecoinnovations: Drivers and Barriers in Poland. Economics and Sociology. 2015. vol. 8, no. 4, pp. 179-190. URL: https://www.researchgate.net/publication/288038811_Towards_Sustainable_Development_through_Eco-innovations_Drivers_and_Barriers_in_Poland (дата звернення: 15.08.2023).

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Кузенко В. Р.

здобувач вищої освіти

Донбаської національної академії будівництва і архітектури

Беззубко Б. І.

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри менеджменту

Донбаської національної академії будівництва і архітектури

Актуальність дослідження полягає в тому, що війна не тільки призводить до гуманітарної кризи та страждань людей, але також суттєво впливає на трудові відносини в країні. У таких умовах масове безробіття стає серйозною проблемою, оскільки військові дії знищують інфраструктуру та підприємства, що призводить до звільнення працівників та втрати їхніх джерел доходу.

Згідно з даними Європейської Бізнес Асоціації понад половині українських підприємців вдалося відновити свою діяльність з початком війни. Однак, всі підприємці зустрілися з непростими викликами, щоб «протриматись на плаву» [1].

Під час війни спостерігається погіршення умов праці. Продовжувати роботу стає небезпечно через наявність військових операцій та ризиків для життя та здоров'я працівників. Багато людей змушені займатися небезпечними або незаконними видами праці, що створює додаткові загрози для їхнього благополуччя та безпеки.

У київських бюро правової допомоги спостерігається збільшення кількості звернень, пов'язаних з трудовими правами. Під час консультування українці висловлюють своє обурення щодо нечесних дій деяких роботодавців, які, скориставшись ситуацією воєнного стану, незаконно відправляють своїх працівників у неоплачувану відпустку, намагаються змусити їх піти з роботи або навіть примушують перейти на неповну ставку. Також існують протилежні ситуації, коли роботодавець не звільняє працівника за його власним бажанням, незважаючи на його заяву [2].

Це свідчить про те, що під час війни часто порушуються права працівників, включаючи право на гідну заробітну плату, робочий час, охорону праці та соціальне забезпечення. Бойові дії призводять до зруйнування організаційних і нормативно-правових структур, що забезпечують захист працівників.

Для вирішення проблем трудових відносин під час війни необхідно розробити комплексні стратегії для забезпечення ефективного їх вирішення. Одним з можливих

шляхів є створення міжнародних гуманітарних організацій та ефективних механізмів, які б сприяли захисту прав працівників у зонах військових конфліктів. Важливо забезпечити міжнародний контроль та моніторинг умов праці, щоб уникнути експлуатації працівників та забезпечити їм безпеку.

Крім того, важливо активізувати зусилля з реконструкції та відновлення інфраструктури та підприємств, щоб забезпечити можливості працевлаштування та зменшити безробіття робітників.

Дуже важливим у вирішенні цього питання було прийняття Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який набрав чинності 24 березня 2022 року [3].

З урахуванням цього нормативного акту роботодавцям дозволяється здійснювати наступні заходи:

1) переведення працівника на дистанційну роботу. Трудове законодавство включає таку можливість та описує процедуру її здійснення. Для цього рекомендується укласти договір щодо трудового контракту, який чітко регламентує виконання роботи поза територією підприємства.

2) оформлення відпустки в тому числі без збереження заробітної плати. Згідно з новим законом, встановлено можливість надавати неоплачувану відпустку протягом усього періоду воєнного стану без будь-яких обмежень щодо тривалості. У мирний період, строки таких відпусток мають обмеження.

3) призупинення трудового договору, за умови неможливості надання або виконання роботи. При цьому, трудові відносини не припиняються повністю, незалежно від ініціатора (працівника або роботодавця). Вони зобов'язані повідомити одне одного про це в будь-який можливий спосіб. Протягом цього періоду зарплата та інші компенсації не виплачуються, а відповідні витрати покладаються на державу-агресора. Однак, деталі щодо фактичної реалізації цього наразі не зовсім зрозумілі [4].

На мою думку, суттєво допоможуть інвестиції в економіку від іноземних інвесторів та створення нових робочих місць, це сприятиме зміцненню трудових відносин та економічному відновленню після війни.

Також важливим є проведення освітніх та навчальних програм, спрямованих на розуміння та захист прав працівників під час війни. Інформування працівників про їхні права та доступ до правової допомоги є необхідною умовою для забезпечення справедливості та захисту їхніх інтересів[5].

Важливою складовою вирішення проблем трудових відносин під час війни є розробка і впровадження програм соціальної підтримки для постраждалих працівників. Ці програми можуть включати надання фінансової допомоги, медичного забезпечення, психологічної підтримки та професійного перекваліфікації. Це допоможе зменшити соціальну вразливість працівників, які постраждали від військових дій, і сприятиме їхньому швидшому інтегруванню у суспільство та ринок праці.

Необхідно також підкреслити важливість впровадження міжнародних норм і стандартів щодо трудових прав в конфліктних зонах. Забезпечення виконання міжнародних конвенцій та угод, таких як Конвенція Міжнародної організації праці

про працю населення, сприяє захисту працівників та забезпечує справедливі умови праці навіть у таких складних умовах війни.

Загалом, вирішення проблем трудових відносин під час війни вимагає комплексного підходу та співпраці між міжнародними організаціями, урядами, громадськими організаціями та місцевими ініціативами. Тільки шляхом спільних зусиль можна створити умови для встановлення справедливих, безпечних і гідних трудових відносин під час війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Урбанська Т. «Оптимізуємось»: проблеми трудових відносин воєнного часу. «Уніан»: інформаційне агенство. 2022 р. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/robova-v-ukrajini-novini-problemi-trudovih-vidnosin-voennogo-chasu-ostanni-novini-11910261.html>
2. Захист трудових прав під час війни. Безоплатна правова допомога 2022 р. URL: <https://legaid.gov.ua/publikatsiyi/zahyst-trudovih-prav-pid-chas-vijny/>.
3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». *Законодавство України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Трудові відносини в умовах війни. *Юридична компанія «Санкам»*. URL: <https://law-sankam.com.ua/bloh/trudovi-vidnosyny-v-umovakh-viinyu>.
5. Трудове право України: підручник. / За ред. проф. О. М. Ярошенко. Харків: Вид-во 2022. 376 с.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА БІЗНЕСУ

Ліщук Н. В.

*кандидат державного управління,
доцент, завідувач кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Безробіття, збільшення кількості соціально-вразливих груп населення, екологічні проблеми сьогодення, вичерпання природних ресурсів, енергетичні кризи, зміни клімату та наслідки політичної нестабільності: усе це лише короткий список глобальних проблем суспільства, які з кожним роком стають більш відчутними для людей усього світу. Через це існування соціального підприємництва стає важливим елементом стратегії розвитку для вирішення проблем суспільства та планети. Раніше єдиною суттєвою мотивацією для підприємств був прибуток, на разі для успіху компанії лише цього недостатньо. Адже споживачі вибирають той бренд, який працює соціально-відповідально, щоб відчувати себе частиною суспільства, що піклується про сталий розвиток та добробут усіх громадян.

Поняття про те, що компанія несе відповідальність перед суспільством, отримуючи прибутки, має давню історію. Періодом зародження можемо вважати

індустріальну революцію (XVIII ст.), коли почали з'являтися прототипи сучасних підприємств та підприємці з власними релігійними, етичними та етнічними поглядами, які мали нести відповідальність за своїх працівників [1].

Взагалі, виникнення та еволюція соціального підприємництва є доволі спірним питанням, адже багато дослідників мають різні думки з цього приводу. Деякі дослідження вказують на те, що вперше термін «соціальний підприємець» було згадано Джозефом Бенксом у його фундаментальній роботі «Соціологія соціальних рухів» 1972 року. Цей термін не був пов'язаний безпосередньо з підприємництвом, він використовувався Джозефом Бенксом, щоб описати управлінські навички, для вирішення різних соціальних проблем.

Ще два європейські автори Карло Борзаго та Дефурні у книзі «Поява соціального підприємства» вказують на те, що концепція соціального підприємництва є наслідуванням концепції соціальної економіки Франції у 1970 році як форми кооперативних асоціацій взаємодопомоги [2].

Деякі вчені пов'язують витoki соціального підприємництва з заснуванням Біллом Дрейтоном організації «Ashoka», яка надавала гранти новаторам за нестандартні рішення соціальних проблем в США. Академічне визнання соціального підприємництва відбулось після введення Пітером Друкером концепції соціальних інновацій. Він розглядав соціальні інновації, як управлінський інструмент для підвищення ефективності шляхом створення соціального багатства.

Засновником поняття «соціального підприємництва» все-таки вважають Моххамеда Юнуса, який тлумачить його як будь-яку інноваційну діяльність, мета якої є допомога людям. Концепція полягає в «ідейно-керованому бізнесі», прямі переваги від діяльності надаються суспільству, а власник отримує переважно нематеріальну вигоду [3]. Базуючись на існуючих тлумаченнях «соціального підприємництва» можемо виділити чотири підходи для його визначення: широкий, комбінований, інноваційний та проблемно-орієнтований.

З 2015 року згідно статті 1 Закону України «Про соціальні підприємства» маємо визначення соціального підприємства, як «Соціальним підприємством визначається суб'єкт господарювання, утворений юридичними та/або фізичними особами, пріоритетом діяльності якого є досягнення соціальних результатів, зокрема, у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг та підтримки соціально вразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших встановлених законодавством осіб)» [4].

Тобто, узагальнюючи вище наведені визначення можемо описати поняття «соціальне підприємництво» як будь-яку діяльність (не)державних, (не)прибуткових організацій, які мають у своїй стратегії соціальну складову або націлені на вирішення проблем суспільства та планети.

Головною метою соціального підприємництва є соціальний вплив, а не прибуток для власників. Прибуток насамперед використовується для досягнення соціальних цілей відкрито та відповідально. Єдиної організаційної форми для соціальних підприємств немає, але можемо виділити 4 основні сфери:

1. Трудова інтеграція – залучення до роботи та навчання безробітних людей та людей з інвалідністю;

2. Індивідуальні соціальні послуги – охорона здоров'я, медичні послуги, освіта, навчання, догляд за дітьми, допомога для літніх людей тощо;

3. Місцевий розвиток неблагополучних територій – реабілітація певних районів та допомога у розвитку, співпраця з третіми країнами;

4. Інше: охорона навколишнього середовища, культура, мистецтво, наука, інновації, спорт тощо.

Тому соціальне підприємництво це не лише економічні та соціальні елементи, а також екологія, психологія, етичність та соціальна справедливість. Сьогодні термін «соціальне підприємництво» є модним словом для комерційних підприємців, але також сьогодні ідея соціального підприємництва характеризується дебатами та концептуальною двозначністю.

Взявши до уваги усі існуючі характеристики соціального підприємництва, можемо також виділити основний базис (принципи) його діяльності: рівний розподіл акцій між усіма членами (працівниками, місцевими жителями, клієнтами тощо) та спільна власність; демократія у прийнятті рішень; доходи є інвестиціями в розвиток підприємства або вирішення соціальних та екологічних питань; можливість отримання грантів; поєднання комерційної та соціальної діяльності; спрямування на створення суспільного багатства; критерії успіху: фінансова незалежність, суспільне багатство, відповідальність за екологію та соціальні проблеми.

Інновації створюють внутрішні та зовнішні вигоди для підприємства, соціальні підприємства не є виключенням. Соціальні підприємства мають багато спільних ознак: фінансова самостійність, ризиковість, масштабування, а також інноваційність. Але основна мета не тільки максимізувати прибуток, але й збільшити соціальний вплив. Ми знаємо, що інновації є одним із ключових інструментів для довгострокового підвищення конкуренто-спроможності та покращення стану компаній. Тому розглянемо вплив інновацій на підприємство.

З 2002 року згідно статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» маємо визначення інноваційної діяльності, як «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг».

За керівництвом Осло інноваційна діяльність визначається як «усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, які справді призводять до створення інновацій чи мають за собою таку ціль», а самі інновації як «введення у використання нового або значно покращеного продукту або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків» [5].

Власне бачення інновацій як процесу оновлення певного продукту чи послуги, застосовуючи нові методи та процеси, які до цього моменту ще не використовувалися та є унікальними, тобто успішні ідеї породжують новий ціннісний продукт. Соціальні підприємці утворюють бізнес-спільноту, у якій де-факто

розробляються інновації, впроваджуються та масштабуються для досягнення максимального соціального ефекту. Є три основні підтвердження даної теорії:

Соціальне підприємництво об'єднує в собі риси державного та приватного секторів, формуючи основу для вирішення інноваційним шляхом соціальних та екологічних проблем.

Якщо нові ідеї, технології та організація роботи на підприємстві є тими інструментами, що можуть забезпечити фінансову стабільність підприємств, то це є також важливим інструментом для соціального підприємництва. Адже пошук рішень та реалізація діяльності, що має соціальний вплив, потребують максимальної інноваційності, щоб бути успішними та довгостроковими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арапетян А., Архипчик О., Пан Л. Соціально-відповідальний бізнес: переваги та обмеження. *Практика управління*. 2008. № 7. С. 12–18.
2. Бігняк О. В. Юридична та соціальна відповідальність суб'єктів підприємництва. *Університет. наук. зап.* 2006. № 1 (17). С. 150–154.
3. Кіресва О. Б. Соціальне підприємництво як засіб соціального розвитку. *Пробл. упр. соц. та гуманіст. розв.*: матеріали III регіон. наук.-практ. конф.; за заг. ред. В.Г. Вікторова. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2009. С. 79–82.
4. Мокій А. І., Дацко О. І. Розвиток соціального підприємництва у контексті зміцнення економічної безпеки депресивних територій. *Економічна безпека і підприємництво*. 2014. № 1 (53). С. 155–166.
5. Сандакова О. Соціальне підприємництво: що це? *Наша громада*. 2010. № 1. С. 19–24.

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО НАПРЯМУ

Ліщук С. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Артюшок В. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сьогодні перед суспільством актуально постає завдання виховання здорового, сильного, працездатного підростаючого покоління із активною життєвою позицією. Ці питання реалізуються у процесі виховання дітей та молоді в навчальних закладах, вдома та під час дозвілля. Організоване змістовне дозвілля дітей та молоді може суттєво вплинути на гармонійне формування їх особистості,

розширення рухового потенціалу, задоволення потреб у спілкуванні та самовираженні, а також заповнити вільний час і відволікти від вулиці та шкідливих звичок.

Результати наукових досліджень Т. Бондаря, Ю. Васькова, В. Мазіна, Т. Ротерс, В. Сутули підтверджують, що дозвілля відіграє значну роль не тільки у забезпеченні здоров'я дітей та молоді, а й у формуванні їх особистості. У наукових працях О. Томенко підкреслено, що раціонально організоване дозвілля на основі застосування різноманітних форм заходів оздоровчо-рекреаційного спрямування, є перспективним напрямом підвищення рухової активності, а рухова діяльність людини не може вважатись самодостатньою без гармонії розумового, фізичного та духовного розвитку [1; 2].

Не зважаючи на важливу роль дозвілля у житті дітей та молоді, наявні у державі та суспільстві передумови для ефективної реалізації його завдань, сучасними авторами не розглядалася проблема ефективного менеджменту позашкільних навчальних закладах фізкультурно-спортивного напрямку, що і зумовило вибір теми дослідження.

Дозвіллеву діяльність класифікують залежно від її функцій, специфічних рис, рівня суспільного розвитку, практико-орієнтованого характеру, соціального замовлення, потреб, бажань та інтересів окремої особистості за такими напрямками: художньо-естетичний, науково-технічний, еколого-натуралістичний, туристсько-красназничий, дослідницько-експериментальний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, гуманітарний, фізкультурно-спортивний (або спортивний).

Фізкультурно-спортивна або спортивна дозвіллева діяльність забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців (учнів і слухачів), необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя.

Систему фізкультурно-спортивної або спортивної дозвіллевої діяльності в Україні складають позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку: спортивні клуби, гуртки, секції; дитячоюнацькі спортивні школи, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву; спортивні клуби за місцем проживання; спортивні клуби Товариства сприяння обороні України.

Роль позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку полягає у виконання завдань для забезпечення дозвіллевої діяльності дітей та молоді і включає три взаємопов'язані аспекти: спортивний (розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, підготовка спортивного резерву для збірних команд України), фізкультурний (повноцінне оздоровлення, забезпечення змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, формування навичок здорового способу життя) і виховний (сприяння гармонійному вихованню, самореалізації вихованців).

Не зважаючи на великий масив наукових досліджень присвячених дозвіллю дітей та молоді в системі освіти, на даний момент нез'ясований реальний стан відвідування дітьми та учнівською молоддю організованих форм дозвіллевої діяльності у вільний від навчання час (зокрема позакласних та позашкільних), а також

практично не висвітлений показник відсотка дітей та молоді задіяних у дозвіллевій діяльності за місцем проживання (спортивні клуби за місцем проживання, фітнес-заклади, формальні та неформальні фізкультурно-спортивні об'єднання, сім'ї); недостатньо вивченим залишається функціонування комерційних та некомерційних закладів по забезпеченню активного дозвілля. Виявлені проблеми потребують подальшого наукового пошуку [3].

Якість діяльності позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку залежить від багатьох показників, які сумарно впливають на оцінку діяльності закладу: рівень знань вихованців, рівень вихованості, рівень соціальної адаптації вихованців у житті та суспільстві, рівень педагогічної майстерності працівників, методичне забезпечення освітнього процесу та ін.

Аналіз нормативно-правової бази дозволив визначити основні функції і завдання позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку:

- дитячо-юнацькі спортивні школи та спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву готують на базі всебічного фізичного розвитку кваліфікованих спортсменів. У таких школах працюють секції окремих видів спорту, а в них – навчальні групи за віком і ступенем спортивної підготовки учнів.

- діяльність спортивних клубів зорієнтована на потребу населення у заняттях різними видами спорту та фізичною підготовкою, головними завданнями є формування всебічно розвиненої особистості засобами фізичної культури та спорту, пропаганда здорового способу життя, запровадження фізичної культури та спорту під час навчання, роботи, побуту та відпочинку, використання засобів фізичної культури для професійно-прикладної підготовки, організація та проведення масових фізкультурно-оздоровчих спортивних заходів, надання послуг у сфері фізичної культури та спорту, створення фізкультурно-спортивних аматорських об'єднань, секцій, команд із видів спорту, проведення роботи щодо спортивного вдосконалення, підготовки та відрядження збірних команд навчального закладу на змагання, розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва зі спортивними організаціями навчальних закладів [4].

Для забезпечення дозвіллевої діяльності дітей та молоді в Україні створено необхідні організаційно-управлінські умови, до яких можна віднести систему органів управління та фізкультурно-спортивних організацій, а також фінансове, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне, нормативно-правове забезпечення цих організацій.

Сучасний механізм залучення дітей та молоді до дозвіллевої діяльності включає ряд взаємопов'язаних елементів. Рівень культури батьків, взаємовідносини в родині, відношення до фізичної культури і спорту, що значною мірою формується засобами масової інформації, матеріальний стан, зайнятість, оточення та інші фактори впливають на те, чи почне дитина відвідувати заняття в спортивних секціях, групах спортивної школи, клубу.

Саме на цьому етапі відмічається важливість взаємозв'язків ЗНЗ і ДЮСШ, важливість наявності функціонування шкільних спортивних клубів. Вирішення проблеми відбору дітей та молоді до занять у спортивних секціях, групах ДЮСШ на даному етапі залежить від інформованості учнів і батьків загальноосвітніх шкіл

щодо необхідності та позитивного впливу занять фізичною культурою і спортом на організм дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Т. С. Організаційно-педагогічна технологія менеджменту учнівських фізкультурно-спортивних клубів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і с. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Х: 2010. 232 с.
2. Вареник О. М. Особливості організації і розвитку дитячо-юнацького спорту в різних країнах світу. *Слобожанський науковоспортивний вісник*. 2007. №12. С. 322–324.
3. Жданова О. М., Чеховська Л. Я. Управління сферою фізичного виховання і спорту. Дрогобич: Коло, 2009. 224 с.
4. Іванов А. В. Проблеми сучасного етапу формування ринкових відносин у спорті України. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Донецьк : ДонНТУ, 2004. Вип. 80. С. 45–56.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Гурська Л. Л.

*викладач економічних дисциплін,
Відокремленого структурного підрозділу
«Ірпінський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

Нікітчук Н. О.

*здобувачка вищої освіти
Відокремленого структурного підрозділу
«Ірпінський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

Повномасштабна військова агресія з боку Російської Федерації призвела до виникнення соціальної, демографічної, гуманітарної та економічної кризи на теренах нашої держави. Початкова фаза війни в Україні мала значний і руйнівний вплив на економіку країни. Майже половина підприємств припинила або майже припинила свою діяльність, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу склали \$83 млрд. Рівень безробіття перевищив 30 %, а заробітна плата впала на 58 %. Протягом півтора року критичний вплив на діяльність вітчизняних компаній мають чинники саме зовнішнього середовища. Серед них можна навести наступні:

1. Ліквідація активів внаслідок проведення бойових дій.
2. Втрата ділової активності: внаслідок проведення бойових дій підприємства, їхні постачальники та покупці могли припинити здійснення своєї діяльності з питань безпеки; неможливість забезпечення обсягів реалізації у довоєнних обсягах внаслідок зниження кон'юнктури ринку, падіння попиту на продукцію.
3. Втрата зовнішньоекономічної діяльності; скорочення експорту та імпорту внаслідок окупації портів та блокади морських напрямків реалізації з боку Російської

Федерації, логістичного колапсу у галузі залізничного та автомобільного транспорту через проведення бойових дій та масову евакуацію.

4. Інфляція, що виникає внаслідок: зростання цін на паливе, електроенергію, транспортування; появи дефіциту на товари, що вироблялися підприємствами, втраченими за результатами проведення бойових дій чи внаслідок загальноекономічних передумов, зниження попиту на продукцію внаслідок зменшення доходів громадян, міграції.

5. Відсутність зовнішніх та внутрішніх інвестицій; через значні ризики таких операцій при неможливості забезпечення відповідної доходності.

6. Проблеми банківського сектору та кредитування: втрата значної частини активів банками внаслідок про-ведення бойових дій; втрата 50–70 % кредитного грошового потоку.

7. Девальвація національної валюти: збільшення вартості імпорتنих товарів, зростання інфляції [1]. На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що підприємство не здатне впливати на зовнішні чинники безпосередньо.

З метою нівелювання деструктивного впливу чинників керівникам українських підприємств рекомендовано використовувати засоби антикризового управління, реалізація яких залежить від дотримання його основних функцій та принципів. Це вимагає створення системи антикризового управління, включаючи організаційні системи прийняття рішень і управління, системи передачі й обробки інформації, системи підготовки й відправлення матеріалів, системи навчання персоналу й технічного резерву, а також антикризові теоретичні дослідження, вивчення досвіду й розробку програм.

Ключову роль відіграє формування концепції антикризового менеджменту у період воєнного часу, що включає основні завдання, на вирішення яких спрямовано дії антикризового менеджменту. Таким чином, антикризове управління – це процес, спрямований на своєчасне виявлення ознак кризових явищ у діяльності підприємства чи його зовнішньому середовищі для здійснення своєчасних коригувальних управлінських впливів з метою збереження життєстійкого стану організації та забезпечення її сталого розвитку.

Реалізація антикризового управління на практиці досягається шляхом дотримання його основних функцій, а саме: планування – визначення мети діяльності підприємства, ключових показників його функціонування, розробка стратегій антикризового управління; організація – створення системи антикризового управління, з урахуванням критеріїв оптимальності, адекватності, економічної доцільності та ефективності; мотивація – створення залежності працівників від результатів діяльності компанії, стимулювання зацікавленості персоналу у зростанні ефективності її ефективності; контроль – система показників, що дозволяє оцінити ефективність діяльності.

Важко переоцінити руйнівний вплив війни на українському бізнес, оскільки вона знищує потенціал України. Сьогодні наша країна втрачає ресурси, потужності, інфраструктуру, людський капітал, фінанси, а також рівень конкурентоспроможності. Однак завдяки державним програмам, які були запроваджені під час та після пандемії, а також з початком російської агресії проти України у 2014 році, вони мають у своєму розпорядженні низку ресурсів для підтримки та розвитку свого бізнесу

всупереч цим викликам [3]. Протягом півтора року повномасштабної війни, українські бізнеси адаптувалися, є стійкими до нових реалій, знаходять способи продовжувати працювати й навіть розвиватися в надскладних умовах господарювання.

Віriamo, що Україна переможе і зможе виконати всі передумови щодо відкриття чотирьох свобод для України: вільного руху товарів, послуг, капіталів та вільного переміщення робочої сили та підписання договору про приєднання України до ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підтримка бізнесу в умовах війни. Дія. Бізнес. Головна сторінка. URL: <https://business.diiia.gov.ua/wartime>
2. Проект Плану відновлення України. *Національна рада з відновлення України від наслідків війни*. Київ, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
3. Особливості повоєнного відновлення економіка України. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Погрішук Б. В.

доктор економічних наук, професор

*Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету*

Проць А. О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнського національного університету*

За визначенням, що наведено у Програмі Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП), «зелена» економіка – це економіка, що орієнтується на покращення добробуту людства та соціальну рівність, шляхом істотного скорочення ризиків від змін навколишнього середовища і нестачі природних екологічних ресурсів [1].

Концепція «зеленої економіки» будується на ідеях багатьох напрямків в економічній науці й філософії, таких як економіка добробуту, екологічна економіка, теорія міжнародних відносин та інших, пов'язаних з проблемами сталого розвитку. Проте концепція «зеленої економіки» не може замінити концепцію сталого розвитку, оскільки сфера її застосування розуміється у створенні оперативної політичної програми, яка сприятиме появі нових джерел економічного зростання, сумісних з екосистемами, що мають здатність до відновлювання через створення необхідних умов для інновацій, інвестицій і конкуренції [2].

Реалізація концепції «зеленої економіки» базується також на трансформації пріоритетів суспільного розвитку, зміни цінностей й всезагального усвідомлення потреби науково обґрунтованого розв'язання еколого-економічних проблем, мінімізації та усунення негативного впливу людини на навколишнє природне середовище.

«Зелена економіка» не є альтернативним напрямом економічного зростання, але водночас – це визначена стратегія глобальної економіки, що відповідає екологічним потребам XXI-го століття та Цілям сталого розвитку і обумовлює розробку інноваційних стратегічних моделей майбутнього [3].

В основі концепції «зеленої економіки» – зростання рівня добробуту населення та забезпечення належного рівня соціального забезпечення, що базується на зменшенні ризиків екологічного характеру, а також загроз для середовища життєдіяльності людини. Концепцією «зеленої економіки» передбачається процес трансформації усіх виробничих процесів й передумов споживчої поведінки, що має на меті зменшення відходів та скорочення рівня забруднення навколишнього середовища; підвищення ефективності, раціоналізацію використання ресурсів, палива, енергії та інших складових матеріального виробництва, що спрямоване на відновлення економічної системи, розширення напрямів діяльності кожного господарюючого суб'єкта, що сприяє появі нових можливостей у сфері зайнятості, просування та реалізації продукції, впровадженню ресурсозберігаючих технологій, а також змінам у системі розподілу доходів, витрат та споживання.

За змістовим навантаженням «зелену економіку» можна розглядати як певну програму із забезпечення трансформації економічної системи в напрямі сталого розвитку, заходи з реалізації якої зосереджено на: скорочення залежності економічного зростання та деградації природного середовища через реалізацію стратегій підвищення ефективності використання ресурсів (рісайклінг, повторне використання, формування нових бізнес-моделей); забезпечення справедливого розподілу глобальних ресурсів між різними країнами (розвиненими та тими, що розвиваються) шляхом зміни моделей споживання, у першу чергу; забезпечення відповідності обсягу ресурсів, які споживаються економічною системою можливостям природи через скорочення ресурсоспоживання (сировинних, водних, енергетичних, ресурсів простору) [4, с. 249].

Відновлення середовища життєдіяльності людини є комплексним завданням і потребує нових інноваційних ресурсо- та енергоефективних технологій XXI століття. Враховуючи наявність сучасних ресурсо- та енергоефективних зелених технологій саме їх впровадження, розбудова нових зелених підприємств замість браконьєрського видобутку залишків невідновлювальних природних ресурсів, і повинна стати драйвером виходу з кризи економічної системи України, яка вже зазнала суттєвих структурних змін [5].

Реалізація стратегічних напрямів розвитку «зеленої економіки» на міждержавному та загальнонаціональному рівні потребує пошуку нових шляхів та розробки інноваційних підходів щодо екологічно орієнтованого розвитку економічних систем, проведення наукових досліджень як фундаментального так і прикладного характеру, а також їх методичного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. About green economy. United Nations Environment Programme: вебсайт. URL: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy> (дата звернення: 21.08.2023 р.)

2. Горянська Т. В. «Зелена економіка» як чинник розвитку зовнішньоторговельних відносин. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47230376.pdf> (дата звернення 30.08.23.p)
3. Зінчук Т. О., Паламарчук Т. М., Усюк Т. В. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>.
4. Мішенін Є. В., Коблянська І. І. Програма дій для сталого розвитку: огляд концепцій зеленої, синьої та циркулярної економіки. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка», 2020. № 3. С. 247–257.
5. Зелена економіка як стратегічний пріоритет відновлення в умовах техногенної катастрофи і дефіциту фінансових ресурсів. Інститут зеленої економіки. URL: <http://green-economics.org.ua> (дата звернення 21.08.23.p).

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ

Риженко К. І.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Особливістю сучасного менеджменту передусім є те, що однією з головних його функцій стає підприємницька. Підприємництво перетворюється в ядро менеджменту.

Успішна підприємницька діяльність неможлива, якщо в організації (на підприємстві) не впроваджуються нововведення.

Метою менеджменту у фізичній культурі і спорті є бажаний, можливий і необхідний стан фізкультурно-спортивної організації, який має бути досягнутим.

У сучасній спеціальній літературі мета менеджменту нерідко визначається такими термінами, як «політика», «філософія», «місія» спортивно-оздоровчої організації (галузі). Визначення мети є початковим етапом процесу менеджменту у фізичній культурі і спорті, оскільки він за своїм змістом характеризує цілеспрямований, а не стихійний вплив [1].

Сучасний менеджер, має бути новатором, протистояти консерватизму, орієнтувати підприємство на постійні зміни, вдосконалення технологічного та організаційного процесу залежно від кон'юнктури ринку.

Важливе завдання сучасного менеджменту – робити знання продуктивними. Основним капітальним ресурсом, головним об'єктом витрат розвинутої економіки є такий робітник, який володіє знаннями, тобто втілює у свою працю все те, що він набув у процесі систематичної освіти [1].

Безперечно, показники, які визначають продуктивність робітника фізичної праці (наприклад, кількість деталей, виготовлених за одиницю часу або на одиницю заробітної плати), не можна застосувати щодо робітника, який володіє знаннями.

Менеджмент сьогодні повинен робити здібності й можливості робітника продуктивними. Однією з передумов успішного розв'язання цього завдання є

подолання відчуження робітника від засобів виробництва, виховання у нього почуття господаря.

Розпочавши своє існування як специфічна риса комерційних інститутів, менеджмент стає загальним і суттєвим органом розвинутого суспільства.

Сьогодні організації некомерційного характеру дедалі частіше звертаються до досвіду менеджменту, щоб навчитися управляти (лікарні, державна адміністрація, військові установи та ін.). Але це не означає, що принципи бізнес-менеджменту можуть бути перенесені на інші установи, які не мають комерційного характеру [2].

Менеджмент починається з постановки цілей, і тому некомерційні установи (наприклад, університет, лікарня тощо) потребують управління, відмітного від управління комерційними підприємствами. Однак раціональність управлінських рішень, оцінка співвідношення виділених ресурсів і здобутих результатів – ті загальні принципи менеджменту, що цілком стосуються і некомерційних установ.

Крім зазначених особливостей сучасного менеджменту, слід також підкреслити, що нині відбувається його інтернаціоналізація, колективне осмислення нових релей, породжених поглибленням міжнародного поділу праці, зростанням конкуренції і взаємозалежності в світовій економіці, створенням міжнародних систем інформації, інших структур з інтеграційними властивостями.

В цілому сучасний менеджмент характеризується:

- зміною змісту планування;
- всебічним дослідженням факторів успішної діяльності;
- орієнтацією управління на досягнення стабільних успішних результатів;
- розвинутою теорією і практикою маркетингу;
- розробкою ефективних технологій прийняття рішень;
- широким застосуванням математичних методів і досягнень інформатики в управлінні ;
- розвинутою мережею розрахункових систем і засобів комунікацій;
- активною участю персоналу в управлінні.

Спеціаліст з питань організації й управління вказує, не що робити, а як робити: організовує процес праці, обліку, контролю, дає оцінку економічній ефективності, рекомендації щодо раціонального використання робочої сили й обладнання тощо [3].

Менеджмент – це вид професійної діяльності, направлений на досягнення визначених цілей шляхом раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів з обов'язковим застосуванням економічних методів управління.

Менеджмент нерідко асоціюється з апаратом управління як специфічним органом спортивно-оздоровчої організації. За відсутності такого апарату організація як цілісна структура існувати, а тим більше ефективно функціонувати, як правило, не може [3].

Спортивний менеджмент – це теорія і практика ефективного управління організацією фізкультурно-спортивної спрямованості в сучасних ринкових умовах».

Теорія і практика менеджменту дозволяють по – новому переосмислити багато проблем, які вже стояли перед нашими керівниками. І це переосмислення відбувається з інших позицій – з позицій ринку [2].

Розвиток менеджменту пов'язано з двома підходами:

- перший з них акцентував увагу на управлінні операціями (технічною стороною виробничого процесу);

- другий орієнтований на управління трудовими ресурсами, віддаючи пріоритет психологічним факторам, мотивації і стимулювання людської діяльності.

Як галузь фізична культура і спорт – це сукупність організацій спортивно-оздоровчого профілю, які надають населенню відповідні послуги за єдиною теоретико-методичною та програмно-нормативною основою.

Фізкультурно-оздоровчі послуги відносяться до категорії соціально-культурних послуг. Вони спрямовані на задоволення духовних, інтелектуальних потреб індивіда та підтримання його нормальної життєдіяльності.

Під фізкультурно-оздоровчими послугами слід розуміти організовані форми занять фізичними вправами для досягнення поставленої мети, а також діяльність, яка її забезпечує. Ця діяльність передбачає утримання мережі спортивно-оздоровчих споруд та організацію обслуговування відвідувачів під час занять, організацію і забезпечення спортивних змагань і видовищних заходів, торгівлю, прокат і ремонт спортивного інвентарю та обладнання тощо.

Це дає можливість стверджувати, що фізична культура і спорт мають всі ознаки, які дозволяють вважати її самостійною галуззю економіки[2].

Тому фізична культура і спорт відносяться до соціальної (невиробничої) сфери, а їхнім основним продуктом є фізкультурно-оздоровчі послуги.

Механізм менеджменту у фізичній культурі і спорті – це комплекс форм, методів і засобів, які забезпечують ефективну реалізацію цілей спортивно-оздоровчих організацій, що виробляють соціально-культурні послуги та найбільш повне задоволення потреб їх працівників і споживачів.

Процес менеджменту, який здійснюється за допомогою конкретного механізму на основі сформульованої мети, змістовно представляє собою хід реалізації системою функцій менеджменту[3].

Отже, наведені характеристики наявних технологій дають змогу менеджерам спроектувати ту організаційну структуру, яка найкращим чином враховуватиме особливості застосовуваної на підприємстві технології і найефективніше її обслуговуватиме.

Таким чином, метод управління фізичною культурою і спортом визначають як спосіб цілеспрямованої дії керівника спортивно-оздоровчої організації на підлеглих і здійснення контролю за їх діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи маркетингу і менеджменту фізкультурно-оздоровчих послуг: Навчальний посібник / Л. І. Прокопова, М. Б. Чхайло. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. 298 с.
2. Жданова О. Основи управління сферою фізичної культури і спорту: навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2017. 244 с.
3. Мазаракі А. А. Менеджмент: теорія і практика. Х.: ТОВ «Атіка ЛТД», 2007

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Росохацька М. О.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Гвінсадзе А. А.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Фінансовий менеджмент – це діяльність підприємства, спрямована на управління фінансами, використовуючи при цьому різні методи, прийоми чи навіть штучний інтелект, щоб максимально мінімізувати ризики та збільшити прибутки. Фінансовий менеджмент – це не тільки про те, як і куди вкладати кошти, на що їх витратити, це ще про мінімальний та максимально можливий обсяг фінансових ресурсів в умовах конкуренції, про джерела залучення фінансів, про оперативне управління фінансовими ресурсами окремо для короткострокового та довгострокового періоду, а також управління ризиками. Усе це вимагає багато часу та уваги, тому цифровізація наразі виконує ці функції автоматично та швидко. Мета фінансового менеджменту – отримати максимальну фінансову вигоду від функціонування підприємства в інтересах його власників. Загалом, фінансовий менеджмент являє собою гнучкий механізм управління, орієнтований на швидкі зміни у внутрішньому і зовнішньому економічному середовищі [1].

Цифровізація фінансового менеджменту в сучасних економічних умовах є важливим та актуальним процесом, який впливає на спосіб, яким компанії, організації та підприємства управляють своїми фінансами. Загалом, цифрова економіка передбачає використання та активне впровадження на практиці інформаційних комунікацій та інновацій. Для промислових підприємств перехід до цифрової економіки у світовій практиці отримав назву Четвертої індустріальної революції (Індустрія 4.0). Очевидно, що використання таких технологій, як робототехніка і автоматизація процесів (RPA), штучний інтелект (AI) та Інтернет Речей (IoT) радикально впливають на фінансову галузь, що спричинило виникнення напрямку Фінанси 4.0.

Інтеграція цифрових технологій та елементів фінансового менеджменту дозволяє створити принципово нову концепцію управління підприємством, яка більш ефективним способом забезпечує стійку інтеграцію між Front-End і Back-End процесами у більш розвинутому вигляді, ніж це було раніше [2].

Існує багато переваг цифровізації фінансової сфери. По-перше, відмова від паперового документообігу, а це про екологічність, яку зараз намагається впровадити в свій бізнес увесь світ. По-друге, це економить час, щоб знайти необхідну інформацію, тобто за допомогою постійного доступу до інформації можна ефективно управляти підприємством чи установою. По-третє, більш швидке та ефективно прийняття рішень. Помилки мінімальні, адже є факти, за якими можна спрогнозувати майбутні ризики та наслідки. Також, автоматизація легких

завдань, яке раніше не могло дозволити програмне забезпечення, а зараз це не проблема. Тому у фахівців є більше часу на виконання більш важливих завдань. До того ж, це економія коштів. Не можна не сказати про прозорість інформації, адже її можна зробити доступною лише для певного кола людей і обмежити для інших. Також інтеграція фінансового менеджменту в інші бізнес-процеси, тобто йдеться саме про тісну та ефективну взаємодію з керівниками під час прийняття важливих для компанії рішень [2].

Цифровізація фінансового менеджменту призводить не лише до полегшення управлінських та бухгалтерських процесів, але й покращує безпеку фінансових активів і даних. Системи аутентифікації, шифрування та біометричні методи ідентифікації зробили фінансовий менеджмент безпечнішим.

Розглядаючи недоліки, варто зазначити відповідний рівень кваліфікації персоналу для роботи з цифровими технологіями. Він має бути більш обізнаним у сфері управління фінансами, ефективності управління ними, знати базові навички, щоб автоматизувати рутинні процеси в фінансових розрахунках. Тому потрібно вкладати кошти в навчання персоналу працювати з інформаційними технологіями. Також не можна не сказати про конфіденційність. Так як зараз більшість сфер перейшли на дистанційну роботу, це спричинює більшу ймовірність порушення конфіденційності. Тобто компанії мають бути готові нести додаткові витрати для створення належного рівня безпеки інформації [2].

Відповідно до дослідження Gartner, 82 % фінансових директорів планують вкладати кошти в цифрові можливості бізнесів, а 70 % – в інформаційні технології [3]. На думку багатьох дослідників, це не тільки збільшить продуктивність компанії, а й дозволить їй конкурувати, займати лідерські позиції та йти в ногу з часом.

Підсумовуючи, варто сказати, що інтеграція цифрових технологій та фінансового менеджменту призводить до створення "когнітивного підприємства", яке може аналізувати та адаптуватися до мінливих умов ринкового середовища. Його здатність до виробництва тісно пов'язана зі змінами в зовнішньому світі. Таким чином, суб'єкт господарювання стає більш гнучким у впровадженні інновацій і може виступати як ініціатор нових видів діяльності. Завдяки цифровому фінансовому менеджменту, який використовує потужну аналітику та обробку даних, ефективність проєктів розраховується швидко та точно, що дозволяє швидко впроваджувати експерименти та інновації без значних операційних перешкод.

ЛІТЕРАТУРА

1. Що таке фінансовий менеджмент? (2023). URL: <https://biznesua.com.ua/shho-take-finansoviy-menedzhment/> (Дата звернення 01.09.2023).
2. С. В. Башлай, М. В. Павловський, М. П. Лизак (2023). Розвиток фінансового менеджменту в умовах цифровізації економіки. *Ефективна економіка*. № 5.
3. Фінансовий директор і цифровізація: як очолити процес і залишатися ефективним. (2023). URL: <https://finacademy.net/materials/article/finansoviy-direktor-i-cifrovizaciya-ua> (дата звернення 01.09.2023).

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ткачук М. П.

*кандидат економічних наук, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Іванців Б. З.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

У сучасних умовах, що характеризуються циклічними фінансовими кризами, ефективне управління фінансовою діяльністю підприємства значною мірою залежить від правильної побудови організаційного забезпечення фінансового управління в рамках цілісної організаційної структури підприємства. Досвід показує, що традиційна організаційна системи управління фінансовою діяльністю досягається за умови використання функціональної будови центрів управління. Існує два основних підходи до функціонального розмежування центрів управління. Перший – принцип незалежної діяльності функціональних центрів управління; другий – принцип взаємопов'язаної діяльності функціональних центрів управління. Таке інтегрування дозволяє при мінімальних витратах забезпечити координованість дій між різними струк-турними підрозділами підприємства.

Варто зазначити, що формування організаційної структури управління фінансовою діяльністю неможливо без наявності суб'єктів управління фінансовою діяльністю підприємства. Суб'єктами управління фінансовою діяльністю підприємства виступають його структурні та функціональні підрозділи, діяльність яких взаємопов'язана і підпорядкована головній меті управління фінансовою діяльністю на підприємстві, а саме: отриманню максимального прибутку з мінімальними витратами.

Організаційна структура управління фінансовою діяльністю та її місце в ієрархії підприємства значною мірою залежать від форми організації бізнесу, галузі та обсягів діяльності господарювання.

За ієрархічною ознакою організаційні структури управління фінансовою діяльністю підприємства можуть бути дво- або трирівневими. Перший рівень – це фінансові служби управління підприємством у цілому, другий – його структурні одиниці (відділи, служби, цехи), третій – підрозділи (дільниці, бригади).

На нашу думку, з метою комплексного і системного організаційного забезпечення управління фінансами на підприємстві доцільно створювати фінансову службу, яка б виконувала наступні функції: фінансо-вий аналіз, фінансове планування,

фінансове прогнозування, фінансовий облік, фінансовий контроль. До фінансової служби повинні входити такі підрозділи: бухгалтерія; відділ планування та прогнозування; фінансово-аналітичний відділ.

В останні роки на практиці поряд з традиційною інтеграцією системи фінансового управління у загальну систему управління підприємством використовуються й інші більш прогресивні форми такої інтеграції. Одною з таких форм є концепція управління окремими напрямками діяльності підприємства на основі «центрів відповідальності». Центр відповідальності являє собою структурний підрозділ підприємства, який повністю контролює ті чи інші напрямки фінансової діяльності, а його керівник самостійно приймає управлінські рішення і несе повну відповідальність за досягнення планових показників, що характеризують стан фінансової діяльності цього підрозділу.

Основними етапами формування системи організаційного забезпечення фінансового управління на підставі центрів відповідальності можуть бути наступні:

- дослідження особливостей функціонування окремих структурних підрозділів з позиції їх впливу на окремі аспекти формування та викорис-тання фінансових ресурсів;
- визначення основних типів центрів відповідальності в розрізі струк-турних підрозділів підприємства;
- формування системи прав, обов'язків і міри відповідальності керів-ників структурних підрозділів, визначених як центри відповідальності;
- розроблення та доведення центрам відповідальності планових (нормативних) фінансових завдань у формі поточних чи капітальних бюджетів;
- забезпечення контролю виконання встановлених завдань центрами відповідальності шляхом отримання відповідної інформації (звітів), її ана-лізу і з'ясування причин відхилень.

Так, у фінансовій структурі підприємства, залежно від специфіки та структури бізнесу, а також від функцій, виконуваних підрозділами, можуть бути виділено п'ять основних видів центрів відповідальності; центр нормативних витрат, центр управлінських витрат, центр управлінських витрат, центр доходів, центр прибутку, центр інвестицій

Кожен центр відповідальності організаційної структури управління фінансовою діяльністю відповідає за конкретний показник фінансової діяльності підприємства й контролюється певним менеджером даного підрозділу, що дозволяє чітко та ефективно виявляти, аналізувати та усувати виявлені недоліки роботи центрів відповідальності.

Другою складовою системи забезпечення управління фінансовою діяльністю являється інформаційна система, яка набуває прямого значення, оскільки від якості використовуваної інформації при ухваленні управлінських рішень значною мірою залежать витрати фінансових ресурсів, прибуток і інші показники, що формують грошові доходи власників капіталу.

Для налагодження ефективного і системного інформаційного забезпечення необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати бази даних шляхом поділу інформації на групи, які використовуються на різних рівнях управління;

- визначити необхідні програмні продукти для проведення аналізу фінансового стану підприємства;

- постійно контролювати стан застосування фінансової інформації.

Основу інформаційної бази управління фінансовою діяльністю становлять показники внутрішніх інформаційних джерел підприємства, що є підставою для проведення аналізу, прогнозу і прийняття оперативних управлінських рішень в усіх напрямках фінансової діяльності підприємства, зокрема йдеться про показники фінансового стану і результатів господарської діяльності підприємства в цілому, показники фінансових результатів діяльності окремих структурних підрозділів, а також нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком.

До основних класифікаційних складових інформаційного забезпечення управління фінансовою діяльністю належать:

- звітні та оперативні дані, зокрема фінансова звітність, статистичні оперативні дані;

- нормативна та інструктивна інформація всіх рівнів (державна, регіональна, галузева);

- планово-прогнозна інформація;

- довідково-аналітична інформація.

Система інформаційного забезпечення повинна містити наступні складові: інформацію, інформаційний потік, інформаційну систему, інформаційну технологію, комунікативне середовище, канали руху інформації, носії та передавачі інформації.

На основі проведеного дослідження зроблені наступні висновки: ефективність управління фінансами сучасного підприємства може бути досягнута завдяки діяльності системи організаційно-інформаційного забезпечення що здійснює поєднання дій і рішень по забезпеченню стійкого поточного фінансового становища підприємства, його платоспро-можності і ліквідності, а також перспектив розвитку, підкріплених довгос-трьохрічними джерелами фінансування, що формують структуру активів.

Дотримання чіткої алгоритмізації організаційно-інформаційного забезпечення та управління інформаційними потоками створить умови для прийняття раціонального ефективного управлінського рішення із мінімальними ресурсними витратами та значно знизить величину можливих ризиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аранчій В. І., Томлін О. О., Дорогань-Писаренко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посібник. РВВ ПДАУ. 2021. 300 с.

2. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.

3. Жигалкевич Ж. М., Кам'янська О. В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Трофімчук М. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Країнська Л.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Нестабільність та складність прогнозування зміни зовнішнього середовища функціонування українських підприємств, внаслідок війни, потребує застосування принципів та методів адаптивності, щоб своєчасно реагувати на зміну середовища функціонування на основі вдосконалення внутрішніх процесів та коригування існуючих засад управління.

Адаптивне управління – це стратегія управління, яка полягає в здатності системи або організації адаптуватися до змін у своєму оточенні або умовах функціонування. Цей підхід спрямований на забезпечення стійкості і ефективності в умовах невизначеності і змін [1, с. 27].

У розробленні та реалізації стратегії розвитку підприємства адаптація забезпечує відхід від жорсткого встановлення переліку основних показників із чітко визначеними очікуваними результатами на користь поетапного виконання завдань з можливістю гнучкого коригування (відповідно до зміни ситуації), але без істотного коригування загального напрямку в розвитку.

Розвиток підприємства, що реалізує адаптивну систему управління, матиме еволюційний характер. Але при цьому необхідно врахувати, що орієнтиром такого розвитку буде слугувати стратегічна мета, зокрема виживання в умовах несприятливого і невизначеного середовища, що в цілому можна вважати актуальним для більшості вітчизняних підприємств [2], особливо в сучасних кризових економічних умовах.

В умовах постійних змін у зовнішньому середовищі і розвитку сучасного бізнесу, сформувалося декілька різних підходів до управління, кожен з яких має свої принципи, особливості і методології, які спрямовані на досягнення ефективності та адаптацію до змін (Табл. 1).

Підходи до управління підприємством з позицій адаптації до зовнішнього середовища

Підхід до управління	Особливості управління	Способи адаптації до зовнішнього середовища
Процесний	Управління підприємством розглядається як процес послідовного виконання функцій управління	Зовнішнє середовище розглядалось як стабільне, а відтак способи адаптації відсутні
Системний	Фокусування уваги на цілісності структури підприємства; орієнтація на кінцеві показники діяльності підприємства	Формуються передумови адаптивного менеджменту, цільове управління як спосіб адаптації
Ситуаційний	Орієнтація управління на сукупність впливів різних факторів, які класифікують на фактори прямої і похідної дії	Становлення адаптивного менеджменту, моніторинг факторів зовнішнього середовища як спосіб адаптації
Рейнжиніринговий	Є продовженням процесного підходу і дозволяє нівелювати процеси, не пов'язані з кінцевим результатом	Виокремлення форм адаптації до зовнішнього середовища – за рахунок організаційної структури управління
Мережевий	Управління підприємством формується через побудову мереж, що функціонують на основі ринкових механізмів	Мережеві структури є реакцією на швидко змінне зовнішнє середовище
Підхід на основі управління знаннями	Управління підприємством здійснюється на основі узагальнення, накопичення та систематизації знань	Самонавчання як один із способів адаптації

Джерело: [3, С.159]

Сучасне бізнес-середовище надзвичайно динамічне та функціонує в умовах невизначеності. Адаптивне управління покликане забезпечити здатність організації адаптуватися до цих змін, зберігаючи при цьому ефективність.

Комбіноване застосування вище наведених підходів до адаптивного управління бізнесом в умовах війни, є вкрай важливим завданням, оскільки військовий конфлікт та території України призвів до різкої зміни економічних, соціальних і політичних умов. Це все вимагає врахування в процесі управління нижченаведених ключових аспектів.

Першочерговим завданням є відстеження розвитку ситуації. Бізнес повинен бути постійно в курсі подій та оцінювати їх можливий вплив на його діяльність. Тобто це передбачає постійний моніторинг зовнішнього середовища та внутрішніх процесів організації, що допомагає вчасно виявляти зміни і використовувати дані для аналізу та прийняття рішень. На основі інформації, отриманої в результаті моніторингу, організація приймає необхідні заходи для адаптації до змін. Це може включати зміни в стратегії, процесах, структурі чи ресурсах. Гнучкість і можливість швидко реагувати на зміни – ключові аспекти адаптивного управління. Підприємство повинно бути готовою змінювати свої дії і реагувати на нові обставини. Організація повинна вчитися на власних помилках і досвіді, а також використовувати здобуті знання для покращення своєї діяльності в майбутньому. Пріоритетом в сучасних умовах є оцінка ризиків, пов'язаних з війною і розробка плану їх мінімізації. Це може включати зміни в постачанні, логістиці та безпеці працівників, а також вимагати збільшення резервів ресурсів, таких як сировина та інші виробничі запаси та фінансових резервів.

Отже, адаптивна система управління повинна передбачати постійну оцінку і вдосконалення процесів, стратегій і структури підприємства, відповідно до змін в середовищі. Основною ціллю розвитку має бути не лише виживання, але й збільшення конкурентоспроможності та стійкості підприємства. Стратегія повинна бути чіткою та відображати відповідність досягненням цілей підприємства в умовах кризи. Врахування ризиків є ключовими елементами адаптивного управління. Підприємство повинно бути готовим до невизначеності і швидко реагувати на можливі загрози. Важливо включити персонал підприємства в процес адаптації, оскільки їхні ідеї і підтримка можуть бути вирішальними в управлінні підприємством в нових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Allen, Craig R., Ahjond S. Garmestani. Adaptive management. Springer Netherlands, 2015. 264 p.
2. Сіденко В. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/EP_18_1_37_uk.pdf
3. Пугачевська, К., Лисенко, Е. Адаптивне управління підприємством в умовах невизначеності. Молодий вчений 9 (97), 2021. С. 158–161.

ТРАСТОВІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ

Ушакова О. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, обліку та фінансів
ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
Рівненський інститут*

Довірчі (трастові) операції банків – це операції з управління майном і фондovими цінностями, надання інших послуг на користь і за дорученням клієнтів на правах довіреної особи. За сутністю вони являють собою діяльність банку у ролі довіреної особи своїх клієнтів з управління майном і цінними паперами від свого імені та на власний розсуд із зобов'язанням збереження і примноження капіталу клієнта за визначену, як правило, відсоткову винагороду від приросту активів клієнта.

Пасивні трасти є послугами з управління певним майном, що не реалізовується і не закладається довіреною особою. Власність, що перебуває в активному трасті, може вільно відчужуватися без згоди довірителя, зокрема:

- продаватися;
- віддаватися в борг;
- надаватися у заставу.

При наданні трастових послуг усі відносини, які виникають між учасниками, оформляються спеціальною угодою – трастовим договором. Трастові послуги у багатьох випадках нотаріально завіряються.

В Україні правові основи надання банками трастових послуг і послуг зі зберігання цінностей закладені у:

- Законі України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 [4];
- Цивільному кодексі України № 435-IV від 16.01.2003 [5];
- Правилах з організації захисту приміщень банків в Україні, затверджених Постановою Національного банку України № 63 від 10.02.2016 [3].

На зарубіжних і вітчизняному ринках в усіх суб'єктів динамічно зростають операційні ризики, тому виникає необхідність вмілого управління ними, зокрема при кредитуванні та інвестуванні, не кажучи вже про управління грошовими потоками в межах глобального фінансового ринку. Глобальні банки конкурують один з одним за висококваліфікований персонал фінансових інженерів, постійно навчають його.

Фінансовий інжиніринг – це розвиток і творче застосування фінансових технологій для розв'язання фінансових проблем та використання фінансових можливостей. Фінансовий інженер застосовує сучасні фінансові технології або фінтех (fintech) і штучний інтелект для вирішення комплексу задач досягнення бізнес-структурою стійкості зростання вартості бізнесу в довгостроковій

перспективі в умовах надвисокої швидкості змін технологій, бізнес-середовища та бізнес-практик [2]. Фінансовий інжиніринг реалізується за допомогою різних фінансових інструментів (активи, зобов'язання, капітал), в тому числі гібридних, синтетичних й екзотичних [6, с. 40–67].

Пальма першості у технологіях фінансового інжинірингу, тобто виробленні новаторських фінансових продуктів і стратегій часто належить інвестиційним банкам і компаніям. Більшість таких новаторських розробок з'явилися з метою вирішення конкретних проблем клієнтів.

Трастові послуги в банківському контексті є нетрадиційною діяльністю і часто включають створення трастових фондів. Вони можуть бути юридичною структурою, призначеною для збереження й управління активами від імені інших фізичних осіб або організацій, які є бенефіціарами трасту.

Це дозволяє клієнтам банку [1]:

- знизити податкові зобов'язання;
- диверсифікувати ризики;
- управляти спадщиною;
- управляти майном;
- зберігати майно;
- захистити свої активи;
- замовляти агентські послуги.

З огляду на це, трастові послуги банку можуть бути одним з об'єктів фінансового інжинірингу, який включає створення складних фінансових продуктів або підприємницьких структур для досягнення певних цілей фінансової і господарської діяльності, зокрема:

- зниження податкового тягаря;
- оптимізації ризиків;
- забезпечення ліквідності тощо.

Однак, деякі фінансові інжинірингові операції можуть бути неетичними або навіть незаконними. Наприклад, фінансовий інжиніринг може використовуватись для створення складних структур, які мають за мету ухилення від сплати податків або приховування істинного стану фінансово-господарських справ клієнта. Такі практики, безперечно, є об'єктом посиленого законодавчого контролю і регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варцаба В. І., Заславська О. І. Сучасне банківництво: теорія і практика. Навчальний посібник. Ужгород. Видавництво УжНУ «Говерла». 2018. 364 с.
2. Величкін В. О., Тимошенко М. В. Фінансовий інжиніринг. Навчальний посібник. Дніпро. Ун-т митної справи та фінансів. 2019. 124 с.
3. Правила з організації захисту приміщень банків в Україні. Постанова Національного банку України № 63 від 10.02.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0063500-16#Text>.
4. Про банки і банківську діяльність. Закон України № 2121-III від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

5. Цивільний кодекс України. Закон України № 435-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Хвостенко В. С., Меренкова Л. О., Агапова М. Ю. Фінансовий інжиніринг. Навчальний посібник. Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2020. 120 с.

ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ

Фімяр С. В.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку,
математичних та інформаційних дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»*

Довгань В. В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»*

Для визначення природи або сутність цього економічного зростання розглядаються фактори, які безпосередньо вплинули на покращення та зростання основних макроекономічних показників:

- ефективне керівництво уряду, завдяки якому настала політична стабілізація та структурні перетворення;
- продуктивні потужності стали більш ефективно використовуватися;
- розвиток підприємництва, що є важливим фактором формування та зміцнення ринкової системи господарських зв'язків [1].

Можна зазначити, що економічне зростання є «відновним», тобто. все більша частина ресурсів, що вивільняються, інтенсивно задіяні в ринковому секторі. У той самий час слід зазначити, що це зростання може сягнути свого піку, тобто. до найвищої точки використання ресурсів. І тому є проблеми збереження стабільного зростання та знаходження нових шляхів підвищення економічного зростання.

Таким чином, у стадії відновного зростання потрібне додаткове залучення ресурсів за допомогою суттєвого підживлення інвестиціями.

На нашу думку, відновне зростання має бути підтримане за допомогою інвестиційних процесів, тобто, господарсько-виробничий процес буде ефективним, якщо до цієї системи буде залучено інвестиційний процес.

Система фінансування є одним із інструментів реалізації державної політики у галузі інвестиційної діяльності. За відсутності такої системи неможливо говорити про ефективний розвиток інноваційних процесів в діяльності підприємств та організацій і АПК. Для проведення активної інноваційної політики необхідно вжити неординарних заходів, спрямованих на вдосконалення системи фінансування, кредитування та податкової політики та позабюджетного фінансування. В тому числі враховуючи необхідність відбудови, розмінування та

суттєвих заходів для залучення ресурсів на відновлювання постраждалих і неокупованих територій. Інвестиційна політика на даному етапі повинна базуватись на концентрації коштів та суворому контролі за їх використанням. Також має бути підвищено відповідальність за ефективне використання бюджетних коштів [2, 26–27].

Як уже було сказано вище, ефективний інвестиційний процес виступає головним фактором, що посилює подальше зростання економіки. зростання економіки є головним фактором створення економічної безпеки республіки [3].

Економічна безпека являє собою сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, стабільність і стійкість. Вона визначає здатність економіки постійно підтримувати послідовну реалізацію державних економічних інтересів, стійку дієздатність суб'єктів господарювання, нормальні умови життєдіяльності населення.

Економічна безпека є головною якісною характеристикою економічної системи. Серед зовнішніх чинників економічної безпеки національної економіки можна вирізнити (на жаль в умовах сьогодення деякі аспекти можуть навпаки суттєво знизити інвестиційну привабливість):

- сприятливий інвестиційний клімат;
- ефективне протікання інвестиційних процесів;
- зниження наростання імпоротної залежності;
- оптимальне керування зовнішньою та внутрішньою заборгованістю;
- зниження відтоку капіталу.

Аналіз економічного становища більшості країн Європи показав, що перелічені фактори є не основними по відношенню до внутрішніх факторів економічної безпеки. Наростання несприятливих факторів економічної безпеки відбувається в економіці країн пострадянського простору за такими напрямками; зниження технологічного рівня виробництва, спад виробництва, погіршення структури вітчизняного виробництва, низький рівень інвестиційної сфери, руйнування науково-технічного потенціалу, наростання соціальної напруги та ін. [4, с. 42–43].

Інвестиційний процес є цілеспрямовано створеною, взаємодіючою сукупністю методів і форм, джерел інвестицій, інструментів і важелів впливу на відтворювальний процес на користь розширення діючого виробництва або авансування новоствореного виробництва. Тобто управління інвестиційним процесом здійснюється за допомогою інвестиційних механізмів.

Інвестиційний механізм включає наступні структурні складові: інвестиційний клімат, ресурсне, правове, методичне, організаційне забезпечення сприятливого інвестиційного середовища.

Інвестиційний клімат забезпечує взаємодію конкретного інвестиційного механізму із зовнішнім по відношенню до нього економічним та соціальним середовищем, з відповідними економічними та господарськими механізмами. Також інвестиційний клімат включає дослідження, послідовне уточнення та деталізацію всіх тих мотивів діяльності та економічних очікувань, якими керуються інвестори при визначенні об'єктів докладання своїх ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Т.Н. Алиев. Structural shifts in the economy of Azerbaijan and prospects. Baku. 2010 301 с.
2. Лібанова Е.М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів. Демографія та соціальна економіка. 2011. № 1 (15). С. 24–38.
3. Akerlof G.A. The missing Motivation in Macroeconomics. *The American Economic Review*. 2007. p. 67.
4. Buttery B. R., Buzzell R. J. Evaluation of methods used in computing net assimilation rates of soybeand/ Crop/Sci 14. 2014. p. 41–44.

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС ТА УПРАВЛІННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Харитонович А. В.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Назаренко М. О.

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Чому економічний розвиток та управління є ключовими викликами сьогодення та як розвиток науки нам допомагає у цьому? Найважливіші фактори, які визначають подальший розвиток суспільства у сучасному світі це розвиток економіки та ефективне управління. Розвиток науки дозволяє нам досягати масштабних цілей за менший проміжок часу, як наприклад, ми можемо швидше створити стабільне економічне середовище, яке буде нестримно розвиватись, знаходити нових клієнтів та поширюватись у світі.

Одна з недавніх історій: компанія Moderna, яка відіграла вирішальну роль у створенні вакцини проти Covid-19. Це дозволило не тільки врятувати життя та здоров'я мільйонів людей, а й допомогло стабілізувати ситуацію в економіці, сприяючи поверненню до бізнес-діяльності та нормального функціонування суспільства [6]. Це була інвестиція на мільярди доларів, проте компанія Modern отримала в рази більше за допомогою свого винаходу ще до кінця 2021 року[5]. Дослідження вакцин доказало, що вони успішні у 93% випадків та лікарні зі всіх країн світу почали одразу купувати їх і розповсюджувати далі.

Отже, компанія Modern змогла швидко отримати довіру людей, вона була одна з «перших винахідників» вакцини, мала хороші відгуки, знала, як рекламувати свій товар і нестримно розвивалась, тому змогла покращити економіку на світовому рівні.

Економічна динаміка. «Живі» тренди технологічних інновацій. Економічна динаміка – процес функціонування економічної системи в ринковому періоді на

довгі терміни [2]. Сучасні технологічні вдосконалення, такі як штучний інтелект (ШІ), блокчейн та Інтернет речей (IoT), мають значний вплив на трансформацію економічних моделей.

-Штучний інтелект (ШІ) – застосування штучного інтелекту в економіці змінює спосіб, яким ми виробляємо, споживаємо та взаємодіємо з товариством. ШІ впливає на автоматизацію виробництва, аналіз даних, вибірковий маркетинг та багато інших аспектів економіки [2].

-Блокчейн – система запису та передачі інформації, що дозволяє зберігати дані у вигляді ланцюжка блоків. Провідні вчені вважають, що інноваційна технологія блокчейн буде головним трендом у розвитку економіки у 21 столітті. За оцінками фахівців, блокчейн може змінити галузі, які разом створюють п'яту частину грошового обігу США (близько 3,6 трлн доларів). На першому місці для цих змін знаходяться фінансові послуги [4].

-Інтернет речей(IoT) – технологія перетворює звичні речі, які ми вже знаємо, в інноваційні девайси, які включають як розумні годинники, так і цілі розумні будинки. Вона з'єднує навіть ті об'єкти, які далекі від Інтернету, з мережею і надає їм зовсім нові можливості. Незабаром ми очікуємо більше ніж 50 мільярдів таких девайсів, і це станеться вже за декілька років [10]. Інновації для економіки та управління це завжди великий «плюс» та саме за допомогою цієї технології людство може створити незвичні речі, що будуть з часом повністю витіснити людську роботу.

Отже, ці технологічні новації не тільки змінюють економіку, а й створюють нові можливості для бізнесу та інвесторів. Вони сприяють виникненню нових ринків, модифікації бізнес-моделей та більш ефективному розв'язанню складних завдань. Економічна динаміка ставить під сумнів традиційні підходи до управління, вимагаючи гнучкості від бізнесу та уряду для адаптації до змін. Таким чином, виробники, підприємці та менеджери повинні бути відкриті до впровадження інновацій та сучасних технологій, щоб успішно діяти в жвавому економічному оточенні.

Зв'язки між гібридними автомобілями та електронними гаманцями: як технологія перетинається з економікою. Існує багато факторів, які пояснюють, чому технології дуже тісно пов'язані з економікою, перелік факторів із прикладами технологій, які заповнюють наш світ:

-Фінансова вигода – гібридні автомобілі коштують дорожче, але їхнє обслуговування в рази дешевше, оскільки їхня головна перевага це зменшення споживання пального, яке в наш час дуже затребуване та ціни на яке досі зростають [8], як і електронні гаманці в свою чергу сприяють до зменшення витрат на друк грошових засобів та їх обіг.

-Розвиток нових ринків – зростання попиту на гібридні автомобілі та електронні платежі може призвести до створення нових ринків та робочих місць у секторах, пов'язаних з розробкою технологій, виробництвом та обслуговуванням.

-Заохочення від держави – багато країн надають фінансові заохочення для власників гібридних автомобілів, такі як податкові кредити, зниження митних

платежів, знижені ставки реєстраційного збору тощо. Це може знизити загальну вартість придбання гібрида в майбутньому [9].

-Швидкість транзакцій та використання – цей фактор є дуже важливим для бізнесу та управлінців, коли швидкість виконання роботи пов'язаний з кількістю клієнтів.

-Енергоефективність – гібридні автомобілі здатні також зменшувати викиди шкідливих газів, оскільки вони можуть перемикати режими між електричним та бензиновим двигунами залежно від потреби: електричний мотор використовується для менш вимогливих умов руху, тоді як бензиновий двигун навпаки [9]. Електронні гаманці в свою чергу сприяють економії паперових грошей та їх транспортуванню, споживаючи менше ресурсів.

Усі ці фактори показують, як технологія гібридних автомобілів та електронних гаманців взаємодіє з економікою. Ця взаємодія може включати як позитивні аспекти, такі як збільшення ефективності та зменшення витрат, так і виклики, пов'язані з розробкою інфраструктури та забезпечення кібербезпеки електронних платіжних систем.

Секрети управлінської майстерності. Управління стало важливою складовою економічного аспекту сучасного життя через постійний розвиток бізнесу, технологій та зміни у споживацьких звичках. Один із ключових факторів, що визначають успіх підприємств, – це ефективне управління, яке дозволяє адаптуватися до змін, знаходити нові можливості та зберігати конкурентоспроможність [3].

Фірмові ходи інноваційних лідерів, таких як Apple, Google, Amazon та інші, відіграють важливу роль у формуванні нових трендів та створенні нових ринків. Розберемо декілька пунктів з їхньої стратегії:

1. Інновації та дослідження – не було жодного року за останній час, коли Apple не представила свій новий товар чи не оновила минулий. Ноутбуки, телефони, ще й новинки у вигляді годинників, навушників, очків, автомобілів і багато іншого, тому ця компанія так успішно розвивається [7].

2. Дизайн та користувацький досвід – усі найбільш популярні компанії акцентують увагу на естетику та зручність використання своїх продуктів. Вони проводять десятки опитувань, що краще змінити чи додати, щоб їхній продукт був на вищому рівні зручності та комфорту. Це допомагає залучити та утримати клієнтів, створюючи відданість марці [7].

3. Стратегія платформ – багато лідерів інвестують у створення екосистем, які включають не тільки продукти, але й послуги, додатки та рішення від сторонніх розробників. Це сприяє збільшенню використання їхніх продуктів та послуг.

4. Стартапи та інвестиції – багато інноваційних компаній також інвестують у стартапи або купують їх, щоб здобути доступ до нових ідей та технологій.

Це лише декілька стратегій управління великих компаній. Менеджмент став необхідною складовою для досягнення успіху та економічного розвитку, оскільки, воно дозволяє компаніям адаптуватися до змін, впроваджувати нові ідеї та технології, а також реагувати на потреби ринку та споживачів.

Висновок. На мою думку, управління є важливим фактором сучасного економічного ландшафту, адже воно визначає спроможність компаній

адаптуватися до змін та інновацій. Компанії-лідери впроваджують різноманітні стратегії. Технології створюють можливості для розвитку нових ринків та інновацій, а також впливають на екологічний та соціальний аспекти нашого життя. Важливо враховувати, як ці зміни впливають на наше оточення та власні фінансові практики для досягнення більш стійкого та ефективного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук А. Штучний інтелект: економіка, інтелектуальна власність, загрози. 2021 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/572308f9-6976-4308-bf27-efc49838fbdb/content>
2. Динаміка економічна. ВУЕ. 2021 URL:<https://vue.gov.ua/>
3. Ефективність управління. Studies. URL:<https://studies.in.ua/polit-men-shpora/2566-efektivnst-upravlnnya.html>
4. Краус К.; Манжура О. Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки. 2022 URL:http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/76.pdf
5. Некрасов В.; Максимчук М. Перші вакцини від COVID-19: на що можуть розраховувати українці і коли. 2020 URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/11/23/668273/>
6. Прізова В. П'ять головних вакцин від COVID-19: наскільки ефективні та як працюють. 2021 URL: <https://suspilne.media/101518-pat-golovnih-vakcin-vid-covid-19-naskilki-efektivni-ta-ak-pracuut/>
7. Прушківська Е. Головна. *Економічний вісник НГУ*. 2020 URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/4/EV20204_028-035.pdf
8. Учасники проєктів Вікімедіа. Гібридне авто. Вікіпедія. URL:<https://uk.wikipedia.org/>
9. ФЕНОМЕН ГІБРИДНИХ АВТО І ЧОМУ ВАРТО КУПУВАТИ ГІБРИД? 2023 URL:<https://detroit.co.ua/fenomen-gibrydnyh-avto-i-chomu-varto-kupuvaty-gibryd/>
10. Що таке Інтернет Речей? – Internet of Things. Internet of Things – «Internet of Things» bachelor program site. URL:<http://iot.lviv.ua/>

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Чеврноженко О. П.

*викладач спеціаліст, відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінського фахового коледжу Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

Сільськогосподарська продукція є незамінною для забезпечення повсякденних потреб населення. Саме тому розвиток сільських територій та агропромислового комплексу стає ключовим завданням національної економіки, що знаходить своє відображення у формуванні законодавчої бази України.

Приділення належної уваги стратегічному управлінню аграрним сектором стає необхідною умовою для досягнення сталого розвитку країни. Цей підхід відкриває широкі можливості для розширення горизонтів розвитку підприємств, допомагаючи досягти високих показників продуктивності та конкурентоспроможності. Важливість кожного етапу розробки бізнес-плану, від аналізу ринку до прогнозування фінансових результатів, полягає в забезпеченні компетентних та обґрунтованих

рішень, що сприяють стійкому розвитку підприємства в умовах економічного середовища, яке постійно змінюється.

Планування бізнесу є ключовим фактором, який впливає на успішне функціонування та подальший розвиток підприємства в будь-якій галузі народного господарства.

Стратегічні плани, що розробляються в аграрних структурах, формуються з урахуванням розвитку агропродовольчої політики держави та гармонійно вплітаються у загальний контекст соціально-економічного піднесення конкретного регіону. Вони стають невід'ємною частиною процесу стратегічного планування і доповнюються бізнес-плануванням.

Бізнес-планування у сфері сільського господарства можна розглядати як інноваційну та специфічну практично спрямовану діяльність. Основною метою бізнес-планування є розробка та реалізація конкретних стратегічних цілей, пов'язаних з різними аспектами, такими як зростання капітальних вкладень, отримання додаткового прибутку, пошук нових ринкових можливостей та створення нових робочих місць.

Усі ці аспекти бізнес-планування сприяють розвитку аграрної галузі, її стійкому зростанню та внесенню значного вкладу в економіку країни.

Бізнес-план є результатом внутрішньо спрямованої управлінської діяльності, однак в більшості випадків в його складанні зацікавлені переважно зовнішні сторони: потенційні інвестори, кредитори, ділові партнери. При підготовці бізнес-плану, ядром виступають такі складові, як фінансовий план, маркетинговий план та план конкретного виробництва.

Фінансовий план допомагає визначити фінансові ресурси, потрібні для реалізації проєкту, а також прогнозувати доходи та витрати на різних етапах розвитку. Маркетинговий план включає аналіз ринку, цільової аудиторії, конкурентів і стратегії продажів, що допомагає забезпечити успішне позиціонування продукту чи послуги на ринку. План конкретного виробництва визначає технічні аспекти виробництва, необхідну інфраструктуру, ресурси та процеси.

Узгодження та інтеграція цих складових у бізнес-плані дозволяють створити цілісний план дій, що підтримується аналітичними даними та обґрунтованими прогнозами, і відображає потенціал підприємства для розвитку та залучення зовнішніх ресурсів.

Для ефективного розвитку бізнес-планування в аграрному секторі важливо вирішити наступні питання. Один з ключових етапів – обрати оптимальну стратегію, яка сприятиме досягненню позитивних результатів. Це може включати розробку внутрішніх резервів, розширення або диверсифікацію виробництва, підвищення ефективності управління ресурсами тощо. Важливо створити мережу, яка надаватиме сільськогосподарським підприємцям актуальну консультацію та допомогу щодо складання бізнес-планів. Це може бути веб-портал, телефонна лінія або консультативні центри. А також організувати спеціалізовані служби, які будуть сприяти розробці та оцінці бізнес-планів відповідно до конкретної галузі. Це допоможе підприємцям отримати знання та підтримку від експертів. Не менш важливим є забезпечити належну підготовку менеджерів зі спеціалізації стратегічного управління в аграрних навчальних закладах. Це дозволить забезпечити наявність

кваліфікованих кадрів для розвитку підприємств. Створити електронні підручники з темами стратегічного та бізнес-планування, що сприятиме доступності знань та навичок для більш широкого кола підприємців.

Ці заходи сприятимуть підвищенню якості та розповсюдженню практик бізнес-планування у сільському господарстві, що в свою чергу позитивно впливатиме на розвиток аграрного сектора.

Бізнес-план допомагає підприємствам ретельно планувати свої дії, визначати стратегії розвитку, ресурси, необхідні для досягнення цілей, та оцінювати можливі ризики. Він стає важливим інструментом для внутрішнього контролю, координації та оцінки продуктивності.

Цей документ також може використовуватися для залучення інвесторів, кредиторів, партнерів чи покупців. Якісний бізнес-план допомагає показати потенціал підприємства, переконати зацікавлених сторін у його життєздатності та вигідності співпраці.

В мінливому економічному середовищі аграрні підприємства мають адаптуватися до змін, розробляючи стратегії для виходу з кризи та мінімізації ризиків. Алгоритм управління розвитком бізнес-планування може дійсно стати ключовим інструментом для досягнення цих цілей. Ось кілька кроків, які можуть бути включені до такого алгоритму:

1. Почати з докладного аналізу поточної ситуації на підприємстві та узгодити її зі змінами в економічному середовищі. Визначити ключові виклики, з якими стикається підприємство.

2. Виходячи з результатів аналізу, оновити стратегію підприємства. Можливо, потрібно буде коригувати цілі, плани розвитку та розглянути альтернативні напрямки діяльності.

3. Розробити новий бізнес-план, який відобразитиме оновлену стратегію. Звернути особливу увагу на оцінку ризиків та можливостей, які виникають у зв'язку зі змінами.

4. Бізнес-план має бути гнучким та відкритим для змін. Регулярно переглядати його та реагувати на нові виклики та можливості.

5. Розглядати можливість співпраці з іншими гравцями на ринку, об'єднання ресурсів та знань для спільного вирішення проблем.

6. Регулярно оцінювати результати впровадження нової стратегії та бізнес-плану. Аналізувати, наскільки вони відповідають поставленим цілям та якість прийнятих рішень.

7. За потреби коригувати стратегію та бізнес-план, враховуючи отримані в ході впровадження знання та досвід.

SWOT-аналіз є важливою складовою у цьому підході, допомагаючи визначити сильні та слабкі сторони підприємства, можливості та загрози зовнішнього середовища. На цьому етапі важливо досліджувати не лише внутрішні фактори, а й враховувати зовнішні впливи, що може вимагати додаткового аналізу та інформації.

Такий алгоритм допоможе аграрним підприємствам ефективно адаптуватися до змін у економічному середовищі, знижуючи ризики та забезпечуючи стабільний розвиток.

Бізнес-план допомагає визначити можливості та потенціал, які можуть бути реалізовані у сільському господарстві. Він дозволяє точно виявити, які кроки потрібно зробити для досягнення поставлених стратегічних цілей, включаючи оптимальне використання ресурсів, адаптацію до змінних умов ринку та впровадження нових інновацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко О.С., Шевченко А.В., Нетребко М.В. Методичне забезпечення підготовки бізнес-плану як ключового складника стратегічного управління діяльністю підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. № 1 (75). С. 90–97.
2. Жуков В.В. Сутність та особливості формування процесу бізнес-планування. Причорноморські економічні студії. 2018. № 26. С. 149–153.
3. Кваша О.С., Фоміна В.В. Бізнес-планування у діяльності організації: європейські стандарти, основні методологічні підходи та базові процедури. Економіка і суспільство. 2017. № 12. С. 268–275. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/45.pdf
4. Пробоїв О.А. Концептуальні підходи до процесу розроблення бізнес-плану розвитку вітчизняних підприємств. 2019. № 39–2. С. 12–16.
5. Радевич Д. Чому бізнес-план не працює: 7 головних помилок. 2020. URL: <https://uaspectr.com/2021/01/18/chomu-biznes-plan-ne-pratsyuue-7-golovnyh-pomylok>

ВЕНДИНГОВИЙ БІЗНЕС ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ КАНАЛ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ/ПОСЛУГ

Шимко О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Веретін Л. С.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри маркетингу*

Національний університет водного господарства та природокористування

Аналіз технологічних і поведінкових тенденцій у сфері роздрібною торгівлі свідчить, що під впливом цифрових технологій та в умовах турбулентності ринкового середовища споживчі звички й технології купівлі-продажу стрімко еволюціонують, докорінно змінюються способи покупки та характер взаємодії з торговельними об'єктами. Підтвердженням тому є вендингова торгівля (продаж товарів і послуг з допомогою автоматизованих систем – торгових автоматів (вендорів) або терміналів).

До переваг вендингової торгівлі відносять:

- відсутність бар'єрів для входу та простота бізнесу з юридично-правової точки зору та процесу обслуговування;
- відносно швидкий і, якщо правильно підібрати місце розташування торгових автоматів, високий рівень окупності;
- висока ліквідність активів – як правило, є можливість швидкого продажу обладнання з невеликими втратами;
- потребує здебільшого незначних просторових ресурсів для розміщення (площа до одного квадратного метра);
- процес продажу здійснюється на основі повного самообслуговування 24/7;
- залучення мінімуму кадрових ресурсів (достатньо однієї людини для повного обслуговування 10-20 автоматів і ведення всього фінансового обліку за ними);
- можливість порівняно легкого переміщення (транспортування) обладнання за умови необхідності зміни місця розміщення;
- практично не потребує витрат на рекламу – вендинг-автомат є рекламним носієм, що приваблює увагу споживача;
- можливість використання сучасних технологій контролю (за допомогою технології телеметрії, через мобільний телефон);
- мінімізація часу обслуговування споживачів (варіант розв'язання проблеми черг та очікування) [1-5].
- В якості основних типів вендингу за предметами продажів виділяють:
  - продуктовий (продажу упакованої продукції харчової промисловості; приготування гарячих/холодних напоїв; продажу приготовленої кулінарної й кондитерської продукції) та ін.;
  - штучний – непродуктовий (парасольки, навушники, краватки, шарпетки, серветки, капці, одяг тощо);
  - лакшері або дорогих товарів (дорогі автомобілі, золоті злитки, чорна ікра й інші подібні товари);
  - квітково-сувенірний або подарунковий;
  - послуги (крісла для автоматичного масажу, автомати для чищення взуття, фотоавтомати, сліпбокси);
  - гральний або івентивний (орієнтовані організацію розважальних заходів (караоке, танцювальні, гральні майданчики і т. п.) та орієнтовані на продаж іграшок);
  - медичний, що спрямований на організацію дистанційного надання деяких медичних послуг та/або продаж товарів для захисту здоров'я;
  - екологічний або вторинної переробки, що орієнтований на вирішення цільових установок так званої циркулярної економіки;
  - поліграфічний (книжковий (зокрема з поверненням книжки як різновиду бібліотечних послуг); поштовий (з продажу конвертів та/або листівок), з друку плакатів (наприклад, для зустрічі в аеропорту) тощо;
  - змішаний, коли в торговельному автоматі передбачається продаж не однорідної, а диференційованої за призначенням споживання продукції [4].

Ефективність у вендинговій торгівлі прямо залежать від якості торгових автоматів. З розвитком цифровізації бізнесу зростає попит на автомати, що дають змогу застосовувати не лише різні формати оплати, але й дистанційно у режимі реального часу проводити моніторинг залишків товарів, продажів, змінювати ціну, видавати товар, контролювати й управляти температурою всередині автомата, завантажувати контент, таймінг реклами тощо.

Вендинг є ідеальним високотехнологічним видом бізнесу, який не вимагає високих інвестицій для підприємців, а також великих затрат часу для управління. Простота моделі бізнесу на ринку робить його досить привабливим як для підприємців-початківців, які мають невеликий стартовий капітал, так і для великого бізнесу – як диверсифікація їх діяльності.

На даний момент ринок України можна охарактеризувати як ненасичений, однак з стійкою позитивною динамікою. Так, в Японії, світового лідера з розвитку вендингового бізнесу, один торговий автомат припадає на 16 мешканців, у США – на 35. Українська індустрія автоматизованої торгівлі тільки починає формуватися – один торговий автомат припадає більш, як на 1600 мешканців [4].

Основними проблемами торгівлі через автомати в Україні є:

- конкуренція за прибуткові місця (авто-, залізничні вокзали, лікарні, бізнес-центри і т. д.);

- відсутність офіційних статистичних даних (кількість автоматів, асортимент, регіональна структура тощо);

- нерегульоване законодавство щодо вендингового бізнесу;

- низька лояльність споживачів.

Подальшому формуванню і насиченню вендингового ринку сприятимуть :

- доступність цін на обладнання, що вимагає розвитку не тільки існуючої моделі дистрибуції, заснованої на ввезенні посередниками торгових автоматів та/або їх деталей з-за кордону, а й організації власного виробництва з урахуванням новітніх технологічних розробок;

- якісне сервісне обслуговування вендингових автоматів компаніями-постачальниками (технічна підтримка, ремонт) та надання послуг операторам (доставка, установка торгових автоматів);

- організація виробництва і дистрибуції якісних інгредієнтів і наповнювачів для торгових автоматів;

- впровадження технологій телеметрії для забезпечення якісного дистанційного управління автоматами, що вкрай важливо в умовах пандемії та необхідності мінімізації комунікацій типу «людина – людина».

ЛІТЕРАТУРА

1. Білявська Ю., Микитенко Н. Вендинг в умовах пандемії COVID-19: зарубіжний та вітчизняний досвід. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2020. Вип. 40. С. 13–18.
2. Білявський В., Білявська Ю. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток вендингового бізнесу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. 2021. № 20. С. 31–37.

3. Горбаль Н. І., Келлер З. Ю., Найчук-Хрущ М. Б. Вендинговий стартап на українському ринку. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. № 27 (2). С. 53–57.
4. П'ятницька Г., Григоренко О., Тарасюк М. Вендингова торгівля: типізація, переваги та ризики. Товари і ринки. 2021. № 1. С. 47–61.
5. Хурдей В. Д., Сітенко Н. Ю. Вендінг як альтернативний канал роздрібної торгівлі. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 41. С. 176–180.

ІННОВАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ У XXI СТОЛІТТІ

Збірник тез доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

19 жовтня 2023 р.
м. Рівне

Частина IV

Тези наукових доповідей учасників конференції надруковано в авторській редакції.
Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

Умовно-друк. арк. 11,6
Тираж 100
Віддруковано з готового оригінал-макета

Редакційно-видавничий центр
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
33027, м. Рівне, вул. ім. академіка Степана Дем'янчука, 4
mail@megu.edu.ua
Технічний редактор: Руслана Грищун